

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments

Pētījums

“Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums”

2. nodevums “Tiesiskā regulējuma piemērošanas un īstenošanas rezultātu, un kultūras mantojuma saglabāšanas situācijas izvērtējums”*

** Pētījuma šī posma rezultāts sniedz ierobežota apjoma izvērtējumu un nav uzskatāms par pilnīgu un visaptverošu, jo Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments ir pieņēmis pētījuma 2.nodevumu 80 % apmērā. Atsevišķi vērtējumi un uz izpētes bāzes balstītie risinājumu priekšlikumi, atspoguļo izpildītāja viedokli un nav akceptēti no pasūtītāja puses.*

SIA “NAMS”

Rīga, 2025. gada novembris

Satura rādītājs

Lietoto saīsinājumu saraksts	3
Terminu un definīciju saraksts.....	5
1. Ievads	6
2. Esošās situācijas izvērtējums.....	7
2.1. Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumu un prasību vērtējums kopumā saistībā ar normatīvā regulējuma mērķiem un uzdevumiem.....	7
2.2. Saistošo noteikumu Nr.38 un augstāka juridiskā spēka normatīvo aktu piemērošanas praktisko rezultātu izvērtējums	21
2.3. Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānos ietvertie risinājumi un to īstenošanas praktiskie rezultāti	36
2.4. Teritorijas plānojuma detalizācijas un piemērošanas elastīguma nosacījumi.....	41
2.5. Pētījuma izstrādes gaitā izmantojamo materiālu izvērtējums	42
2.6. Sabiedrības priekšlikumu izvērtējums.....	43
2.7. Detālplānojumu un lokālplānojumu izvērtējums	51
2.8. Starptautisko kultūras mantojuma rekomendāciju izvērtējums un uzdevumi integrācijai Teritorijas plānojumā.....	57
2.9. Kultūrvēsturiski vērtīgo objektu analīze un klasifikācija.....	70
2.10. Telpiskie risinājumi kultūrvēsturiskās vides vērtību saglabāšanai un iekļaušanai Teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā	82
2.11. Kultūrvēsturiskās vides identitātes, vienotības un autentiskuma saglabāšanas uzdevumi	100
2.12. Kultūras mantojuma apdraudošo faktoru izvērtējums	114
2.13. Klimatneitralitāti veicinošo pasākumu kultūrvēsturiskā vidē apkopojums	115
2.14. Ekonomiskais izvērtējums	122

Lietoto saīsinājumu saraksts

Saīsinājums	Skaidrojums
AP2027	Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam
AS	Akciju sabiedrība
AZ	Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības zona
Būvvalde	Rīgas pilsētas būvvaldes funkcijas no 2021. gada pilda Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments
DP	Detālplānojums
ĢIS	Ģeogrāfiskā informācijas sistēma
HIA	Kultūras mantojuma ietekmes novērtējums (angļu val. <i>Heritage Impact Assessment</i>)
ICOMOS	Starptautiskā ievērojamu vietu un pieminekļu padome
ISOCARP	Starptautiskā pilsētu un reģionālo plānotāju savienība (angļu val. <i>the International Society of City and Regional Planners</i>)
LP	Lokālplānojums
MK noteikumi Nr.127	Ministru kabineta 2004. gada 8. marta noteikumi Nr.127 "Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi"
MK noteikumi Nr.240	Ministru kabineta 2013. gada 30. aprīļa noteikumi Nr.240 "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi"
MK noteikumi Nr.628	Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra noteikumi Nr.628 "Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem"
NKMP	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
ĪNUV	Īpašas nozīmes universālā vērtība (<i>angļu val. outstanding universal value jeb OUV</i>) ir kultūras un/vai dabas nozīmīgums, kas ir tik ārkārtējs, ka sniedzas pāri valstu robežām, un šī vērtība ir nozīmīga pašreizējām un turpmākām visas cilvēces paaudzēm.
Pētījuma Autori	SIA "NAMS" (apakšuzņēmēji SIA "ARHITEKTONISKĀS IZPĒTES GRUPA", SIA "Arhitekta Edgara Bērziņa birojs", sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Baltkonsults" un SIA "Ardenis")
Pētījuma metodika	Pētījuma "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums" izstrādes metodika un organizācija saskaņā ar 1. nodevumu "Pētījuma izstrādes metodika un organizācija"
Pētījuma 2. nodevums	Pētījuma "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums" 2. nodevums "Tiesiskā regulējuma piemērošanas un īstenošanas rezultātu, un kultūras mantojuma saglabāšanas situācijas izvērtējums"
Pētījums	Pētījums "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums"
PAD	Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments
RIAS2030	Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam
Rīgas vēsturiskā centra likums	Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums
RVC	Rīgas vēsturiskais centrs
RVC un AZ	Rīgas vēsturiskais centrs un tā aizsardzības zona
Saistošie noteikumi Nr.38	Rīgas domes 2006. gada 7. februāra saistošie noteikumi Nr.38 "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi"
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
VSIA	Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SAP	Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padome
Spēkā esošais teritorijas	Rīgas vēsturiskā centra un aizsardzības zonas teritorijas plānojums, apstiprināts ar

Saīsinājums	Skaidrojums
plānojums	Rīgas domes 2006. gada 7. februāra lēmumu Nr.832
Tehniskā specifikācija (TS)	Pētījuma "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums" tehniskā specifikācija saskaņā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības atklāta konkursa nolikuma (iepirkuma identifikācijas Nr. CAIP 2024/29) 1. pielikumu
Teritorijas plānojums	Jaunais Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums
TIAN	Jaunie Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi
TmP	Tematiskais plānojums
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VAS	Valsts akciju sabiedrība

Terminu un definīciju saraksts

Termiņi/definīcija	Skaidrojums
Attīstība	Plānveidīga, koordinēta teritorijas pilnveide, kas vienlaikus veicina iedzīvotāju labklājību, ekonomisko un sociālo aktivitāti, saglabājot, aizsargājot un attīstot vēsturisko un kultūras mantojumu. Tā ietver mūsdienīgu pilsētvides, arhitektūras, publiskās ārtelpas, mobilitātes un uzņēmējdarbības risinājumu ieviešanu, kas respektē unikālo RVC vidi un identitāti. Attīstības procesam RVC teritorijā jāpamatojas uz speciālu regulējumu, sabalansējot sabiedrības, indivīda, kultūras mantojuma un vides aizsardzības intereses, un izstrādājot detalizētu rīcības un plānošanas programmu ilgtermiņa perspektīvā. (Pētījuma autori).
Autentiskums	Kultūrvēsturiskā mantojuma patiesums un oriģinalitāte – cik precīzi konkrēts objekts, struktūra, materiāls vai vides elements saglabā savu vēsturisko būtību, nav ticis pārveidots vai zaudējis būtiskās īpašības. Autentiskums attiecas uz saglabāto materiālu, struktūru, telpisko raksturu, funkciju, stilu un citām pazīmēm, kas ļauj noteikt objekta vai vides "īstumu" un vēsturisko vērtību. (Pētījuma autori).
Īpašas nozīmes universālā vērtība (ĪNUV)	Globāli atzīta nozīme, ko apliecina tā unikālā, autentiskā un nepārspēta pilsētas struktūra, arhitektūras pieminekļu koncentrācija un dažādība, kas pārstāv nozīmīgu cilvēces radošā ģēnija, arhitektūras un kultūras attīstības posmu, un kuras saglabāšana ir būtiska visas cilvēces interesēs. (UNESCO Pasaules mantojuma konvencijas īstenošanas "Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention" 49. punkts.)
Klāsteris	Teritoriāla vienība, kas izdalīta atbilstoši kādam atšķirīgam pilsētas vēsturiskās attīstības etapam un atbilst optimālam apkaimes apjomam pēc iedzīvotāju skaita
Kultūras mantojums	Esošo autentisko kultūrvēsturisko vērtību kopums, kas aptver vēsturisko pilsētplānojumu, panorāmu un siluetu, vēsturisko apbūvi (īpaši izceļot viduslaiku, jūgendstila un koka apbūvi), arheoloģisko kultūrlāni, publisko ārtelpu, zaļumu sistēmu, ūdenstilpes, vēsturisko segumu, labiekārtojuma elementus u.c. (Pētījuma autori).
Kultūrvēsturiska vērtība	Atspoguļo teritorijā un tās attīstības procesos esošo objektu, elementu un vides īpašības, kas piešķir vietai unikālu, vietai raksturīgu identitāti un nozīmi. Tās aplūko ne tikai atsevišķas ēkas vai to grupas, bet arī publisko telpu, ielu struktūru, vēsturisko ainavu un visus vidi veidojošos elementus kopumā, kas veido Rīgas pilsētas vēsturisko daudzveidību un pilsētvides kvalitāti. (Pētījuma autori).
Dzīvojamība (<i>angļu val. Livability, arī Habitability</i>)	Pilsētas vēsturiskā centra spēja uzturēt un uzlabot vitalitāti, piesaistīt investīcijas, nodrošināt dažādas iespējas iedzīvotājiem, vienlaikus saglabājot kultūrvēsturisko vērtību un vidi, kas atbilst mūsdienu sabiedrības vajadzībām un attīstības tendencēm. (UNESCO 2011. gada "Recommendation on the Historic Urban Landscape").
Kultūrvēsturiskās vērtības līmenis	Speciāli noteikts kultūrvēsturiskās nozīmības kritērijs, ko piemēro katrai vēsturiskajai ēkai vai tās elementam, lai objektīvi novērtētu un aizsargātu katras būves vai vides daļas vēsturisko, arhitektonisko un kultūras nozīmi Rīgas kultūras mantojuma kopumā. Izšķir kultūrvēsturiski unikālas ēkas, kultūrvēsturiski ļoti vērtīgas ēkas, kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas, ēkas ar nelielu kultūrvēsturisku vērtību un ēkas bez kultūrvēsturiskas vērtības. (Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. RD-24-275-sn "Par kultūrvēsturiskās vērtības noteikšanu vēsturiskām būvēm un vēsturiskiem apstādījumiem").
Neatbilstoši uzturēta ēka	Ēkas, kas kā vidi degradējošas atzīmētas Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departamenta portālā Georiga (https://georiga.eu/atvertie-dati/vidi-degradejosas-buves-un-teritorijas).
Vidi degradējoša ēka	būves, kas savas vizuālās, tehniskās vai drošības problēmas dēļ negatīvi ietekmē apkārtējās vides estētisko, funkcionālo un kultūrvēsturisko kvalitāti.
Teritorijas plānojuma vadlīnijas (RVC un AZ saglabāšanas, aizsardzības un attīstības vadlīnijas)	No vispārīgām teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu prasībām nodalīts noteikumu līmenis, kas ietver tēmētas, lokalizētas prasības specifiskām pilsētvides situācijām. Prasībām vadlīniju līmenī ieteicams juridiski zemāks, elastīgāks raksturs, nosakot atbilstības koridorus un atšķirībā no normatīvajiem aktiem pieļaujot radošu interpretāciju to ietvarā. (Pētījuma autori).

1. Ievads

1.1. Informācija par Pētījuma nodevumu

2024. gada 13. novembrī Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments (turpmāk – PAD) noslēdza ar SIA “NAMS” (turpmāk – Pētījuma Autori) pakalpojuma līgumu par pētījuma “Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūras mantojuma saglabāšanas un attīstības nosacījumu izvērtējums” (turpmāk – Pētījums) izstrādi.

Pētījuma Autori ir iesnieguši PAD un PAD ir apstiprinājis Pētījuma 1. nodevumu “Pētījuma izstrādes metodika un organizācija” (Tehniskās specifikācijas 3.1. apakšpunkts).

Šis nodevums ietver Pētījuma 2. nodevumu: Tiesiskā regulējuma piemērošanas un īstenošanas rezultātu, un kultūras mantojuma saglabāšanas situācijas izvērtējumu saskaņā ar Tehniskās specifikācijas 3.2. un 3.3. apakšpunktu (turpmāk – Pētījuma 2. nodevums).

1.2. Preambula

Rīgas vēsturiskā centra dzīvojamība (angļu val. *livability*) ir obligāts RVC saglabāšanas, aizsardzības un attīstības nosacījums. Pētījuma ietvaros uzsvars tiek likts uz ilgtspējīgas pilsētvides attīstību, kas saglabā, kopj un integrē kultūras mantojumu mūsdienīgajā dzīvē un atbilst Starptautiskās vēsturisko pilsētu organizācijas (angļu val. *Organisation of World Heritage Cities*) rekomendācijām. RVC ir izcila universāla vērtība, kuras ilgtspēja balstās iedzīvotāju, viesu un saimnieciskās darbības vajadzību sabalansētā apmierināšanā, veicinot pieejamību, daudzveidību, kultūras mantojuma saglabāšanu, laikmetīgās prasības un pilsētas identitātes stiprināšanu. Šie uzdevumi tiek sasniegti, nodrošinot harmonisku attīstību, kas stiprina sociālo un ekonomisko vitalitāti, iekļaujot pielāgošanās stratēģijas klimata pārmaiņu un citu izaicinājumu kontekstā, vienlaikus respektējot un saglabājot unikālo kultūras vidi.

Dzīvojamība ietver šādas komponentes:

- Drošība un pieejamība. Vēsturiskajiem centriem jānodrošina drošība, kvalitatīva apbūve un viegli pieejami pakalpojumi, kas iedzīvotājiem un viesiem rada komfortu un uzticību.
- Sociālā iekļautība un līdzdalība. Dzīvojamība nozīmē vidi, kas ir sociāli saliedēta, iekļaujoša un kurā iedzīvotāji var aktīvi piedalīties pilsētvides dzīvē un lēmumu pieņemšanā.
- Ekoloģiskā ilgtspēja. Dzīvojamībai būtiska ir videi draudzīga attīstība un kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība, veicinot līdzsvara saglabāšanu starp attīstību un resursu saglabāšanu nākamajām paaudzēm.
- Ekonomiskās iespējas un daudzveidība. Dzīvojamības pamatā ir vietējās tautsaimniecības vitalitāte, kā arī dažādu nodarbinātības, izglītības un kultūras iespēju pieejamība.

Rīgas teritorijas plānojums uzsver **monocentrisku** attīstību: augstākas ēkas un intensīvāka attīstība ir centrā, bet pilsētas perifērijās apbūve ir mierīgāka un draudzīgāka daba iedzīvotājiem. Šis modelis ir raksturīgs Latvijai kopumā – spēcīgs galvenais centrs, bet reģioni un apkārtējais pilsētu tīkls netiek pietiekami izmantots, tas palielina nevienlīdzību un neveicina sabalansētu attīstību.

Rīga ir policentriska pilsēta. Tomēr, piedzīvojot ievērojamu iedzīvotāju sarukumu pēdējā ceturtdaļgadsimta laikā, Rīgas teritorijas plānojumā ir akcentēta uzmanība vēsturiskajam monocentram, kurā ietilpst arī RVC un AZ. Saskaņā ar RIAS 2030 centrs noteikts kā prioritāra attīstības teritorija ar būtisku ietekmi uz Rīgas izaugsmi kopumā.

Pārvarot Rīgas valstspilsētas iedzīvotāju skaita samazināšanās tendenci, policentriskas pilsētas attīstības modelis, kas balstās vairākos līdzvērtīgos vai papildinošos centros, atkal kļūs par attīstības un dzīves kvalitātes virzītāju. Policentriskās attīstības ideja iekļauta arī Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021. - 2027. gadam un saskan ar Eiropas Savienības telpiskās attīstības politikām, it sevišķi pilsētvides potenciāla daudzpusīgai un integrētai izmantošanai, jo šāda pieeja veicina pilsētas un reģiona teritoriju līdzsvarotu attīstību.

2. Esošās situācijas izvērtējums

2.1. Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumu un prasību vērtējums kopumā saistībā ar normatīvā regulējuma mērķiem un uzdevumiem

2.1.1. Ievads

Katrs normatīvais regulējums skar konkrētas attīstības intereses attiecīgajā tautsaimniecības nozarē visā to daudzveidībā. Neatkarīgi no regulējuma līmeņa un statusa tā uzdevums ir sekmēt konkrētai situācijai vai apstākļiem atbilstoša interešu līdzsvara sasniegšanu, tādējādi vienojoties par prioritātēm, noteikumiem vai nosacījumiem, kas rada nepieciešamos priekšnoteikumus attīstības mērķu īstenošanai.

Regulējumi ir grupēti un sakārtoti sistēmās. Latvijas telpiskās attīstības plānošanas sistēma laika gaitā veidota līmeņos, kur katra līmeņa plānošanas dokumentu izstrāde ir balstīta uz attiecīgā līmeņa politikas plānošanas dokumentiem. Latvijas tiesību sistēmā ir raksturīgi, ka vietējā (pašvaldības) plānošanas līmenī visi (no 2012. gada) izstrādātie pašvaldības teritorijas plānojumi iegūst ārējā normatīvā akta statusu, t.i., paši plānojumi kļūst par zemes izmantošanas un apbūves normatīvo regulējumu.

Tas nav racionāli, tādēļ plānošanas praksē, lai veicinātu teritorijas plānojumu ilgtspēju, ar dažādu normatīvo aktu palīdzību (likums, noteikumi) tiek noteiktas vispārīgās (obligātās) prasības, kuru viens no izpildes instrumentiem ir vispārīgais plānojums, kas faktiski ir arī pašvaldības teritorijas plānojums. Vienošanās par teritorijas plānojuma risinājumiem tiek panākta atkarībā no nepieciešamības ar lokālplānojumu, detālplānojumu vai būvprojektu palīdzību, tādējādi izvairoties no biežu grozījumu nepieciešamības teritorijas plānojumos un attiecīgi teritorijas plānojuma izstrādes procedūras atkārtošanos. Neobligātās prasības, kuru izpildei ir alternatīvi risinājumi, parasti tiek formulētas kā vadlīnijas.

Šajā sadaļā, saskaņā ar TS 2. punktu, Spēkā esošais teritorijas plānojums vērtēts gan no tā risinājumu aspekta, gan kā normatīvais regulējums augstākas hierarhijas tiesiskā regulējuma kontekstā, lai pamatotu nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos un izvirzītu uzdevumus Teritorijas plānojuma izstrādei, kas ir uzsākta un veicama atbilstoši spēkā esošajam tiesiskajam regulējumam.

2.1.2. Normatīvā regulējuma izvērtējums attiecībā uz mērķiem un uzdevumiem

Spēkā esošā teritorijas plānojuma mērķi un uzdevumi viennozīmīgi izriet no Rīgas vēsturiskā centra likuma un tam pakārtotajiem MK noteikumiem Nr.127. Rīgas vēsturiskā centra likums tā pirmajā redakcijā noteica Spēkā esošo teritorijas plānojumu kā teritorijas plānošanas dokumentu vai plānošanas dokumentu kopumu, kas izstrādāts šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Iepriekš minētajos normatīvajos aktos minēto kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas, aizsardzības un attīstības īstenošanas izvērtējums Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos un Grafiskajā daļā ir dots zemāk tabulā.

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/ DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
Rīgas vēsturiskā centra likums 2.pants. Šā likuma mērķis ir nodrošināt Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas saglabāšanu, aizsardzību un kvalitatīvu attīstību. (2) Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā saglabājamās un aizsargājamās šādas tajā esošās					

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/ DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
autentiskās kultūrvēsturiskās vērtības:					
1) Vēsturiskā plānojuma struktūra (ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem)	DAĻĒJI (neizvirzot prioritāros mērķus un bez mehānisma mērķu sasniegšanai)		NAV (vēsturiskās struktūras atjaunošana)		Augsta
2) Panorāma un siluets, skatu perspektīvas	IR	IR	DAĻĒJI	Aizliedzoša metode apgrūtina attīstības ieceres (piemēram, Akustiskā koncertzāle). Nerēķināšanās ar reālo situāciju (Zemkopības ministrija, bijusī viesnīca "Latvija").	Augsta
3) Vēsturiskā apbūve (īpaši — viduslaiku, jūgendstila un koka apbūve), tās mērogs un raksturs	IR	DAĻĒJI	DAĻĒJI	Kopumā process ir uzsākts un mehānismi ir iedzīvināti. Nepieciešams mērķu noteikšana visaptveroša rezultāta sasniegšanai plānošanas periodam.	Augsta
4) Arheoloģiskais kultūrslānis	DAĻĒJI	IR	IR	Nepieciešams regulējums būvniecības metodes izvēlei pazemes telpai.	Augsta (īpaši Vecrīgā)
5) Publiskā ārtelpa	DAĻĒJI	DAĻĒJI	DAĻĒJI	Publiskai telpai ne vienmēr skaidri	Augsta

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/ DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
				definētas vizuālās robežas. Ne vienmēr definēta atbildība par publiskās telpas attīstību. Nepieciešam a sasniegšanu mērķu noteikšana plānošanas periodam.	
6) Zaļumu un zaļo zonu sistēma	DAĻĒJI	DAĻĒJI		Nepieciešam a sasniegšanu mērķu noteikšana plānošanas periodam.	
7) Vēsturiskās ūdensteces un ūdenstilpes	DAĻĒJI	DAĻĒJI	NAV	Regulējums ir formulēts. RVC tuvākajās krastmalās attīstība nav uzsākta. Nepieciešam a mērķu noteikšana visaptveroša rezultāta sasniegšanai plānošanas periodam.	Augsta
8) Vēsturiskais zemes virsmas iesegums (bruģa segumi, grants celiņi u.c.)	DAĻĒJI	NAV	DAĻĒJI Nav skaidri definēts	Nepieciešam s regulējums vai vadlīnijas.	Vidēja
9) Vēsturiskie labiekārtojuma elementi	DAĻĒJI	NAV	DAĻĒJI Nav skaidri definēts	Nepieciešam s regulējums vai vadlīnijas.	Vidēja

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
MK noteikumi Nr.127					
2. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas nozīmīgākās saglabājamās kultūrvēsturiskās vērtības ir:					
2.1. Vēsturiskā plānojuma (telpas) struktūrā:					
2.1.1. Ielas un laukumi, kuru izveidē nozīmīga ir ielu un laukumu apbūves līnija (būvlaide) un ēku dzegas augstuma līnija	IR	IR	DAĻĒJI	Nav izvirzītas prioritātes un nav mehānisma mērķu sasniegšanai (Līvu laukums).	Augsta
2.1.2. Kwartālu iekšējā telpa ar apzaļumojumu	NAV	DAĻĒJI (pasāžas)	NAV	Nav mehānisma mērķu sasniegšanai	Vidēja
2.2. Vecrīgas siluets	IR	IR	DAĻĒJI	Aizliedzoša metode apgrūtina attīstības ieceres (piemēram, Akustiskā koncertzāle). Nerēķināšanās ar reālo situāciju (Zemkopības ministrija, bijusī viesnīca "Latvija").	Augsta
2.3. Arheoloģiskais kultūrlānis un arheoloģiskie elementi	DAĻĒJI	IR	IR	Nepieciešams regulējums būvniecības metodes izvēlei pazemes telpai.	Vidēja (nemainīgi)
2.4. Neapbūvējamās publiskās ārtelpas, kuru robežas nosaka	DAĻĒJI	DAĻĒJI	NAV	Nav izvirzītas prioritātes un nav mehānisma mērķu sasniegšanai	Augsta

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/ DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
lokālplānojumā				(Līvu laukums).	
2.5. Parki, dārzi un vēsturiskās kapsētas	DAĻĒJI	DAĻĒJI	DAĻĒJI	Nepieciešams regulējums vai vadlīnijas.	Vidēja (nemainīgi)
2.6. Ielu un pagalmu apstādījumi saskaņā ar lokālplānojumu	DAĻĒJI	IR	DAĻĒJI		Vidēja (nemainīgi)
2.7. Vēsturiskās ūdenstece un ūdenstilpes:					
2.7.1. Daugava Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas robežās	DAĻĒJI	DAĻĒJI	NAV	Regulējums ir formulēts. RVC tuvākajās krastmalās attīstība nav uzsākta. Nepieciešama mērķu noteikšana visaptveroša rezultāta sasniegšanai plānošanas periodam.	Augsta
2.7.2. Rīgas pilsētas kanāls	IR	IR	IR	Nepieciešamas vadlīnijas. Nav izvirzītas prioritātes un nav mehānisma mērķu sasniegšanai.	Vidēja
2.8. Vēsturiskā apbūve:	IR	IR	DAĻĒJI	Kopumā process ir uzsākts un mehānismi ir iedzīvināti. Nepieciešama mērķu noteikšana visaptveroša rezultāta sasniegšanai	Augsta

Vērtība/Tēma	Spēkā esošā teritorijas plānojuma TIAN IR risināts / NAV risināts / DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa IR risināts / NAV risināts/ DAĻĒJI risināts/ Tieši neskar	Sasniegtais rezultāts (IR/NAV/ DAĻĒJI sasniegts) iepriekšējā plānošanas periodā	Sasniegtā rezultāta vērtējums	Aktualitāte turpmākajā plānošanas procesā
				plānošanas periodam.	
Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas stratēģiskās nostādnes attīstībai līdz 2050. gadam (dokumenta projekts)					
Rīgas centra vērtības:					
Unikāla kultūrainava	IR		n/a		Augsta
Autentiskums	IR		n/a		Augsta
Staigājamība	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Funkciju daudzveidība	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Sasniedzamības vēriens	IR		n/a		Augsta
Rīgas centra izaicinājumi:					
Iedzīvotāju skaita kritums	Tieši neskar		Tieši neskar		Tieši neskar
Mantojuma saglabāšana	IR		n/a		Augsta
Neizmantotas ēkas un dzīvokļi	Tieši neskar		Tieši neskar		Tieši neskar
Pilsētas vitalitāte	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Vides pieejamība	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Pieejams un kvalitatīvs mājoklis	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Zilā un zaļā infrastruktūra	DAĻĒJI		n/a		Augsta
Transports (tranzīt-transports)	DAĻĒJI		n/a		Augsta

Lai vērtētu Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumus un prasības saistībā ar tā mērķiem un uzdevumiem, kā arī augstāka juridiskā spēka normatīvajiem aktiem, ir svarīgi izvērtēt teritorijas plānojuma priekšmeta rašanās vēsturi.

Viens no pirmajiem likumiem pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas bija 1992. gada likums "Par kultūras pieminekļu aizsardzību". Šis likums noteica kultūras pieminekļu aizsardzību kā pasākumu sistēmu, kas nodrošina kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un ietver tā uzskaiti, izpēti, praktisko saglabāšanu, kultūras pieminekļu izmantošanu un to popularizēšanu. Lai arī šis likums grozīts 21 reizi, tas vēl joprojām nav transformēts atbilstoši būtiskiem attīstības principiem

tirgus ekonomikas apstākļos, piemēram, sabiedrības iesaistes princips, finansiāla atbalsta princips (šie principi ir minēti 1985. gada Eiropas konvencijā par arhitektūras mantojuma aizsardzību jeb Granādas konvencijā).

Iepriekš minētais attiecas arī uz Rīgas vēsturiskā centra likumu un MK noteikumiem Nr.127. Šie normatīvie akti, neskatoties uz pieciem grozījumiem, neatbilst tirgus ekonomikas apstākļiem, t.i., nav ievērots līdzsvars starp milzīgo kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un aizsardzības vēlmju apjomu un salīdzinoši niecīgajiem finanšu resursiem.

To uzskatāmi pierāda Spēkā esošā teritorijas plānojuma īstenošanas rezultāti. Tie ļauj secināt, ka līdz ar RVC kļūšanu par UNESCO pasaules kultūras mantojuma vietu pārāk optimistiski tika aktualizēta pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību aizsardzība un saglabāšana kvalitatīvas pilsētvides attīstībai. RVC un AZ teritorija tika izdalīta atsevišķi, izstrādājot daļēji ļoti detalizētu teritorijas plānojumu uz Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas izstrādātās "Rīgas vēsturiskā centra vīzijas 2002/2020", Rīgas vēsturiskā centra likuma un MK noteikumu Nr.127 bāzes, teritorijas attīstības jautājumu risināšanu atstājot kā sekundāru. Minētais rada problēmu, ka pilsētas attīstības jautājumi netiek risināti vienlaicīgi (vienā mērogā), līdzsvarojot visas pilsētas (arī tās centra) attīstības, kā arī RVC un AZ saglabāšanas prasības. Līdz ar to, ir nepieciešama abu teritorijas plānojumu integrācija, lai veidotu vienotu nākamo Rīgas teritorijas plānojumu.

Rīgas vēsturiskā centra likuma pašreizējā redakcijā Spēkā esošais teritorijas plānojums definēts kā teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kas izstrādāts šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, un nosaka prasības RVC un AZ teritorijas izmantošanai un apbūvei, nenorādot detalizāciju. Savukārt Teritorijas attīstības plānošanas likums skaidri norāda, ka konkrēta plānošanas uzdevuma risināšanai, vai teritorijas plānojuma detalizēšanai vai grozīšanai paredzēts lokālplānojums. Minētais netieši norāda, ka jaunajā Teritorijas plānojumā jāierobežo prasību un risinājumu detalizācija, kā uzdevumu saglabājot tikai vispārīgu prasību ierobežojumus teritorijas izmantošanai un apbūvei.

Lielāka detalizācija rada vairāk prasību, kur katra satur kādu nosacījumu, ierobežojumu vai apgrūtinājumu. Teritorijas plānojuma kā vispārīga plāna uzdevums ir kā noteikumus noteikt tikai tās vispārīgās prasības, kuras nav jau ietvertas normatīvajos aktos, arī Ministru kabineta vispārīgajos plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumos kā obligātas. Pārējās prasības ir atstājamas tālākai pamatošanai vai detalizēšanai zemāka līmeņa plānojumos vai būvprojektos. No šīm prasībām var veidot Vadlīnijas, kas arī ir saistošas, ja nav pamatojuma labākai risinājuma alternatīvai.

Katram attīstības plānošanas dokumenta veidam, arī Teritorijas plānojumam, ir noteikts savs atšķirīgs mērķis un uzdevumi, ko pēc būtības arī netiek rosināts mainīt. Nevajadzētu attīstību pretstatīt saglabāšanai, jo tikai attīstība var nodrošināt saglabāšanai nepieciešamos resursus (pat vienkāršotas atjaunošanas iecere arī ir attīstība). Teritorijas plānojuma uzdevums atbilstoši kompetencei ir līdzsvarot intereses attiecībā uz attīstību, arī mantojuma attīstību, saglabāšanu un aizsardzību, nosakot izmantošanu un apbūves parametrus. Jāatzīmē arī, ka Teritorijas plānojums nav vienīgais līdzeklis kvalitatīva kultūras mantojuma saglabāšanas un aizsardzības rezultāta sasniegšanai.

RVC un AZ teritoriju plānojumi ir jāuztver kā divi savstarpēji saistīti, bet atšķirīgi orientēti plānošanas līmeņi, kuru mērķa un uzdevumu līdzsvars ir atkarīgs no attīstības un saglabāšanas proporcijas. RVC gadījumā uzsvars liekams uz saglabāšanu, caur kuru iespējama attīstība, savukārt AZ, kas ir iecerēta kā RVC buferzona, ir iespēja vairāk virzīties uz attīstību, vienlaikus respektējot RVC vērtības un ietekmes robežas.

Spēkā esošā Rīgas vēsturiskā centra likuma redakcijā teritorijas plānojums definēts kā teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kas izstrādāts saskaņā ar šajā un citos normatīvajos aktos noteikto kārtību un nosaka prasības teritorijas izmantošanai un apbūvei bez pārmērīgas detalizācijas. Teritorijas attīstības plānošanas likums savukārt paredz, ka konkrētiem risinājumiem vai detalizācijai ir paredzēti lokālplānojumi. No tā izriet, ka AZ plānošanas dokumentā detalizācijas līmenis var būt augstāks, ja tas kalpo teritorijas attīstības mērķiem un veicina pārdomātu pārmaiņu vadību, tomēr nepārkāpjot Teritorijas plānošanas dokumenta raksturu.

Ja teritorijas plānojuma uzdevums vispārīgā gadījumā ir attīstības virzienu noteikšana, tad RVC teritorijā attīstība īstenojama caur saglabāšanu, pielāgojot izmantošanas nosacījumus kultūras mantojuma vērtību aizsardzībai un ilgtspējīgai izmantošanai. Savukārt AZ teritorijā priekšroka dodama attīstībai, kas atbalsta un pastiprina vēsturiskā centra saglabāšanas mērķus un rada integrētu pilsētas struktūras attīstību.

RVC detalizācijas līmenis ir pamatots un nepieciešams, jo tas nodrošina skaidrību, nevis pārmērīgu stingrību. Samazinot detalizāciju, pastāv risks dažādām interpretācijām un neatbilstībām, kas varētu radīt nelīdzsvarotu attīstību un apdraudēt kultūras mantojuma autentiskumu. Tādēļ RVC gadījumā detalizētas prasības ir drošības mehānisms vērtību saglabāšanai, savukārt AZ tās var būt elastīgākas, lai sekmētu attīstības procesus teritorijās, kur saglabāšanas ierobežojumi nav primārie, bet atbalstoši.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma materiāli (piemēram, Grafiskās daļas plāni) tiks izmantoti vadlīniju izstrādē un turpmāk saglabājami PAD datu bāzē izmantošanai turpmākai detalizētai plānošanai vai būvprojektēšanai (priekšlikums detalizēti izstrādājams Pētījuma 3. nodevumā). Tāpat no minētā izriet, ka prasības ir ietvertas vairākos likumos, MK noteikumos, spēkā esošos plānojumos un attīstības plānošanas dokumentos. Tas izvirza normatīvā regulējuma konkretizēšanas un racionālas sakārtošanas uzdevumu tuvākajā periodā.

Rīgas vēsturiskā centra likuma izvērtējuma sakarā jāpiebilst, ka:

- Rīgas vēsturiskā centra likums akcentē saglabāšanu un aizsardzību kā prioritāti, attīstību paturot otrajā plānā. Teritorijas plānojumā ieteicams risināt arī nepieciešamos attīstības jautājumus, kā tas ir noteikts Teritorijas attīstības plānošanas likumā.
- Nedefinējot saglabājamās pilsētas plānojuma struktūras, Rīgas vēsturiskā centra likumā nepamatoti vienādotas prasības RVC un AZ. Šīs abas teritorijas nav viennozīmīgas gan saglabāšanai, gan attīstībai. Teritorijas plānojumā ieteicams pārdefinēt AZ kā sargājošu, nevis aizsargājamu teritoriju.
- Aizsargājamo teritoriju (RVC kā UNESCO pasaules mantojuma vieta un Rīgas pilsētas vēsturiskais centrs kā valsts nozīmes pilsētībūvniecības piemineklis) pārklāšanās rezultātā zūd valsts nozīmes pieminekļa - Rīgas pilsētas centra kā pilsētībūvniecības pieminekļa loģiskā nozīme kopumā, jo nav loģisku atšķirību, to pārklājot ar AZ, kuras saglabāšanas un aizsardzības prasības ir pielīdzinātas RVC prasībām (tātad, tās ir attiecīgi augstākas). Līdz ar to, ir nepieciešams ieviest saprotamu tiesisko regulējumu.
- Rīgas vēsturiskā centra likumā absolutizēti plānojuma apstrīdēšanas un apturēšanas noteikumi (9. panta 3. daļa), dodot tiesības jebkurai ieinteresētai personai ierosināt apturēt Rīgas domes saistošos noteikumus, ar kuriem apstiprināts RVC teritorijas plānojums vai lokālplānojums.
- Rīgas vēsturiskā centra likuma 2. pantā noteikto nav iespējams nodrošināt, jo saglabāšanas un aizsardzības prasību milzīgais apjoms prasa nepieciešamo resursu izvērtējumu un līdzsvarošanu. Bez stabila valsts finansējuma šim valstiski svarīgajam objektam likuma mērķis nav sasniedzams. Tādēļ kā viens no Teritorijas plānojuma uzdevumiem jāizvirza prasību optimizācija, it sevišķi AZ, sadarbojoties ar NKMP. Savukārt valsts institūcijām sadarbībā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldību jāizstrādā RVC attīstības programma, bez kuras plānojumam nav īstenošanas pamatojuma, un nosakāmas prioritātes mērķu sasniegšanai.
- Teritorijas attīstības plānošanas likumā nepieciešamas izmaiņas, kas plānošanas procesu tuvinātu tā būtībai – ieinteresēto pušu interešu definēšanai, līdzsvarošanai un vienošanās panākšanai starp ieinteresētajām pusēm. Līdz ar to, piemēram, ar institūciju īpašajiem nosacījumiem jādara zināmas institūciju intereses paredzētā teritorijas plānošanas objekta attīstībā. Līdzīgi jāmaina arī komunikācijas nosacījumi ar sabiedrību, stingrāk reglamentējot sabiedrības iesaistes nosacījumus (piemēram, publisko apspriešanu skaita samazināšana).

Grozījumi MK noteikumos Nr.127 un MK noteikumos Nr.628 jāveic atbilstoši izmaiņām attiecīgajos likumos, pamatojoties uz kuriem tie izdoti, bet MK noteikumos Nr.240 jāiekļauj visas

nepieciešamās obligātās vispārīgās prasības, lai tās nebūtu jādublē TIAN, kā arī jāizslēdz uz Teritorijas plānojumu neattiecināmās prasības.

Teritorijas plānojuma mērķi un uzdevumi ir noteikti arī politikas plānošanas dokumentos, kā arī Pētījuma 2.8. apakšsadaļā minētajos starptautiskajos dokumentos.

2.1.3. Risinājumu izvērtējums attiecībā uz mērķiem un uzdevumiem

Vērtējot Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumus, tai skaitā kontekstā ar SIA "Grupa 93" 2023. gada pētījumu "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai", jāmin sekojošais:

- 1) Spēkā esošajā teritorijas plānojumā, balstoties uz likumu "Par kultūras pieminekļu aizsardzību", Rīgas vēsturiskā centra likumu, kā arī MK noteikumiem Nr.127, ir ļoti detalizēti noteiktas saglabāšanas un aizsardzības mērķu sasniegšanas prasības visā RVC un AZ teritorijā bez pasākumu īstenošanas prioritātēm saistībā ar attīstības risinājumiem, kam faktiski ir primāra loma, jo saglabāšana bez attīstības ir ļoti ierobežota. Vēlmēm ar iespējām plānošanas procesā jārod pamatots līdzsvars. Zīmīgi, ka Rīgas dome, jau pieņemot 2006. gada 7. februāra lēmumu Nr.832 par Spēkā esošā teritorijas plānojuma apstiprināšanu, tā 2. punktā noteica: "Turpināt Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānošanas darbu un ne vēlāk kā gada laikā uzsākt nepieciešamās korekcijas, kas saistītas ar Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma ieviešanu".

Teritorijas plānojuma īstenošanai ir nepieciešams sagatavot attiecīgu īstenošanas programmu un nodrošināt tās īstenošanas monitoringu.

- 2) Spēkā esošā teritorijas plānojuma vājākais punkts ir skaidru prioritāšu trūkums, jo tajā ir akcentētas detaļas, bet nav nepieciešamo attīstības politikas nostādņu, attīstības programmas, kas parasti nosaka prioritātes. Tādēļ, kā tika minēts iepriekš, Teritorijas plānojuma izstrādes procesā valsts institūcijām sadarbībā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldību jāizstrādā RVC attīstības programma, bez kuras Teritorijas plānojumam nav īstenošanas pamatojuma, un nosakāmas prioritātes mērķu sasniegšanai.

Tai skaitā ir nepieciešams izstrādāt priekšlikumus prioritātēm kultūras mantojuma saglabāšanas, aizsardzības un attīstības jomā.

- 3) RVC un AZ teritorija jāuztver kā vienota pilsētas centra struktūra, kuras noteicošās komponentes ir klāsteri - teritorijas, kas ir lielākas par kvartālu un mazākas par apkaimi - ar savu identitāti un vēsturiskais ielu tīkls. Klāsteru pieeja skaidrota 2.11.7. apakšsadaļā. Ielu tīkla atsevišķus posmus nedrīkst izraut no kopējā konteksta, pat ja šīs teritorijas kaut kādu iemeslu dēļ nav bijušas apbūvētas.
- 4) RVC un AZ teritorijai ir raksturīgs relatīvi šauru ielu tīklojums ar blīvu apbūvi, kur dominē (bet ne tikai) dzīvojamā funkcija ar pakalpojumu, tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas objektiem ēku pirmajos stāvos. Ģeopolitisko pārmaiņu rezultātā mainījās varas attieksme pret apbūves prasībām RVC. Tā rezultātā tika saglabāts ievērojams koka ēku skaits (kuras sākotnēji 19. gadsimtā bija plānots aizvietot ar mūra ēkām), kas daudzviet dominē atsevišķu ielu posmos, veidojot homogēnas koka ēku grupas.

Ir nepieciešams fiksēt klāsterus ar ievērojamu saglabājušās apbūves īpatsvaru un izvirzīt attiecīgajam klāsterim raksturīgus nosacījumus.

- 5) Diemžēl Spēkā esošais teritorijas plānojums ir pārsvarā orientēts uz jau esošo apbūvi, norobežojoties no plašāka skatījuma, bez ietekmes uz teritorijām, ko aizņem dzelzceļa nodalījums un ūdeņi.

Ir nepieciešams attiecināt plānojuma principus uz teritorijām, kuras šobrīd ir ārpus Teritorijas plānojuma tvēruma.

- 6) Spēkā esošais teritorijas plānojums nav bijis pietiekami efektīvs, lai ierobežotu visa veida transporta līdzekļu tranzītu, kas veido ievērojamu RVC un AZ transporta plūsmas daļu. Tas negatīvi ietekmē vides kvalitāti un uzturējamību. Pētījumā "Rīgas vēsturiskā centra un tā

aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai” ir konstatēts, ka RVC ir zaudējis vitalitāti un identitāti, ko pamatā nodrošina vietējie iedzīvotāji (nevis arhitektūra vai māksla).

Rīgas teritorijas plānojumā ir nepieciešams paredzēt pasākumus tranzīta transporta novirzīšanai ārpus RVC un AZ, un transporta intensitātes samazināšanai RVC, izbūvējot apvedceļus, kā arī palielināt dzelzceļa un ūdenstransporta īpatsvaru sabiedriskā transporta piedāvājumā, atslogojot ielu telpu RVC.

- 7) Maģistrālo inženiertīklu novietojuma attēlojums Saistošo noteikumu Nr.38 Grafiskajā daļā, vienlaikus ietverot prasību nodrošināt to ērtu apkalpošanu, ievērojami apgrūtina iespēju veikt kokaugu stādījumus ielu sarkanajās līnijās RVC un AZ. Plānojumā noteiktā inženierkomunikāciju prioritāte neveicina racionālu pazemes telpas izmantošanu RVC un AZ, kur ekstensīvas saimniekošanas rezultātā daudzas komunikācijas tranzītā šķērso iekškvartālus un pat ēkas. Tas novērojams gan virszemē, gan pazemē (siltumtrases, sakaru kabeļi, radiotranslācijas kabeļi).

Inženiertīklu turētājiem ir nepieciešams formulēt vadlīnijas inženiertīklu izvietojumam vēsturiskajā vidē.

- 8) RVC un AZ ir Rīgas un Latvijas fokālais punkts. Diemžēl plānojums ne vienmēr ir praktiski īstenojams, ņemot vērā, ka visas Saistošo noteikumu Nr.38 Grafiskajā daļā funkciju procentuālais sadalījums būs īstenojamas apskatāmajā teritorijā. Jauktā izmantošana ļauj lietotājam noteikt funkciju prioritātes atkarībā no apkaimes/klāstera RVC un AZ teritorijā.

SIA “Grupa93” 2023. gada pētījumā “Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai”, norādīts ka, *RVC Plānā izvirzītais vispārīgais mērķis: attīstīt reprezentatīvu kultūras centru, veicinot starptautisko tūrisma - īstenots daļēji. RVC Plāna ieviešanas laikā nav uzceltas visas paredzētās nozīmīgās kultūras būves (koncertzāle, laikmetīgais mākslas muzejs, nerealizēta LNB publiskās ārtelpas kārtas).*

Apšaubāms ir pieņēmums par zemas īres mājokļu attīstīšanas iespējām RVC un AZ, kas izriet no Paskaidrojuma rakstā minētiem uzstādījumiem (*Izskatot esošās apbūves atjaunināšanas un ēku renovācijas un rekonstrukcijas priekšlikumus, par pilsētas attīstību atbildīgās pašvaldības institūcijas sekos, lai akceptētie priekšlikumi atbilstu šādiem kritērijiem atsevišķās RVC teritorijās: 5) RVC centrālajā daļā ... 19. gs. beigās būvēto ēku ar lielajiem (8–10 un vairāk istabu) dzīvokļiem atjaunināšana ... uzlabota tipa sociālo māju iekārtošanai).*

Kā to var konstatēt no kultūrvēsturiskās izpētes materiāliem, ievērojams RVC dzīvojamā fonda daudzums ir radīts kardināli atšķirīgā ekonomiskā situācijā. Krāšņās fasādes un greznie interjeri liecina par tā laika iedzīvotāju rocību. Diemžēl liela to iemītnieku daļa ir bijusi spiesta ģeopolitisku izmaiņu rezultātā pamest savus mājokļus uz neatgriešanos, citi ir gājuši bojā totalitāru režīmu represiju rezultātā, savulaik pašas ēkas un to iekārtojums ne vienmēr atbilst mūsdienu prasībām (ērtības, labbūtība, universālais dizains, ekonomiskums). Esošās situācijas novērtējums lielā mērā ir nolasāms izpētes materiālos pielikumos (kartes *Ēku stāvu skaits un realizētās liftu izbūves, Neatbilstoši uzturētas ēkas*).

Pieķeršanās savam dzimtajam mājoklim no paaudzes paaudzē ir viens no svarīgākajiem dzīvojamā vēsturisko īpašumu atjaunošanā un uzturēšanā. Tomēr pēc Otrā pasaules kara izveidojušos iedzīvotāju kontingentu visai nosacīti var uzskatīt par vietējiem iedzīvotājiem. Namīpašumi ir mainījuši īpašniekus, un to turpmāko likteni nosaka biznesa vide, kur šī brīža brīvā tirgus apstākļos administratīvai regulēšanai ir nosacīta ietekme.

Teritorijas plānojumam jāveicina tādi izmantošanas veidi, kas nodrošina kultūrvēsturisko objektu saglabāšanu, uzturēšanu un attīstību, nosakot jauktu izmantošanas veidu. Pētījuma autoru ieteikums ēkas pēc iespējas izmantot atbilstoši to sākotnējai funkcijai.

- 9) Daudzi tukšie namīpašumi liecina par to, ka administratīvā kārtā noteiktās prasības pārsvarā nav atbilstošas reālajai ekonomiskai situācijai, citviet ēku funkcijas nav

nosakāmas. Jāpiedāvā lietošanas veidi, kas nodrošina nekustamā īpašuma saglabāšanu un attīstību.

SIA "Baltkonsults" 2025. gada izpētē "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas (RVC un tā AZ) pašreizējā funkcionālā izmantošana" secināts: RVC zonā vērojamas dzīvojamās funkcijas samazināšanās tendences, īpaši Vecrīgā. Ir jāņem vērā Teritoriju, kurām nevar noteikt izmantošanu (NN), kuras apjoms attiecībā pret 2003. gadu trīskāršojušās. Apsekojumā konstatētie tukšie namīpašumi iekļauti NN teritorijā: RVC 5,6%, AZ 4,9%.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes 2021. gada datiem RVC un AZ dzīvo 103 916 (deklarētie) iedzīvotāji, t.sk. RVC: 41 997 iedzīvotāji (Vecpilsētas apkaimē: 3 076); RVC aizsardzības zonā: 61 919 iedzīvotāji. Kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits RVC un AZ ir būtiski samazinājies.

SIA "Grupa93" 2023. gada pētījumā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai" norādīts: "*Plāna ieviešanas laikā Rīgā, līdzīgi kā daudzu Eiropas pilsētu centros, kur ir ievērojams kultūrvēsturiskais mantojums, būtiski ir samazināties vietējo iedzīvotāju skaits (RVC un AZ 17 gadu laikā no aptuveni 170 tūkstošiem uz 103 tūkstošiem) un tādējādi tiek zaudēta galvenā pilsētu vēsturisko centru vērtība – būt par vietu, kurā iedzīvotāji var dzīvot, strādāt un socializēties.*"

- 10) Iekšpagalmi daudzviet ir zaudējuši pievilcību. Tie tiek izmantoti auto novietošanai, it sevišķi iedzīvotāju privatizētajos namīpašumos. Joprojām ir prakse izmantot trotuārus automobiļu novietošanai. To ir iespējams izskaidrot ar stāvvietu trūkumu RVC un AZ, par ko sūdzas gan pastāvīgie iedzīvotāji, gan komersanti (it sevišķi tie, kuru bizness atrodas ēku pirmajos stāvos ielu pusē).

Teritorijas plānojumā nepieciešams izvērtēt RVC uz AZ autostāvvietu nodrošinājuma prasības, iespējams, samazinot minimālo sliekšni līdz 0%. Teritorijas plānojumā nepieciešams izvērtēt arī zonas, kur, iespējams, būtu lietderīgi limitēt maksimālo sliekšni.

Stratēģiskais mērķis – būtiski samazināt autotransporta klātbūtni RVC ielu telpā.

- 11) RVC un AZ lielākā vērtība ir urbānā vide: šaurās Vecrīgas ieliņas ar siluetā dominējošām baznīcu smailēm, Rīgas centra bulvāri, bijušie strādnieku rajoni ar koka ēku grupām un romantiskajiem pagalmiņiem. Par to liecina Instagram un Facebook vietnēs ievietotie neskaitāmie fotoattēli, ar kuriem ir dalījušies gan Rīgas viesi, gan arī iedzīvotāji.

Teritorijas plānojumā nepieciešams identificēt/definēt unikālās struktūras iezīmes un regulējumu veidot uz klāsteru pamata, definējot katram no tiem savas vadlīnijas.

- 12) Diemžēl daudzviet, tai skaitā Vecrīgā, Klīversalā un Pētersalā, kara postījumu un autoritāro režīmu darbības rezultātā vēsturiskā struktūra ir izirusi. Gadu desmitiem neapbūvētās teritorijas ir pakāpeniski izdzēsušas vīziju par vietai piederīgo pilsētvidi no iedzīvotāju kolektīvās atmiņas, aizpildot to ar butafori veidotām un pat neiederīgām funkcijām.

Teritorijas plānojuma ietvaros nepieciešams identificēt/definēt neiederīgās struktūras. Rīgas valstspilsētas pašvaldībai Teritorijas plānojuma ietvaros jānosaka risinājumi zudušās urbānās struktūras atjaunošanai.

- 13) Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos un Grafiskajā daļā ietvertās idejas par Daugavmalas promenādi nav materializējušās, jo nav novērsta tranzīta autotransporta plūsma 11. novembra krastmalā un 13. janvāra ielā.

Teritorijas plānojumā jāparedz ielu profili ar samazinātu transporta plūsmu un palielināta Vecrīgas sasaiste ar Daugavas promenādi un Centrāltirgus rajonu. Papildus iepriekš minētajam jāparedz pasākumi tranzīta transporta novirzīšanai ārpus RVC un AZ, un transporta intensitātes samazināšanai RVC.

- 14) Pretēji Spēkā esošā teritorijas plānojuma Paskaidrojuma rakstā minētajam, Rīgas valstspilsētas pašvaldība joprojām nav pārcēlusies uz iecerēto jauno administratīvo centru, turpinot izmantot auto novietošanai veselu kvartālu vēsturiskajā pilsētas daļā.

Spēkā esošajā teritorijas plānojumā paredzētā administratīvā centra izveide pārskata periodā nav realizēta. Rīgas valstspilsētas pašvaldībai jāpieņem lēmums par administratīvā centra novietojumu.

- 15) Nav izstrādāti Spēkā esošajā teritorijas plānojumā minētie Līvu, Pētera (Reformātu), Doma un Strēlnieku laukumu atjaunošanas projekti, bet ir pieejamas īpašas norādes par atsevišķu nenožīmīgu ēku nojaukšanas nepieciešamību Sarkano spīķeru rajonā.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Teritorijas plānojumā jānosaka tās deformētās RVC un AZ vietas pilsētvides struktūrā, kas pilsētai ir būtiskas no telpiskās kompozīcijas un uztveres viedokļa, un jāorganizē pasākumus parametru noteikšanai turpmākai zudušās urbānās struktūras atjaunošanai vai kvalitatīvai uzlabošanai, t.sk., kur tas nepieciešams, organizējot pilsētvides modelēšanas pasākumus mērogā 1:1.

Jautājuma aktualizēšanai un risinājuma pārbaudei dabā Pētījuma Autori ierosina Rīgas valstspilsētas pašvaldībai veikt pilsētvides modelēšanas pasākumus, kas izvērstāk tiks skatīti Pētījuma 3. nodevumā.

- 16) Spēkā esošajā teritorijas plānojumā ietvertās ambīcijas daudzviet nav bijušas pamatotas ar aprēķiniem (piemēram, Rīgas valstspilsētas Daugavas kreisā krasta apbūves silueta koncepcija). Neskatoties uz to, turpinās attiecīgā materiāla izmantošana pilsētvides veidošanas kontekstā.

Teritorijas plānojumā nepieciešams pārskatīt Daugavas kreisā krasta apbūves silueta koncepciju, adaptējot to Rīgas teritorijas plānojuma uzstādījumiem. Nepieciešams izvērtēt koncepcijas aktualitāti un nepieciešamību.

Atsevišķas Spēkā esošā teritorijas plānojuma daļas (piemēram, Transporta sadaļa) pārstrādājamās pilnībā. Nav izskatīta iespēja izmantot un apsaimniekot dzelzceļa infrastruktūrai piegulošo teritoriju RVC. Ir atļauti tranzīta dzelzceļa kravu (t.sk. bīstamo kravu) pārvadājumi ne tikai RVC un AZ perifērijā, bet arī cauri RVC. Spēkā esošā teritorijas plānojuma uzdevumu izpildei nepieciešams īstenot Ziemeļu šķērsojumu (gan autotransportam, gan dzelzceļa transportam) starp Bukultu ielu un Spilves apkaimi, kura neesamība kā būtisks cēlonis kultūrvēsturisko objektu saglabāšanas un attīstības kavēšanai ir minēts SIA "Grupa93" 2023. gada pētījumā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai".

PAD Teritorijas plānojuma stratēģisko nostādņu izstrādes grupas dokumenta projektā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas stratēģiskās nostādnes attīstībai līdz 2050. gadam" kā izaicinājums attiecībā uz esošo transporta shēmu minēts: "Esošā iedibinātā autotransporta shēma rada nelabvēlīgu spiedienu uz pilsētas centru, jo padara centra teritoriju par tranzīta zonu gan vieglajam, gan kravas autotransportam. Tas negatīvi iespaido pilsētvides kvalitāti, trokšņa un piesārņojuma līmeni, kā arī veido centru par pārvietošanās zonu nevis galamērķi".

Problēmas risināšanai nepieciešams veidot dialogu, iesaistot atbildīgās institūcijas. Teritorijas plānojumā jāiekļauj nosacījumi, kas ierobežo tranzīta dzelzceļa kravu (t.sk. bīstamo kravu) pārvadājumus RVC un AZ un to perifērijā.

Nepieciešams radīt priekšnoteikumus, kas sekmē Ziemeļu šķērsojuma īstenošanu (gan autotransportam, gan dzelzceļa transportam) starp Bukultu ielu un Spilves apkaimi.

- 17) Iepazīstoties ar izstrādes procesā esošo SIA "PURS KONSULTĀCIJAS" veikto pētījumu "Ārtelpas struktūras attīstības uzdevumi un risinājumi Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojumā" un SIA "E. Daniševska birojs" pētījuma "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas transporta un mobilitātes attīstības tematiskais plānojums" materiāliem, secināms, ka pēc vēsturiskā RVC un AZ ielu tīkla izveidošanās ir ievērojami pieaugusi visu veidu transporta slodze uz urbāno telpu, t.sk. būtisks RVC tranzītā šķērsojošo trolejbusu un autobusu līniju pieaugums, kas negatīvi ietekmē kultūrvēsturisko objektu uzturēšanu un atjaunošanu. Problēmu ir iespējams risināt, maksimāli izmantojot dzelzceļa lokus abos Daugavas krastos un pārceļot lielu daļu

pasažieru uz tādu publisko ātrgaitas sliežu transportu, kas neaizņemtu RVC un AZ ielu telpu. Jāņem vērā, ka tieši atbilstoši šādai praksei savulaik arī tika veidots Rīgas tramvaju (ielu dzelzceļa) tīkls. Lai to panāktu, jāveic izmaiņas Rīgas teritorijas plānojumā un citos normatīvajos aktos, pārkārtojot sabiedriskā transporta struktūru atbilstoši līdzīgu Eiropas pilsētu praksei (Štutgarte, Berlīne, Hamburga), kur dzelzceļa pasažieru transports ir sabiedriskā transporta mugurkauls ar mobilitātes hierarhijai atbilstošām pārvadājumu kategorijām:

- Starppilsētu dzelzceļš;
- Reģionālais dzelzceļš;
- Piepilsētas dzelzceļš;
- Pilsētas ātrgaitas dzelzceļš (S- bahn);
- Ielu dzelzceļš (tramvajs);
- Trolejbuss;
- Autobuss (kā savienojuma nodrošinātājs starp dzelzceļa stacijām un pieturvietām).

Teritorijas plānojumā nepieciešams paredzēt pasākumus tranzīta transporta novirzīšanai ārpus RVC un AZ, un visu veidu transporta intensitātes samazināšanai RVC, izbūvējot apvedceļus. Nepieciešams palielināt dzelzceļa un ūdenstransporta īpatsvaru sabiedriskā transporta piedāvājumā, atslogojot ielu telpu RVC.

Gar dzelzceļa loku izvietotie mobilitātes mezgli aktivizētu pieguļošās apkaimes/klāsterus un veicinātu kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un attīstību RVC un AZ. Teritorijas plānojumā jāpalielina šādu mobilitātes mezglu skaits, lai nodrošinātu efektīvu un kvalitatīvu pasažieru/apmeklētāju plūsmu tā teritorijā vai tiešā tuvumā esošo plašizklaides norišu vietu nodrošināšanai (arēna "Rīga" – 10 000 skatītāju, Daugavas stadions – 15 000 skatītāju + 20 000 dalībnieku, Nacionālais futbola stadions – 20 000 skatītāju) bez būtiskas ietekmes uz pastāvīgo iedzīvotāju ikdienu.

Plašizklaides objektiem ir jāveido sasaiste ar jaudīgām sabiedriskā transporta sistēmām, primāri dzelzceļa transportu.

2.1.4. Secinājumi

Pašlaik ir izveidojusies situācija, ka pilsētas teritorijai eksistē divi teritorijas plānojumi: viens Rīgas valstspilsētai, bet otrs (ļoti detalizēts) tās RVC un AZ daļai, kuram papildus vēl noteikts Rīgas vēsturiskā centra likuma regulējums. Pilnveidojot Rīgas teritorijas plānošanu nākotnē (t.i., izstrādājot nākošo pilsētas teritorijas plānojumu, vai veicot grozījumus esošajā plānojumā), lietderīgi būtu veidot vienotu pilsētas plānojumu, bet RVC un AZ daļai lokālplānojumu nepieciešamajā apjomā un detalizācijā atbilstoši nepieciešamībai. Augstāka spēka normatīvie akti to pieļauj jau šobrīd, tāpēc minētais kā uzdevums ir izpildāms. Rezultātā plānošana kļūtu racionālāka, gan izstrādājot teritorijas plānojumus, gan arī racionālāk izvēloties aktuālas detalizējamās teritorijas. Tuvākajā nākotnē būtu izvirzāms uzdevums konsolidēt teritoriju plānošanu un kultūras mantojuma attīstības plānošanu vienā sistēmā.

Teritorijas plānojumā jāparedz kopējie nosacījumi, detalizāciju konkrētai teritorijai veicot lokālplānojumā.

Plānojumam ir ļoti svarīga nozīme teritorijas attīstībā kā vienam no būtiskiem instrumentiem vienošanās sasniegšanai demokrātiskā sabiedrībā. Tādēļ, lai vieglāk būtu vienoties, dažādu valstu plānošanas praksēs tiek izdalīti divi prasību līmeņi, kur pirmais ir obligāts, bet otrais ir vadlīniju līmenis vai turpmākajā plānošanas procesā detalizējamu prasību līmenis. Spēkā esošais tiesiskais regulējums to pieļauj. Uzdevumi tiks fiksēti Pētījuma 3. nodevumā. Balstoties uz ekspertu vērtējumu, Pētījuma 3. nodevumā iepriekš minētais apgalvojums tiks papildināts ar konkrētiem uzdevumiem.

Latvijā spēkā esošā teritorijas attīstības plānošanas sistēma nav racionālākais risinājums elastīgai attīstības plānošanai, jo praksē prasa nepārtrauktu grozījumu veikšanu, it īpaši pārmērīgas detalizācijas apstākļos, kas vairo reglamentāciju un mazina radošumu risinājumu meklēšanā, kā arī plānojuma ilgtspēju. Jāpiebilst, ka Spēkā esošā teritorijas plānojuma izstrāde un īstenošana notika vienlaicīgi ar attīstības plānošanas sistēmas radīšanu un vairākkārtīgu pilnveidošanu, kas savukārt prasīja arī Spēkā esošā teritorijas plānojuma attiecīgus grozījumus. Pašlaik, izejot trīs plānošanas sistēmas veidošanas posmus, atbilstoši spēkā esošā Teritorijas attīstības plānošanas likuma prasībām, teritorijas plānojumam ir izvirzītas šādas prasības: atbilstoši vietējās pašvaldības ilgtspējīgas attīstības stratēģijai un ievērojot citus nacionālā, reģionālā un vietējā līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentus noteikt funkcionālo zonējumu, publisko infrastruktūru, reglamentēt teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus, kā arī citus teritorijas izmantošanas nosacījumus un aprobežojumus. Minētais norāda uz tendenci paplašināt vispārīgā plāna risināmo jautājumu loku, no kā iespēju robežās rekomendējams izvairīties.

SIA "Grupa93" 2023. gada pētījumā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai", kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un attīstībai izvirzīts mērķis – izmantot UNESCO mantojuma vietas statusu RVC un AZ ekonomiskās attīstības veicināšanai un starptautiskajai atpazīstamībai.

Nepieciešams valsts līmenī atzīt RVC fundamentālo nozīmi Latvijas tautsaimniecībā un tā potenciālu valsts iekšzemes kopprodukta palielināšanā, piešķirot šai teritorijai nacionālo interešu objekta statusu, līdzīgi kā Eiropas standarta platuma publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūrai *Rail Baltica*.

Teritorijas plānojuma izstrāde (pieņemot, ka RVC un AZ teritorijai tiek izstrādāts atsevišķs teritorijas plānojums, kā līdz šim) ir nepieciešama, pirmkārt, lai veidotu kultūrvēsturiskā mantojuma un mūsdienīgas pilsētas centra dzīves apvienojumu. Pilsētvidei un apbūvei jāattīstās atbilstoši jaunajiem dzīves vides standartiem, piedāvājot kompromisu starp kultūrvēsturisko vidi un laikmetīgajām tendencēm mājokļu, transporta un apgādes infrastruktūrā, energoefektivitātē, virzībā uz klimatneitralitāti, atjaunojamo energoresursu izmantošanā, satiksmes drošībā, vides piekļūstamībā, aprites ekonomikas ieviešanā būvniecībā, veselību veicinošā publiskajā ārtelpā, ēku mikroklimata veidošanā u.c. tādā apjomā, kas neapdraud, bet, tieši otrādi, sekmē kultūrvēsturiskās vides aizsardzību un turpmāko attīstību.

Lielu daļu ieteikto pasākumu šobrīd nav iespējams īstenot, neveicot izmaiņas saistītajos normatīvajos aktos un praktiskus soļus iecerēto pasākumu īstenošanai. Būtiskākais ir pašvaldības kapacitātes izvērtēšana, finanšu resursu piesaistīšana pilsētvides un tās elementu attīstīšanai un uzturēšanai, administratīvā sloga samazināšana un Teritorijas plānojuma monitorings neatkarīgi no finansējuma avota.

Atziņas un norādes par plānojuma risinājumiem lietderīgi izmantot, aktualizējot un veidojot jaunā Teritorijas plānojuma risinājumus.

Esošās plānošanas sistēmas strukturālas izmaiņas, kas izriet no augstāka juridiskā spēka normatīvajiem aktiem, jāizvērtē Teritorijas plānojuma izstrādes procesā kā iespējamus.

Pētījuma 3. nodevumā tiks detalizēti priekšlikumi Teritorijas plānojuma struktūras vienkāršošanai un pielīdzināšanai Rīgas teritorijas plānojuma struktūrai, kā arī sagatavoti detalizēti priekšlikumi Teritorijas plānojuma Grafiskās daļas optimizēšanai, veidojot to kompaktāku un daļu no regulējuma veidojot kā vadlīnijas, vienlaikus informatīvās kartes iekļaujot Paskaidrojuma rakstā.

2.1.5. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Pētījuma 3. nodevumā būtu ieteicams sagatavot priekšlikumus Teritorijas plānojuma struktūras vienkāršošanai un pielīdzināšanai Rīgas teritorijas plānojuma struktūrai, kā arī sagatavot priekšlikumus Teritorijas plānojuma Grafiskās daļas optimizēšanai, veidojot to kompaktāku. Tajā pašā laikā jāizskata iespēja daļu no regulējuma veidot kā vadlīnijas, informatīvās kartes attiecīgi iekļaujot Paskaidrojuma rakstā. Teritorijas plānojuma izstrādei būtu lietderīgi padziļināti izvērtēt un izvērst šādus priekšlikumus:

- 1) Ieviest RVC un AZ teritorijas dalījumu klāsteros, kas dotu iespēju veidot tēmētas, lokalizētas prasības, tieši izrietošas no pilsētvides rakstura un saglabātās substances autentiskuma katrā konkrētajā vietā.
- 2) Noteikt prioritātes vēsturiskajai pilsētas struktūrai, to saglabājot un atjaunojot vietās, kur tā zudusi.
- 3) Optimizēt Teritorijas plānojuma struktūru, ieviešot Teritorijas plānojuma vadlīniju līmeni.
- 4) Pielīdzināt Teritorijas plānojuma struktūru Rīgas teritorijas plānojuma struktūrai, tai skaitā arī grafisko daļu.
- 5) Veidot vispārīgāku funkcionālo zonējumu.
- 6) Noteikt atšķirīgas prasības pilsētbūvnieciski nošķirtām vienībām (piemēram, Vecrīgai, RVC un AZ).
- 7) Noteikt vispārīgus principus tām TIAN prasībām, kas būtu pārceļamas uz Teritorijas plānojuma vadlīnijām.

2.2. Saistošo noteikumu Nr.38 un augstāka juridiskā spēka normatīvo aktu piemērošanas praktisko rezultātu izvērtējums

2.2. sadaļā un tās apakšsadaļās izvērtēti Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi kontekstā ar augstāka juridiskā spēka normatīviem aktiem.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa ir analizēta P ētījuma 2.3. sadaļā.

2.2.1. Ievads

Izvērtējot Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus, un augstāka juridiskā spēka tiesību piemērošanas praktiskos rezultātus, būtiski ir saprast to izstrādes kontekstu. Pirmajos otrās Latvijas brīvvalsts gados tika veikta Rietumeiropas valstu attīstības plānošanas sistēmu izpēte tirgus ekonomikas apstākļiem un izstrādāts Rīgas attīstības plāns (1995. - 2005. gads) ar apbūves noteikumiem.

Šis attīstības plāns, ievērojot jauna normatīvā regulējuma pakāpenisku izveidi, īpašuma denacionalizāciju un citus apstākļus, bija izstrādāts salīdzinoši detalizēti, apvienojot lietošanas pamācību, zonējuma noteikumus, prasības katrai izbūves teritorijai un apbūves aizsardzības vietām, augstāka normatīvā regulējuma noteikumus, kā arī būvtiesību īstenošanas kārtību (līdz pat būvju nodošanai ekspluatācijā).

Jāuzsver, ka minētais plāns netika pieņemts kā ārējais normatīvais akts, pieļaujot tā grozījumus ar detālplānojumu palīdzību, kā to praktizē Rietumeiropas valstīs. Dažādu objektīvu apstākļu dēļ, kas, galvenokārt, saistīti ar Latvijas tautsaimniecības pāreju uz tirgus ekonomiku, trīs teritorijas attīstības plānošanas likumu rezultātā ir noteikts atšķirīgs tiesiskais regulējums, kur visas prasības ir noteiktas ar likuma spēku (praktiski tas nozīmē, ka grozījumu veikšanai teritorijas plānojumā ir jāatkārto viss teritorijas plānojuma izstrādes process). Minētā iemesla dēļ Teritorijas plānojumā jāsamazina detalizācija un, līdz ar to, apgrūtinājumi, kas izriet ārpus vispārīgo prasību (t.i., tiesību normām, kurām ir likuma spēks) loka.

Lai objektīvi izvērtētu Spēkā esošā teritorijas plānojuma un citu plānošanas dokumentu risinājumu piemērošanas un īstenošanas praksi, nepieciešams ņemt vērā laika periodu, kad tika izstrādāts šis dokuments. Tas bija laiks, kad Latvija saskārās ar ekonomiskām grūtībām un pēc tam piedzīvoja ekonomisko izaugsmi, tika meklēts optimālais valsts attīstības modelis, kā arī Latvija iestājās Eiropas Savienībā un NATO, uzņemoties šo institūciju noteiktās saistības. Vienlaikus notika arī Rīgas iezīmēšana pasaules kartē kā UNESCO pasaules kultūras mantojuma vieta, un tas kļuva par pamatu lielum optimismam kultūras mantojuma saglabāšanā un aizsardzībā. Rezultātā kultūras mantojuma saglabāšana un aizsardzība netika līdzsvarota ar valsts, Rīgas valstspilsētas un privātā sektora iespējām.

AZ tika iekļauta ļoti liela pilsētas centra teritorija, nosakot apjomīgus apgrūtinājumus, kuru mērķis bija saglabāt pilsētas apbūves būvsubstanci, bet tam vēl joprojām trūkst nepieciešamo

priekšnoteikumu gan nekustamo īpašumu īpašnieku ierobežotās maksātspējas, gan kultūrvēsturiskā mantojuma nepietiekama pieprasījuma dēļ. Akcents uz RVC un AZ saglabāšanas un aizsardzības regulējumu bez līdzsvarojuma ar pilsētas attīstības uzdevumiem un to īstenošanas iespējām mazina Spēkā esošā teritorijas plānojuma efektivitāti RVC attīstības kontekstā. Arī UNESCO vērtējumā (*State of Conservation Report* ziņojumi) par Granadas konvencijas principu ieviešanu Latvijā finansiāla atbalsta princips tika minēts kā vēlākais punkts.

2.2.2. Saistošo noteikumu Nr.38 prasību piemērošanas praktisko rezultātu izvērtējums

2.2.2.1. Ievads

Saistošie noteikumi Nr.38 (t.i., Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi un Grafiskā daļa) ir veidoti ar pieņēmumu, ka tiks izpildīti daudzi nosacījumi, kuru realizācijas iespējas ir ārpus Spēkā esošā teritorijas plānojuma ietvariem. Piemēram, līdz Austrumu maģistrāles izbūves realizācijai RVC teritorijā nav iespējams atbrīvoties no pilsētas centram nepiederīgas transporta kravu plūsmas, tāpēc arī nav iespējams veikt kardinālas izmaiņas šo ielu un teritoriju funkcionālā un teritoriālajā struktūrā.

SIA "Grupa93" 2023. gada pētījumā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai" ir minēts, ka Spēkā esošā teritorijas plānojuma ieceres neatbilst pašvaldības budžeta iespējām, jo daudzas plānotās infrastruktūras objektu izveides ieceres ir palikušas neīstenotas. Piemēram, nav realizēti trīs no plānotajiem četriem Daugavas šķērsojumiem (tiltiem), līdz ar to, RVC saglabātas ievadielas ar ievērojamu transporta plūsmu. Tajā pašā laikā vērojama RVC un AZ nošķirtība no apkārtējām pilsētas daļām, ko savulaik radīja nekontrolēta rūpniecības objektu koncentrācija ap pilsētas dzelzceļa lokiem.

Nav ieviesta Spēkā esošajā teritorijas plānojumā paredzētā Daugavas izmantošana vietējai prāmju satiksmei ar publisko pietātnu tīklu.

2.2.2.2. Prasības attiecībā uz autentisko pilsētas struktūru (pilsētas audumu)

RVC un AZ vēsturisko ielu sarkanās līnijas lielā mērā atbilst autentiskajai pilsētībūvnieciskajai struktūrai. Tomēr ir virkne vietu (skatīt zemāk tekstā), kur tās dažādu iemeslu dēļ ir būtiski transformētas (skatīt kartes pielikumos "Savietots mūsdienu un 1867. gada plāns", "Savietots mūsdienu un 1883. gada plāns", "Savietots mūsdienu un 1939.gada plāns" un "Publiskās ārtelpas vērtējums").

Vecrīga

- Pārveidojumi, kas ir notikuši Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā no 1936. līdz 1940. gadam ar mērķi realizēt plaša mēroga attīstības projektus un kuri, sākoties 2. pasaules karam, ir realizēti tikai daļēji – veicot esošās apbūves demontāžu.
- Pasaules kara laikā izraisītie Vecrīgas substances zudumi:
 - Pēckara voluntāro pārveidojumu sekas;
 - Spēkā esošā teritorijas plānojuma darbības laikā notikušie pārveidojumi (Jaunavu iela, Rīdzenes iela, Trauksmes iela – privatizēta publiskā telpa);
 - Nav īstenota atsevišķu ielu izbūve (Monētu iela);
 - Atsevišķos gadījumos netika realizēts Spēkā esošā teritorijas plānojuma uzdevums – rekonstruēt laukumus uz atklātu arhitektūras konkursa pamata, izstrādājot laukuma rekonstrukcijas projektu (Doma laukums, Reformācijas / Pētera laukums, Līvu laukums).

Iespējamais iemesls – pārlietu stingrie noteikumi Spēkā esošajā teritorijas plānojumā, vienlaikus pašvaldībai norobežojoties no Spēkā esošajā teritorijas plānojumā minēto uzdevumu izpildes un telpisko risinājumu trūkums iepriekš minēto apbūves vietu turpmākajai attīstībai.

RVC

- Spēkā esošā teritorijas plānojuma ietvaros nav nodrošināta ērta sasaiste ar RVC pieguļošajām apkaimēm, piemēram, šķērsojot mākslīgos (dzelzceļš) šķēršļus; tajā pašā laikā šīs problēmas risinājums nebūtu realizējams ekstensīvi, t.i., uz šo šķēršļu fiziskas likvidēšanas (aizbēršana, nojaukšana) rēķina.
- Nav īstenota atsevišķu ielu izbūve RVC (piemēram, Ernesta Birznieka – Upīša ielas pagarinājums).
- Ir izveidots Stacijas laukums.
- Atsevišķu ielu platums (šķērsprofils) ir pārspīlēts attiecībā pret RVC mērogu un pieguļošo ielu kapacitāti (11. novembra krastmala un 13. janvāra iela).
- Ir realizētas atsevišķas pasāžas apbūves kvartāla robežās, pārsvarā viena nekustamā īpašuma robežās (Galerija "Rīga", "Artilērijas parks").
- Ir realizēti atvērtie pagalmi ("Piens un kefīrs", "Angāra koncertzāle", 1. slimnīcas teritorija, "Veldze").

AZ

- Spēkā esošā teritorijas plānojuma ietvaros nav nodrošināta ērta sasaiste ar RVC pieguļošajām apkaimēm, šķērsojot dabiskos (ūdenstilpnes, piemēram, Zunda kanāls) un mākslīgos (dzelzceļš) šķēršļus. Tajā pašā laikā šīs problēmas risinājums nebūtu realizējams ekstensīvi, t.i., uz šo šķēršļu fiziskas likvidēšanas (aizbēršana, nojaukšana) rēķina.
- Atsevišķu ielu platums (šķērsprofils) ir pārspīlēts attiecībā pret RVC mērogu un pieguļošo ielu kapacitāti (piemēram, Skanstes iela).
- Ir realizētas atsevišķas pasāžas kvartāla robežās, pārsvarā viena nekustamā īpašuma robežās ("Barons kvartāls").
- Ir realizēti atsevišķi atvērtie pagalmi ("Grīziņdārzs", "Mūkusalas biznesa centrs").

2.2.2.3. *Prasības attiecībā uz autentisko pilsētas struktūru un zemesgabalu izmēru*

Rīgas vēsturiskā centra likums 3. pants nosaka, ka RVC un AZ saglabājamo kultūrvēsturisko vērtību pārveidošana pieļaujama, ja nepieciešamā pārveidojuma veikšana ir vienīgais veids, kā nodrošināt pilsētas attīstību, un ja pārveidojuma rezultātā nepazeminās RVC un AZ kultūrvēsturiskā vērtība.

Saistošos noteikumos Nr.38 norādītas autentiskās kultūrvēsturiskās vērtības, kas ir saglabājamās un aizsargājamās RVC un AZ. Šajā uzskaitījumā kā pirmā norādīta vēsturiskā plānojuma struktūra ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem.

Pētījuma pielikumos ir redzama RVC un AZ plānojuma struktūras attīstības dinamika, salīdzinot vēsturisko situāciju ar mūsdienām (2025. gads), kas attēlota kartēs "Savietots mūsdienu un 1867.gada plāns", "Savietots mūsdienu un 1883.gada plāns" un "Savietots mūsdienu un 1939.gada plāns". Lielākās struktūras deformācijas ir notikušas laikā no 1936. gada, un tās nosacīti ir iespējams iedalīt vairākos posmos:

- 1) Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā inicializētās pārbūves (1936. - 1940. gadā), nojaucot virkni Vecpilsētas kvartālu. Sākoties padomju okupācijai, iecerētie projekti tika pabeigti vien daļēji (Finanšu ministrija, Armijas ekonomiskais veikals, Tiesu nams), pārnesot aizsākto, bet nepabeigto vietu telpisko risinājumu uz vēlāku laiku. Kā nerisināta problēma tā ir radusi attēlojumu arī Spēkā esošajā teritorijas plānojumā (piemēram, Doma laukums, 13. janvāra ielas apbūve).
- 2) 2. pasaules kara (1941.-1944. gads) postījumi (galvenokārt Vecrīgā un Klīversalā), kas sagrāva atsevišķu teritoriju vēsturisko plānojuma struktūru un kuru seku likvidēšana ir atspoguļota arī Spēkā esošajā teritorijas plānojumā vai citos plānošanas dokumentos (piemēram, Klīversalas apbūves detaļplānojumā). Diemžēl Spēkā esošajā teritorijas plānojumā paredzētie uzdevumi ne vienmēr ir veicinājuši Rīgai un Latvijai nozīmīgu telpisko

renesansi (piemēram, Reformācijas laukums, Līvu laukums). Atsevišķu vietu telpiskais veidols ir ieguvis skatāmas aprises (piemēram, Rātslaukums), bet citviet praktiskā darbība nav uzsākta, nespējot atrisināt pretrunas starp attīstītāja iecerī un Spēkā esošā teritorijas plānojuma noteikumiem (piemēram, apbūve starp Tirgoņu, Kaļķu un Mazo Monētu ielu).

- 3) Pārveidojumu vietas pēc 2. pasaules kara (lielākie pārveidojumi ir attēloti pielikumā "Pārveidojumu vietas pēc 2. pasaules kara"). Daļa no šiem pārveidojumiem ir realizēti, nerēķinoties ar apkārtējās vides telpisko mērogu, vai pat uz publiskās telpas rēķina (piemēram, Stokmann lielveikals). Diemžēl risinājumi šādu deformēto vietu telpiskai sakārtošanai ne vienmēr ir attēloti Spēkā esošajā teritorijas plānojumā (piemēram, Kungu ielas telpiskais risinājums posmā gar Rīgas Valsts 3. ģimnāziju).

Iepriekš minēto vērienīgo objektu realizācija bieži notikusi, izvietojot jauno apbūvi uz vairākiem zemesgabaliem, vai pat nerēķinoties ar to fiziskajiem izmēriem (skatīt pielikumu "Apvienoti zemesgabali-Atteli"). Atjaunojot īpašumu tiesības pēc valstiskās neatkarības atgūšanas, saasinājās dalītā īpašuma problēmas, kuru risināšanas mehānisms ir daļēji risināts nesen pieņemtajos normatīvajos aktos (Piespiedu dalītā īpašuma privatizētajās daudzdzīvokļu mājās izbeigšanas likums).

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu 2.5. punktā "Jaunveidojams zemesgabals un minimālā zemesgabala platība" aprakstīti nosacījumi vēsturisko zemesgabalu saglabāšanai, jaunveidojamajiem zemesgabaliem un minimālajai zemesgabalu platībai. Šie zemesgabali bieži vien nav atbilstoši tiem izmēriem un konfigurācijai, kas nepieciešami konkrētu projektu attīstībai (RVC un AZ zemesgabalu struktūru skatīt pielikumā "Zemesgabalu izmēri").

2.2.2.4. *Prasības attiecībā uz jumtu ainavu*

Saistošie noteikumi Nr.38 tika grozīti 2013. gadā, un tie joprojām ir viens no galvenajiem dokumentiem, kas regulē RVC apbūvi un fasāžu / jumtu izskatu Rīgā.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi nosaka, ka ēkas fasādi un jumtu visā teritorijā veido un uztur arhitektoniski kvalitatīvi, kā arī atbilstoši teritorijas izmantošanas veidam un apbūves raksturam (354. punkts). Šajos noteikumos ir vairāki punkti, kas attiecas uz jumtu ainavu, jumtu iekārtām un tehniskajām ierīcēm, kas tiek izvietotas uz ēku jumtiem (338. punkts). 6. apakšnodaļā "Noteikumi kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai" ietverti vispārīgie nosacījumi jumtu ainavas saglabāšanai, kā arī saglabāšanas noteikumi kultūrvēsturiski nozīmīgās, autentiskās pilsētvides teritorijās.

Visās iepriekš minētajās teritorijās dominē viens princips - **jaunbūvju un esošo ēku rekonstrukciju gadījumos saglabā konkrētajai teritorijai raksturīgo jumtu ainavu un dominējošo materialitāti**. Tas attiecināms arī uz RVC un AZ atšķirīgajām daļām, kas minētas 6.3. apakšnodaļā un kurā precīzāk definēti katrā no tām izmantojamie jumtu seguma materiāli, jumta logu izbūvju vai jumta logu ar stiklojum plaknē ierīkošanas iespējas. Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojošai vēsturiskai apbūvei, kurai noteikta kultūrvēsturiski nozīmīga apbūves fronte, nav pieļaujamas disharmonējošas dažāda rakstura izmaiņas, tai skaitā jumtu, arhitektonisko akcentu un dūmeņu veidotajā siluetā. Vienlaikus šajā apbūves daļā apjoma palielināšanai un jumta pārbūvei pieļaujami arī atsevišķi izņēmumi (591. punkts), ja tie nav pretrunā ar teritoriju fragmentu ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem prasībām, nepazemina īpašuma kultūrvēsturisko vērtību, nepasliktina sanitāros un izsauļojuma apstākļus apkārtējā apbūvē, kā arī uzlabos ēkas saglabāšanas apstākļus un labvēlīgi ietekmēs jumtu ainavas harmoniskumu.

Visas iepriekš minētās prasības nodrošina jumtu kultūrvēsturiskās ainavas saglabāšanu RVC un AZ, un ir saistoši un saglabājami turpmākajā TIAN redakcijā. Tie būtu attiecināmi uz piedāvāto teritorijas dalījumu klāsteros, kuros detalizētāk apskatītas pieļaujamās jumtu pārbūves, formas izmaiņas un logu ierīkošanas iespējas.

Tomēr, apskatot esošo jumtu ainavu, jāsecina, ka, neskatoties uz spēkā esošo tiesisko regulējumu, lielākās neatbilstības novērojamas tieši Vecrīgas teritorijā (Alksnāja klāsteris). Vairākām ēkām ir izbūvētas jumta terases, kā arī izveidotas izbūves uz jumta, kas neatbilst regulējuma noteikumiem (diemžēl trūkst informācijas par to rašanās laiku), nav ievērota vēsturiskā

jumta seguma atbilstība un izgaismojuma ierīkošana jumta stāvos. Mazākā mērā neatbilstības Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu prasībām novērojama RVC un AZ klāstos ar hronoloģiski jaunāku apbūvi, kur raksturīgs mazāks jumta slīpums un līdz ar to mazākas jumta izbūves iespējas.

Par mūsdienu problēmu kļūst saules paneļu izvietošana uz jumtiem, kas šobrīd noteikumos nav regulēti. Lielā koncentrācijā izvietoti saules paneļi būtiski ietekmē seguma īpatsvaru, krāsu un kopumā skatu uz jumtu ainavu, kas īpaši nozīmīgi ir Vecrīgas teritorijā, kuru iespējams aplūkot no augstākiem skatu punktiem.

2.2.2.5. Prasības attiecībā uz ēku un apbūves augstuma noteikšanu

Maksimālo stāvu skaitu nosaka perimetrālās apbūves noteikumos, brīvēstāvošā apbūvē un teritorijās ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem - grafiskās daļas plānā „RVC un tā aizsardzības zonas apbūves veidošanas pamatnosacījumi”.

Esošās situācijas fiksāciju skatīt pielikumos “Ēku absolūtie augstumi” un “Ēku stāvu skaits un realizētās liftu izbūves”.

Kas attiecas uz esošo regulējumu attiecībā uz ēku un apbūves augstuma noteikšanu, tas būtu jādiferencē atbilstoši konkrētajai plānojuma struktūrai. Aizsargājamo apbūves struktūru teritorijās atbilstoši vēsturiskajai apbūvei (apbūves blīvums un būvju dzegas augstums), bet pārējās zemes vienībās, kur tas nepieciešams, pēc Rietumeiropas standartiem: apbūves intensitātes (stāvu platības skaitlis) un brīvās teritorijas rādītāja, kas atkarīgs no apbūves intensitātes (ievērojot formulu, kāda tā bija spēkā pirms MK noteikumu Nr.240 grozījumiem).

Vides piekļūstamība (pieejamība) nosakāma MK noteikumos Nr.240 kā vispārīga prasība ar nepieciešamajiem nosacījumiem attiecīgajās vadlīnijās.

2.2.2.6. Prasības attiecībā uz dzīvojamās funkcijas īpatsvara noteikšanu

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos ir noteiktas detalizētas dzīvojamās funkcijas minimālā īpatsvara prasības RVC teritorijā. 456.1. – 456.7. punktā Centru apbūves teritorija ir sadalīta sešās apakšteritorijās ar procentuāli noteikto dzīvojamās funkcijas minimumu. Dzīvojamās funkcijas īpatsvara kā apgrūtinājuma noteikšana kvartāliem tirgus ekonomikas apstākļos ir grūti īstenojama un attīstību neveicina. Tādēļ to nevajadzētu praktizēt, nosakot īpašu funkcionālo apakšzonējumu. Šis jautājums ir izvērts SIA “Grupa93” 2023. gada pētījumā “Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai” 6. sadaļā “Secinājumi un ieteikumi”.

Nekustamā īpašuma attīstītāju ieskatā NKMP un Būvvalde mēdz noteikt pretrunīgas prasības. Ēku tehniskais stāvoklis, komforta līmenis un ar nekustamā īpašuma atjaunošanu saistītās augstās izmaksas līdz šim ir bijuši vieni no galvenajiem iemesliem RVC iemītnieku migrācijai lētāku un komfortablāko mājokļu meklējumos. Daudzos gadījumos dzīvokļi tiek izīrēti ar tiešsaistes platformu palīdzību, kas finansiāli nodrošina ievērojami lielākus ienākumus. Jāatgādina, ka lielākā daļa RVC ēku ir būvētas kā īres nami, kas neliedza tās izmantot arī profesionālo pakalpojumu sniedzējiem. Šāda iespēja Saistošajos noteikumos Nr.38 šobrīd ir ierobežota, samazinot telpu pieprasījumu RVC un AZ. Jauktā centra zonējuma procentuāla sasaiste ar dzīvojamo funkcijas īpatsvaru nav lietderīga.

Teritorijas plānojumā nepieciešams atvieglot īres namu lietotāju iespējas izvēlēties kādu no zonējumā atļautajām funkcijām atbilstoši tirgus situācijai.

2.2.2.7. Prasības attiecībā uz autonomvietnēm un terminēto izmantošanu

Spēkā esošais teritorijas plānojums nosaka konkrētu nepieciešamo autostāvvietu skaitu kultūras un plašizklaides objektiem, tādējādi sekmējot šādiem objektiem piesaistāmo transporta vienību koncentrācijas iespēju RVC un AZ teritorijā. Tajā pašā laikā nav atrodamas norādes par valstij un pašvaldībai nozīmīgu objektu plānoto atrašanās vietu, kas paver iespēju voluntāru, uz politiskām emocijām vai ekonomiskām ambīcijām balstītu lēmumu pieņemšanai.

Esošajiem plašizklaides objektiem RVC un AZ teritorijā nav risināta sasaiste ar publisko ārtelpu un jaudīgām, bet tajā pašā laikā pilsētvidei draudzīgām sabiedriskā transporta sistēmām (Xiaomi arēna, Daugavas stadions, Nacionālais futbola stadions), risinājumus meklējot no gadījuma uz gadījumu, pārsvarā uz vietējo iedzīvotāju komforta rēķina. Spēkā esošajā teritorijas plānojumā nav apskatīts pasažieru dzelzceļa potenciāls ar pilsētas mērogam atbilstošu pieturvietu izvietojumu un to lietderīgu savienojumu ar apkalpojošām sabiedriskā transporta sistēmām.

Prasības, kas saistītas ar zemes vienību terminēto izmantošanu īstenošanu (auto novietnes neapbūvētajos zemesgabalos, īslaicīgas lietošanas objekti, pagaidu izmantošana u.c.), atkarīgas no plānojuma konceptuāliem risinājumiem un norāda uz elastīga regulējuma nepieciešamību, iespējams, pat ārpus Teritorijas plānojuma. Auto novietnes neapbūvētajos zemesgabalos, it sevišķi Vecpilsētā, pārsvarā nav labiekārtotas un atstāj degradētu teritoriju iespaidu, tāpēc to ierīkošana zemesgabalos ar terminētās izmantošanas funkciju ir vērtējama zemu. Par ko liecina SIA "Grupa93" 2023. gada pētījums "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izvērtēšana turpmāko plānošanas uzdevumu definēšanai". AZ situācija ir labāka, bet, atsaucoties uz iepriekš minēto pētījumu, aktuāls ir auto novietņu skaita aprēķins RVC un AZ. Ir nepieciešams izvērtējums par publisko autostāvvietu skaitu, kas pašlaik neatbilst Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem.

Minētā "Grupa93" pētījuma ietvaros izvirzītais RVC plānošanas uzdevums - *paredzēt ielu tirdzniecības, āra kafejnīcu un citu ārtelpas publisku izmantošanu saistībā ar gājēju maršrutu, gājēju ielu un ielu ar gājēju prioritāti tīkla izstrādi*, apvienojams ar publiskās telpas autentiskā pilsēt būvnieciskā rakstura nostiprināšanu, terminētās izmantošanas funkciju būves izvietojot zaudēto vēsturisko ielu sarkanajās līnijās. Šis risinājums būtu īpaši piemērots Vecrīgas jaunveidotajos, bet ne autentiskajos laukumos – Doma laukumā, Līvu laukumā un Pētera baznīcas sāna laukumā "Pēterbaznīcas kapsēta".

2.2.2.8. *Prasības par arhitektūras konkursiem un detālplānojumu izstrādes nepieciešamību*

Atklātu arhitektūras konkursu rīkošana ir būtiska kvalitatīvas un ilgtspējīgas urbānās vides attīstības sastāvdaļa, kas veicina arhitektūras izcilību, sabiedrības līdzdalību un atklātu lēmumu pieņemšanu. Starptautiskā prakse pierāda, ka atklāti konkursi nodrošina vislabākos rezultātus pilsētu attīstībā – tie ļauj rast inovatīvus risinājumus, vienlaikus saglabājot kultūrvēsturisko mantojumu un harmonisku līdzsvaru starp vēsturisko vidi un mūsdienu arhitektūru.

Prasības arhitektūras konkursiem turpmāk būtu jānosaka plānošanas procesā atkarībā no īpašiem attiecīgās plānojuma struktūras areālu (klāsteru) nosacījumiem. Papildu informācijai skatīt 2.11.4. apakšsadaļā "Pilsēt būvnieciski nozīmīgas vietas RVC un AZ, kuru apbūves pārveide iespējama tikai atklātu konkursu rezultātā".

Savukārt detālplānojumu izstrādes nepieciešamībai jāizriet no Teritorijas plānojuma detalizācijas nepieciešamības.

Attīstības plānošanas dokumentu sistēmā detālplānojums ir hierarhiski zemākais pakārtotais plānošanas dokuments (Teritorijas attīstības un plānošanas likuma 5. un 20. pants). Detālplānojuma izstrādes mērķi, tā izstrādes kārtību un saturu, tai skaitā gadījumus, kad nepieciešams to izstrādāt, un gadījumus, kad tas nav nepieciešams, kā arī kritērijus detālplānojuma izvērtēšanai nosaka MK noteikumi Nr.628 (3.5. nodaļa).

Rīgas vēsturiskā centra likums nosaka, ka RVC teritorijas plānojumā noteiktās prasības var detalizēt vai grozīt lokālplānojumā, vai precizēt detālplānojumā (8. panta 2. daļa).

Saistošajos noteikumos Nr.38 ir noteiktas detalizētas prasības detālplānojumu izstrādes nepieciešamībai, izstrādes kārtībai, saturam, īstenošanas kārtībai RVC un AZ teritorijā (7. nodaļa). Šajos noteikumos (6.3. nodaļa) ir definēti papildu noteikumi RVC un AZ atšķirīgajām daļām, tai skaitā katrai teritorijai izvirzītās prasības, kas jāietver detālplānojumā. Prasības gadījumiem, kas jārisina ar detālplānojumu, noteiktas vairākos Saistošo noteikumu Nr.38 punktos, piemēram, par transportlīdzekļu novietni, jahtu ostām un laivu piestātnēm, īstenojot iekškvartāla gājēju ceļa izbūvi visa kvartāla robežās u.c.

Izvērtējot Saistošos noteikumos Nr.38 saistībā prasībām par detālplānojumu izstrādes nepieciešamību, Pētījuma Autori identificējuši šādas problēmas:

- Kopš 2013. gada nacionālā līmenī ir grozīti gan spēkā esošie normatīvie akti, gan izstrādāti jauni normatīvie akti telpiskās attīstības plānošanas jomā (piemēram, Teritorijas attīstības plānošanas likums, MK noteikumi Nr.628) un kultūrvēsturiskās vides aizsardzības, saglabāšanas un attīstības jomā (piemēram, Rīgas vēsturiskā centra likums, MK noteikumi Nr.127), mainījušās politiskās nostādnēs (piemēram, apstiprināta Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģija 2023 – 2027), mainījusies arī situācija dabā, tai skaitā teritoriju attīstības tendences. Daudzas ieceres zaudējušas aktualitāti, bet prasības Saistošajos noteikumos Nr.38 ir palikušas sākotnējās un var būt pretrunā ar augstāka juridiskā spēka normatīvajiem aktiem.
- Saistošajos noteikumos Nr.38 ir vairāki punkti, kuros noteikts, ka risinājumi jāiekļauj detālplānojumā vai būvprojektā (piemēram, 234. punkts “Dabiskos ūdensobjektus visās teritorijās saglabā kā vērtīgus vides elementus. Teritoriju attīstot, nav pieļaujama to aizbēršana, pārvietošana vai ievadīšana caurulēs. Detālplānojumā vai būvprojektā paredz risinājumus to iekļaušanai vienotā teritorijas labiekārtojuma un apstādījumu sistēmā”; 328. punkts “Ielas fasādes maksimālo garumu un tās arhitektonisko dalījumu jaunbūvei vai rekonstruējamai ēkai, ja tiek palielināts tās apjoms, nosaka būvprojektā vai detālplānojumā atbilstoši ielas iedibinātās apbūves mērogam un attiecīgā ielas posmā raksturīgajam fasāžu dalījumam”). Izstrādājot Teritorijas plānojumu, ieteicams precizēt, kurā dokumentā risinājumi būtu jāiekļauj, nevis atstāt abas iespējas, kas izstrādes procedūras ziņā ir atšķirīgas. Tas ļautu izvairīties no gadījumiem, kad attīstības iecere tiek risināta ar detālplānojuma palīdzību, lai gan būtu pietiekami ar būvprojekta izstrādi. Detālplānojuma izstrādes process ir ilgs, prasa publisko apspriešanu utt.
- Ņemot vērā salīdzinoši nelielo spēkā esošo detālplānojumu skaitu, tai skaitā tos, kas apstiprināti pēc Spēkā esošā teritorijas plānojuma grozījumu spēkā stāšanās 2013. gadā, nepieciešams izvērtēt, vai daudzās un sadrumstalotās prasības detālplānojumu izstrādei ir sevi attaisnojušas.
- Sarežģītākus detālplānojumus ir praktiski neiespējami integrēt Teritorijas plānojumā, jo to īstenošanai nepieciešams veidot papildu apakšzonas, kā rezultātā veidojas grūti pārskatāmi TIAN.

2.2.2.9. *Spēkā esošā regulējuma iespējas risināt kompleksas un nestandarta situācijas, noteikumu prasību piemērošanas elastīgums*

Rīgas vēsturiskā centra likums nosaka principus, atbilstoši kuriem ir saglabājamās un aizsargājamās kultūrvēsturiskās vērtības RVC un AZ. Likumā noteikts, ka RVC teritorijas plānojumā iekļautās prasības var detalizēt, grozīt lokālplānojumā vai precizēt detālplānojumā. Ja RVC vai AZ izstrādā lokālplānojumu teritorijai, kas ir mazāka par kvartālu, un tas groza RVC teritorijas plānojumu, lokālplānojuma izstrādes ietvaros veic šo grozījumu iespējamās ietekmes izvērtējumu attiecībā uz RVC un AZ saglabājamām kultūrvēsturiskajām vērtībām vismaz kvartāla robežās. Savukārt Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos ir noteiktas obligāti izpildāmas prasības kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanai un aizsardzībai, neskatoties uz to, ka ir iespējamās alternatīvas.

Lai veicinātu institūciju sadarbību un lēmumu pieņemšanu jautājumos, kas attiecas uz RVC un AZ saglabāšanu, aizsardzību un attīstību, pamatojoties uz Ministru kabineta 2003. gada 21. oktobra noteikumiem Nr.582 “Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padomes nolikums”, ir izveidota Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padome (turpmāk – SAP). Iepriekš minētajai padomei ir deleģētas tiesības izskatīt nestandarta situācijas un sniegt savus atzinumus par piedāvātajiem risinājumiem.

SAP kompetencē ir:

- Sniegt atzinumu NKMP un Rīgas domes atbildīgajai institūcijai par izstrādāto Spēkā esošā teritorijas plānojuma, tā grozījumu vai lokālplānojuma, ar kuru groza RVC teritorijas plānojumu, projektu pirms tā apstiprināšanas Rīgas domē.

- Izvērtēt ieceres par jaunu objektu būvniecību, ēku un būvju rekonstrukciju vai nojaukšanu, kā arī pieminekļu uzstādīšanu un atjaunošanu RVC un AZ, un sniegt atzinumus NKMP un par kultūras pieminekļu aizsardzību atbildīgajai Rīgas domes institūcijai par attiecīgās ieceres ietekmi uz kultūrvēsturisko vidi, ja kāda no minētajām institūcijām to lūgusi. Pieņemot lēmumu attiecīgajā jautājumā, jāņem vērā SAP sniegtais atzinums.
- Sniegt atzinumu, ja NKMP un par kultūras pieminekļu aizsardzību atbildīgajai Rīgas domes institūcijai, izskatot jautājumu par RVC un AZ saglabāšanu, aizsardzību vai attīstību, ir atšķirīgi viedokļi un ja kāda no minētajām institūcijām to lūgusi. Pieņemot lēmumu attiecīgajā jautājumā, jāņem vērā SAP sniegtais atzinums.

Rīgas vēsturiskā centra likumā ir attiecīgi noteikts:

“14. pants. Jaunu ēku būvniecība Rīgas vēsturiskā centra publiskajā ārtelpā pieļaujama tikai pēc atklātos arhitektūras konkursos iegūtiem projektiem, to publiskas izvērtēšanas, Padomes pozitīva atzinuma saņemšanas un saskaņošanas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi. Atklātu arhitektūras ideju konkursu rīkošanas prasība neattiecas uz īslaicīgas lietošanas un pagaidu ēkām, kā arī uz tādu jaunu ēku izcilas arhitektūras iecerēm, par kurām saņemts Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes, Rīgas pilsētas būvvaldes un Padomes vienbalsīgs atzinums.

15.pants. Pirms būvniecības ieceres saskaņošanas Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde sadarbībā ar Latvijas Nacionālo komisiju informē Pasaules mantojuma komiteju par paredzētajiem būtiskiem kultūrvēsturiskās vides pārveidojumiem Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā, kuri var ietekmēt tā kultūrvēsturisko vērtību. Informācija Pasaules mantojuma komitejai jāsniedz iespējami drīz, lai nodrošinātu Rīgas vēsturiskā centra kā pasaules kultūras mantojuma saglabāšanu.”

Minētais process ir laikietilpīgs un prasa iesaistīto pušu iedziļināšanos un kompetenču izvērtēšanu katrā no izskatāmajiem jautājumiem, pievēršoties gan konceptuālām problēmām, gan arī, kas ir vienlīdz svarīgi, vissīkākajām detaļām.

Iespējams, ka būvniecības ieceru izskatīšanu un lēmumu pieņemšanu būtu iespējams paātrināt, ieviešot Teritorijas plānojuma vadlīniju principu, kas ļautu iesaistītajiem ekspertiem un ierēdņiem pieņemt lēmumus attiecībā uz nestandarta situācijām, tādējādi nodrošinot elastīgumu lēmumu pieņemšanā.

2.2.3. Augstāka juridiskā spēka prasību piemērošanas praktisko rezultātu izvērtējums

Zemāk apkopota informācija par trim galvenajiem likumiem, kas nosaka kultūras pieminekļu aizsardzību Latvijā:

- 1) Likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību”.
- 2) Rīgas vēsturiskā centra likums.
- 3) Aizsargjoslu likums.

Kultūras pieminekļu aizsardzību reglamentējošie Latvijas Republikas likumi

Likums	Pamatuzdevums	Teritoriālais tvērums	Prioritāte	Savstarpējā saistība
Likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību”	Nosaka vispārīgus principus, kā tiek saglabāti, izpētīti, reģistrēti un izmantoti kultūras pieminekļi; aizliedz to iznīcināšanu, bojāšanu, nelikumīgu atsavināšanu un nosaka īpašnieka pienākumu.	Visa Latvijas teritorija, attiecas uz visiem valsts, reģiona un vietējās nozīmes kultūras pieminekļiem.	Vispārējs regulējums, darbojas kā “jumta” likums visiem kultūras pieminekļiem.	Attiecas arī uz RVC un AZ, ja speciālais likums nenosaka citādi. Pretrunu gadījumā speciālais likums ir prioritārs.
Rīgas vēsturiskā centra likums	Speciālais likums, kas nodrošina RVC un AZ saglabāšanu, attīstību un UNESCO prasību ievērošanu.	RVC (438,3 ha) un AZ (1574,2 ha).	Speciālais likums, prioritārs attiecībā uz RVC un AZ.	Šī likuma normas ir prioritāras RVC teritorijā. Tomēr jāievēro arī vispārējie kultūras pieminekļu aizsardzības un Aizsargjoslu likuma

Likums	Pamatuzdevums	Teritoriālais tvērums	Prioritāte	Savstarpējā saistība
				nosacījumi, ja tie nav pretrunā ar speciālo regulējumu.
Aizsargjoslu likums	Nosaka aizsargjoslu veidus, to izveidošanas, uzturēšanas un izmantošanas kārtību, kā arī saimnieciskās darbības ierobežojumus šajās teritorijās.	Visa Latvija, teritorijas ap īpaši aizsargājamiem objektiem (t.sk. kultūras pieminekļiem).	Vispārējs regulējums, darbojas līdzās citiem likumiem.	Ja objekts atrodas gan kultūras pieminekļa, gan aizsargjoslas teritorijā, piemērojami abu likumu ierobežojumi, ja vien speciālais likums nenosaka citādi. Pretrunu gadījumā speciālais likums ir prioritārs.

Avots: Pētījuma Autori

RVC un AZ ir piemērojams speciālais likums (Rīgas vēsturiskā centra likums) un tas ir prioritārs šajā teritorijā salīdzinājumā ar vispārējiem likumiem. Vispārējie likumi (piemēram, Likums "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" un Aizsargjoslu likums) darbojas visā valstī un piemērojami, ja speciālais likums nenosaka citādi.

Iepriekš minētie likumi paredz, ka speciālais likums ir prioritārs, tādēļ būtiskas savstarpējas pretrunas nav. Praksē mēdz būt interpretācijas jautājumi par atsevišķu tiesību normu piemērošanu, piemēram, teritoriju plānojumos, taču tiesu un institūciju atzinumos tiek uzsvērta speciālo likumu prioritāte konkrētās teritorijās. Kopumā kultūras pieminekļu aizsardzības jomā Latvijā nav novērojama tiesību aktu kolīzija, kuru iemesls būtu pretrunas iepriekš minētajos trīs likumos.

Ir novērojama plānojumos risināmo jautājumu nemitīga palielināšana, kā arī detalizācijas iespēju palielināšana ar katru nākamo Teritorijas attīstības plānošanas likumu un attiecīgiem Ministru kabineta noteikumiem. Vērojama tendence izmantot teritorijas plānojumu kā instrumentu tā kompetencei neatbilstošu jautājumu risināšanai.

Augstāka juridiskā spēka normatīvajos aktos teritorijas plānojuma apbūves noteikumiem ir noteiktas prasības, kurām nevajadzētu būt normatīvā akta spēkam (piemēram, ielu profili, kuriem ir iespējami dažādi varianti). Teritorijas plānojumu reglamentējošajos saistošajos noteikumos atrodamas pēc būtības nesaistošas ilustrējošas shēmas, jo tas ir prasīts MK noteikumos Nr.628.

Kultūras mantojuma jomā valstī un arī attiecībā uz Rīgas valstspilsētu vēl joprojām trūkst visaptveroša politikas plānošanas dokumenta kultūras mantojuma saglabāšanas, aizsardzības un attīstības jomā, kā to nosaka Attīstības plānošanas sistēmas likums un 2014. gada 2. decembra MK noteikumi Nr.737 "Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi". Jāpiebilst, ka RIAS2030 tikai RVC teritoriju nosaka kā prioritāru attīstības teritoriju.

Papildus iepriekš minētajam, NKMP 2020. gadā, izpildot likuma "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" nosacījumu un bez pietiekamas sabiedrības iesaistes, ir pārskatījusi valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļauto kultūras pieminekļu statusu, izvērtējot šo pieminekļu atbilstību reģiona vai vietējās nozīmes kultūras pieminekļa kritērijiem, neinformējot kultūras mantojuma objektu īpašniekus par īpašuma aizsardzības statusa paaugstināšanu, kas ir pretrunā ar Granadas konvencijas sabiedrības iesaistes principu.

Mūsdienās vēsturiskie centri zaudē vitalitāti un identitāti, ko pamatā nodrošina vietējie iedzīvotāji (ne arhitektūra vai māksla). RVC tas rada nepieciešamību izvērtēt Spēkā esošajā teritorijas plānojumā noteiktos ierobežojumus, vai arī pielietot inovatīvus risinājumus, kas nodrošinātu gan mantojuma saglabāšanu, gan dzīves vides kvalitāti. Pētījuma 3. nodevumā tiks iekļauts konkrētu apbūves klāsteru izvērtējums ar pamatojumiem un rekomendācijām.

Šobrīd nav izstrādāta tieši RVC un AZ paredzēta attīstības programma, nodrošinot vienotu pieeju sarežģītajiem pilsētvides attīstības jautājumiem teritorijai, kurā koncentrējas visas valsts nozīmīgākās funkcijas un kritiskā infrastruktūra.

Vērtējot RVC, AZ, kā arī Rīgas pilsētas vēsturiskā centra, vēsturiskās plānojuma struktūras saglabāšanas nosacījumus kā vienus no primārajiem, nepieciešams atzīmēt, ka tā nav vienvēidīga, bet fragmentēta, jo sastāv no dažādiem atšķirīgiem areāliem, kas radušies attiecīgos

vēstures periodos, kur zemesgabalu struktūrai atkarībā no noteiktā apbūves veida ir būtiska nozīme. Kaut arī RVC un AZ (tai skaitā arī Spēkā esošā teritorijas plānojuma struktūrā pārsvarā dominēimetrālās apbūves veids, tomēr ir arī brīvā plānojuma teritorijas, rindu māju apbūves fragmenti, kā arī ielu tīkla attīstībai transformētās teritorijas un privatizācijas rezultātā radītās dalītā īpašuma teritorijas). Līdz ar to, lai noteiktu vēsturiskās plānojuma struktūras saglabāšanas nosacījumus, nepieciešams noteikt konkrētu vēsturisko periodu saglabājamo apbūves struktūru areālus, kas palīdzētu rast atbilstošus risinājumus.

Minētais attiecas arī uz vēsturisko zemesgabalu (zemes vienību) kā nozīmīgu vēsturiskās plānojuma struktūras elementu saglabāšanu, ar to domājot sadalīšanas vai apvienošanas ierobežojumus, kas nedrīkst būt viennozīmīgi.

Vēsturiskos apbūves noteikumos nevar konstatēt, ka būtu pastāvējuši aizliegumi zemes vienību apvienošanai kā nozīmīgam īpašumu attīstības priekšnoteikumam. Apbūves arhitektoniski telpiskā mēroga saglabāšanas situācijā pastāv alternatīvi arhitektoniskie risinājumi, kas ieviešami kā nosacījums. Tādēļ, apskatot apbūves noteikumu praksi vēsturiskā griezumā arī citās valstīs, gandrīz vienmēr var konstatēt noteiktus apgrūtinājumus zemes vienību dalīšanai ar skaidru mērķi nepieļaut neracionālu zemes izmantošanu.

Šie apgrūtinājumi parasti ir zemes vienības minimālās platības noteikšana atkarībā no zemes izmantošanas zonas vai minimālā platuma ierobežojumi atkarībā no nodomātā apbūves veida. Turpretī zemes vienību apvienošana kā svarīgs attīstības priekšnoteikums vēsturiski parasti nav tikusi aizliegta.

Arī Latvijā, piemēram, vēl spēkā esošais 1993. gada 23. decembra Rīgas domes lēmuma Nr.96 "Par pilsēt būvniecības pieminekļa Vecrīgas būvnoteikumu apstiprināšanu" 4. nodaļas 3. punkts nosaka: "Apbūvējamā zemes gabala robežām jāsakrīt ar vēsturiskajām zemes gabala robežām. Pieļaujama vēsturiski izveidojušos zemes gabalu apvienošana ar noteikumu, ka netiek mainīta ielas sarkanā līnija un jaunceltnes fasāde katra zemes gabala robežās tiek veidota atšķirīgi." Šie būvnoteikumi attiecībā uz Vecrīgu tika iekļauti arī Rīgas attīstības plāna (1995. - 2005. gads) Rīgas apbūves noteikumos, kamēr pārējā Rīgas teritorijā zemes vienību (zemesgabalu) sadalīšana vai apvienošana tika atļauta tikai ar detālplānojumu vai zemes ierīcības projektu, kas īpaši akceptēts Arhitektūras pārvaldē (skatīt Rīgas Attīstības plāna 1995.-2005. gadam 4.5. nodaļu "Apbūves noteikumi").

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos zemesgabalu sadales un apvienošanas nosacījumi detalizētāk noteikti 2.5. apakšnodaļā "Jaunveidojams zemesgabals un minimālā zemesgabala platība" ar normatīva akta spēku. Iespējams, ka situāciju daudzveidības dēļ nosacījumus būtu mērķtiecīgi iestrādāt Teritorijas plānojuma vadlīnijās, nosakot, ka lēmumu pieņem SAP.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu izvērtēšanas kritēriji un iepriekšējs izvērtējums sadaļu griezumā dots zemāk, bet gala vērtējums ar konkrētiem secinājumiem un rekomendācijām sekos pēc detalizētas katras noteikumu prasības izvērtēšanas, ievērtējot interviju un ekspertu atbilžu rezultātus Pētījuma 3. nodevumā.

Pētījumā Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu izvērtējumam un rekomendāciju sagatavošanai izmantoti šādi kritēriji:

- 1) Prasība TIAN apjoma samazināšanai, nodalot prasības, kas neatbilst normatīvā akta statusam (pieņēmumi, ieteikumi, vadlīnijas, skaidrojumi, shēmas).
- 2) Esošās risinājumu detalizācijas pamatojums.
- 3) Novērst normatīvo aktu prasību dublēšanu TIAN.
- 4) Prasības (noteikuma) pārceļšanas (attiecināšanas) iespējamība uz būvniecības procesu, piemēram, institūcijai izvērtējams tehniskais noteikums.
- 5) Atbilstība aktuālajai attīstības nosacījumu situācijai.
- 6) Terminu definīciju un nepieciešamo jēdzienu skaidrojumu aktualitāte.

Informācija ar detalizētu izvērtējumu un rekomendācijām tiks pievienota 3.nodevuma pielikumā "Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu esošās situācijas izvērtējums", kurā tādejādi tiks dots izvērstis pamatojums zemāk tabulā iekļautajam izvērtējumam.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sākotnējā izvērtējuma kopsavilkums

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sadaļa	Vispārējs izvērtējums
1. Vispārīgie jautājumi	Sadaļa aktualizējama atbilstoši norādītajiem kritērijiem.
2. Noteikumi teritoriju izmantošanai	Jāievieš jaukta izmantošana un jāsamazina zonu skaits.
2.1. Visās teritorijās atļautā izmantošana	Sadaļu vēlams sadalīt vispārīgās prasībās (noteikumos) un pamatotās, uz RVC attiecināmās prasībās, vienlaicīgi precizējot terminus un to skaidrojumus.
2.2. Visās teritorijās aizliegtā izmantošana	Sadaļu vēlams sadalīt vispārīgās prasībās (noteikumos) un pamatotās, uz RVC attiecināmās prasībās, vienlaicīgi precizējot terminus un to skaidrojumus.
2.3. Neatbilstoša izmantošana	Sadaļu vēlams sadalīt vispārīgās prasībās (noteikumos) un pamatotās, uz RVC attiecināmās prasībās, vienlaicīgi skaidrāk definējot jēdzienu "likumīgi neatbilstošas izmantošanas zemes vienība".
2.4. Zemes ierīcība	Sadaļa nav attiecināma uz Teritorijas plānojumu, piemēram, prasības par zemesgabalu apvienošanu vai dalīšanu ir iekļaujamās citās sadaļās vai vadlīnijās.
2.5. Jaunveidojams zemesgabals ar minimālā zemesgabala platību	Sadaļas struktūru vēlams mainīt, sadalot vispārīgās prasībās (noteikumos) un pamatotās, uz RVC attiecināmās prasībās (vadlīnijas, it sevišķi noteikto risinājumu gadījumos), precizējot terminus un to skaidrojumus. Jāievēro sasaiste ar ielu struktūras vēsturiskajām izmaiņām.
2.6. Piekļūšanas noteikumi	Sadaļas struktūru vēlams mainīt, sadalot vispārīgās prasībās (noteikumos) un pamatotās, uz RVC attiecināmās prasībās (vadlīnijas, it sevišķi noteikto risinājumu gadījumos), rediģējot terminus un to skaidrojumus.
2.7. Sociālās infrastruktūras nodrošinājums	Sadaļa neattiecas uz TIAN.
2.8. Inženiertehniskās apgādes infrastruktūras nodrošinājums	Sadaļa jāpārstrādā, ietverot tikai uz RVC un AZ attiecināmās prasības un nedublējot citus normatīvos aktus.
2.9. Prasības transportlīdzekļu novietņu skaitam un izvietojumam	Sadaļa pārstrādājama saskaņā ar Teritorijas plānojuma izstrādē pieņemto novietņu koncepciju, izvairoties no nevajadzīgas detaļizācijas. Piemērojami valsts standarti.
2.10. Noteikumi transportlīdzekļu novietnēm	Sadaļa neattiecas uz Teritorijas plānojumu.
2.11. Noteikumi pasāžu, iekš-kvartāla gājēju ceļu un iekš-kvartāla satiksmes ceļu izveidošanai	Sadaļa nav jāiekļauj TIAN, minētie jautājumi jārisina detālplānojumu un būvprojektu izstrādes ietvaros.
2.12. Noteikumi redzamības nodrošinājumam	Sadaļa nav jāiekļauj TIAN, jo redzamības nodrošinājumu nosaka Latvijas valsts standarts.
2.13. Apbūve starp sarkanajām līnijām	Sadaļa iekļaujama attiecīgās funkcionālās zonas noteikumu sadaļā, izslēdzot neattiecināmās prasības.
2.14. Sezonas rakstura būves (vasaras kafejnīcas, ielu tirdzniecības vietas, publisko pasākumu norises vietas, sezonas sporta būves)	Sadaļa neattiecas uz Teritorijas plānojumu. Noteikumi detalizējami īpašos pašvaldības noteikumos par sezonas tirdzniecību.
2.15. Apgaismojums, apgaiss-	Sadaļa neattiecas uz Teritorijas plānojumu.

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sadaļa	Vispārējs izvērtējums
mes ķermeņi	Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
2.16. Vides dizaina objektu un mazo arhitektūras formu izvietotības kārtība	Sadaļa neattiecas uz Teritorijas plānojumu. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
2.17. Aizsargjoslas	Sadaļa jāpārstrādā, izslēdzot vispārīgās prasības (noteikumus) un saglabājot tikai uz kultūras mantojumu attiecināmās prasības.
2.18. Inženiertehniskā teritorijas sagatavošana	Sadaļa neattiecas uz Teritorijas plānojumu. Darbības nosaka citi normatīvie akti un tehniskie noteikumi.
2.19. Būvniecība piesārņotās teritorijās	Sadaļas noteikumi attiecināmi uz būvniecības procesa regulējumu.
2.20. Rūpniecisko avāriju riska un ietekmes uz vidi novērtējums	Sadaļa faktiski dublē normatīvo regulējumu.
2.21. Prasības degvielas uzpildes stacijām	Sadaļa faktiski dublē normatīvo regulējumu. Pārējās prasības īstenojamas būvprojektēšanas procesa tehnisko noteikumu ietvaros.
2.22. Aizsardzība pret troksni	Pēc savas būtības, ievērojot trokšņa mainīgumu, aizsardzībai pret troksni Teritorijas plānojumam ir informatīvs raksturs.
2.23. Prasības gaisa kvalitātes uzlabošanai	Sadaļa faktiski dublē normatīvo regulējumu, ja zemo emisiju zona nebūs ilglaicīga un ar noteiktām robežām.
2.24. Prasības piestātnēm un laivu un jahtu ostām	Sadaļa faktiski ietver vispārīgas prasības būvprojektēšanai.
2.25. Prasības krastmalu teritoriju izmantošanai	Sadaļas prasības atbilst vadlīniju, nevis normatīva akta statusam.
2.26. Apstādījumu veidošana	Sadaļas prasības atbilst vadlīniju, nevis normatīva akta statusam.
2.27. Reljefa, augsnes virskārtas un koku saglabāšana	Sadaļas prasības atbilst vadlīniju, nevis normatīva akta statusam.
2.28. Meliorācija	Sadaļā ir atsauces uz normatīvo regulējumu un vienlaikus vadlīnijas tā īstenošanai. Teritorijas plānojumā jānorāda meliorācijas sistēmu attīstība Teritorijas plānojuma darbības laikā.
2.29. Pazemes būves un pazemes stāvi	Noteikt stingrākus nosacījumus RVC un AZ pazemes būvēm, kas ir dziļākas par vienu stāvu. Būvniecības procesā vērtēt objekta ietekmi uz apkārtējās teritorijas hidroloģiskajiem apstākļiem.
2.30. Stihiju postījumu atjaunošana	Sadaļa iekļaujama vispārīgajos teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumos (vai arī būvniecības regulējumā).
3. Noteikumi teritoriju apbūvei	
3.1. Vispārīgie noteikumi teritoriju apbūvei	Sadaļas nosaukums norāda, ka daļa noteikumu iekļaujama vispārīgajos teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumos. Saglabājami tikai pamatoti izņēmuma noteikumi.
3.2. Apbūves tehniskie rādītāji	Sadaļa jāpilnveido atbilstoši racionālākiem plānošanas prakses apsvērumiem (arī salīdzināšanas analīzes iespējām).
3.3. Apbūves stāvu skaits	Sadaļa jāpilnveido atbilstoši racionālākiem plānošanas prakses apsvērumiem (arī salīdzināšanas analīzes iespējām). Iespējams, apvienojama ar 3.4. sadaļu, nosaucot to par "Apbūves augstums".
3.4. Būves augstums	Sadaļa jāpilnveido atbilstoši racionālākiem plānošanas prakses apsvērumiem (arī salīdzināšanas analīzes iespējām).
3.5. Apbūves atbilstība zemesgabala robežām un ēku izvietojums zemesgabalā	Sadaļa jāpārstrādā, izslēdzot vispārīgās prasības un formulējot vadlīnijas.
3.6. Būvlaide	Sadaļa jāpilnveido atkarībā no Teritorijas plānojuma plānotā detalizācijas satura (iespējams vadlīniju variants).
3.7. Attālums starp būvēm, insolācija	Sadaļa jāpārstrādā, jo insolācijas jautājums nav reglamentēts normatīvajos aktos un attālumu regulējums ir mainīts.
3.8. Attālumi starp dzelzceļu un apbūvi, starp inženier-	Sadaļa pilnveidojama. Ja ir pamatojami izņēmuma gadījumi, tad var iekļaut TIAN.

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sadaļa	Vispārējs izvērtējums
komunikācijām un starp būvēm un inženierkomunikācijām	
3.9. Pagalma noteikumi	Sadaļa jāpilnveido atbilstoši racionālākiem plānošanas prakses apsvērumiem, piemēram, veidojot vadlīnijas vai iekļaujot vispārīgajās prasībās.
3.10. Jaunbūve	Sadaļa pilnveidojama, izslēdzot vispārīgās prasības un uz vadlīnijām attiecināmās.
3.11. Pilsētībūvnieciskie un arhitektoniskie akcenti	Sadaļa tīri teorētiska un vispārīga, arī ar nepamatotām un kā rekomendācijas formulētām prasībām, kas neatbilst Teritorijas plānojuma statusam.
3.12. Fasāde un jumts	Sadaļa pilnveidojama, nosakot kopējas vispārējās prasības TIAN un vadlīnijas klāsteriem. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
3.13. Logi, durvis, vārti un cits ailu aizpildījums, pretugunsmūru veidošana	Sadaļas saturs neatbilst TP kompetencei. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
3.14. Žogi	Sadaļa pilnveidojama, nosakot kopējas vispārējās prasības TIAN un vadlīnijas klāsteriem. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
3.15. Kāpnes, pagrabu ieejas, lūkas un citi pilsētas ārtelpas elementi	Sadaļa pilnveidojama, atstājot ar ārtelpas plānošanu saistītās prasības.
3.16. Vides pieejamības prasības	Sadaļa pilnveidojama, aktualizējot terminoloģiju un saglabājot prasības, kas nav vadlīnijas. Attiecībā uz kultūrvēsturisko vidi ne vienmēr iespējama precīza prasību izpilde. Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
3.17. Atkritumu apsaimniekošana	Nav Teritorijas plānojuma kompetencē.
3.18. Esošo ēku renovācija, restaurācija un rekonstrukcija	Sadaļa pārstrādājama, atstājot tikai Teritorijas plānojuma kompetencē esošās prasības. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
3.19. Prasības saglabājamai koka apbūvei	Sadaļa pārstrādājama atstājot tikai Teritorijas plānojuma kompetencē esošās prasības. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
3.20. Ēku demontāža un pārvietošana, ēku nojaukšana	Sadaļa pārstrādājama, atstājot tikai Teritorijas plānojuma kompetencē esošās prasības. Noteikumi detalizējami vadlīnijās.
4. Plānojuma noteikumi teritorijas izmantošanai un apbūvei	
4.1. Zemes izmantošanas veidi un to apzīmējumi	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Ieteikums atbalstīt daudzfunkcionālu izmantošanu. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.
4.2. Izņēmumi un papildu noteikumi	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Izņēmumi – klāsteri. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.
5. Atsevišķu teritoriju izmantošanas noteikumi	
5.1. Centru apbūves teritorija	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.
5.2. Jauktas apbūves teritorija	Skatīt iepriekš 5.1. punktu.
5.3. Publiskās apbūves teritorija	Skatīt iepriekš 5.1. punktu.
5.4. Dzīvojamās apbūves terito-	Skatīt iepriekš 5.1. punktu.

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sadaļa	Vispārējs izvērtējums
rija	
5.5. Savrupmāju apbūves teritorija	Skatīt iepriekš 5.1. punktu.
5.6. Tehniskās apbūves teritorijas	Skatīt iepriekš 5.1. punktu.
5.7. Ielu teritorija	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.
5.8. Apstādījumu teritorija	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā
5.9. Ūdens teritorija	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Detalizēti ieteikumi tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.
6. Noteikumi kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai	
6.1. Vispārīgie noteikumi kultūras mantojuma aizsardzībai	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei.
6.2. Kultūrvēsturiski nozīmīgas, autentiskas pilsētvides teritorijas	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Nepieciešams identificēt klāsterus. Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
6.3. Papildu noteikumi RVC un tā aizsardzības zonas atšķirīgajās daļās	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Nepieciešams identificēt klāsterus. Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
6.4. Teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Nepieciešams identificēt klāsterus. Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
6.5. Prasības laukumu izmantošanai RVC	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Rīgas valstspilsētas pašvaldībai Teritorijas plānojuma ietvaros jānosaka risinājumi zudušās urbānās struktūras atjaunošanai, veicot nepieciešamos pilsētvides modelēšanas pasākumus. Jautājuma aktualizēšanai un risinājuma pārbaudei dabā Pētījuma Autori ierosina Rīgas valstspilsētas pašvaldībai veikt pilsētvides modelēšanas pasākumus, kas izvērstāk tiks skatīti Pētījuma 3. nodevumā.
6.6. Jumtu ainavas noteikumi pilsētbūvniecības pieminekļu teritorijās	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei. Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
6.7. Prasības parku un skvēru izmantošanai	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei.
6.8. Prasības ēku apstādījumu teritorijām RVC	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei.

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu sadaļa	Vispārējs izvērtējums
	Nosacījumi detalizējami vadlīnijās.
6.9. Pazemes kultūras mantojuma aizsardzība	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei.
7. Prasības detālplānojumam un lokālplānojumam	Sadaļa veidojama atbilstoši izstrādes stadijā esošā plānojuma risinājumiem, samazinot detalizāciju, apgrūtinājumus un prasības atbilstoši Teritorijas plānojuma kompetencei, izslēdzot normatīvajā regulējumā noteiktās prasības.
8. Lēmumu apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtība	Sadaļa ietver Administratīvā procesa likumā noteikto.
9. Kontrole un atbildība par šo saistošo noteikumu pārkāpšanu	Sadaļa ietver normatīvajos aktos noteikto.
10. Noslēguma jautājumi	Sadaļa aktualizējama.

2.2.4. Apbūves veidošanas praktiskie piemēri

RVC un AZ plānojot jaunu jauktās funkcijas kvartālu apbūvi vietās, kur bijusi cita funkcija: publiskā, tehniskā apbūve, u.c., rodas problēma, lielo zemesgabalu sadalot mazākās parcelēs. Spēkā esošā teritorijas plānojuma detalizācija un elastīguma trūkums šo procedūru padara lēnu, kas teritoriju attīstīšanas kontekstā ir ekonomiski apgrūtināši. No jauno kvartālu parcelējuma izriet nākamie apgrūtinājumi, kas saistīti ar esošiem pagalmu apbūves noteikumiem un vēl vairāk palēnina procesu. Teritorijas plānojumā jāveido vispārīgākas nostādnes, kas ļauj elastīgi risināt parcelēšanas un detalizētākas apbūves jautājumus lokālplānojuma līmenī atbilstoši ekonomiski pamatotām attīstības prasībām un apstākļiem. Skatīt piemērus pielikumā "Apbūves veidošanas piemērs RVC Tērbatas dārzs. Bijusī Sporta Pils. Kvartāla attīstības priekšlikums Krišjāņa Barona ielā 75" un "Apbūves veidošanas piemērs AZ Klīversalas kvartāls Trijādības ielā, Rīgā".

2.2.5. Secinājumi

- 1) Teritorijas plānojums ir viens no būtiskākajiem attīstības plānošanas instrumentiem, kura galvenais uzdevums ir identificēt un līdzsvarot visas uz konkrēto plānoto teritoriju attiecināmās **intereses** attīstības mērķu īstenošanai, tādējādi **vienojoties** par attīstībai nepieciešamajiem priekšnoteikumiem, kas Latvijas situācijā iegūst likuma spēku kā noteikumi, prasības vai apgrūtinājumi.
- 2) Ņemot vērā, kā intereses bieži vien ir pamatoti mainīgas, ko pierāda plānošanas praksē regulāri piemērotie, laikietilpīgie teritorijas plānojumu grozījumi, ir svarīgi nodalīt un Teritorijas plānojumā strikti noteikt tikai vispārīgus, praksē pārbaudītus, ilgtspējīgus un ar attīstībai nepieciešamo tiesisko paļāvību saistītus priekšnoteikumus. Pārējie jautājumi ir jārisina turpmākā plānošanas detalizācijas procesā, panākot konkrētai situācijai atbilstošākos risinājumus detālplānojumā vai būvprojektā. Līdz ar to, jāsamazina detalizācijas pakāpe Teritorijas plānojuma līmenī, kas samazinātu Teritorijas plānojuma grozījumu skaitu un vienlaikus nodrošinātu teritorijas plānošanas lielāku elastību, tai skaitā atbilstību mainīgajai sociāli ekonomiskajai situācijai.
- 3) Lai arī telpiskās plānošanas detalizācijas mazināšana un elastīguma palielināšana ir uzdevumi, kas nav risināmi tikai Pētījuma ietvaros, jo ir saistīti ar izmaiņām valsts attīstības plānošanas sistēmā un ir atbildīgās ministrijas (VARAM) kompetencē, tomēr šie aspekti ir jāņem vērā priekšlikumu sagatavošanai TIAN priekšlikumu izstrādei.
- 4) Ņemot vērā, ka Latvijas teritorijas plānošanas praksē ir novērojams teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu detalizācijas apjoma pieaugums (tas attiecas arī uz Saistošajiem noteikumiem Nr.38), tiek devalvēta publiskās apspriešanas procesa demokrātiskā jēga. Tā rezultātā tiek apspriesta apjomīga, gandrīz vai rokasgrāmata ar normatīvo aktu fragmentiem, nepietiekami pamatotām prasībām un norādījumiem, kam ir piešķirts normatīvais akta spēks.

- 5) Rekomendācijas katra Saistošo noteikumu Nr.38 punkta izmaiņām tiks sagatavotas Pētījuma 3. nodevumā, ņemot vērā Pētījuma citu sadaļu izpētes rezultātus. Arī Saistošajos noteikumos Nr.38 lietoto terminu, definīciju un jēdzienu skaidrojumu detalizēts izvērtējums tiks veikts turpmākajā Pētījuma procesā, pieņemot, ka tiem jābūt saprotamiem un piemērojamiem atbilstoši skaidrojumam, kas ietverts attiecīgajos normatīvajos aktos.

2.3. Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānos ietvertie risinājumi un to īstenošanas praktiskie rezultāti

2.3. sadaļā un tās apakšsadaļās izvērtēta Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa kontekstā ar augstāka juridiskā spēka normatīviem aktiem.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi ir analizēti Pētījuma 2.2. sadaļā.

2.3.1. Ievads

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskā daļa sastāv no 12 kartēm. Kartēm ir atšķirīgs informatīvo slāņu daudzums un informācijas intensitāte – ir gan tematiskas, gan vairākas noteikumu slāņus apkopjošas kartes. Starp kartēm pastāv atšķirības arī informācijas aktualitātē – dažās kartēs attēlota informācija no Spēkā esošā teritorijas plānojuma apstiprināšanas brīža, citas ir periodiski aktualizētas. Aktualizēšanas biežums starp kartēm ir atšķirīgs.

Grafiskā daļa nav strukturēta ne atbilstoši karšu tematikai, ne būtiskumam. Tajā bez nošķīruma ir atrodamas informatīvas kartes un būtiskus Spēkā esošā teritorijas plānojuma noteikumus vizualizējošas kartes.

Atsevišķās kartēs ir vērojama informācijas dublēšanās. Piemēram, kartēs, kas detalizē noteikumus RVC teritorijā, salīdzinājumā ar pamatkarti, kas apskata RVC un AZ. Pārsvarā gadījumu noprotams, ka tā ir Spēkā esošā teritorijas plānojuma autoru apzināta rīcība, lai nodrošinātu drukātās kartes vizuālu uztveramību. Informācijas dublēšana dažādās kartēs rada kļūdas risku, atjaunojot grafisko materiālu. Teritorijas plānojuma izstrādātājiem jāizvērtē, vai drukātās versijas uztveramība ir prioritāra salīdzinājumā ar Grafiskās daļas struktūras vienkāršību.

Ņemot vērā Latvijas digitalizāciju ceļā uz mūsdienu valsts pārvaldību, ir jāizvērtē grafiskās daļas struktūra un lietojamība, par prioritāru izvirzot informācijas kartogrāfiskos slāņus nevis atsevišķās kartes.

Detalizēts Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas izvērtējums ir dots pielikumā "Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas esošās situācijas izvērtējums".

Grafiskās daļas vērtējuma tabula

Karte	Gads	Vispārējs izvērtējums
RVC un AZ teritorijas pašreizējā izmantošana	2006 (2003)	Karte nevar būt saistoša, tā var kalpot vienīgi kā informācijas avots uz Teritorijas plānojuma izstrādes brīdi: jāpārvieta pie palīgmateriāliem.
RVC un AZ teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana	2006 2013 2014 2017	Funkcionalitāte jāapraksta TIAN un jāattiecinā uz konkrēto zemes gabalu / zemes gabalu grupu / klasteri / apkaime. Plānotā (atļautā) izmantošana jāpiemēro klāsterim (apkaimei), nevis konkrētajiem zemes gabaliem. Tas Teritorijas plānojumu padarītu elastīgāku, it sevišķi ņemot vērā Teritorijas plānojuma darbības laika periodu.
RVC un AZ apbūves veidošanas pamatnosacījumi	2006 2013 2014 2017	Par primāru nosakāma RVC un AZ urbānā struktūra, kas izriet no apbūves principiem, kas vēsturiski piemēroti konkrētajai apkaimei/klāsterim. Teritorijas plānojumam būtu jānosaka apbūves veidošanas pamatnosacījumi RVC un AZ kopumā, izceļot to, kas raksturīgs apkaimēm/klāsteriem. Kritiski izvērtējamas izmaiņas, kas tapušas autoritāro režīmu valdīšanas laikā. Apbūves struktūras pamatā ir RVC un AZ vēsturiskais ielu tīkls.
RVC detalizētā teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana	2006 2013 2014 2017	Funkciju administrēšana tirgus ekonomikas apstākļos nav devusi vēlamus rezultātus. Paredzēt pietiekami plašu atļautās izmantošanas spektru, nosakot ierobežojumus ar kvalitatīviem rādītājiem (troksnis, vibrācija, gaisma, smakas, piesārņojums utt.).
RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas	2006 2013	RVC un AZ galvenā vērtība ir šīs pilsētas un to daļu unikālā struktūra. To attīstība un saglabāšana būtu Teritorijas plānojuma prioritāte.

un attīstības plāns (14.06.2019.)	2014 2017	Karti būtu nepieciešams vispārināt ar fokusu uz RVC un AZ struktūras saglabāšanu un attīstību, izdalot atsevišķos klāsterus, kas vērtējami pēc apbūves principiem un to rakstura, pieļaujot, ka klāsteru teritorija parādīta nosacīti un var daļēji pārklāties.
Galvenās aizsargjoslas un citi zemes gabalu izmantošanas aprobežojumi	2006 2013	Kartē attēlojamas tikai tās aizsargjoslas, kas nav fiksētas citos normatīvajos aktos.
RVC apstādījumu sistēmas saglabāšanas un attīstības plāns	2006 2009 2013	RVC apstādījumu sistēmas saglabāšanas un attīstības plāns sistemātiski netiek pildīts tā līdzšinējā redakcijā. Pilsētai un tās institūcijām ir jāuzņemas atbildība plānā fiksēto saistību izpratnē tai piekrītošajā publiskajā telpā, kā arī jāuzrauga prasību izpilde īpašnieku pārzinā esošajā zaļajā zonā. Tāpat jāapzinās, ka šāds plāns kļūs saistošs inženiertīklu turētājiem un prasīs konkrētus finansiālus ieguldījumus tā ieviešanai.
RVC un tā aizsardzības zonas maģistrālie inženiertīkli un objekti	2006 2009 2013	Karte nevar būt saistoša, tā var kalpot vienīgi kā informācijas avots par maģistrālajiem tīkliem uz plānojuma izstrādes brīdi – jāpārveido pie palīgmateriāliem.
RVC satiksmes infrastruktūras attīstības plāns	2006 2009 2013	Satiksmes infrastruktūra jāplāno ar fokusu un sabiedrisko transportu, pilnā apjomā iesaistot dzelzceļa pasažieru pārvadājumus. Maksimāli mazinot visa veida tranzīta satiksmi caur RVC un AZ, tas ļautu atslogot ielu telpu, atbrīvojot vietu apstādījumiem, gājējiem un riteņbraucējiem. RVC satiksmes infrastruktūras attīstības plānu nav iespējams veidot bez sasaistes ar visas pilsētas un Pierīgas satiksmes infrastruktūras attīstības plānu, jo transporta problēmu cēloņi lielā mērā ir ārpus RVC un AZ.
Kultūrvēsturiskie ansambļi un kultūras pieminekļi RVC un tā aizsardzības zonā (14.06.2019.)	2006 2013 2014 2017 2019	Karte dublē kartes RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plāns informāciju. Kultūrvēsturisko ansambļu un kultūras pieminekļu attīstība un saglabāšana RVC un AZ cieši saistāma ar visas šīs pilsētas daļas urbānās struktūras aizsardzību un attīstību.
RVC zemju sadalījums pēc piederības	2006	Iespējams, šāda veida materiāls ir jāizņem no plānošanas dokumentiem un jāpārceļ pie izpētes materiāliem.
RVC un tā aizsardzības zonas telpiskās kompozīcijas shēma	2006	Jāizvērtē šādas shēmas objektīva pamatojuma nepieciešamība. Principi jādefinē vadlīnijās. Nepieciešama shēmas aktualizēšana, izstrādei kā instrumentu izmantot pilsētas 3D modeli.

Avots: Pētījuma Autori

2.3.2. Pieeja analīzes veikšanai

Pētījuma Autori, ievērojot TS 3.2.3. punktā doto darba uzdevumu, ir veikuši Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas analīzi, sniedzot kvalitatīvo novērtējumu Pētījuma 2.10. un 2.11.sadaļās.

Papildus iepriekš minētajam pieejamo datu ietvaros veikts:

- Kartogrāfiskā materiāla salīdzinājums starp plānoto 2006. gada un esošo/apsekoto, novērtēto situāciju 2025. gadā.
- Analīze, balstoties uz GEO Rīga atvērtajiem datiem, PAD sniegto informāciju un Pētījuma ietvaros veikto apsekojumu dabā.

Analīzes rezultāti ir integrēti Pētījuma 2. nodevuma redakcijā, lai pamatotu Pētījuma Autoru izteiktos secinājumus un ieteikumus saistībā ar kultūrvēsturisko teritoriju aizsardzības, saglabāšanas un teritorijas attīstības jautājumiem RVC un AZ.

Pētījuma Autori ir iepazinušies ar GEO Rīga pieejamo informāciju un, pamatojoties uz Pētījuma Autoru veikto apsekojumu dabā, ir atlasījuši grafisko materiālu (datu slāņu līmenī) salīdzinājuma veikšanai.

2.3.3. Apbūve un pilsētvides pārveidojumi laika posmā kopš 2006. gada

Pētījuma Autori veica Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas karšu salīdzinājumu ar esošo situāciju (jaunbūves, pārbūves un ēku demontāžas).

Analīze ietver RVC un AZ teritorijā esošo ēku GIS datu salīdzinājumu, izmantojot GEO Rīga datus par ēku izmaiņām. Kartogrāfiskajā materiālā pilsētvides izmaiņas attēlotas pielikumā "Ekspluatācijā nodotie objekti un nojauktās būves".

Kvalitatīvās analīzes rezultāti ir iekļauti 2. nodevuma 2.10.2. un 2.11.1. sadaļās.

2.3.4. Apbūves veidošanas pamatnosacījumi un esošā regulējuma īstenošanas rezultāti

Pētījuma ietvaros, veicot apsekojumus dabā, primāri dati nav iegūti. Tika izvērtēti apbūves veidošanas pamatnosacījumi, izmantojot Spēkā esošā teritorijas plānojuma datus, kas ir pieejami GEO Rīga. Pielikumos kartogrāfiskajā materiālā analizēti slāņi: Apbūves augstums, Pagalmi (karte), Priekšdārzi, Kultūrvēsturiski nozīmīga apbūves fronte, Atsevišķu apbūves ansambļu kompleksu teritorija, Ēkas kultūrvēsturisks vērtību līmenis – ēku autentiskums, Ēku apstādījumu teritorija, Kultūrvēsturiski nozīmīga autentiska pilsētvides teritorija, Neapbūvējams pagalmis.

Kvalitatīvās analīzes rezultāti ir doti 2. nodevuma 2.10. un 2.11. sadaļās.

Slāņiem "Krastmalas", "Laukumi, promenādes un gājēju zonas" tika pieprasīti aktuālie dati no GEO Rīga, kas netika saņemti.

2.3.5. Teritorijas fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem

Pētījuma ietvaros, veicot apsekojumus dabā, primāri dati nav iegūti. Tika izvērtēti teritorijas fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, izmantojot TP datus, kas ir pieejami GEO Rīga:

Zemes gabals ar atļauto apbūves blīvumu 60% - izvērtējums dots pielikumā "Apbūves blīvums zemesgabalos 2025. gadā". Pazemes autonovietņu izvietojuma teritorija - salīdzinājums dots pielikumā "Pazemes autostāvvietas". Slāņiem "Pasāžas", "Termināla piestātnes, Jaunbūvējams gājēju tilts" tika pieprasīti aktuālie dati no GEO Rīga, kas netika saņemti.

Kvalitatīvās analīzes rezultāti ir doti 2. nodevuma 2.11. sadaļā.

2.3.6. Notikušo pārveidojumu "teritorijas fragmentos ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem", apbūves ansambļu teritorijās un "kultūrvēsturiski nozīmīgās, autentiskās pilsētvides teritorijās", un teritoriju kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības efektivitātes vērtējums

Analīze tika veikta, savietojot vēsturiskās kartes ar esošo situāciju. Kvantitatīvās analīzes rezultāti ir doti 2. nodevuma 2.10. sadaļā.

2.3.7. Funkcionālā zonējuma un noteiktās atļautās izmantošanas īstenošanas ietekme uz kultūrvēsturiskajām vērtībām

Sadaļa balstīta uz kvalitatīvu analīzi, kas no papildu apsekojumiem, par pamatu ņemot Spēkā esošā teritorijas plānojuma zonējumu. Ekspertu intervijas paredzēts īstenot Pētījuma 3. posmā.

Kvalitatīvi vērtīgi atzinumi ir iegūti no SIA "Baltkonsults" 2025. gada pētījuma "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas faktiskās funkcionālās izmantošanas izpēte" autoriem, kas apkopotī zemāk tekstā attiecībā uz atdevišķām RVC un AZ teritorijām.

Vecrīga

Vecrīgā dominējošā ir pakalpojumu un izklaides funkcija – kafejnīcas, veikali, suvenīru tirdzniecība, apartamenti, viesnīcas, kā arī nozīmīgas sabiedriskas ēkas ar plašu funkciju spektru – valsts un pašvaldības iestādes, skolas, baznīcas, teātri utml. Dzīvojamā funkcija faktiski atšķiras no plānotās: daļa dzīvokļu ir pārvērsti birojos. Visā Vecrīgas dienvidu daļā – 13. janvāra ielā, Minsterejas ielā, ir daudz pamestu, nefunkcionējošu ēku. Dažos neapbūvētos laukumos darbojas autostāvvietas bez labiekārtojuma un vietām tās aizņem lielas teritorijas (Kungu/Kalēju, Kungu/Peldu ielu stūri u.c.). Šī Vecrīgas daļa atstāj degradētas vides iespaidu, kur pat jaunbūves neuzlabo kopējo tēlu (Kungu/Mārstaļu ielu stūrī u.c.).

Centrs

Teritorijā daudzviet novērojama pirmo stāvu darījumu funkcijas izzušana. Daudzstāvu māju pirmajos stāvos, tukšajās komercplatībās, ir izbalējušas un sliktā tehniskā stāvoklī redzamas reklāmas, izkārtnes, kas liecina par to ka telpas komercdarbībai netiek izmantotas jau ilgāku laiku. Novērojams, ka mazie uzņēmumi pamet platības Rīgas centra daudzīvokļu māju pirmajos stāvos. Nepieciešama situācijas cēloņu analīze, lai rastu risinājumus.

RVC perifērijā vērojams, ka atdzīvojas darījumu funkcija ēku pirmajos stāvos (Grīziņkalns, Avoti). Palielinoties ārvalstu viesstrādnieku un studējošo skaitam, Marijas ielas darbnīcas un veikaliņi, kas kalpojuši apkaimes iedzīvotāju vajadzībām, tiek aizstāti ar fastfood tirgotavām un Āzijas pārtikas preču veikaliem, kas kalpo viesiedzīvotāju vajadzībām. Mazo veikalu attīstību ietekmē arī netālu esošais tirdzniecības centrs "Origo", kur vienuviet pieejams plašs piedāvājums. Daļa no ēkām ir graustu stāvoklī. Daļai atjaunoto vēsturisko ēku nav nosakāma funkcionālā izmantošana, tās ir tukšas, neizmantotas. Iespējams, tās gaida pircējus, vai to atjaunošanai piesaistīts finansējums bez konkrēta ēkas izmantošanas mērķa.

Ļoti bēdīga situācija ir ar iekšpagalmiem. Tie ir vai nu ļoti sliktā stāvoklī vai pilnībā slēgti un nepieejami. RVC iekšpagalmu struktūra ir kultūrvēsturisks pilsētvides attīstības potenciāls, kurš pašlaik praktiski netiek izmantots. Labiekārtojums iekšpagalmos ar apzaļumojumu un elastīgu puspubliskās funkcijas ieviešanu, būtu ieguvums RVC. Iekšpagalmu savienošana un to caurejamība gājējiem (piemēram, gaišajās diennakts stundās) papildinātu pilsētas struktūras daudzveidību, bagātinātu sabiedrisko funkciju un zonējumu (public /semi private / semi public). Pašlaik 90% iekšpagalmu ir pilnībā nesakārtoti un kalpo kā privātas vai maksas autostāvvietas, bieži ar slēdzamiem vārtiem. No iekšpagalmu kvalitatīvas izmantošanas iegūtu visi iedzīvotāji: tajos ir liels pilsētas zaļumu resursa potenciāls, iedzīvotāji iegūtu kvalitatīvu vidi pastaigām, pilsētas aktīvā dzīvesveida cienītāji iegūtu kvalitatīvus maršrutus skriešanai un vingrošanai. Iekšpagalmiem ir arī nemateriālā kultūrvēsturiskā mantojuma potenciāls – iemītnieku stāstu un liecību formātā, kas var tikt izmantots kā tematisko paplašinātās realitātes pastaigu maršrutu avots, piesaistot pilsētas viesus ar lokālu un autentisku materiālu. Visas šīs kvalitātes ir atzīmētas kā būtiskas attīstībai stratēģiskajā dokumenta projektā "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas stratēģiskās nostādnes attīstībai līdz 2050.gadam".

Skanste

Izpētes teritorijas AZ zonā visvairāk ir attīstījusies Skanstes apkaime, iespējami, ka pat visā Rīgas teritorijā.

Bijušo mazdārziņu un iepriekš neizmantotas teritorijas (vēsturiski - bijušās pilsētas ganības) pārtop par modernu pilsētu - biroju un dzīvokļu augstceltnes, sporta būves, jauni parki, veloceliņi, rotaļlaukumi, izbūvētas jaunas ielas. Bijušās Rīgas preču stacijas teritorijā noliktavas ēka ir pārtapusi par kultūrvietu "Hanzas perons", izbūvēts nekustamo īpašumu attīstītāja "Pillar" birojs. Izmaiņas skārušas Sporta ielas 2 kvartālu, kura kādreiz ir bijusi ražošanas teritorija, bet šobrīd galvenā izmantošana ir kultūras un ar to saistītu biroju funkcija. Šeit kompānija "Linstow Baltic" nākotnē plāno attīstīt arī dzīvojamo apbūvi.

Kopumā Skanstē būtiski palielināties dzīvojamās un biroju funkciju apjoms. Pārmaiņas šajā apkaimē turpinās, jo notiek gan Skanstes apkaimes lokalplānojuma, gan detālplānojuma Hanzas ielā 14A, Hanzas ielā 10/12, Hanzas ielā b/n, Sporta ielā 2 un Skanstes ielā 5B īstenošana saskaņā ar spēkā esošā teritorijas plānojuma funkcionālo zonējumu un atļauto izmantošanu.

Teritorija starp Skansti un Ganību dambi, pie esošā un demontētā dzelzceļa. Joprojām daļēji ar ražošanas funkciju un vietām vērojamas teritorijas ar graustiem, degradētas un piesārņotas, arī neizmantotas.

Jārod risinājums - kā sakārtot īpašumu robežas starp Valdemāra un Grostonas, Vesetas ielām, arī teritorijās starp Valdemāra, Alojās, Miera un Ēveles ielām Brasā, kur padomju laikā būvētās ēkas izvietojušās uz 3-4 zemes īpašumiem. Vietām uz vienas zemes vienības atrodas puse no dzīvojamās ēkas un puse no skolas u.tml. Līdz ar to pētījumā bija sarežģīti noteikt izmantošanu, jo zonējums piesaistīts kadastram

Gadījumos, kad vienā zemes vienībā ir gan mazstāvu, gan daudzstāvu dzīvojamā apbūve, ir lietderīgi zonējumu dalīt zemes vienības ietvaros, lai atspoguļotu reālo esošo izmantošanu.

Avoti

Apkaimes teritorija manāmi sekmīgi attīstās. Ēku pirmo stāvu mazās darījumu telpas tiek izmantotas un revitalizētas, pārtopot par kultūras mezgliem ar jauktu funkciju. Bāri no parastajiem lokāliem pārvēršas centros ar kultūras programmas piedāvājumu, kas ir pievilcīgs krietni plašākai pilsētas auditorijai – piesaistot apkaimē viesus no citām apkaimēm un tūristus. Vietējo iedzīvotāju kontingents strauji mainās – šis ir rajons, kurā spilgti izteikta ģentrifikācija (gentrification).

Grīziņkalns

Atstāj ļoti vitālu iespaidu. Šeit ir līdzīgi kā Avotos arī ir novērojams ģentrifikācijas process. Ir izteikta koka arhitektūras entuziastu un vietējo namīpašnieku vēlme sakārtot koka apbūvi, saglabājot un atjaunojot apkaimes autentiskās vides kvalitāti. Grīziņkalnu veido virkne pilsētplānošanas ansambļu un kultūrvēsturisku klasteru. Notiek intensīva vietējo iedzīvotāju iesaiste vides sakopšanā. Procesus lielā mērā sekmē Koka ēku renovācijas centra “Koka Rīga” un apkaimes biedrības aktivitātes. Notiek apzaļumošanas darbi ielās ar iedzīvotāju iesaisti – RD un apkaimes kopīga iniciatīva, mazie lokālie tirdziņi, tematiskie ielu svētki, mantu maiņas, radošās darbnīcas, u.tml.

Grīziņkalns ir viens no tiem apsekotajām teritorijām, kur uz ielas sastaptie garāmgājēji un iekšpagalmu iedzīvotāji ar interesi un atbalstu iesaistījās apsekošanas procesā. Varēja manīt, ka šajā pilsētas vidē tās kvalitāte un nākotnes attīstība rūp sabiedrības pārstāvjiem.

2.3.8. Secinājumi

- Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskajai daļai (arī Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem) nepieciešama pārstrāde.
- Pētījuma 3. nodevumā detalizēti jāanalizē informācijas slāņi, kas attēlojami Teritorijas plānojuma Grafiskajā daļā. Jāsniedz ieteikumi, kuri slāņi pārnesami uz Teritorijas plānojuma vadlīniju līmeni un kuri saglabājami Grafiskās daļas ietvaros.
- Jāizvērtē izmaiņas Grafiskās daļas struktūrā, izceļot būtiskāko informāciju un nodalot informatīvās kartes. Atsevišķas kartes pārnesamas uz Teritorijas plānojuma pielikumiem kā informatīvs materiāls.
- Par Teritorijas plānojuma pamatu jānosaka vēsturiskā urbānā struktūra ar tai raksturīgo ielu tīklu.
 - RVC un AZ maksimāli jāatbrīvo no visa veida transporta tranzīta satiksmes;
 - jāizvērtē un jāpārskata tās pilsētas daļas, kas ir deformētas totalitāro režīmu realizētās politikas rezultātā.
- Teritorijas plānojumā ir jāiekļauj arī citu pašvaldības un valsts pārvaldes iestāžu un komercsabiedrību lietojumā esošās teritorijas, nododot RVC un AZ plānošanas kompetenci vienai institūcijai – Rīgas valstspilsētas pašvaldībai, t.sk. ūdeņu teritorijas un dzelzceļa nodalījumu.

2.3.9. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskajai daļai ieteicama pārstrāde. Par Teritorijas plānojuma pamatu būtu nosakāma vēsturiskā urbānā struktūra ar tai raksturīgo ielu tīklu. Ieteicams izvērtēt un pārskatīt to pilsētas daļu telpisko struktūru, kas ir deformētas totalitāro režīmu realizētās politikas rezultātā, piedāvājot metodoloģiju to kvalitatīvai uzlabošanai. Ieteicams Teritorijas plānojumā iekļaut arī citu pašvaldības un valsts pārvaldes iestāžu un komercsabiedrību lietojumā esošās teritorijas, nododot RVC un AZ plānošanas kompetenci vienai institūcijai – Rīgas valstspilsētas pašvaldībai, t.sk. ūdeņu teritorijas un dzelzceļa nodalījumu. RVC un AZ būtu maksimāli jāatbrīvo no visa veida transporta tranzīta satiksmes.

Pētījuma 3. nodevuma ietvaros būtu jārisina šādi uzdevumi:

- 1) Jāveic detalizēta analīze tiem informācijas slāņiem, kas attēlojami Teritorijas plānojuma Grafiskajā daļā.
- 2) Jāsniedz ieteikumi, kuri slāņi pārnesami uz Teritorijas plānojuma vadlīnijām un kuri saglabājami Grafiskās daļas ietvaros.
- 3) Jāizvērtē izmaiņas Grafiskās daļas struktūrā, izceļot būtiskāko informāciju un nodalot informatīvās kartes.
- 4) Jāizvērtē iespēja atsevišķus karšu slāņus pārnest uz Teritorijas plānojuma pielikumiem informatīva materiāla veidā.

2.4. Teritorijas plānojuma detalizācijas un piemērošanas elastīguma nosacījumi

2.4.1. Ievads

Demokrātiskā sabiedrībā attīstības mērķus veido visu tās locekļu intereses, arī attiecībā uz teritorijas telpisko attīstību. Ar sabiedrības locekļiem šeit jāsaprot ne tikai iedzīvotāji, to grupas, bet arī organizācijas, uzņēmumi un institūcijas. Savukārt šo interešu dažādība un daudzveidība rada nepieciešamību tās līdzsvarot uz kopīgas vienošanās pamata. Tā ir pašvaldības teritorijas attīstības plānošanas būtība, kur teritorijas plānojums ir tikai viens no instrumentiem attīstības mērķu un uzdevumu, kā arī attiecīgu risinājumu un prioritāšu noteikšanā.

Minētie teorētiskie apsvērumi ir pamatā arī Latvijā noteiktajai teritorijas attīstības plānošanas sistēmai, kas balstās arī uz tādiem sistēmu veidošanas pamatprincipiem kā detalizācija un elastīgums. Tikai secīga un pakāpeniska plānu detalizācija no stratēģiskām nostādnēm līdz attīstības priekšnoteikumiem un risinājumiem var novest pie ilgtspējīga rezultāta. Savukārt ar attīstību saistīto faktoru mainība un daudzveidība, interešu līdzsvarošanas un vienošanās nepieciešamība, kā arī risinājumu saskaņošana, elastīgumu nosaka kā racionālu attīstības procesu nepieciešamību.

Tādēļ teritorijas plānojumā kā vispārīgā plānā ievēro jau normatīvajos aktos noteiktās obligātās prasības (par kurām nav jāvienojas), savukārt vienojoties nosaka vispārīgas prasības zemes izmantošanai un apbūvei, kas tiek iekļautas apbūves noteikumos un jāievēro detālplānojumos vai jāgroza ar lokālplānojamu, tādējādi atkārtotot plānošanas procesu. Līdz ar to, Teritorijas plānojuma ietvaros nav racionāli pieļaut tādu detalizāciju, kuras rezultātā parasti tiek noteiktas prasības ar nepietiekoši vispārīgu raksturu. Ja šādas prasības noteiktu vadlīnijās, tas nodrošinātu teritorijas plānošanas elastību un novestu pie radošākiem, atbilstošākiem konkrētajām situācijām alternatīviem risinājumiem.

Detalizācija un elastīgums ir cieši saistīti jēdzieni, kuru pareiza pielietošana ir svarīgs priekšnoteikums kvalitatīvam, radošam un ilgtspējīgam plānošanas procesam.

Pētījuma 2.2., 2.3. un 2.6. sadaļās veiktā izvērtējuma rezultāti liecina, ka praksē plānošanas dalībnieku izpratne par attīstības plānošanas būtību, sistēmu un arī procesu ir nepilnīga. Galvenokārt tas izpaužas teritorijas plānojuma lomas pārvērtēšanā, uzskatot, ka plānojums ir attiecināms gandrīz uz visām attīstības jomām, ir gandrīz vai vienīgais visu problēmu risināšanas instruments un tā uzdevums ir regulēt visus ar attīstību saistītos valsts un pašvaldību līmeņa jautājumus. Minētais norāda, ka plānošanas kvalitātes uzlabošanai nepieciešams mērķtiecīgs sabiedrības izglītošanas un skaidrošanas darbs.

2.4.2. Teritorijas plānojuma detalizācijas nosacījumi

Teritorijas attīstības plānošanas detalizācija ir noteikta ar attīstības plānošanas līmeņiem, kur katram līmenim ir noteikti savi mērķi un uzdevumi. Pašvaldības teritorijas plānojumam kā vispārīgam plānam jānosaka un jāattēlo zemes izmantošana un apbūves parametri, par kuriem ir panākta vispārīga vienošanās un kuri ir pietiekoši priekšnoteikumi turpmākai detalizācijai ar attiecīgu vienošanos zemākā līmenī.

Teritorijas attīstības plānošanas likums pieļauj lielāku detalizāciju īpašos gadījumos, kāds ir RVC un AZ saglabāšana, aizsardzība un attīstība. Tomēr arī šajā gadījumā detalizācijas rezultātā

nevajadzētu noteikt prasības, kurām ir alternatīvi risinājumi atkarībā no konkrētas situācijas, kas var radīt plānojuma grozījumu nepieciešamību.

2.4.3. Teritorijas plānojuma elastīguma nosacījumi

Kā minēts iepriekš tekstā, detalizācija un elastīgums ir cieši saistīti jēdzieni, kuru pareiza pielietošana ir svarīgs priekšnoteikums kvalitatīvam, radošam un ilgtspējīgam plānošanas procesam. Līdz ar to, lai veidotu pietiekoši elastīgu ilglaicīgu plānojumu, jāizpilda detalizācijas nosacījumi.

Attīstība prasa noteikto attīstības mērķu ātrāku ieviešanu, kas savukārt rada elastīgāka plānošanas procesa nepieciešamību, lai racionālāk un ātrāk varētu reaģēt uz aktuālajiem izaicinājumiem. Attīstības plānošana ir nepārtraukts process. Uz to norāda arī Teritorijas attīstības plānošanas likuma nepārtrauktības princips - teritorijas attīstību plāno nepārtraukti, elastīgi un cikliski, uzraugot šo procesu un izvērtējot jaunāko informāciju, zināšanas, vajadzības un iespējamus risinājumus.

Plānošanas elastības potenciāls lielā mērā slēpjas plānošanas procesā, kas jāpielāgo mazākam laika patēriņam plānojuma izstrādē visos tā posmos, kā arī detalizācijas un risinājumu regulējuma mērķtiecīgā samazināšanā. Minētie apsvērumi, kas balstās uz ārvalstu (piemēram, Vācijas) un arī vietējās pieredzes izpēti (Spēkā esošā pilsētas teritorijas plānojuma detalizēta izstrāde vairāk nekā 10 gadu garumā, neskaitāmi grozījumi utt.), norāda uz to, ka detalizācijas un elastības jautājumu visaptverošs izvērtējums ir ārpus Pētījuma ietvariem, jo saistīts ar attīstības plānošanas sistēmas pilnveidošanu, kas būs aktuāls uzdevums Teritorijas plānojuma izstrādes laikā.

2.4.4. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Pētījuma 3. posmā būtiskākais uzdevums, kas izriet no veiktās izpētes, būs izstrādāt priekšlikumus Teritorijas plānojuma risinājumu konsolidācijai ar spēkā esošo Rīgas teritorijas plānojumu, nosakot detalizācijas prasības atbilstoši Rīgas vēsturiskā centra likumam un atkarībā no nepieciešamības piemērojot lokālplānojumus, detālplānojumus vai apbūves projektus.

Papildus iepriekš minētajam Pētījuma 3. posmā jāprecizē minētie detalizācijas un elastīguma nosacījumi saistībā ar citiem priekšlikumiem Teritorijas plānojuma izstrādei.

2.5. Pētījuma izstrādes gaitā izmantojamo materiālu izvērtējums

2.5.1. Ievads

Pētījuma ietvaros ir veikta padziļināta TS 2. pielikumā minēto dokumentu, kā arī ar tiem saistīto starptautisko un Latvijas Republikas normatīvo aktu, vadlīniju un plānošanas dokumentu analīze. Šī analīze ļāvusi izprast gan RVC un AZ teritorijas plānošanas vēsturisko attīstību, gan arī aktuālās prasības un tendences kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējīgā pilsētvides attīstībā.

2.5.2. Analizētie dokumenti un to nozīme

2.5.2.1. Starptautiskās konvencijas

Izvērtētas Eiropas ainavu konvencija, Eiropas Padomes konvencijas par kultūras mantojuma vērtību, kā arī ICOMOS hartas, kas aptver materiālā un nemateriālā mantojuma, kā arī dažādu specifisku objektu (piemēram, koka arhitektūras, industriālā mantojuma) aizsardzības aspektus.

2.5.2.2. Starptautisko organizāciju vadlīnijas un hartas

Analizētas UNESCO, ICOMOS un citu starptautisko organizāciju vadlīnijas un hartas, piemēram, Venēcijas harta, Valetas principi vēsturisko pilsētu un apdzīvoto vietu aizsardzībai un pārvaldībai, Davosas deklarācija, kā arī jaunākās vadlīnijas par ietekmes novērtējumiem pasaules mantojuma kontekstā. Šie dokumenti nosaka pamatprincipus kultūras mantojuma aizsardzībai, integrētai

plānošanai un sabiedrības iesaistei. Papildu informācijai skatīt pielikumu "Starptautisko kultūras mantojuma dokumentu izvērtējums".

2.5.2.3. Latvijas Republikas likumi un Ministru kabineta noteikumi

Izvērtēti Teritorijas attīstības plānošanas likums, Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības likums, kā arī MK noteikumi, kas nosaka apbūves, izmantošanas un aizsardzības prasības īpaši vērtīgām teritorijām. Papildu informācijai skatīt pielikumu "RVC un AZ darbību reglamentējošie normatīvie akti".

2.5.2.4. Citi normatīvie akti un plānošanas dokumenti

Analizēti Rīgas būvnoteikumi, teritorijas plānojumi un citi reglamentējošie dokumenti, kas aptver laika periodu no 19. līdz 21. gadsimtam. Tie atspoguļo izmaiņas pilsētas attīstības paradigmā, sākot no agrīnajiem būvreglamentiem līdz mūsdienu teritorijas plānojumiem, kuros ir veltīta īpaša uzmanība kultūrvēsturiskās vides saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai.

2.5.3. Secinājumi

2.5.3.1. Vēsturisko un mūsdienu prasību salīdzinājums

Tika veikta salīdzinoša analīze starp vēsturiskajiem būvnoteikumiem un mūsdienu teritorijas plānošanas dokumentiem, identificējot galvenās izmaiņas un attīstības tendences. Nozīmīga loma piešķirta integrētai pieejai, kas apvieno kultūras mantojuma saglabāšanu ar ilgtspējīgas attīstības un publiskās ārtelpas kvalitātes nodrošināšanu. Papildu informācijai skatīt pielikumu "Rīgas būvnoteikumi un plānojumi laika posmā no 19. līdz 21. gadsimtam".

2.5.3.2. Atbilstība starptautiskajām prasībām

Rīgas teritorijas plānojumi un normatīvie akti ir salīdzināti ar starptautiskajām vadlīnijām, konvencijām un hartām. Daudzi principi jau ir integrēti Latvijas Republikas normatīvajos, bet ir identificētas arī jomas, kur nepieciešama papildu precizēšana vai paplašināšana, piemēram, nemateriālā kultūras mantojuma, industriālā mantojuma un vēsturisko parku aizsardzības aspektos.

2.5.3.3. Ieteikumu Teritorijas plānojuma izstrādei pamats

Pētījuma ietvaros veikta analīze, aptverot gan vietējos, gan starptautiskos dokumentus, kas reglamentē RVC un AZ plānošanu. Šī analīze ir būtisks pamats turpmāko ieteikumu izstrādei, lai nodrošinātu teritorijas attīstības atbilstību mūsdienu prasībām un augstākajiem kultūras mantojuma saglabāšanas standartiem.

Analīzes rezultāti kalpo par pamatu ieteikumu sagatavošanai Teritorijas plānojuma izstrādei, ko Pētījuma Autori veiks 3. nodevuma ietvaros. Šie ieteikumi balstīsies uz salīdzinošās analīzes secinājumiem un labāko starptautisko praksi.

2.6. Sabiedrības priekšlikumu izvērtējums

2.6.1. Ievads

Pētījuma Autori ir izvērtējuši PAD sniegto informāciju par Rīgas valstspilsētas pašvaldībā saņemtajiem sabiedrības ierosinājumiem un sabiedrības līdzdalības procesā iegūtajiem priekšlikumiem un viedokļiem ar mērķi noteikt uzdevumus Teritorijas plānojuma izstrādei. Priekšlikumu un izteikto viedokļu izvērtējums ir strukturēts trīs grupās:

- Institūciju nosacījumi.
- Fizisku un juridisku personu iesniegumi, priekšlikumi.
- Pašvaldības pasākumos saņemtie sabiedrības priekšlikumi un viedokļi.

Par katru grupu ir sagatavots kopsavilkums, kas sniedz vispārīgu pārskatu par saņemtajiem nosacījumiem/priekšlikumiem, kā arī kritērijiem to atbilstības izvērtēšanai attiecībā uz Pētījuma tematiku.

Detalizēti pārskati saskaņā ar Metodikā apstiprinātajām un darba procesā precizētajām izvērtējuma tabulām ir doti pielikumos "Institūciju nosacījumi", "Fizisko un juridisko personu iesniegumi" un "Sabiedrības priekšlikumi (anketas, darba grupas, intervijas)".

2.6.2. Institūciju nosacījumi

2.6.2.1. Esošās situācijas raksturojums

Saskaņā ar 2023. gada 29. jūnijā Rīgas domē pieņemto lēmumu Nr. RD-23-2707-lē "Par Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izstrādes uzsākšanu" 2023. gadā priekšlikumus ir sniegušas 52 institūcijas, tostarp 10 ministrijas, astoņas citas valsts pārvaldes iestādes, kā arī Rīgas valstspilsētas pašvaldības struktūrvienības un Rīgas valstspilsētas pašvaldības komercsabiedrības, publiskās un privātās komercsabiedrības, biedrības u.c. institūcijas:

- Ārlietu ministrija, Ekonomikas ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Klimata un enerģētikas ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (tagad – Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija) un Zemkopības ministrija.
- Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, Rīgas plānošanas reģions, Valsts vides dienests, Veselības inspekcija, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, Valsts aizsardzības un militāro objektu un iepirkumu centrs.
- Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Labklājības departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Mājokļu un vides departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Ārtelpas un mobilitātes departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra "Rīgas gaisma", Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra "Rīgas enerģētikas aģentūra", Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra "Rīgas investīciju un tūrisma aģentūra", sabiedrība ar ierobežotu sabiedrību (turpmāk – SIA) SIA "Rīgas nami", SIA "Rīgas ūdens", SIA "Rīgas namu pārvaldnieks", SIA "Rīgas meži", SIA "Rīgas satiksme".
- Rīgas brīvostas pārvalde, akciju sabiedrība (turpmāk – AS) "Augstsprieguma tīkls", AS "BALTACOM", AS "GASO", AS "Latvenergo", AS "Rīgas siltums", AS "Sadales tīkls", valsts akciju sabiedrība (turpmāk – VAS) "Latvijas dzelzceļš", VAS "Valsts nekustamie īpašumi", VAS "Latvijas valsts radio un televīzijas centrs", VSIA "Latvijas valsts ceļi", VSIA "Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs", VSIA "Latvijas Jūras administrācija", SIA "BITE LATVIJA", SIA "TELENET", SIA "Baltcom", SIA "Latvijas mobilais telefons".
- Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera, UNESCO Latvijas nacionālā komisija, biedrība "Latvijas telekomunikāciju asociācija", biedrība "Latvijas elektronisko komunikāciju asociācija".

Nosacījumu izvērtēšanas procesā izmantoti kritēriji, kas izriet no Tehniskajā specifikācijā definētajiem uzdevumiem - izvērtēt Spēkā esošā teritorijas plānojuma un citu uz RVC un AZ attiecināmo dokumentu saistošās prasības un risinājumus kultūras mantojuma jomā:

- Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumus un prasības kopumā saistībā ar kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas, un attīstības mērķiem un uzdevumiem.
- Priekšlikumi izmaiņām Saistošajos noteikumos Nr.38 attiecībā uz kultūras mantojumu.
- Izmaiņas funkcionālajā zonējumā, sarkanajās līnijās, kas skar kultūras mantojuma objektus un RVC un AZ kopumā.
- Transporta risinājumi, kas uzlabo RVC gaisa kvalitāti un kultūras mantojuma saglabāšanu.

Papildus vērtēti šādi kritēriji:

- Vai attiecas uz Pētījuma teritoriju.
- Vai attiecas uz Pētījuma tēmu.
- Vai attiecas uz telpisko plānošanu RVC un AZ teritorijā.
- Nav attiecināti priekšlikumi, jo skar RIAS2030 un AP2027 iekļautos risinājumus, piemēram, veloceļu attīstība, apgaismojums, satiksmes organizācija, ceļazīmes, ātruma ierobežojumi, un neietilpst Pētījuma tvērumā.

2.6.2.2. Secinājumi

Izvērtējot institūciju nosacījumus, kas pieprasīti saistībā ar Spēkā esošā teritorijas plānojuma izstādi, no visa kopējā skaita 374 nosacījumu punktiem (ierakstiem), izvērtējot priekšlikuma saistību ar Pētījumu, provizoriski konstatēts: jā (attiecas) – 238, nē (neattiecas) – 136.

Priekšlikumi un novērtējums par nosacījumu attiecībā uz kultūrvēsturisko mantojumu vērā ņemšanu vai noraidīšanu sagatavojami pēc Teritorijas plānojuma risinājumu izstrādes Pētījuma 3. posma ietvaros.

Papildu informāciju skatīt priekšlikumu izvērtējuma tabulu pielikumā "Institūciju nosacījumi".

- 1) Ministriju izsniegtajos nosacījumos galvenokārt ir definēts viedoklis par attīstību pašvaldībā un galvenokārt skar viedokļa paušanu uz attīstības politiku kopumā pašvaldībā, tai skaitā RVC un AZ jautājumus. Tie būtu risināmi RVC stratēģijas un attīstības programmas īstenošanas ietvaros.
- 2) Attiecībā uz Pētījumu galvenie nosacījumi, kas būtu detalizētāk izvērtējami no Pētījuma Autoru puses un ievērtējami Teritorijas plānojumā, izriet no NKMP sniegtajiem nosacījumiem.
- 3) Institūciju nosacījumos atsevišķi punkti attiecas uz Pētījuma priekšmetu.
- 4) Institūciju nosacījumos attiecībā uz Teritorijas plānojumu specifiskas prasības attiecībā uz kultūrvēsturisko mantojumu nav izvirzītas (piemēram, VSIA "Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs", akciju sabiedrība "Augstsprieguma tīkls", Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centrs, Rīgas pašvaldības aģentūra "Rīgas gaisma" u.c.).

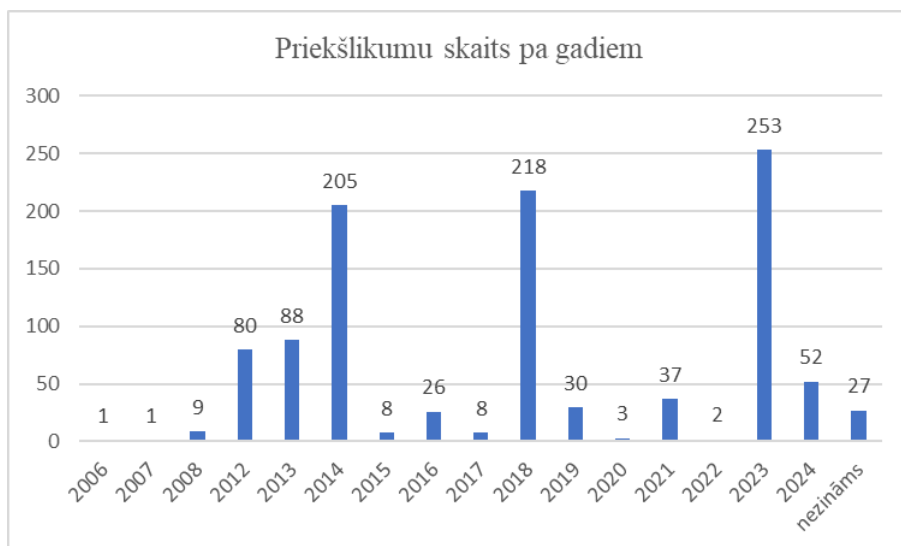
2.6.3. Fizisko un juridisko personu iesniegumi, priekšlikumi

2.6.3.1. Esošās situācijas raksturojums

PAD saņemtajā tabulā "Visi priekšlikumi kopš 2006" ir iekļauti 1073 ieraksti, kas saņemti no 143 dažādiem iesniedzējiem.

Priekšlikumu autoru spektrs ir ļoti plašs, kas liecina par dažādu sabiedrības pārstāvju un valsts pārvaldes iestāžu interesēm RVC un AZ attīstībā. Visvairāk priekšlikumu (378) saņemti no fiziskām personām, 54 priekšlikumi no komersantiem, 25 no biedrībām, 13 no ministrijām, saņemti arī divi kolektīvi iesniegumi no mazdārziņiem, četri no izglītības iestādēm, septiņi no Rīgas valstspilsētas pašvaldības struktūrvienībām un aģentūrām, kā arī citām valsts pārvaldes iestādēm – Konkurences padomes, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, Rīgas vēsturiskā centra padomes, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas.

Zemāk attēlā ir dots priekšlikumu sadalījums pēc to iesniegšanas laika no 2006. līdz 2024. gadam. 27 priekšlikumos norādīts, ka iesniegšanas gads nav zināms.

Sabiedrības iesniegto priekšlikumu sadalījums pa gadiem 2006. – 2024.g.

Avots: Pētījuma autori, izmantojot PAD datus

Aktīvākie periodi saistāmi ar plānošanas dokumentu izstrādes uzsākšanu un pasākumiem, kurus rīkojusi pašvaldība, lai rosinātu sabiedrību līdzdarboties to izstrādē ietvaros.

Priekšlikumu izvērtēšanas kritēriji

Priekšlikumu izvērtēšanas procesā izmantoti kritēriji saskaņā ar Tehnisko specifikāciju:

- Izvērtēt Spēkā esošā teritorijas plānojuma un citu uz RVC un AZ attiecināmo dokumentu saistošās prasības un risinājumus kultūras mantojuma jomā.
- Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumus un prasības kopumā saistībā ar kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas un attīstības mērķiem un uzdevumiem.
- Priekšlikumi izmaiņām Saistošajos noteikumos Nr.38 attiecībā uz kultūras mantojumu.
- Izmaiņas funkcionālajā zonējumā, sarkanajās līnijās, kas skar kultūras mantojuma objektus un RVC un AZ kopumā.
- Transporta risinājumi, kas uzlabo RVC gaisa kvalitāti un mantojuma saglabāšanu.

Papildus vērtēti šādi kritēriji:

- Vai attiecas uz Pētījuma teritoriju.
- Vai attiecas uz Pētījuma tēmu.
- Vai attiecas uz telpisko plānošanu RVC un AZ teritorijā.

No visa kopējā skaita, izvērtējot priekšlikumu saistību ar Pētījumu, uz kultūras mantojumu attiecināmo priekšlikumu skaits ir aptuveni 100.

Izvērtēšanas procesā konstatēts, ka daļa priekšlikumu neattiecas uz RVC un AZ teritoriju vai kultūrvēsturisko mantojumu, piemēram:

- To tvērums attiecas uz RIAS2030 un AP2027, piemēram, veloceļu attīstība, apgaismojums, satiksmes organizācija, ceļazīmes, ātruma ierobežojumi u.c., kas nav saistīti ar kultūrvēsturisko mantojumu un Pētījuma uzdevumiem.
- Pret smago transportu caur Senču ielu.
- Par veloceļiem dažādās vietās.
- Pret Hanzas tuneli.
- Par Rail Baltica trases novietojumu.

- Lai gan tabula ir par sabiedrības priekšlikumiem, tajā ir arī valsts pārvaldes iestāžu informācija par ēkām un adresēm, kuras jāparedz valsts pārvaldes funkciju veikšanai (ministrijas un to padotības iestādes).
- Ir priekšlikumi, kas ir ārpus RVC un AZ teritorijas - par moliem, Mangaļsalu, Imantā, Lucavsalas mazdārziņiem u.c.
- Zonējuma maiņu u.c.
- No SIA "Rīgas nami" iesniegti ierosinājumi mainīt funkcionālo zonējumu 27 zemes vienībās, kas izvērtējami konkrēti katram ierosinājumam, noskaidrojot ēku statusu un saistību ar kultūras mantojumu.

Daļa priekšlikumu uz kultūrvēsturisko mantojumu attiecas netiešā veidā, piemēram:

- RVC un AZ teritorijas attīstības plānošanas procesā ir svarīgi definēt uzdevumu – atgriezt iedzīvotājus Rīgas centrā un attīstīt Rīgas centru, un izprast, kā to sekmēt ar šī plānojuma palīdzību;
- Skaidri definēt tādu ēku statusu, kas nav kultūras pieminekļi, nav skaidri definēti nosacījumi, kuras ēkas ir jā saglabā, kuras drīkst atjaunot, saglabājot vēsturiskos elementus un kuras drīkst nojaukt.
- Sniegti vispārīgi priekšlikumi kultūras mantojuma saglabāšanai vai apsaimniekošanai un izmantošanai RVC un AZ.

Papildus informāciju skatīt pielikumā "Fizisko un juridisko personu iesniegumi".

2.6.3.2. *Secinājumi*

Kopumā priekšlikumos vērojamas galvenās tendences:

- Atbalstīt dažādu ierobežojumu mazināšanu ēku atjaunošanā un jaunu ēku būvniecībā.
- Risināt graustu un pamestu jaunbūvju teritoriju attīstību.
- Pārskatīt vai atcelt proporcijas ēku funkcionālajai izmantošanai (dzīvojamās un darījumu funkcijas īpatsvars).
- Pārskatīt vai atcelt citus apbūves parametrus, ierobežojumus zemes vienību robežu pārkārtošanai, norādot uz šiem faktoriem kā pilsētas centra attīstību kavējošiem.
- Priekšlikumi izvērtējami, izstrādājot TIAN.

Priekšlikumos arī aicināts paredzēt lielāku atbalstu kultūrvēsturisko ēku īpašniekiem, vecināt zaļās infrastruktūras attīstību un plašu teritoriju atvēršanu gājējiem, tūrisma un rekreācijas funkcijām.

2.6.4. **Pašvaldības iniciētajos pasākumos saņemtie pašvaldības priekšlikumi un viedokļi**

2.6.4.1. *Esošās situācijas raksturojums*

RVC un AZ teritorijas plānojuma izstrādes ietvaros PAD ir organizējis sabiedrības iesaistes pasākumus, tai skaitā pasākumus, kas rīkoti pirms Teritorijas plānojuma Darba uzdevuma apstiprināšanas un dokumenta izstrādes uzsākšanas.

- 2023. gada 2. februārī tika rīkots vebinārs par RVC un AZ plānošanu, un līdz 3. martam ikviens rīdlinieks un pilsētas viesis, kam rūp RVC kā UNESCO Pasaules mantojuma vietas un tā aizsardzības zonas turpmāka attīstība, veidojot dzīvotspējīgu un mūsdienu sabiedrības prasībām atbilstošu pilsētvidi, tika aicināts sniegt priekšlikumus teritorijas attīstības plānošanai.

Anketa bija aizpildāma elektroniski un tajā tika uzdoti 13 jautājumi, tostarp par kultūrvēsturiskajām vērtībām un dzīves vidi RVC un AZ teritorijā:

- Kādas izmaiņas nepieciešamas RVC un AZ veiksmīgai attīstībai un saglabāšanai, aicinot izteikt viedokli un priekšlikumus pa atsevišķām tēmām, tai skaitā par Rīgas vēsturiskā centra kultūrvēsturisko vidi, ko veido gadsimtu gaitā radītās vērtības – pilsētas ainava, vēsturiskā apbūve, tās mērogs, raksturs un arhitektūras radītā noskaņa, ielas un apstādījumi, kā arī mūsdienu būves un labiekārtojums. Kas veicinātu kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu, aizsardzību un attīstību?
- Ko Jūs vērtējat pozitīvi RVC un AZ teritorijā?

Tika saņemta 501 priekšlikumu anketa no sabiedrības pārstāvjiem. Saņemto priekšlikumu apkopojums izmantots stratēģisko uzdevumu un virzienu noteikšanai un turpmākajai teritorijas attīstības plānošanai.

- 2023. gada 16., 18. un 23. maijā, plānojot RVC un AZ teritoriju, Rātsnamā notika PAD organizētas publiskās diskusijas par transporta, publiskās ārtelpas, mājojla un pakalpojumu attīstību UNESCO Pasaules mantojuma vidē.

Kultūrvēsturiskā mantojuma jomā tika uzsvērtā nepieciešamība skaidri definēt attīstības nosacījumus katram nekustamajam īpašumam, jo līdzšinējā praksē uzņēmēji saskaras ar neprognozējamu projektu virzību. Jāievieš atbalsta pasākumi kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai, tādējādi norādot uz labvēlīgu valsts un pašvaldības attieksmi tā saglabāšanai.

- 2023. gadā no 29. septembra līdz 31. oktobrim PAD aicināja pilsētas iedzīvotājus, nekustamo īpašumu īpašniekus, uzņēmējus, nevalstiskajās organizācijās, nozaru profesionāļus u.c. iesniegt rakstiskus priekšlikumus jaunā Teritorijas plānojuma redakcijas izstrādei. Tika saņemti 26 iesniegumi, kuros izteikti 156 priekšlikumi.
- No 2023. gada novembra līdz 2024. gada februārim PAD veica pētījumu, lai noskaidrotu RVZ un AZ pastāvīgi dzīvojošo iedzīvotāju viedokli par dzīves kvalitāti, vidi un prioritāri risināmiem jautājumiem. Pētījuma ietvaros veikta iedzīvotāju socioloģiskā aptauja, kuras rezultātus pašvaldība izmantos jauno plānošanas dokumentu izstrādei. Iedzīvotāju aptauja ir viena no metodēm, kas līdztekus citām aktivitātēm sabiedrības viedokļa un priekšlikumu noskaidrošanai, izmantota Teritorijas plānojuma izstrādē.

Aptaujas mērķis - noskaidrot RVC un AZ pastāvīgo iedzīvotāju viedokli par esošo situāciju, noteikt problēmas, kas iedzīvotāju skatījumā primāri būtu jārisina dzīves kvalitātes uzlabošanai. Aptaujā iekļauti jautājumi par mobilitāti, publisko ārtelpu, vides un atkritumu apsaimniekošanu, sociālās apkalpes infrastruktūru, ikdienas pakalpojumiem, kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, telpiskās vides pārveidojumiem un citām iedzīvotājiem svarīgām tēmām.

- 2025. gadā no 30. septembra līdz 3. oktobrim Rīgā norisinājās Baltijas pilsētu apvienības Pilsētplānošanas komisijas (angļu val. *Union of the Baltic Cities, Planning Cities Commission*) un PAD rīkotais starptautiskais seminārs "NEW LIFE OF OLD PLACES – HISTORIC MARKETPLACE IN THE HISTORIC CENTRE OF RIGA" ("Vēsturisko vietu jaunā elpa – tirgus attīstība Rīgas vēsturiskajā centrā"), pulcējot ap 40 pilsētplānotājus un arhitektus no dažādām Baltijas jūras piekrastes valstu pilsētām – Ārhusas Dānijā, Visbijas Zviedrijā, Hamburgas Vācijā, Pērnavas un Elvas Igaunijā, Turku un Mariehamnas Somijā, Gdaņskas, Gdiņas un Elblongas Polijā, Liepājas un Rīgas Latvijā, kā arī ekspertu no Vīnes Austrijā, lai izstrādātu attīstības priekšlikumus RVC, īpašu uzmanību pievēršot Rīgas Centrāltirgum un tā pieguļošajām teritorijām.

Eksperti izstrādāja idejas un priekšlikumus, kā veicināt Rīgas Centrāltirgus teritorijas sinerģiju ar apkārtni teritoriju attīstību, veidojot to par mūsdienīgu, aktīvu un dzīvu pilsētas vietu un veicinot tā sasaisti ar Vecrīgu, Centrālo dzelzceļa staciju, Lastādijas apkaimi un Daugavas krastmalu. Semināra dalībnieki tika aicināti sniegt savu redzējumu par Gaļas paviljona potenciālu un tā iespējamo izmantošanu nākotnē, ņemot vērā tam apkārt esošo publisko ārtelpu.

Lai gan Centrāltirgus paviljonu apbūves ansamblis ir valsts nozīmes kultūras piemineklis Nr. 6633 (arhitektūras), semināra darba grupu secinājumos un priekšlikumos šis aspekts

nav vērtēts, uzmanību pamatā pievēršot ēku izmantošanas un pārbūves, īpaši Gaļas paviljona un Spīķeru, izmaiņām, savienojumiem un skatu līnijām uz un no Vecrīgas. Ierosināts Spīķerus pārbūvēt mājokļu funkcijai, bet Gaļas paviljonu transformēt vairākos stāvos un izbūvēt piebūvi. Konstatēts, ka Rīgas Centrāltirgus kā UNESCO kultūras mantojums, kas atrodas ļoti stratēģiski nozīmīgā vietā – blakus vēsturiskākajai pilsētas daļai, tūristu iecienītajai Vecrīgai, netālu no Centrālās dzelzceļa stacijas un pie pilsētas kanāla un Daugavas krastmalas, ir teritorija ar milzīgu potenciālu kļūt par visas pilsētas attīstības katalizatoru, bet tas nav izmantots.

Galvenie secinājumi kultūrvēsturiskā mantojuma jomā:

- dzīvi RVC tā iedzīvotāji augstu novērtē tāpēc, ka viss atrodas tuvu un ir sasniedzams kājām. Tikai neliela daļa no viņiem ir apsvērusi domu pārcelties uz dzīvi citur;
- Rīgas centra iedzīvotāji pārmaiņas centra pilsētvidē un to ietekmi uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu kopumā vērtē pozitīvi. Tomēr atbalsts ierobežojumiem, kas pastāv kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas nolūkā, kopumā, salīdzinot ar 2014. gadu, ir mazinājies;
- runājot par jautājumiem, kas būtu uzlabojami pilsētvidē, respondenti kopumā norāda uz divām pašām svarīgākajām lietām – uz nepieciešamību uzlabot dzīvojamo māju stāvokli un uz nepieciešamību uzlabot ietvju un braucamās daļas segumu;
- cilvēki, kas dzīvo RVC un AZ, ar savu mājokli kopumā ir apmierināti. Visapmierinātākie ir tie, kas dzīvo lielos dzīvokļos. Kopumā ir novērojama sakarība, ka, jo mazāks dzīvoklis, jo zemāka apmierinātība;
- apmierinātība ar savas mājas pagalmu ir nedaudz uzlabojusies, salīdzinot ar 2014. gadu. Visaugstāko novērtējumu snieguši tie, kam pagalms ir liels un ar plašām funkcijām. Visvairāk iedzīvotājus pagalmos neapmierina seguma sliktā kvalitāte;
- dažādām pārvietošanās vajadzībām daudz biežāk, salīdzinot ar 2014. gadu, tiek izmantota personiskā automašīna.

No Pasūtītāja saņemtajā sabiedrības priekšlikumu apkopojumā ir 517 priekšlikumi, kas iegūti dažādās sanāksmēs, diskusijās, intervijās, tematiskajās darba grupās, forumos, vebināros un citos sabiedrības iesaistes pasākumos.

Priekšlikumi sniegti divos periodos - 2013. gadā (neliels skaits arī 2016. gadā) un lielākā daļa laika posmā no 2023. gada līdz 2025. gadam, kas izskaidrojams ar to, ka 2023. gada 29. jūnijā Rīgas dome pieņēma lēmumu Nr. RD-23-2707-lē "Par Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojuma izstrādes uzsākšanu".

Priekšlikumu izvērtēšanas kritēriji

Priekšlikumu izvērtēšanā par to saistību ar kultūras mantojumu izmantoti analogi kritēriji kā sabiedrības priekšlikumu izvērtēšanā.

Priekšlikumu izvērtēšanas procesā izmantoti kritēriji saskaņā ar Tehnisko specifikāciju:

- Izvērtēt Spēkā esošā teritorijas plānojuma un citu uz RVC un AZ attiecināmo dokumentu saistošās prasības un risinājumus kultūras mantojuma jomā.
- Spēkā esošā teritorijas plānojuma risinājumus un prasības kopumā saistībā ar kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas un attīstības mērķiem un uzdevumiem.
- Priekšlikumi izmaiņām Saistošajos noteikumos Nr.38 attiecībā uz kultūras mantojumu.
- Izmaiņas funkcionālajā zonējumā, sarkanajās līnijās, kas skar kultūras mantojuma objektus un RVC un AZ kopumā.
- Transporta risinājumi, kas uzlabo RVC gaisa kvalitāti un mantojuma saglabāšanu.

Papildus vērtēti šādi kritēriji:

- Vai attiecas uz Pētījuma teritoriju.

- Vai attiecas uz Pētījuma tēmu.
- Vai attiecas uz telpisko plānošanu RVC un AZ teritorijā.

No visa kopējā skaita, izvērtējot priekšlikuma saistību ar Pētījumu, provizoriski konstatēts: jā (attiecas) – 173 un nē (neattiecas) – 344.

Daļa no apkopotajiem priekšlikumiem ir atziņas no semināru, forumu prezentācijām, atbildes uz jautājumiem no sanāksmēm u.c. Daļa priekšlikumu nav attiecināmi uz topošā Teritorijas plānojuma izstrādi, bet skar RIAS2030 un AP2027 ietvertos risinājumus (piemēram, veloceļu attīstība, apgaismojums, satiksmes organizācija, ceļazīmes, ātruma ierobežojumi) un neietilpst Pētījuma tvērumā.

2.6.4.2. Secinājumi

Sabiedrības priekšlikumu tēmas ir līdzīgas kā fizisku un juridisku personu sniegtajiem priekšlikumiem – daļa priekšlikumu attiecināmi uz stratēģiskiem lēmumiem un telpiskās attīstības perspektīvas risinājumiem, nosakot vispārīgus attīstības virzienus apkaimēm (Grīziņkalns, Avoti u.c.) vai citām konkrētām teritorijām (piemēram, pie dzelzceļa loka, Daugavas kreisajam krastam u.c.), konceptuālus risinājumus gājēju un zaļo zonu attīstībai, autostāvvietu izvietojumam vai aizliegšanai, zaļās infrastruktūras attīstībai, 11. novembra krastmalas pārveidei par tūrisma un atpūtas zonu, bet daļa priekšlikumi attiecināmi uz konkrētiem ierosinājumiem TIAN attiecībā uz prasību samazināšanu kultūrvēsturisku ēku atjaunošanai, nojaukšanai, apbūves parametriem, funkcionālā zonējuma dalījuma proporciju nenoteikšanu dzīvojamai un darījumu apbūvei, kas vērtējami, izstrādājot prasības teritorijas plānojuma TIAN.

Papildu informācijai skatīt priekšlikumu izvērtējuma tabulu pielikumā “Sabiedrības priekšlikumi (anketas, darba grupas, intervijas)”.

Piebilde. Pielikumā “Sabiedrības priekšlikumi (anketas, darba grupas, intervijas)” pievienotā priekšlikumu izvērtējuma tabula atbilst saturam, kas saņemts no Pasūtītāja, uzsākot darbu pie Pētījuma un tajā nav iekļauta informācija no 2025. gada 25. jūlijā saņemtās tabulas, kas atšķiras gan saturiski (būtiski lielāks ierakstu skaits), gan priekšlikumu izkārtojumā. Gala nodevumā 2. un 3. apakšgrupu plānots apvienot, lai sagatavotu vienotu pārskatu par saņemtajiem un noraidītajiem sabiedrības priekšlikumiem, tai skaitā attēlot tos grafiski.

2.6.5. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Pētījuma autori identificē sekojošus darba uzdevumus, kas attiecināmi uz kultūras mantojuma tēmu un detalizēti izvērtējami Pētījuma 3. posmā saistībā ar Teritorijas plānojumā saistošajiesaitībā ar priekšlikumiem TIAN un Grafiskajā daļā:

- Noteikt perimetālās apbūves noteikumus, paaugstināt apbūves intensitāti, paaugstināt atļauto apbūves augstumu u.c. nosacījumus.
- Pārskatīt būvlaižu konkrētās zemes vienībās.
- Attiecināt uz RVC un AZ apbūves teritorijām prasības būvju krāsošanai atbilstoši arhitektūras stila īpatnībām un vēsturiskajām tradīcijām.
- Atvieglot nosacījumus zemes gabalu sadalīšanai, apvienošanai un robežu pārkārtošanai ar zemes ierīcības projekta vai detālplānojuma procedūru. Pašreiz tas nav iespējams t.s. vēsturisko zemes gabalu prasību dēļ, kā rezultātā attīstītājiem pat gadījumā, ja pieder vairāki blakus esoši zemesgabali, ir atļauts projektēt un attīstīt projektus tikai konkrētā zemesgabala robežās.
- Atcelt ēku funkciju regulējumu, dzīvokļu un biroju īpatsvaru.
- Atvieglot nosacījumus perimetālās apbūves teritorijā – gan RVC, gan ārpus tā.
- Pārskatīt prasību par maksimālo apbūves blīvumu 60% apmērā, kas pašreiz universāli tiek lietota lielākajai daļai RVC teritorijas ar esošu vai plānotu perimetrālo apbūvi.

- Definēt skaidrākus nosacījumus attiecībā uz brandmūru prasībām. Šobrīd lēmumu pieņemšanā dominē subjektīvisms.
- Pārskatīt ielu sarkano līniju koridorus RVC un AZ, izvērtējot iespējas tos sašaurināt atbilstoši plānotajai pilsētbūvnieciskajai un mobilitātes vīzijai.
- Atvieglot prasības RVC un AZ teritorijā attiecībā uz telpiskajām prasībām un mazāk vērtīgas arhitektūras aizsardzību ar mērķi veicināt investīciju piesaisti.
- Pārskatīt Latviešu strēlnieku laukuma teritorijas detālplānojumu.
- Noteikt, ka RVC kā jaunbūves ir pieļaujamas tikai atbilstošajā vietā atjaunotas vēsturiskās ēkas. Vēsturisko ēku pārveidošana nav pieļaujama.
- Noteikt, ka perspektīvā apbūve RVC plānošanas dokumentos drīkst ietvert tikai vēsturisko ēku un citu vēsturisko objektu atjaunošanu.
- RVC teritorijā, kā arī citās aizsargājamās apbūves teritorijās esošo zemju un ēku īpašniekiem jāpiedāvā konkrēti nekustamā īpašuma izmantošanas minimālie noteikumi.
- Pārkārtot plānotā Hanzas šķērsojuma turpinājuma izbūvei noteikto sarkano līniju izvietojumu, lai saglabātu vēsturiski vērtīgos pilsētbūvniecības elementus.
- Neparedzēt tramvaja izbūvi un tam nepieciešamās sarkanās līnijas Senču ielā pie Lielajiem kapiem, norādot uz Rīgas vēsturiskā centra likuma 5. panta sestās daļas noteikumiem.
- Atgriezt Lielo kapu Jēkaba kapu sektoru Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu statusā (nav iezīmēta šī teritorija kā kultūras piemineklis).
- Īpašā režīma zonas noteikšana Teritorijas plānojumā.
- Atvieglot nosacījumus arhitektūras skiču konkursiem.
- Vecrīgu paredzēt tikai un vienīgi gājējiem.
- Paredzēt Rīgas valstspilsētas līdzdalību koka ēku aizsardzībā un atjaunošanā.
- Risināt tirdzniecības ielas izveidi RVC ar ierobežotu transporta kustību.
- Izvērtēt samērīgumu prasībai veikt būvniecības ieceres maketēšanu dabā mērogā 1:1 publiskajai apspriešanai.

2.7. Detālplānojumu un lokālplānojumu izvērtējums

2.7.1. Detālplānojumu izvērtējums

2.7.1.1. Ievads

RVC un AZ teritorijā spēkā esošo detālplānojumu izvērtējums veikts, pamatojoties uz Metodikas 1.6. pielikumu "Datu analīzes matrica detālplānojumu izvērtējumam" ar mērķi izvērtēt RVC un AZ spēkā esošo detālplānojumu aktualitāti un risinājumu integrēšanas iespējas Teritorijas plānojumā ar nolūku noteikt, kuri no šiem plānošanas dokumentiem saglabājami vai pamatoti atceļami, specifiskās prasības integrējot Teritorijas plānojumā. Atbilstoši datu analīzes matricai izvērtēts, vai detālplānojumos ir ietvertas prasības kultūras mantojumam un kuras sadaļas uz to attiecas.

2.7.1.2. Situācijas raksturojums

2025. gada 16. aprīlī Pētījuma Autori organizēja tikšanos ar Pasūtītāja pārstāvjiem, lai precizētu detālplānojuma izvērtējuma matricas kolonnās iekļaujamo informāciju un pārrunātu izvērtēšanas procesā radušos jautājumus par detālplānojumu aktualitāti, informāciju par īstenošanas gaitu un citus aspektus.

Izvērtēšanas procesā koriģēti tabulas divu kolonnu nosaukumi:

- 6. kolonna “Vai tiesību norma ir ietverta administratīvajā līgumā?” aizstāta ar kolonnu “Izstrādes mērķis/pamatojums no Darba uzdevuma”.
- 8. kolonna “Vai risināms citā veidā?” aizstāta ar “Vai DP aktuāls/saruna ar attīstītāju/ierosinātāju (ja nepieciešams)”.

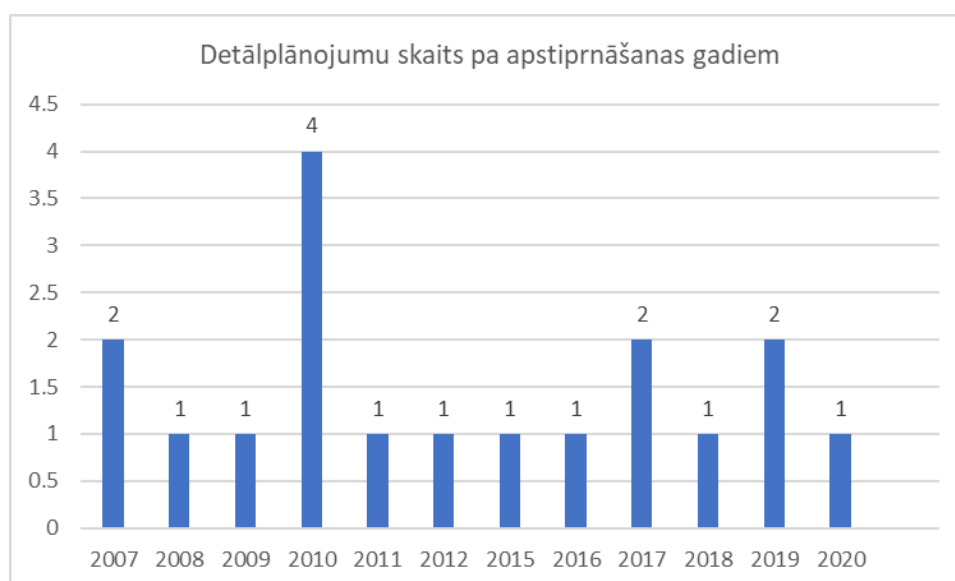
Ņemot vērā datu analīzes matricā norādīto piebildi “*Vērtējums, ņemot vērā likumā par RVC noteiktās vērtības”, ir sagatavots Pētījuma Autoru izvērtējums par Rīgas vēsturiskā centra likuma 6.panta (2) daļā ietvertajām RVC un AZ saglabājamām un aizsargājamām autentiskām kultūrvēsturiskām vērtībām.

- 1) Vēsturiskā plānojuma struktūra (ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem).
- 2) Panorāma un siluets, skatu perspektīvas.
- 3) Vēsturiskā apbūve (īpaši — viduslaiku, jūgendstila un koka apbūve), tās mērogs un raksturs.
- 4) Arheoloģiskais kultūrslānis.
- 5) Publiskā ārtelpa.
- 6) Zaļumu un zaļo zonu sistēma.
- 7) Vēsturiskās ūdenstece un ūdenstilpes.
- 8) Vēsturiskais zemes virsmas iesegums (bruģa segumi, grants celiņi u.c.).
- 9) Vēsturiskie labiekārtojuma elementi.

Papildus veiktajā izvērtējumā nav sīkāk apskatīta detālplānojumos ietvertā informācija par publisko ārtelpu, zaļumu un zaļo zonu sistēmu, vēsturiskiem labiekārtojuma elementiem, ņemot vērā, ka paralēli Pasūtītāja uzdevumā tiek veikts pētījums “Ārtelpas struktūras attīstības uzdevumi un risinājumi Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojumā” Teritorijas plānojuma izstrādes vajadzībām.

Detālplānojumu datu analīzes matrica pievienota pielikumā “RVC un AZ teritorijā spēkā esošo detālplānojumu izvērtējums”, Rīgas vēsturiskā centra likumā noteikto vērtību analīzes rezultātu tabula - pielikumā “Izvērtējums atbilstoši Rīgas vēsturiskā centra likumā noteiktajām autentiskajām vērtībām”.

Kopumā izvērtēti 18 detālplānojumi, no tiem 10 ir apstiprināti ar Rīgas domes saistošajiem noteikumiem laikā no 2007. gada līdz 2012. gadam, bet astoņi detālplānojumi apstiprināti ar administratīvo aktu (lēmumu) laikā no 2015. gada līdz 2020. gadam, skatīt attēlu zemāk un pielikumu “RVC un AZ teritorijā spēkā esošo detālplānojumu izvērtējums”.

Detālplānojumu skaits pa apstiprināšanas gadiem

Avots: Pētījuma Autori

Detālplānojumiem, kas apstiprināti ar saistošajiem noteikumiem, to izstrādes laikā spēkā esošie normatīvie akti neparedzēja administratīvo līgumu par detālplānojumu īstenošanu noslēgšanu, līdz ar to informācija par detālplānojumu īstenošanas kārtību var būt iekļauta Teritorijas plānojuma Paskaidrojuma rakstā vai TIAN, atsevišķos gadījumos abos minētajos dokumentos vai nevienā no tiem.

MK noteikumos Nr.628 ir iekļautas prasības administratīvo līgumu noslēgšanai par detālplānojumu īstenošanu. Savukārt šo noteikumu grozījumos (Ministru kabineta 2024. gada 16. janvāra noteikumu Nr.53 redakcijā) tika iekļauta jauna 5.5. nodaļa "Detālplānojumu pārskatīšanas kritēriji un kārtība", kas izmantota Pētījuma ietvaros veiktajā detālplānojumu izvērtēšanā.

Spēkā esošie detālplānojumi izstrādāti ne tikai pēc atšķirīgas kārtības, bet arī ar atšķirīgām prasībām normatīvajos aktos funkcionālo zonu noteikšanai, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu izstrādē. Robežšķirtne ir MK noteikumu Nr.240 izdošana, ieviešot vienotu funkcionālo zonu, galveno un papildizmantošanu klasifikāciju, prasības plānošanai un apbūves parametru noteikšanai.

Līdz ar to, detālplānojumu izvērtēšanas procesā izmantotie kritēriji nav viennozīmīgi pielietojami un interpretējami.

Nav pieejama informācija par detālplānojumu šā brīža attīstītājiem un/vai zemes īpašniekiem, kas būtu nepieciešama, lai izvērtētu detālplānojumu aktualitāti un sniegtu priekšlikumus turpmākajam to statusam.

RVC un tā AZ teritorijā, tātad arī izvērtējamo detālplānojumu teritorijā, spēkā ir 2014. gada 4. novembrī apstiprinātais "Sarkano līniju lokālplānojums".

2.7.1.3. Secinājumi

- 10 detālplānojumiem nav noteikts īstenošanas termiņš, kas apgrūtina uzraudzīt īstenošanas procesu un detālplānojuma aktualitāti. Detālplānojumam teritorijai starp Rūpniecības ielu, Pētersalas ielu un Katrīnas ielu norādīts, ka kvartāla attīstības kārtu secība un iespējamie to realizācijas termiņi būs atkarīgi no ekonomiskās situācijas attīstības valstī kopumā, turklāt daļa no šī detālplānojuma ir īstenota un detālplānojums atcelts daļā.
- Lielākajai daļai detālplānojumu ir uzsākta īstenošana, izņemot detālplānojumu Trijādības ielā 5 (Būvniecības informācijas sistēmas publiskajā versijā nav informācijas par spēkā esošām būvatļaujām). Iespējams, ka detālplānojums jāatceļ, ja tas nav aktuāls.
- Vairāki detālplānojumi ir zaudējuši aktualitāti daļā un par to aktualitāti vai atcelšanu daļā, kā arī integrēšanu Teritorijas plānojumā nepieciešama komunikācija ar detālplānojumu ierosinātājiem:
 - Latviešu strēlnieku laukuma detālplānojumam 2011. gadā izstrādāts tehniski ekonomiskais pamatojums pazemes autostāvvietai, tomēr tā nav realizēta;
 - Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Akustiskās koncertzāles teritorijas un tām piegulošo teritoriju detālplānojums nav īstenots attiecībā uz akustisko koncertzāli;
 - precizējams īstenošanas statuss detālplānojumam Radio ielā 1 un 1A, kas atkarīgs no īstenošanas kārtībā norādītā nomas līgumu statusa.
- Visu apskatīto detālplānojumu paskaidrojuma rakstos sniegts teritorijas kultūrvēsturisko vērtību izvērtējums, konstatējot to esamību vai neesamību.
- Daugavas kreisā krasta teritoriju detālplānojumos galvenās prasības kultūras mantojumam izvirzītas, pamatojoties uz 2010. gada Daugavas kreisā krasta silueta koncepciju, kur galvenās vērtības noteiktas skats uz Vecrīgu un prasības Daugavas krastmalas pieejamībai un labiekārtojumam. Šīs prasības integrējamas Teritorijas plānojumā.
- Detālplānojumam Balasta ielā 2 (Preses nama kvartāls) Saistošajos noteikumos Nr.38 nav izvirzītas prasības kultūras mantojumam, tomēr 31. punktā noteikts, ka detālplānojuma

teritorijā atļauts veidot Daugavas kreisā krasta silueta centrālo pilsētas nozīmes pilsētībūvniecisko akcentu. Prasība integrējama Teritorijas plānojumā.

- Specifiskas prasības Saistošajos noteikumos Nr.38 noteiktas šādos detālplānojumos:
 - Latviešu strēlnieku laukuma teritorijas detālplānojums paredz prasības zudušās vēsturiskās apbūves pazemes daļu saglabāšanai un izmantošanai, Latvijas Okupācijas muzeja ēkas Latviešu strēlnieku laukumā 1 saglabāšanai un pārbūvei, Latviešu strēlnieku pieminekļa saglabāšanai, Latviešu strēlnieku laukuma un Grēcinieku ielas labiekārtojumam, būvju un pilsētvides dizaina elementu izvietojumam;
 - Detālplānojums zemes vienībām Antonijas ielā 17, Antonijas ielā 17A, Antonijas ielā 21 un Strēlnieku ielā 4C ietver nosacījumus ēkas Emīla Melngaiļa ielā 2A arhitektūras konkursam un pārbūvei;
 - Detālplānojums zemes vienībām Hanzas ielā 14A, Hanzas ielā 10/12, Hanzas ielā b/n, Sporta ielā 2, Rīgā un Skanstes ielā 5B. Saistošo noteikumu Nr.38 31. punkts nosaka, ka teritorijā atrodas kultūrvēsturiski vērtīga ēka Sporta ielā 2 ar ēkas kadastra Nr. 0100 019 0086 003, kuru aizliegts nojaukt. Ēkas pārbūves risinājumā jāparedz tās fasādes un būvapjoma saglabāšana;
 - Detālplānojuma zemes vienībai Kalēju ielā 64/66 mērķis ir koriģēt būvlaidi gar Vecpilsētas ielu; precizēt apbūves līniju gar 13. janvāra ielu; detalizēt Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus;
 - Ķīpsalas detālplānojuma grozījumi teritorijai starp Ogļu ielu, Ģipša ielu, Balasta dambi un Enkura ielu – Saistošo noteikumu Nr.38 5.3. punktā noteiktas prasības kvartāla starp Ogļu ielu, Ģipša ielu, Balasta dambi un Enkura ielu esošo ēku izmantošanai, rekonstrukcijai, pārbūvei un pilsētvides saglabāšanai;
 - Andrejostas detālplānojumā noteiktas prasības ielu rekonstrukcijai.

Detālplānojumos ietvertu prasību integrēšanas iespējas Teritorijas plānojumā izvērtējamas, sagatavojot priekšlikumus TIAN.

2.7.1.4. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Pētījuma autori identificējuši šādus darba uzdevumus, kuri detalizēti izvērtējami Pētījuma 3. posmā saistībā ar Teritorijas plānojumā ar priekšlikumiem TIAN un Grafiskajā daļā:

- 1) Detālplānojumam Radio ielā 1 un Radio ielā 1A īstenošanas kārtības nosacījumos teikts, ka:
 - a) Pašvaldības kompetentās institūcijas (Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departaments, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Mājokļu un vides departaments u.tml.) organizē teritorijas apsaimniekošanu, iznomāšanu, nomas līgumu nosacījumu izpildes uzraudzību un ar to saistītās citas darbības.
 - b) Teritorijas nomnieki – veicot saimniecisko darbību attiecīgo nomas līgumu ietvaros.Nepieciešama informācija par šo nosacījumu izpildi.
- 2) Nepieciešams apzināt detālplānojumu teritoriju īpašniekus un/vai attīstītājus un organizēt sarunas par detālplānojumu īstenošanas gaitu un aktualitāti.
- 3) Pēc Pētījuma esošās situācijas izvērtējuma rezultātiem atbilstoši matricai norādītajam Pētījuma 3. posmam izvērtējams:
 - a) Vai iecere atbilst Pētījuma esošās situācijas izvērtējuma rezultātiem?
 - b) Vai nepieciešams attēlot ar atsevišķu funkcionālā zonējuma apakšzonu, noteikt atsevišķus teritorijas izmantošanas noteikumus?
 - c) Vai nedublē, nav ietverts TIAN piedāvājumā?
 - d) Pētījuma Autoru secinājumi un rekomendācijas.

4) Saskaņojums ar Pasūtītāju, vai nepieciešamas izmaiņas matricas jautājumu formulējumos.

2.7.2. Lokālpārvaldības izvērtējums

2.7.2.1. Ievads

RVC un AZ teritorijā spēkā esošo lokālpārvaldības izvērtējums veikts, pamatojoties uz Metodikas 1.7. pielikumu "Datu analīzes matrica lokālpārvaldības izvērtējumam" ar mērķi izvērtēt RVC un AZ spēkā esošo lokālpārvaldības aktualitāti un risinājumu integrēšanas iespējas Teritorijas plānojumā ar nolūku noteikt, kuri no šiem plānošanas dokumentiem saglabājami vai pamatoti atceljami, specifiskās prasības integrējot Teritorijas plānojumā.

2.7.2.2. Situācijas raksturojums

2025. gada 9. maijā Pētījuma Autori organizēja tikšanos ar Pasūtītāja pārstāvjiem, lai precizētu lokālpārvaldības izvērtējuma matricas kolonnās iekļaujamo informāciju un pārrunātu izvērtēšanas procesā radušos jautājumus par lokālpārvaldības aktualitāti, informāciju par īstenošanas gaitu un citus aspektus.

Izvērtēšanas procesā saskaņā matricas piebildi, ka tabulas lauki precizējami darba procesā, koriģēti piecu tabulas kolonnu nosaukumi:

- 2. kolonna "Spēkā stāšanās gads" aizstāta ar tekstu "Saistošo noteikumu datums un Nr. „VARAM atļauja īstenot”.
- 3. kolonna "Vai LP īstenots, vai īstenošana uzsākta atbilstoši MK noteikumu Nr.628 kritērijiem" aizstāta ar "Vai LP īstenots. Vai ir piemērota SIVN procedūra”.
- 4. kolonna "Administratīvā līguma par LP īstenošanu noslēgšanas datums / īstenošanas termiņš / pašvaldības saistošo noteikumu datums" aizstāta ar tekstu "Izstrādes mērķis / no DU”.
- 6. kolonna "Vai norma ir ietverta administratīvajā līgumā" aizstāta ar tekstu "Saruna ar atbilstošo / ierosinātāju”.
- 8. kolonna "Vai ir risināms citā veidā?" aizstāta ar tekstu "Turpmākais statuss”.

Datu analīzes matricā norādītā piebilde "Izvērtē pēc RVC un AZ TP metodikas" pieņemta zināšanai, bet nav attiecināma uz šo Pētījumu.

Lokālpārvaldības datu analīzes matrica pievienota pielikumā "RVC un AZ teritorijā spēkā esošo lokālpārvaldības izvērtējums”.

Kopumā izvērtēti astoņi lokālpārvaldības plānojumā, kuri apstiprināti ar Rīgas domes saistošajiem noteikumiem laika posmā no 2014. līdz 2023. gadam (skatīt pielikumu "RVC un AZ teritorijā spēkā esošo lokālpārvaldības izvērtējums”).

Pētījuma autori ir izvērtējuši arī lokālpārvaldības Tērbatas ielā 75 (kadastra apzīmējums 01000280138) dokumentāciju, kas apstiprināts ar 2025. gada 1. maija Rīgas domes lēmumu Nr. RD-25-4636-lē "Par zemesgabala Tērbatas ielā 75 (kadastra apzīmējums 01000280138) lokālpārvaldības apstiprināšanu". VARAM atļauja lokālpārvaldības īstenošanai ir saņemta 2025. gada 1. jūlijā, un var tikt uzsāktā tā īstenošana. Informācija par lokālpārvaldības statusu tiks precizēta Pētījuma gala ziņojumā.

Trīs lokālpārvaldības ierosinātāji ir Rīgas valstspilsētas pašvaldības departamenti – diviem lokālpārvaldības plānojumā PAD un vienam – Īpašuma departaments.

Lokālpārvaldības izvērtēšanai izmantoti portālā Ģeolatlāja.lv un/vai PAD mājaslapā <https://www.rdpad.lv/> pieejamie materiāli.

Lokālpārvaldības datu analīzes matricā pielikumā "RVC un AZ teritorijā spēkā esošo lokālpārvaldības izvērtējums" ir sniegts sākotnējais priekšlikums turpmākajam statusam – integrēšanai teritorijas plānojumā (esošā teritorijas plānojuma grozījumi), zaudēs spēku līdz ar teritorijas plānojuma atcelšanu.

2.7.2.3. Secinājumi

- Visu lokālpārplānojumu pamatmērķis – grozīt Spēkā esošo teritorijas plānojumu, ir sasniegts, tomēr katra lokālpārplānojuma ierosināšanas iemesli un īstenošana izvērtēta atsevišķi, daļa no tiem nav uzskatāma par īstenojamiem vai statuss precizējams pēc papildu informācijas saņemšanas no to ierosinātājiem, īpašniekiem vai attīstītājiem. Pētījuma Autoru rīcībā nav datu par īpašniekiem, līdz ar to, nav iespējams konstatēt, vai lokālpārplānojumu īstenošanas laikā ir notikusi īpašnieku maiņa. Piemēram, lokālpārplānojumam Balasta dambī 7 konstatēts, ka sākotnējais tā izstrādes ierosinātais SIA „Latectus” pēc Lursoft datiem likvidēts 2018. gada 27. decembrī.
- Visi lokālpārplānojumi izstrādāti atbilstoši MK noteikumu Nr.240 prasībām pēc vienotas funkcionālo zonu (galveno un papildzīmātošanas) klasifikācijas, prasībām plānošanai un apbūves parametru noteikšanai. Visiem lokālpārplānojumiem ir saņemta VARAM atļauja īstenošanai.
- Gadījumos, kad iecere ir bijusi konkrēta attīstītāja vīzija, izvērtējams, vai risinājumi saglabājami Teritorijas plānojumā, piemēram, lokālpārplānojumā Balasta dambī 7 iecerēta augstbūves realizēšana atbilstoši Spēkā esošajā teritorijas plānojumā noteiktajam stāvu skaitam, vienlaikus nodrošinot publisko pieejamību Āgenskalna līča krastmalai, un veicinātu vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļa – Jahtkluba ēkas - saglabāšanu. Lokālpārplānojuma izstrādes ierosinātais SIA „Latectus” pēc Lursoft datiem likvidēts 2018. gada 27. decembrī. Ja šī iecere vairs nav aktuāla, jāpārskata konkrētās vietas attīstība un augstbūves nepieciešamība. Par daļēji īstenotu uzskatāms arī lokālpārplānojums Zaķusalas ziemeļu daļas teritorijai, kura īstenošanu apgrūtina īpašumu robežu jautājumi, un jāizvērtē aktualitāte.
- Lokālpārplānojumu paskaidrojuma rakstos iekļauta kultūrvēsturiskā izpēte, kā arī ietekmes uz RVC un AZ novērtējums.
- Daļā lokālpārplānojumu Saistošajos noteikumos Nr.38 ietvertas prasības kultūras mantojuma saglabāšanai, kuru integrēšana Teritorijas plānojumā izvērtējama:
 - Zemesgabala Strēlnieku ielā 8 (kadastra apzīmējums 01000190020) lokālpārplānojumam Saistošajos noteikumos Nr.38 iekļauta 7.2. sadaļa “Prasības kultūras mantojuma saglabāšanai”;
 - Skanstes apkaimes teritorijas lokālpārplānojumam Saistošajos noteikumos Nr.38 ietverta 7.1. sadaļa “Vietējā kultūras mantojuma saglabāšana”.

Daļa lokālpārplānojumu pamatrisinājumu ir integrēti Rīgas valstspilsētas teritorijas plānojumā, kas apstiprināts 2021. gada 15. decembrī (plānotās ielas, izmaiņas funkcionālajā zonējumā u.c.).

2.7.2.4. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Pētījuma autori identificējuši šādus darba uzdevumus, kuri detalizēti izvērtējami Pētījuma 3. posmā saistībā ar Teritorijas plānojumā ar priekšlikumiem TIAN un Grafiskajā daļā:

- 1) Nepieciešams apzināt lokālpārplānojumu teritoriju īpašniekus un/vai attīstītājus un organizēt sarunas par lokālpārplānojumu īstenošanas gaitu un aktualitāti.
- 2) Pēc Pētījuma esošās situācijas izvērtējuma rezultātiem atbilstoši matricai izvērtējams:
 - a) Vai iecere atbilst Pētījuma esošās situācijas izvērtējuma rezultātiem?
 - b) Vai nepieciešams attēlot ar atsevišķu funkcionālā zonējuma apakšzonu, noteikt atsevišķus teritorijas izmantošanas noteikumus?
 - c) Vai nedublē, nav ietverts TIAN piedāvājumā?
 - d) Pētījuma Autoru secinājumi un rekomendācijas lokālpārplānojumu integrēšanai Teritorijas plānojumā.
- 3) Vai nepieciešamas izmaiņas matricas jautājumu formulējumos.

2.8. Starptautisko kultūras mantojuma rekomendāciju izvērtējums un uzdevumi integrācijai Teritorijas plānojumā

2.8.1. Starptautiskie un vietējie dokumenti

RVC un AZ kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība prasa līdzsvarot pilsētvides attīstības vajadzības ar unikālo kultūrvēsturisko vērtību aizsardzību. Šī teritorija ir ne tikai Latvijas, bet arī starptautiskas nozīmes mantojums, kas iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Tādēļ RVC pārvaldībā un plānošanā īpaši svarīgi ir ņemt vērā ne vien nacionālās, bet arī starptautisko organizāciju izstrādātās prasības, rekomendācijas un principus, kas nosaka augstus standartus vēsturisko pilsētu saglabāšanā un ilgtspējīgā attīstībā.

Starptautiskie dokumenti, piemēram, UNESCO "Ieteikumi par vēsturisko pilsētu ainavu" un ICOMOS "Valetas principi vēsturisko pilsētu un apdzīvoto vietu aizsardzībai un pārvaldībai", uzsver nepieciešamību integrēt kultūras mantojuma saglabāšanas aspektus teritorijas plānošanas procesos. Šie dokumenti piedāvā mūsdienīgu, daudzslāņainu pieeju, kas paredz ne tikai vēsturisko ēku un pilsēt būvnieciskās struktūras aizsardzību, bet arī vides, sociālo, ekonomisko un nemateriālo vērtību iekļaušanu attīstības stratēģijās. Tāpat tiek akcentēta sabiedrības līdzdalība, starpdisciplināra sadarbība un ilgtspējīgas pārvaldības mehānismu ieviešana.

Lai nodrošinātu RVC un AZ kultūras mantojuma saglabāšanu atbilstoši starptautiskajām prasībām, ir būtiski identificēt un definēt konkrētus uzdevumus, kas izriet no šo dokumentu rekomendācijām. Šo uzdevumu integrācija Teritorijas plānojumā ļaus nodrošināt līdzsvarotu attīstību, saglabājot RVC un AZ vērtības nākamajām paaudzēm, vienlaikus veicinot pilsētas konkurētspēju un iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Pirmie Rīgas būvnoteikumi izstrādāti 19. gadsimtā un pavadījuši visus būtiskākos pilsētas attīstības posmus. 1904. gadā izdotie "Saistošie būvnoteikumi Rīgas pilsētas iedzīvotājiem", kurus neoficiāli latviski iztulkojis un izdevis arhitekts Aleksandrs Vanags, ietvēra gan dažādu iepriekšējos gados izdoto atsevišķo normatīvo regulējumu apkopojumu, gan kalpoja par pamatu Spēkā esošā teritorijas plānojuma teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu izstrādei. Rīgas būvnoteikumu apkopojumu skatīt pielikumā "Rīgas būvnoteikumi un plānojumi-tabula". Sistēmiski, tiesiski nostiprināti principi par kultūrvēsturisku vērtību noteikšanu un saglabāšanu Rīgā ir vērojami kopš 2004. gada. No 2017./2018. gada ar grozījumiem paplašinātas aizsardzības iespējas un likumu normu tvērums.

2023.–2025. gadā pašvaldības rīcībā stājās spēkā jauni noteikumi, kas ļauj identificēt, izvērtēt un aizsargāt plašāku objektu loku, tostarp privātīpašumos esošas vērtības bez valsts aizsardzības statusa. Šie principi tagad ir neatņemama pilsētplānošanas dokumentu, lokālplānojumu un būvnormatīvu sastāvdaļa, regulāri aktualizējot gan likumdošanu, gan praktiskās aizsardzības mehānismus.

Zemāk tabulā ir dota RVC un AZ reglamentējošo normatīvo aktu hronoloģija (pilnu apkopojumu skatīt pielikumā "RVC un AZ normatīvie akti-tabula"; starptautiskie dokumenti doti slīprakstā).

RVC un AZ reglamentējošo normatīvo aktu saraksts

Dokuments	Gads	Apraksts
Saistošie noteikumi Nr.38	2006. – 2013.	Detalizēti nosaka izmantošanas un apbūves nosacījumus, funkcionālo zonējumu, apbūves parametrus, publiskās ārtelpas un citus teritorijas izmantošanas jautājumus.
UNESCO Pasaules mantojuma komitejas vadlīnijas	2005.	<i>Regulē vietas pārvaldību un monitoringu, tostarp nosaka autentiskuma un integritātes saglabāšanas standartus. RVC iekļaušana sarakstā ir balstīta uz šiem kritērijiem, īpaši izceļot jūgendstila arhitektūru un pilsētas vēsturisko nozīmi.</i>
MK noteikumi Nr.127	2004.	Noteikumi par apbūves prasībām un vides saglabāšanu centra teritorijā.

Dokuments	Gads	Apraksts
<i>Zimbabves harta (ICOMOS)– Arhitektūras mantojuma analīzes, konservācijas un būvju restaurācijas principi</i>	2003.	<i>Ieteikumi, lai nodrošinātu racionālas analīzes metodes un kultūras kontekstam piemērotas atjaunošanas metodes.</i>
Rīgas vēsturiskā centra likums	2003.	Likums nodrošina centra kultūrvēsturiskās vērtības saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību.
Rīgas vēsturiskais centrs	1997.	RVC, kuru veido salīdzinoši labi saglabāties viduslaiku un vēlāko laiku pilsētas struktūra, ir ĪNUV, un to rada viduslaiku apbūve, jūgendstila arhitektūras daudzums un kvalitāte, kurai līdzīgas nav citur pasaulē, kā arī 19. gadsimta koka arhitektūra.

Avots: Pētījuma Autori

Saistošie noteikumi Nr.38, savukārt, ir piedzīvojuši izmaiņas laika gaitā (skatīt tabulu zemāk).

Vēsturiskās izmaiņas Saistošajos noteikumos Nr.38

Gads	Izmaiņu apraksts
2023. – 2024.	Sākts jauns plānojuma izstrādes process, lai integrētu ilgtspējīgas attīstības, mobilitātes, publiskās ārtelpas un mūsdienīgas pilsētplānošanas principus; sabiedrība aktīvi iesaistīta priekšlikumu iesniegšanā.
2018.	Precizēta RVC saglabāšanas un attīstības padomes lēmumu pieņemšanas kārtība, uzlabota būvniecības ieceru izskatīšanas procedūra.
2008. – 2013.	Uzsākta un īstenota grozījumu izstrāde, kas precizē grafisko daļu (zonējums, aizsargjoslas, apbūves nosacījumi). 2013. gadā stājās spēkā būtiski grozījumi, kas atjauno plānojuma saturu un tā piemērošanu.
2006.	Rīgas valstspilsētas pašvaldība izdod saistošos noteikumus, kas detalizē izmantošanas un apbūves nosacījumus, nosaka funkcionālo zonējumu un citus būtiskus parametrus.
2004.	Pirmie MK noteikumi nosaka RVC saglabāšanas, izmantošanas un attīstības pamatprincipus, detalizēti nosakot zonējumu un apbūves ierobežojumus.

Avots: Pētījuma Autori

Kopš Venēcijas hartas pieņemšanas 1964. gadā, ICOMOS ir pieņēmusi 18 citas hartas, kas tieši vai netieši ietekmē RVC un AZ saglabāšanas nostādnes un attīstību. Papildu informācijai skatīt pielikumu “Starptautiskie dokumenti-tabula”, kurā ietvertos ieteikumus plānots izmantot rekomendāciju sagatavošanai izmaiņām normatīvajos dokumentos 3. nodevuma ietvaros.

Pasaules mantojuma sarakstā iekļautas arī citas Eiropas pilsētas. Salīdzinājumam to apkopojums kopā ar pārvaldības modeļa analīzi dots pielikumā “UNESCO pilsētas-tabula”, kur salīdzināta gan teritoriju platība, gan pārvaldības modeļi.

2.8.2. Pilsētplānošanas idejas

Idejas par RVC un AZ iespējamo attīstību rodamas vairākos 20. gs. pilsētplānošanas teorētiku darbos. Zemāk tabulā apkopot galvenie autori, viņu ieviestie principi un to izmantošanas iespējama piesaistīšana RVC un AZ tālākai attīstībai.

RVC un AZ pilsētplānošanas principi

Autors	Plānošanas principi	Attiecinājums uz RVC un AZ
Kamillo Zite (<i>Camillo Sitte</i> , 1843-1903)	Sabiedriskās telpas centrālā nozīme; vēsturiskā konteksta saglabāšana; cilvēka mēroga dizains.	Veidot harmonisku, cilvēka mērogam atbilstošu publisko telpu un saglabāt vēsturisko vidi.

Autors	Plānošanas principi	Attiecinājums uz RVC un AZ
Jans Gels (Jan Gehl, 1936)	Cilvēkcentrēts dizains; kājāmgājēju un velosipēdistu prioritāte; sabiedriskās telpas kvalitāte.	Prioritizēt gājēju zonas, ierobežot transportlīdzekļu kustību, veicināt sociālo aktivitāti sabiedriskajās telpās.
Kristofers Aleksanders (Christopher Alexander, 1936-2022)	Organiska pilsētas attīstība; sabiedrības iesaiste; dabas un cilvēka mijiedarbība.	Izmantot organiskas attīstības principus, pielāgojot plānošanu vēsturiskajam kontekstam.
Sigurds Grava (1934–2009)	Sabiedrības interešu prioritāte; transporta un pilsētvides integrācija; demokrātiska pieeja.	Integrēt sabiedrības viedokli un plānot transportu tā, lai tas papildinātu vēsturisko pilsētvidi.
Andris Roze (1936)	Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana; ilgtspējīga attīstība; sabiedrības iesaiste.	Saglabāt Rīgas kultūrvēsturisko mantojumu un veicināt sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā.
Deivids Sims (David Sim, 1966)	- Cilvēkcentrēta plānošana: pilsētvide pielāgota cilvēku ikdienas vajadzībām un ērtībām; - Blīvuma un daudzveidības kombinācija: "Blīvums × Daudzveidība = Tuvums" - dažādu funkciju, ēku tipu un lietojumu sajaukums, kas veicina tuvumu un pieejamību; - Telpu veidošana starp ēkām: kvalitatīvas publiskās ārtelpas, iekšpagalmi, laukumi un gājēju zonas; - Pastaigu un riteņbraukšanas prioritāte: gājējiem un velobraucējiem draudzīga infrastruktūra, publiskā transporta priekšrocības salīdzinājumā ar privāto autotransportu; - Cilvēka mērogs un elastība: ēkas ar zemāku stāvu skaitu, dažādas izmantošanas iespējas, elastīga attīstība; - Mikroklimata uzlabošana un bioloģiskā daudzveidība; - Sabiedrības iesaiste plānošanas procesā.	- RVC principus var izmantot, lai veicinātu dzīvotspējīgu, cilvēkiem draudzīgu pilsētvidi, kas atbilst UNESCO Pasaules mantojuma vietas prasībām; - Iespējams ieviest blīvu, daudzveidīgu apbūvi ar jauktām funkcijām, kas veicina tuvumu starp dzīvesvietu, darbu un pakalpojumiem, tādējādi samazinot nepieciešamību pēc privātā autotransporta, atbalstot sabiedrisko transportu un aktīvu pārvietošanos; - Veidojot kvalitatīvu publisko ārtelpu, iekšpagalmus un gājēju zonas, var uzlabot sabiedrisko dzīvi un iedzīvotāju piesaisti centram; - D. Sims uzsver cilvēka mēroga attīstību, kas ir īpaši būtiski RVC kontekstā, kur augstceltnes nav piemērotas, bet četru - piecu stāvu apbūve ar iekšpagalmiem ļauj saglabāt vēsturisko struktūru un vides kvalitāti; - Plānošanas procesā jāiesaista vietējā sabiedrība, lai risinājumi atbilstu iedzīvotāju vajadzībām, un saglabātu kultūrvēsturiskās vērtības.
Leons Kriers (1946-2025)	- Policentriskums: attīstās vairākos līdzvērtīgos vai nišas centros, nevis vienā dominējošā centrā (pretstats monocentrismam). - Cilvēka mēroga arhitektūra: apbūve uzsvērti proporcionēta un pieejama cilvēkiem, kvartālu izmēri un ielas draudzīgas gājējiem. - Tradicionālās struktūras: vērtē vēsturisko apbūvi, kvartālu un pilsētu struktūru, mudina saglabāt mantojumam atbilstošas apbūves metodes. - Jaukta izmantošana: vienā teritorijā tiek sapludinātas dzīvojamās, komerciālās, publiskās un rekreācijas telpas. - Kultūras mantojuma saglabāšana: uzsvars uz vēsturiskā, vietējā rakstura, materiālu un proporciju saglabāšanu.	- Policentriskās attīstības veicināšana, ja pilsēta nebūtu rūkoša, palīdzētu mazināt pārslogojumu vēsturiskajā kodolā, radot līdzvērtīgus attīstības centrus apkārtējās teritorijās. - Saglabājamās ir tradicionālās struktūras: ne tikai vēsturiskās ēkas un ielu tīkls, bet arī kvartālu proporcijas, būvapjomu un augstuma ierobežojumi, kas nodrošina pilsētvides rakstura saglabāšanu. - Apbūves jaudas un augstuma uzkrāšana vēsturiskā centra tuvumā rada apdraudējumu kultūras mantojumam — Kriera pieeja liek uzsvērt harmonisku līdzās pastāvēšanu starp jauno un veco, adaptējot jaunus risinājumus pēc vietas rakstura. - Uzsvērts arī sabiedrības līdzdalības, atklātības un ilgtermiņa kultūras vērtību saglabāšanas princips, kas nostiprināts arī Rīgas vēsturiskā centra likumā.

Avots: *Pētījuma Autori*

2.8.3. Kultūrvēsturiskā mantojuma novērtēšanas metodes

2.8.3.1. Ievads

Sadaļā analizētās pieejas kultūrvēsturiskā mantojuma novērtēšanai un pilsētvides attīstības plānošanai atspoguļo daudzslāņainu, starptautiski aprobētu metodiku kopumu, kas nodrošina gan RVC aizsardzību, gan ilgtspējīgu attīstību. Šo pieeju faktiskais un potenciālais pielietojums AZ ir būtisks, jo tās ļauj integrēt vēsturiskās vērtības ar mūsdienu pilsētas vajadzībām, vienlaikus saglabājot vietas identitāti un palielinot dzīves kvalitāti visām sabiedrības grupām.

Šo metožu pielietojums praksē ļauj balstīt lēmumus uz objektīviem, salīdzināmiem datiem, kas ir priekšnoteikums efektīvai kultūras mantojuma pārvaldībai.

2.8.3.2. *Cilvēka mēroga pilsētvide un sabiedrības līdzdalība*

Amerikāņu-britu arhitekta Kristofera Aleksandera “paraugu valodas” (angļu val. *pattern language*) pieeja uzsver organiskas, cilvēka mērogam atbilstošas pilsētvides nozīmi, kur attīstība notiek pakāpeniski un ar sabiedrības līdzdalību. Šī pieeja ir īpaši aktuāla RVC un AZ, jo tā palīdz izvairīties no anonīmiem, mērogiem neatbilstošiem projektiem un veicina harmonisku, daudzveidīgu vidi, kas saglabā vēsturisko identitāti. K. Aleksandera piedāvātie risinājumi – publisko telpu pieejamība, zaļo zonu paplašināšana, gājēju ielu attīstība – ir tieši piemērojami RVC ilgtspējīgai attīstībai.

2.8.3.3. *Starptautiskās un nacionālās vērtēšanas sistēmas*

Nodaļā analizētas arī citas starptautiskas pieejas, piemēram, *Historic Urban Landscape* (HUL), Skotijas, Vācijas un Eiropas Padomes sistēmas, kas papildina vietējo metodiku ar plašāku kontekstu: tās ļauj vērtēt ne tikai atsevišķu objektu, bet arī ainavas, sociālos un ekonomiskos aspektus. Šādu sistēmu izmantošana RVC un AZ plānošanā paver iespējas uzlabot lēmumu caurspīdību, prioritizēt saglabājamās vērtības un efektīvāk piesaistīt investīcijas.

2.8.3.4. *Ilgtspējīgas attīstības un inovāciju iespējas*

Starptautiskās pilsētu un reģionālo plānotāju savienības (turpmāk – ISOCARP) un citu starptautisku organizāciju pieredze liecina par nepieciešamību integrēt kultūrvēsturisko mantojumu ar mūsdienu pilsētas funkcijām – piemēram, modernizēt vēsturiskās ēkas, attīstīt sabiedrisko transportu, pielāgot pilsētvidi klimata pārmaiņām un izmantot digitālās tehnoloģijas plānošanā. Šīs pieejas sniedz RVC un AZ iespēju ne tikai saglabāt, bet arī attīstīt vēsturisko centru kā dzīvotspējīgu, pievilcīgu un konkurētspējīgu pilsētas daļu.

Dažādo pieeju un pieredžu salīdzinājums ļaus veidot daudzdimensionālu pamatu RVC un AZ saglabāšanas un attīstības plānošanai, kā arī izstrādāt līdzsvarotus, uz vietas vērtībām un iedzīvotāju vajadzībām balstītus attīstības scenārijus. Tās nodrošina:

- Precīzu un salīdzināmu kultūras mantojuma vērtību izvērtējumu.
- Mērķtiecīgu saglabāšanas un attīstības prioritāšu noteikšanu.
- Iedzīvotāju un citu ieinteresēto pušu iesaisti lēmumu pieņemšanā.
- Pilsētvides ilgtspēju un pielāgošanos klimata pārmaiņām.
- Harmonisku līdzāspastāvēšanu starp vēsturisko mantojumu un mūsdienu pilsētas vajadzībām.

2.8.3.5. *Cilvēka dzīves posmiem atbilstošas dzīves vides veidošana*

Cilvēka dzīves vidi nosaka viņu vajadzības, kas atšķiras dažādos cilvēka dzīves posmos (skatīt tabulu “Cilvēka dzīves cikla posmi”). Atbilstoši šīm vajadzībām attiecīgi ir jāveido pilsētvide, risinājumus balstot uz pašreiz konstatētajiem un prognozētajiem statistikas datiem gan pilsētā kopumā, gan atsevišķās apkaimēs un klāsteros.

Cilvēka dzīves cikla posmi

Dzīves cikla posms	Galvenās vajadzības un prasības	Gaidas pret dzīves vidi RVC	Šobrīd nodrošināts	Nepieciešams uzlabot/attīstīt
Zīdāinis, mazs bērns (0-6 gadi)	Drošība, tīra vide, iespējas rotaļām, piekļuve bērnudārziem, vecāku piekļuve ar ratiņiem	Drošas, pieejamas rotaļu vietas, klusa vide, zaļās zonas, bērnudārzi tuvumā, pieejamas ietves	Dalēji: ir rotaļu laukumi, zaļās zonas, bet infrastruktūra bieži nav pilnībā pieejama ratiņiem, bērnudārzu skaits ierobežots	Uzlabot vides pieejamību (ietves, lifti), palielināt bērnudārzu pieejamību, vairāk rotaļu laukumu dzīvojamās zonās
Skolas vecums (7-17 gadi)	Izglītība, droša pārvietošanās, sports, sabiedriskā dzīve	Skolas, sporta laukumi, droši ceļi uz skolu, bibliotēkas, pulciņi, zaļās zonas	Skolas ir, bet ceļi uz tām ne vienmēr droši, sporta infrastruktūra nepietiekama	Uzlabot drošību uz ielām, attīstīt sporta infrastruktūru, vairāk zaļās zonas bērnu aktivitātēm
Jaunieši (18-25 gadi)	Augstākā izglītība, darba iespējas, mājoklis, sabiedriskā dzīve, mobilitāte	Pieejams sabiedriskais transports, iespējas izklaidei, pieejams mājoklis, interneta infrastruktūra	Sabiedriskais transports labs, izklaides iespējas ir, bet mājokļu pieejamība un cenas ir izaicinājums	Attīstīt pieejamu īres mājokļu fondu, uzlabot interneta infrastruktūru, veicināt uzņēmējdarbību jauniešiem
Pieaugušie (26-64 gadi)	Darbs, ģimenes dzīve, veselības aprūpe, ikdienas pakalpojumi, mobilitāte	Pieejami darba un pakalpojumu centri, veselības aprūpe, zaļās zonas, sabiedriskais transports	Darba vietas un pakalpojumi ir, bet autostāvvietu trūkums, satiksmes sastrēgumi, gaisa kvalitātes problēmas	Uzlabot autostāvvietu sistēmu, attīstīt sabiedrisko transportu, uzlabot gaisa kvalitāti, vairāk zaļo zonu
Seniori (65+ gadi)	Pieejamība, veselības aprūpe, sociālais atbalsts, klusums, pieejama vide	Pieejams sabiedriskais transports, veselības aprūpe, atpūtas zonas, pieejamas ēkas un ietves	Sabiedriskais transports pieejams, bet ne vienmēr pielāgots, daudzas ēkas un ietves nav pieejamas, trūkst sociālās infrastruktūras	Uzlabot vides pieejamību (lifti, rampas, ietves), attīstīt sociālos pakalpojumus, vairāk atpūtas zonu

Avots: Pētījuma Autori

Šobrīd tiek nodrošināts:

- RVC ir pieejama plaša publiskā ārtelpa, vēsturiskā apbūve, sabiedriskais transports, izglītības un kultūras iestādes, kā arī dažādi pakalpojumi.
- Notiek aktīva kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un pilsētvides attīstības plānošana, kurā tiek ņemtas vērā dažādu iedzīvotāju grupu vajadzības.

Papildus nepieciešams:

- Uzlabot vides pieejamību visām grupām (īpaši bērniem, senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti): labākas ietves, lifti, rampas, pieejamas sabiedriskās ēkas).
- Attīstīt un paplašināt zaļās zonas, rotaļu un sporta laukumus, atpūtas vietas.
- Palielināt bērnudārzu un sociālo pakalpojumu pieejamību, īpaši ģimenēm un senioriem.
- Risināt satiksmes, autostāvvietu, gaisa kvalitātes un trokšņa problēmas, uzlabot sabiedriskā transporta un velo infrastruktūras kvalitāti.
- Veicināt pieejamu mājokļu attīstību un uzņēmējdarbības iespējas.

RVC attīstību virzoša var būt K. Aleksandra paraugu valodas pieeja. Vēsturiskā centra vērtību kopums atbilst viņa ieviestajam jēdzienam - kvalitāte bez nosaukuma (angļu val. *QWAN — The Quality Without A Name*). Viņš arī ir autors veseluma konceptam (angļu val. *wholeness*): pilsētvidei jābūt organiskai un savstarpēji saistītai sistēmai, kur katrs elements - ēkas, ielas, publiskās telpas – veido kopējo harmoniju, kas sasaucas ar Pētījuma 2. nodevuma preambulā izvirzīto dzīvojamības principu. RVC vides sabalansētība atspoguļojas viduslaiku, jūgendstila un koka arhitektūrā, kas veido gadsimtu gaitā izveidojušos daudzslāņainu un harmonisku kopumu.

K. Aleksanders uzsver, ka pilsētas un ēkas ar augstu dzīves kvalitāti nerodas no augšas uz leju plānošanas vai autoru ego, bet gan no sabiedrības līdzdalības un pakāpeniskās, organiskās attīstības. Viņš kritizē modernisma pieeju, kurā dominē anonīmi, lielizmēra projekti, un iestājas par

cilvēku mēroga, pakāpenisku izaugsmi, kas balstīta uz vēsturisko pieredzi un vietas garu. Šīs idejas ir ietekmējušas arī tādas kustības kā "jaunais urbānisms", kas vēršas pret pilsētu izplešanos un atbalsta kompaktu, gājējiem draudzīgu apbūvi.

K. Aleksandera paraugu valoda sastāv no 253 paraugiem, kas aptver visus līmeņus – no pilsētas struktūras līdz atsevišķām telpām mājā un plānojuma elementiem. Katrs paraugs apraksta konkrētu problēmu un piedāvā risinājumu, kas ir pārbaudīts praksē un pielāgojams vietējiem apstākļiem. Šī pieeja ļauj ne tikai profesionāļiem, bet arī iedzīvotājiem aktīvi iesaistīties savas vides veidošanā, tādējādi radot pilsētas, kas ir dzīvas, organiskas un pielāgotas cilvēku vajadzībām.

Paraugu valoda piedāvā vairākas iespējas, kuras varētu sekmīgi izmantot RVC vides kvalitātes uzlabošanā, t.i., iekļaut normatīvajā regulējumā priekšnoteikumus vides dzīvojamības sekmēšanai:

1) Mazas publiskās telpas un laukumi (angļu val. *Small Public Squares*)

Veidot nelielus, cilvēkiem mērogotus laukumus un atpūtas vietas, kas veicina sabiedrisko dzīvi un socializēšanos. Šādas vietas kļūst par pilsētas "dzīvajiem punktiem", kur cilvēki jūtas droši un piederīgi.

2) Gājēju ielas un pastaigu ceļi (angļu val. *Promenade, Pedestrian Street*)

Veicināt gājēju prioritāti, paplašinot gājēju zonas, veidojot ērtus un drošus pastaigu ceļus, kas savieno nozīmīgus pilsētas punktus un vēsturiskos objektus. Tas palīdz samazināt autotransporta ietekmi un uzlabo gaisa kvalitāti.

3) Ielas kafejnīcas un aktīva ielu dzīve (angļu val. *"Street Cafe", "Activity Nodes"*)

Atbalstīt ielu kafejnīcu un citu sabiedrisko aktivitāšu izvietojumu uz ielas, kas padara pilsētvidi dzīvīgāku un pievilcīgāku gan iedzīvotājiem, gan viesiem.

4) Zaļās zonas un bioloģiskā daudzveidība (angļu val. *"Green Networks", "Urban Nature"*)

Paplašināt un saistīt zaļās zonas, veidot koku alejas, parkus un dārzus, kas uzlabo mikroklimatu, veicina bioloģisko daudzveidību un sniedz atpūtas iespējas.

5) Pakāpeniska, sabiedrības vadīta attīstība (angļu val. *"Incremental Growth", "Community of 7 000"*)

Veicināt pakāpeniskas izmaiņas, kas balstītas uz iedzīvotāju vajadzībām un līdzdalību. Tā vietā, lai veiktu radikālas pārbūves, ieteicams veikt mazus, pārdomātus uzlabojumus, kas laika gaitā uzlabo pilsētvides kvalitāti un stiprina kopienas identitāti.

6) Harmonija ar vēsturisko apbūvi (angļu val. *"Respect for Heritage", "Positive Space"*)

Jauniem projektiem jābūt saskaņotiem ar esošo apbūvi, ievērojot vēsturiskās apbūves mērogu, materiālus un ritmu, lai saglabātu pilsētas identitāti un vienotību.

7) Publiskās telpas pieejamība un daudzveidība (angļu val. *"Accessible Public Space", "Diversity of Use"*)

Veidot publisko telpu tā, lai tā būtu pieejama dažādām sabiedrības grupām, tostarp bērniem, senioriem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, nodrošinot daudzveidīgas aktivitātes un pakalpojumus.

K. Aleksanders uzsver, ka pilsētvidei jābūt cilvēkiem draudzīgai, pielāgojamai un dzīvai. RVC attīstībā īpaši nozīmīgi ir veicināt sabiedrības līdzdalību, saglabāt vēsturisko identitāti un veidot daudzveidīgu, zaļu un pieejamu publisko telpu. K. Aleksandera piedāvātie paraugi sniedz konkrētus, praksē pārbaudītus risinājumus, kas palīdzētu Rīgai kļūt vēl dzīvīgākai, iekļaujošākai un ilgtspējīgākai.

2.8.3.6. Vides novērtējums

Ārtelpas novērtējums

RVC un AZ pilsētībūvnieciskā struktūra veidojusies ilgstošā laika periodā, un līdzīgi kā apbūves stilistikā, arī tajā apvienojušies dažāda laika uzslāņojumi, plānošanas principi un idejas.

Detalizētāk pilsētas attīstībai, sākot ar 19. gadsimta vidu, var izsekot pēc vēsturiskajām kartēm. Pielikumos ("Savietots mūsdienu un 1867.gada plāns", "Savietots mūsdienu un 1883.gada plāns", "Savietots mūsdienu un 1939.gada plāns") mūsdienu situācija savietota ar atbilstošajiem vēsturiskajiem pilsētas plāniem. Konstatētie vēsturiskie attīstības periodi ievērtēti klāsteru dalījumā.

Ēku novērtējuma metodika

Ēku apsekošanai izmantota pielāgota SIA "ARHITEKTONISKĀS IZPĒTES GRUPA" 2004. gadā speciāli Rīgas koka ēku apsekošanai izstrādātā un jau aprobētā metodika. Tai par pamatu tika ņemta Dānijā 1987. gadā izveidotas datorizētas programmas InterSAVE daļa, kurā tiek izvērtēta ēkas vērtība un vide. InterSAVE ir vienkārša un efektīva metode inventarizāciju veikšanai un aizsargājamo vēsturisko ēku un pilsētvides struktūru statistiskai novērtēšanai un analīzei, pēc noteiktas sistēmas ievietojot datus speciāli izveidotā tabulā. Šādā veidā, pēc vairākiem eksperimentiem, tiek izveidota jauna sistēma, kā aprakstīt un novērtēt ēku grupas kā ģeogrāfiskas un pilsētībnieciskas struktūras sastāvdaļu.

SAVE sistēmas (angļu val. *Survey of Architectural Values in the Environment* - Arhitektonisko vērtību saglabāšana vidē) izstrāde tika pabeigta 1990. gadā un ir pierādījusi savu lietderību. Dānijā, pabeidzot katras pašvaldības nekustamā īpašuma inventarizāciju un novērtēšanu, iegūst apsekoto ēku reģistru, un tiek izdots atlases, kurā apkopoti izvērtēšanas gaitā iegūtie rezultāti. Vidēji vienā Dānijas pašvaldībā ir 5 000 – 6 000 ēku, kas būvētas pirms 1940. gada, un četru – sešu cilvēku komanda visu darba procesu paveic deviņos mēnešos. InterSAVE sistēma sekmīgi tika pielietota arī citās valstīs - Īrijā (Waterford), Polijā (Krzeszów), Vācijā (Stralsund), Igaunijā (Kurressare). No 2000. gada metode aprobēta arī Latvijā – Jūrmalā un Liepājā.

SAVE starptautiskā versija - InterSAVE, ir pielāgota izmantošanai citos apstākļos - atšķirīgs ēku tips, pilsētas uzbūves struktūra, utt. Tas ir panākts, ieviešot fiksētas pamatmetodes, kas nemainās, un katrai vietai aktuālās lietas, kuras var modificēt atkarībā no tās specifiskajām īpašībām. Līdz ar to, vienlīdz labi šo sistēmu var izmantot nelielai lauku pilsētiņai vai apgabalam un lielpilsētai vai tās rajonam. Dānijā visi dati apkopoti Valsts Dokumentācijas centra datu bāzē, kas ir daļa no Eiropas Padomes organizētā inter-European dokumentāciju centra tīkla. Valsts Dokumentācijas centrā var iegūt visu informāciju par InterSAVE sistēmu. Sistēma atbilst 1985. gadā parakstītajai Granadas Konvencijai, kur termins "arhitektūras mantojums" tika definēts plašāk kā iepriekš, ietverot arī "ēku grupas". Tas pamudināja dalībniekus uzlabot inventarizācijas sistēmas un sagatavot aizsargājamo pieminekļu, ēku grupu un ainavu precīzu, atbilstošu dokumentāciju.

Kultūrvēsturiskās vērtības novērtējums

Atbilstoši MK noteikumiem Nr.127 Rīgā tiek izmantota NKMP izstrādātā un Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padomē apstiprinātā Kultūrvēsturiskā līmeņa noteikšanas metodika (pēdējā redakcija apstiprināta 2022. gada 1. martā). Izmantota ekspertu metode, vērtējot katru objektu 10 punktu sistēmā. Vērtējums balstās foto fiksācijas materiālos un ņemot vērā iepriekš veiktās izpēti, ja tādas ir veiktas.

Ēkas/būves vērtība tiek noteikta pilsētībnieciskā kontekstā, ņemot vērā:

- Plānojuma struktūru, kvartāla pabeigtību, viengabalainību, vēsturiskās attīstības likumsakarības un citus faktorus.
- Ielas (publiskās ārtelpas) ainavu;
- Ēkas/būves būvniecības un pārbūves laiku (vecumu).
- Ēkas/būves arhitektoniski māksliniecisko kvalitāti, tai skaitā:
 - piederību arhitektūras stiliem, stila tīrību;
 - autorību;
 - atbilstību UNESCO Pasaules mantojuma kontekstā izceltajām vērtībām;
 - saglabātības pakāpi un arhitektonisko vērtību apjomu.
- Ēkas/būves autentiskumu.

- Ēkas/būves tehnisko stāvokli, ņemot vērā:
 - oriģinālsubstances saglabātības stāvokli;
 - ēkas praktiskās saglabāšanas iespējas.

Pārveidojumu novērtēšanas metodika

2011. gada ICOMOS vadlīnijas "Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties" tika izstrādātas, lai nodrošinātu metodoloģiju un principus, kā veikt kultūras mantojuma ietekmes novērtējumus (turpmāk - HIA) pasaules kultūras mantojuma vietām.

Iepriekš minētās vadlīnijas un kultūras mantojuma ietekmes novērtējums ir paredzēts, lai novērtētu jebkādas darbības vai projektus, kas var ietekmēt Pasaules mantojuma vietu īpašas nozīmes universālo vērtību (turpmāk – ĪNUV):

- 2022. gada UNESCO vadlīnijās "*Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context*" tika būtiski precizēta un paplašināta pieeja ietekmes novērtējumiem Pasaules mantojuma vietās.
- Vadlīnijas apvieno un aizstāj gan 2011. gada ICOMOS vadlīnijas par kultūras mantojuma ietekmes novērtējumiem, gan 2013. gada IUCN piezīmes par vides novērtējumiem, kļūstot par visjaunāko un visaptverošāko atsauci ietekmes novērtējumu veikšanai visās Pasaules mantojuma vietās.
- Metodoloģija ir integrēta un piemērojama gan kultūras, gan dabas mantojuma vietām, kā arī dažāda mēroga projektiem – no maziem līdz lieliem, tostarp arī gadījumos, kad ietekmes novērtējums tiek veikts kā daļa no plašāka Vides un sociālās ietekmes novērtējuma vai kā atsevišķs kultūras mantojuma ietekmes novērtējums.
- Uzsvērta nepieciešamība ietekmes novērtējumu sākt jau agrīnā plānošanas posmā, pirms tiek pieņemti lēmumi vai uzsāktas neatgriezeniskas darbības, tādējādi nodrošinot, ka Pasaules mantojuma vērtības tiek ņemtas vērā savlaicīgi.
- Ievērots piesardzības princips – ietekmes novērtējums jāveic vienmēr, izņemot gadījumus, kad ir skaidri pierādāms, ka plānotā darbība neietekmēs vietas izcilās universālās vērtības.
- Papildināts ar praktiskiem rīkiem – vadlīnijas ietver rīkkopu, kontrolsarakstus un vārdnīcu, kas atvieglo novērtējumu veikšanu un piemērošanu dažādās situācijās.
- Uzsvērta kapacitātes stiprināšana – vadlīnijas kalpo arī kā resurss apmācībām un izpratnes veidošanai par Pasaules mantojuma vietu pārvaldību.
- Veicināta starpdisciplināra un starpsektoru sadarbība, lai rastu labākos risinājumus kultūras mantojuma aizsardzībai un ilgtspējīgai attīstībai.

UNESCO nominācijā ietverti divi Rīgas ĪNUV veidojošie kritēriji¹:

- Kritērijs (i):
RVC viduslaiku un vēlākā laika pilsētplānošanas struktūra, kā arī jūgendstila arhitektūras daudzums un kvalitāte, kas nav pārspēta nekur citur pasaulē, un 19. gadsimta koka arhitektūra padara šo vietu par ĪNUV nesēju. RVC ir visizcilākā jūgendstila arhitektūras koncentrācija pasaulē.
- Kritērijs (ii):
Rīga ir ievērojami ietekmējusi arhitektūras, monumentālās tēlniecības un dārzu mākslas attīstību Baltijas jūras kultūras telpā.

Rīgai kā Pasaules mantojuma vietai definētas šādas izcilās universālās vērtības, kas veido autentisku kultūras un vēsturisko atribūtu kopumu:

- 1) Vēsturiskā plānojuma struktūra (ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem).

¹ Skatīt interneta vietnē: UNESCO World Heritage Centre – Historic Centre of Riga, <https://whc.unesco.org/en/list/852>

- 2) Panorāma un siluets, skatu perspektīvas.
- 3) Vēsturiskā apbūve (īpaši — viduslaiku, jūgendstila un koka apbūve), tās mērogs un raksturs.
- 4) Arheoloģiskais kultūrlānis.
- 5) Publiskā ārtelpa.
- 6) Zaļumu un zaļo zonu sistēma.
- 7) Vēsturiskās ūdensteces un ūdenstilpes.
- 8) Vēsturiskais zemes virsmas iesegums (bruģa segumi, grants celiņi u.c.).
- 9) Vēsturiskie labiekārtojuma elementi.

UNESCO norāda, ka ietekmes novērtējumi jāveic jebkurai iecerētai vai veiktai darbībai Pasaules mantojuma vietā, tās aizsardzības zonā vai tuvākajā apkārtnē, ja tā var ietekmēt vietas izcilo universālo vērtību vai citas mantojuma vērtības. Tas nozīmē, ka kultūras mantojuma ietekmes novērtējums attiecas gan uz jauniem attīstības projektiem (jaunbūvēm), gan uz izmaiņām vai pārbūvēm jau esošos objektos. Laika posmā no 2006. līdz 2025. gadam notikušās RVC ēku pārbūves un realizētās jaunbūves līdz ar atjaunotajām fasādēm un logiem apkopotas kartē (pielikums “Jaunbūves un pārbūves”).

Galvenais kultūras mantojuma ietekmes novērtējuma mērķis ir izvērtēt, vai plānotās izmaiņas (jebkāda mēroga — no nelielām līdz lielām) var negatīvi vai pozitīvi ietekmēt vietas izcilās universālās vērtības, autentiskumu un integritāti.

Novērtējums jāveic jau projekta sākumposmā, pirms tiek pieņemti neatgriezeniski lēmumi.

UNESCO un ICOMOS vadlīnijas paredz, ka kultūras mantojuma ietekmes novērtējums jāpiemēro visiem projektiem, kas var ietekmēt Pasaules mantojuma vietu, neatkarīgi no tā, vai tie ir:

- Jaunbūves (piemēram, jaunas ēkas, infrastruktūras objekti).
- Esošo ēku pārbūve vai paplašināšana.
- Izmaiņas teritorijas izmantojumā vai ainavā.

UNESCO vadlīnijas ir veidotas tā, lai tās varētu izmantot kopā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem, piemēram, ietekmes uz vidi novērtējumu vai stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu, bet, ja šādi formāli novērtējumi nav nepieciešami, jāveic atsevišķs kultūras mantojuma ietekmes novērtējums.

Ne pārāk veiksmīgs un nevajadzīgs detalizēts izrādījās SIA “Arhitektūras biroja Forma” un “Krišs Kārklins Design” LLC mēģinājums šo metodiku izmantot arī esošu ēku vērtējumam². Pasūtītāja rīcībā ir arī negatīvs NKMP speciālistu atzinums. Saskaldot ĪNUV iekšējās un ārējās ietekmēs un cenšoties šādi vienlaikus izvērtēt gan objektu interjeru, gan apkārtējo vidi, tiek radīts samezglots, subjektīvos spriedumos un vēlmēs balstīts vērtējums bez praktiska pielietojuma. Pielikums “Apbūves vērtējums Forma Kārklīšs ‘2015-tabula’”, kurā atsevišķi 2016. gada atskaitē uzrādītie objekti ir apkopoti elektroniskā tabulā, uzskatāmi parāda piedāvātās metodes neizmantojamību. 2016. gadā apzinātie objekti un to tipoloģija informatīvi parādīta kartē (pielikums “Iepriekšējie apbūves vērtējumi”).

UNESCO vadlīnijas un ietekmes uz mantojumu novērtējums izmantojams, lai novērtētu jebkādas iecerētās izmaiņas — gan jaunbūves, gan esošo objektu pārbūvi vai citus projektus —, ja tās var ietekmēt Pasaules mantojuma vietu izcilās universālās vērtības. Tās paredzētas jebkurai darbībai, kas var radīt ietekmi uz mantojuma vērtībām. Atsevišķu objektu novērtēšanai izmantojama kāda jau no aprobētajām metodēm, kas turklāt pieļauj rezultātu ģeotelpisku apstrādi un attēlošanu.

Novērtējums ietver šādus soļus:

² * Kvalitatīvais novērtējums par laiku no 2006.-2013. gadam veikto apbūves pārveidojumu ietekmi uz RVC un AZ īpašas nozīmes universālo vērtību, SIA “Arhitektūras birojs FORMA” un “Krišs Kārklins Design” LLC (2015).

- 1) Mērķu un darba uzdevuma definēšana.
- 2) Datu un informācijas apkopošana, veicot apsekošanu, fotofiksāciju, 3D modeļu un GIS datu izmantošanu.
- 3) Analizējamo teritoriju un skatu punktu noteikšana tuvajos un tālajos skatu punktos, kas noteikti normatīvajos aktos.
- 4) Kultūrvēsturisko vērtību identifikācija: vēsturiskās apbūves, ielu, ainavu, publisko ārtelpu, ūdensteču un citu elementu vērtības.
- 5) Scenāriju un alternatīvu izstrāde, izskatot vairākas iespējamās attīstības alternatīvas, tai skaitā "nulles alternatīvu" jeb saglabāšanu bez izmaiņām.
- 6) Potenciālās ietekmes un vizuālās ietekmes izvērtējums: stiprums (neliels, mērens, liels), ilgums (īstermiņa, ilgtermiņa), atgriezeniskums (atgriezenisks/neatgriezenisks), kumulatīvā ietekme (kontekstā ar citiem projektiem).
- 7) Funkcionālo, sociālo un vizuālo aspektu izvērtējums, papildus vizuālajai ietekmei analizējot arī funkciju, sociālo vidi un ikdienas lietojumu.
- 8) Rekomendāciju un priekšlikumu izstrāde.

Lai izvairītos no subjektīviem spriedumiem un nepieciešamības izmantot ārpakalpojumus, kā arī nodrošinātu preventīvu ieteikumu izstrādi ilgtermiņa attīstībai, metodikas izstrādi, aprobēšanu un pārraudzību būtu jāuzņemas vai nu Rīgas valstspilsētas pašvaldībai, vai NKMP. Piemēram, Kuldīgas novada pašvaldība, balstoties uz veikto analīzi atbilstoši šādai metodikai, pamatoti izvirzījusi prasības vēja parku izvietojumam kultūrvēsturiskajā ainavā.

2.8.3.7. *Citas aprobētās vērtējuma metodes*

Vēsturisko pilsētas ainavu (*Historic Urban Landscape (HUL)*) pieeja

Šī UNESCO pieeja ir īpaši piemērota vēsturiskajiem centriem. Vērtēšana ietver šādus komponentus:

- Fiziskā struktūra: ēku blīvums, augstums, skatu līnijas.
- Sociālie aspekti: kopienas mijiedarbība ar vietu, tās izmantošana un pieejamība.
- Ekonomiskā vērtība: vietas ekonomiskā nozīme, piemēram, tūrisma potenciāls.
- Vides noturība: klimata un citu dabas faktoru ietekme un noturība.

Vērtēšanas piemērs: Izveido skalu 1–10 katram aspektam, un rezultāti tiek analizēti kopumā.

Skotijas vēsturisko ēku kategorijas (*Historic Environment Scotland*)

Šī sistēma objektus iedala kategorijās atbilstoši to vēsturiskajai un arhitektoniskajai nozīmei un faktiski atbilst Latvijā šobrīd izmantotajai aizsardzības pakāpju struktūrai:

- Kategorija A: starptautiskas vai nacionālas nozīmes objekti.
- Kategorija B: reģionālas nozīmes objekti ar ievērojamu vēsturisko vai arhitektonisko vērtību.
- Kategorija C: vietējās nozīmes objekti ar vēsturisku vai arhitektonisku interesi.

Piemērs vērtēšanas tabulai:

- Vecums (vēsturiskā periods).
- Oriģinalitāte (materiāli, konstrukcija).
- Nozīme (iedzīvotājiem un kultūrai).

Eiropas Padomes kultūras mantojuma vērtēšanas sistēma

Eiropas Padome izmanto detalizētāku vērtēšanu, kas ietver kvantitatīvas un kvalitatīvas analīzes:

- Estētiskā vērtība: objekta vizuālā pievilcība.

- Vēsturiskā vērtība: saistība ar konkrētiem notikumiem, personībām vai laikmetiem.
- Arhitektoniskā kvalitāte: unikālums, mākslinieciskā vērtība, konstrukcijas veids.
- Simboliskā nozīme: objekta nozīmīgums sabiedrības atmiņā vai identitātē.

Objekts tiek vērtēts katrā kategorijā skalā no 1 līdz 4:

- 1 – zema vērtība.
- 2 – vidēji nozīmīga.
- 3 – augsta vērtība.
- 4 – īpaša nozīme.

Matrix Scorecard pieeja

Matricas pieeja ļauj salīdzināt objektus dažādās kategorijās.

Kategorijas (piemērs):

- Estētika: no 1 (neitrāls) līdz 5 (izcils).
- Sociālā vērtība: no 1 (mazs ietekmes līmenis) līdz 5 (spēcīga ietekme).
- Vēsturiskā nozīme: no 1 (vietēja) līdz 5 (starptautiska).
- Fiziskais stāvoklis: no 1 (vajadzīga steidzama restaurācija) līdz 5 (ideāls stāvoklis).

Rezultātu analīze: objekti ar augstāko kopējo vērtību prioritāri saglabājami vai restaurējami.

Vācijas DENKMALPFLEGE vērtēšanas sistēma

Pieeja iekļauj arī plašākus aspektus, piemēram:

- Kultūrainava: objekta mijiedarbība ar apkārtējo vidi.
- Reģionālā un vēsturiskā kontekstualitāte.
- Objekta nozīme reģionā.
- Pielāgojamība: objekta piemērotība mūsdienu izmantošanas prasībām.

Vērtēšanas metode: punktu sistēma, kurā tiek vērtēti gan kvantitatīvi (piemēram, izmēri), gan kvalitatīvi (piemēram, vēsturiskais konteksts) faktori.

ISOCARP

1) Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana un adaptācija

Integrācija ar mūsdienu vajadzībām: ISOCARP konferencēs bieži tiek uzsvērts, ka vēsturiskais mantojums jāintegrē ar pils

ētas mūsdienu funkcijām. Rīgā tas var nozīmēt, piemēram, vēsturisko ēku modernizēšanu, saglabājot to fasādes, vienlaikus ieviešot energoefektivitātes risinājumus.

Sabiedrības līdzdalība kultūras mantojuma saglabāšanā: vietējo iedzīvotāju iesaiste vēsturisko vietu attīstības plānošanā palīdz veidot labāk pieņemamus un ilgtspējīgus risinājumus.

2) Ilgtspējīgas mobilitātes attīstība

RVC varētu piemērot tādus risinājumus kā gājēju un velosipēdistu prioritāte, lai samazinātu automašīnu plūsmu, un sabiedriskā transporta sistēmu uzlabošanu, piemēram, tramvaju un elektroautobusu sabiedriskā transporta pakalpojumu attīstību.

3) Sabiedriskā telpa un pilsētvide

Zaļo zonu integrācija: ISOCARP diskusijas uzsver nepieciešamību iekļaut vairāk zaļo zonu vēsturiskajos centros. RVC varētu attīstīt mazas zaļās oāzes vai atjaunot esošos parkus.

Sabiedriskās telpas pieejamība: dažādām sabiedrības grupām pieejama un funkcionāla sabiedriskā telpa ir svarīga vēsturiskā centra dzīvotspējai.

4) Klimata pārmaiņu pielāgošana

Rīgā, kas saskaras ar plūdu risku un klimata pārmaiņām, ISOCARP pieredze var noderēt ūdenssaimniecības un infrastruktūras uzlabošanā, lai pielāgotu vēsturisko centru klimata pārmaiņu izaicinājumiem.

5) Digitālās tehnoloģijas un gudrās pilsētas risinājumi

Digitālie rīki (piemēram, trīs dimensiju modelēšana un ģeotelpiskās informācijas sistēmas) var palīdzēt plānot un vizualizēt vēsturiskā centra attīstību, saglabājot tā autentiskumu un estētiku.

6) Ekonomiskā dzīvotspēja un tūrisma vadība

ISOCARP akcentē nepieciešamību veidot līdzsvaru starp tūristu vajadzībām un vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Rīgā tas varētu nozīmēt regulētu tūristu plūsmu un vietējo uzņēmumu stiprināšanu.

2.8.3.8. Secinājumi

- Efektīva RVC un AZ kultūrvēsturiskā mantojuma pārvaldība balstās uz mūsdienīgām, daudzdimensionālām un starptautiski saskaņotām novērtēšanas metodēm, kuru rezultātiem jābūt pamata instrumentam lēmumu pieņemšanā, attīstības stratēģiju izstrādē un dialogā ar sabiedrību. Tas nodrošinās RVC identitātes, autentiskuma un dzīvotspējas saglabāšanu nākotnē. Pētījuma ietvaros atsevišķu ēku novērtēšanai izmantotā InterSAVE metode ir aprobēta un balstās vizuālā ekspertu vērtējumā. Pārējās aplūkotās metodikas izmanto datus, kas var būt valsts un pašvaldības rīcībā, piemēram, dati par tūrismu, ekonomiskie rādītāji u.tml. Šāda mēroga vērtējums ir ārpus Pētījuma robežām, bet tajā var tikt integrēts Pētījumā iegūtais vērtējums.
- Būtisks nosacījums RVC un AZ kultūras mantojuma saglabāšanas, aizsardzības un attīstības mērķu sasniegšanai ir Granādas konvencijas principu ievērošanas nodrošināšana. Galvenokārt tas attiecināms uz sabiedrības iesaisti. Piemēram, nav pieļaujams, ka arhitektūras pieminekļa īpašnieki netiek informēti par pieminekļa statusa maiņu, kā arī kultūrvēsturiska objekta saglabājamo un aizsargājamo vērtību noteikšana ir pašu īpašnieku pienākums.
- Granādas konvencija paredz arī ekonomiskā atbalsta principa nodrošināšanu, jo ir ļoti būtiski līdzsvarot kultūras mantojuma saglabāšanas un aizsardzības vēlmes ar finansiālajām iespējām. RVC un AZ un Latvijā kopumā šajā ziņā ir novērojamas pārmērīgas prasības kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un aizsardzībai.

2.8.3.8. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam un priekšlikumi Teritorijas plānojuma izstrādei

- 1) Sistemātiska kultūrvēsturiskā mantojuma novērtēšanas metožu ieviešana: nepieciešams veidot vienotu novērtēšanas sistēmu, kas apvieno Latvijas normatīvi apstiprinātās metodes ar nozarē aprobētām starptautiskām sistēmām (InterSAVE, HUL, Skotijas modelis, Matrix Scorecard u.c.). Metodika jāizstrādā un jāievieš valsts vai pašvaldību institūcijām. Tādējādi iespējams nodrošināt atbilstību UNESCO un ICOMOS rekomendācijām, kā tas sekmīgi notiek, piemēram, Kuldīgā.
- 2) Kultūrvēsturiskās vērtības kā plānošanas pamats: visa veida attīstības iecerēs integrēt sākotnējā stadijā veikto kultūrvēsturiskā mantojuma novērtējumu, kas ietver gan objektīvu punktu sistēmu, gan arī kvalitātes un lietotāju pieredzes aspektus. Novērtējums kļūst par būtisku argumentu teritorijas un objektu saglabāšanas vai pārveides lēmumos.
- 3) Sabiedrības iesaistes un dialoga stiprināšana: jāīsteno daudzpakāpju sabiedrības līdzdalības process, kas ietver iedzīvotājus, īpašniekus, investoru pārstāvjus, nevalstiskās organizācijas un pašvaldību. Tas nodrošina, ka kultūrvēsturiskā mantojuma nozīmes izvērtējums un risinājumi atbilst vietas garam un ilgtspējīgas attīstības interesēm.
- 4) Ietekmes novērtējuma rutinizācija: jāpadara par obligātu kultūras mantojuma ietekmes novērtējuma (HIA) veikšanu visiem nozīmīgajiem projektiem RVC teritorijā. Novērtējuma rezultāti jāiekļauj lēmumu pieņemšanā par būvēm, pārbūvēm un funkciju maiņu.

- 5) Datu, karšu un vizuālo materiālu ģeotelpiska integrācija: nepieciešams izmantot ĢIS kultūrvēsturiskā mantojuma elementu, autentiskuma, apdraudējumu un potenciāla fiksēšanai. Tas ļaus pieņemt stratēģiskus lēmumus telpiskā griezumā un nodrošināt publisku pārskatāmību.
- 6) Ilgtermiņa monitorings un atgriezeniskā saite: novērtēšanas rezultāti regulāri jāaktualizē, jāveido monitoringa sistēma autentiskuma zudumu, risku un attīstības iespēju savlaicīgai konstatācijai. Jāparedz mehānisms, kā izvērtējuma rezultātus izmantot ikdienas pārvaldībā un nākotnes plānošanā.
- 7) Mācību un ekspertīzes kapacitātes paaugstināšana: nepieciešama kvalificētu ekspertu piesaiste, metodiku pielāgošana vietējai situācijai un apmācību programmas vietējiem speciālistiem un ieinteresētajām pusēm.

8) Prasības jaunbūvēm RVC teritorijā

- Saglabājams apkārtējās vēsturiskās apbūves mērogs, raksturs, proporciju sistēma; respektējami tradicionālie materiāli.
- Jaunas ēkas nedrīkst ar apjomu vai izskatu kontrastēt ar blakus esošajām vēsturiskajām ēkām – augstums nosakāms pēc telpiskās analīzes, nedrīkst pārsniegt augstāko blakus esošo ēku vairāk kā par vienu stāvu.
- Jauna apbūve jāprojektē tā, lai respektētu vēsturisko telpas struktūru, ielu līnijas, laukumu proporcijas un tradicionālo jumtu formas.
- Jebkuras izmaiņas jumtu formā pieļaujamas tikai, ja tās uzlabo jumtu ainavu vai ir nepieciešamas saglabāšanai; izmaiņas saskaņojamas ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju.
- Neatļauta apbūve, kas aizsedz būtiskus vizuālos skatus, piemēram, Vecrīgas panorāmu.
- Augstas detalizācijas prasības ir būtiskas, lai novērstu interpretācijas risku un saglabātu kultūras mantojuma autentiskumu.

9) Prasības jaunbūvēm AZ teritorijā:

- Apbūves prasības var būt elastīgākas, taču saglabājama vizuālā saikne ar RVC; ievērojama publisko skatu pieejamība, īpaši uz Vecrīgas panorāmu.
- Jaunas apbūves augstuma, apjoma un būvapjoma prasības nosaka atbilstoši apkārtējai pilsētvides struktūrai un detālplānojumam; apbūves akcenti iespējami, bet ne augstāki par 121 m.
- Jauna apbūve jāintegrē pilsētas struktūrā – prioritāte attīstībai, kas uzlabo vietas funkcionalitāti, infrastruktūru un veicina publisko ārtelpu, vienlaikus respektējot RVC ietekmi.
- Aizliegta apbūve, kas var negatīvi ietekmēt vēsturisko centru vizuāli vai telpiski; jānodrošina publiska piekļuve Daugavai un citiem publiskiem objektiem.
- Detalizācijas pakāpe var būt mazāka nekā RVC, tomēr paliek obligāta iederīgas arhitektoniskās kvalitātes un kultūras mantojuma principu ievērošana.

Prasību veids	RVC	AZ
Mērogs, raksturs	Saglabā vēsturisko mērogu/raksturu	Elastsība, bet saikne ar RVC
Apbūves augstums	Ne vairāk par 1 stāvu virs blakus ēkas	Atbilstoši detālplānojumam, max akcentam 121 m
Materiāli, formas	Tradicionāli materiāli, jumtu formas	Atbilstoši apkārtējai apbūvei
Kultūras mantojuma aizsardzība	Augsta detalizācija, saskaņojumi	Prasības atbilstoši detālplānojumam

Publiskās telpas pieejamība	Jānodrošina visu skatu saglabāšana	Prioritāte publiskām funkcionālām zonām
-----------------------------	------------------------------------	---

2.9. Kultūrvēsturiski vērtīgo objektu analīze un klasifikācija

2.9.1. Ievads

Dinamiskā pilsētas vide, kurā mijas vēsturiskās un mūsdienu vērtības, prasa regulāru datu bāzes atjaunināšanu, lai atspoguļotu ne tikai oficiāli aizsargājamās pieminekļus, bet arī jaunidentificētus kultūrvēsturiskos elementus. Šis process ir saistīts ar starptautiskiem standartiem, tostarp ICOMOS doktrīnām par mantojuma inventarizāciju un UNESCO vadlīnijām par vēsturisko pilsētu dokumentēšanu, kas uzsver holistisku un multidisciplināru pieeju.

Valsts, reģiona un vietējas nozīmes kultūras pieminekļi Latvijā tiek regulēti ar 2001. gadā pieņemto un 2018. gadā grozīto likumu "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" un saistītajiem normatīvajiem aktiem. Šo objektu statusa piešķiršana, aizsardzība un izmantošanas kārtība atšķiras no ēkām, kurām ir vienkārši noteikta kultūrvēsturiskā vērtība, bet nav piešķirts oficiāls pieminekļa statuss.

Rīgā koncentrētas vairākas pieminekļu grupas, kas ietver pilsētbūvniecības, arhitektūras, vēstures, mākslas un industriālā mantojuma objektus. Šīs grupas ietver gan Rīgas centru, gan arī tādas vēsturiskās apkaimes kā Ķīpsala.

Pieminekļu grupas

Pieminekļu grupa	Raksturīgās teritorijas	Statistikas dati (aptuveni, publiski pieejamie)
Pilsētbūvniecības pieminekļi	Rīgas pilsētas vēsturiskais centrs, Ķīpsalas vēsturiskā apbūve	Divi pilsētbūvniecības pieminekļi
Arhitektūras pieminekļi	Viss RVC, t.sk. jūgenstila, koka un industriālā apbūve	Rīgā apmēram 2 400 arhitektūras pieminekļu; liela daļa koncentrēta RVC un AZ
Vēstures pieminekļi	RVC, Ķīpsala, Brāļu kapi u.c.	RVC vairāk nekā 30 objekti
Mākslas pieminekļi	RVC skvēri, parki, atsevišķi nami	Rīgā apmēram 2 400 mākslas pieminekļu (t.sk. daļa objektu atrodas RVC)
Industriālā mantojuma objekti	RVC perifērija, Ķīpsala	Precīzs skaits nav zināms, bet vairāki desmiti objektu (koka fabrikas, noliktavas u.c.)
Arheoloģiskie objekti	Vecrīgas arheoloģiskais komplekss, senkapi, nocietinājumu fragmenti, viduslaiku vēstures apbūves liecības esošo ēku pazemes daļās, vēsturiskās kapsētas ārpus RVC	Desmitiem objektu, piemēram, senās kapsētas, pilsētas nocietinājumi
Vēsturiska notikuma vieta	Vietas, kas saistītas ar nozīmīgiem vēsturiskiem notikumiem Rīgas attīstībā, sabiedriskās ēkas, laukumi	Precīzs skaits mainīgs, tiek nodalītas pēc tipoloģijas, vairākas desmit vietas reģistrētas

Avots: Pētījuma Autori

Kultūras pieminekļa statusa piešķiršanas kritēriji

Kritērijs/Statuss	Valsts nozīmes kultūras piemineklis	Reģiona nozīmes kultūras piemineklis	Vietējas nozīmes kultūras piemineklis	Ēka ar noteiktu kultūrvēsturisko vērtību (bez pieminekļa statusa)
Statusa piešķiršana	Priekšlikumu iesniedz jebkurš, izvērtē NKMP un saskaņo ar Kultūras ministriju. Piešķir, ja objekts ir izcili nozīmīgs valsts vai starptautiskā mērogā.	Priekšlikumu iesniedz jebkurš. Izvērtē Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde (NKMP), nosaka, vai nozīme konkrētam reģionam, apstiprina Kultūras ministrija	Priekšlikumu iesniedz jebkurš. Izvērtē pašvaldība sadarbībā ar NKMP, nozīme konkrētai pašvaldībai, apstiprina Kultūras ministrija	Vēsturiskās ēkas vērtību RVC un AZ nosaka NKMP un saskaņo PAD pēc īpašnieka, valdītāja vai būvniecības ieceres iesnieguma. Nav pieminekļa statuss.

Kritērijs/Statuss	Valsts nozīmes kultūras piemineklis	Reģiona nozīmes kultūras piemineklis	Vietējas nozīmes kultūras piemineklis	Ēka ar noteiktu kultūrvēsturisko vērtību (bez pieminekļa statusa)
Nozīmes kritēriji	Izcila zinātniska, kultūrvēsturiska, mākslinieciska vai izglītojoša nozīme starptautiskā vai Latvijas mērogā, unikāls autentiskums, vēsturisks datējums, tipoloģiskās grupas retums, personību vai notikumu nozīme.	Īpaša nozīme reģionālā līmenī — savdabība, tipiskums reģionam, zinātniska, kultūrvēsturiska, izglītojoša vērtība šaurākā ģeogrāfiskā rādiusā, piemēram, ēka, kas raksturīga konkrētam novadam vai reģionam	Neizceļas ar valsts vai reģiona līmeņa kritērijiem, bet ir nozīmīga un raksturīga tikai konkrētai pašvaldībai, izceļ autentiskumu un oriģinālās substances saglabātību, kultūrvēsturisku nozīmi vietējā sabiedrībā	Vēsturiskās ēkas vērtē pēc būvniecības perioda (parasti >50 gadiem), stilistikas, autorības, arhitektoniskās unikalitātes, oriģinālo elementu saglabātības; vērtība galvenokārt Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijā ārpus UNESCO zonas.; RVC AZ teritorijā to veic NKMP,
Iekļauts valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā	Jā. Iekļauts kā valsts nozīmes piemineklis (valsts saskaņošanai).	Jā. Iekļauts kā reģiona nozīmes piemineklis (ar valsts iesaisti).	Jā. Iekļauts kā vietējās nozīmes piemineklis (pašvaldības lēmums, ko nodod KM apstiprināšanai, atsevišķos gadījumos lūdzot viedokli NKMP).	Nē. Nav iekļauta valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā; piešķirti aizsardzības noteikumi pašvaldības līmenī.

Avots: Pētījuma Autori

2.9.2. Kultūras pieminekļu aizsardzības un izmantošanas prasības

2.9.2.1. Valsts un reģiona nozīmes kultūras pieminekļi

Saglabāšanas, restaurācijas un remonta darbi atļauti tikai ar NKMP atļauju.

Uzraudzību veic valsts institūcijas.

Jebkādas izmaiņas, kas var ietekmēt pieminekļa vērtību, ir stingri kontrolētas un jāveic atbilstoši apstiprinātai dokumentācijai.

Pieejams valsts līdzfinansējums - Kultūras pieminekļu konservācijas un restaurācijas programma, kas paredzēta galvenokārt objektu konservācijas un restaurācijas darbu veikšanai.

Vietējas nozīmes kultūras pieminekļi

Saglabāšanas, restaurācijas un remonta darbi atļauti tikai ar pašvaldības atļauju, kas ir kompetentā institūcija vietējās nozīmes pieminekļiem.

Uzraudzību veic attiecīgā pašvaldība.

Jebkādas izmaiņas, kas var ietekmēt pieminekļa vērtību, jāveic tikai ar pašvaldības atļauju un kompetenta speciālista vadībā. NKMP vērtē būvniecības ieceres, kas paredz izmaiņas vietējās nozīmes pieminekļa fasādēs, tikai RVC AZ teritorijā, tāpat kā jebkura statusa ēkām RVC AZ teritorijā. (MK127. 9. p.) Izmaiņas, kas var ietekmēt konkrēti vietējās nozīmes pieminekļa vērtību, vērtē tikai pašvaldība. Tādējādi divu pakāpju vērtējums praksē izrādās pat komplicētāks nekā valsts nozīmes pieminekļiem.

Pieejams pašvaldības līdzfinansējums.

Ēkas ar noteiktu kultūrvēsturisko vērtību (bez pieminekļa statusa)

Saglabāšana un izmantošana ir īpašnieka ziņā, ja vien ēka nav iekļauta kādā īpašā aizsardzības zonā (piemēram, pilsētbūvniecības pieminekļa teritorijā) vai nav noteikti citi ierobežojumi, piemēram, teritorijas plānojumā. Ir noteiktas speciālas prasības MK noteikumu Nr.127. 4. punktā, kā arī detalizēti aprakstītas 7. punkta apakšpunktos, kas nosaka prasības katrā RVC un AZ atšķirīgajā daļā.

Ja šādu ēku vēlas pārveidot vai nojaukt, tāpat nepieciešama atļauja no pieminekļu aizsardzības institūcijām. Savukārt, atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr.127. 4. punktam: “Ja kultūrvēsturiski unikāla, ļoti vērtīga vai vērtīga ēka ir bojāta tā, ka nav iespējama tās atjaunošana un restaurācija un ir zudusi attiecīgās ēkas kultūrvēsturiskā vērtība, tās vietā pieļaujama tikai tāda paša apjoma un būvmateriāla ēkas būvniecība, saglabājot esošās autentiskās kultūrvēsturiskās vērtības.”

Normatīvā regulējuma galvenās atšķirības

- Aizsardzības līmenis: valsts, reģiona un vietējas nozīmes pieminekļiem ir noteikta augsta aizsardzības pakāpe, tostarp nepieciešamība saņemt atļaujas jebkādām izmaiņām, savukārt ēkām ar tikai noteiktu kultūrvēsturisko vērtību šādas prasības nav, kamēr netiek veiktas izmaiņas ēkas ārējā veidolā, kas saskaņojamas ar NKMP kā UNESCO teritorijas un/vai RVC pilsētībūvniecības pieminekļa pārveidojumi. MK noteikumi Nr.127 nosaka izņēmumus. Piemēram, Vecrīgā, bulvāru lokā un kodola daļā unikālām, ļoti vērtīgām un vērtīgām ēkām saglabājama vēsturiskā jumta forma. Izņēmumi ir pieļaujami, ja saņem atļauju no NKMP, Būvvaldes un Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padomes.
- Uzraudzības institūcija: Valsts nozīmes pieminekļus uzrauga NKMP, vietējās nozīmes – pašvaldība.
- Izmantošanas ierobežojumi: pieminekļiem noteikti konkrēti izmantošanas un saglabāšanas režīmi, tostarp aizliegums iznīcināt un prasība saglabāt autentiskumu. Ēkām bez pieminekļa statusa ierobežojumi noteikti MK noteikumos Nr.127, nosakot ēkas ārējā veidola izmaiņu saskaņošanu ar NKMP kā UNESCO vai RVC pilsētībūvniecības pieminekļa pārveidojumus.

2.9.3. Esošās situācijas raksturojums (ēkas ar kultūrvēsturisku vērtību)

Kultūrvēsturiski nozīmīgo objektu tipoloģisko grupu noteikšana, ieskaitot industriālās mantojuma, pēckara modernisma un 21. gadsimta arhitektūras pieminekļus, ļauj veidot diferencētu aizsardzības un pārvaldības politiku. Šīs grupas jāidentificē, balstoties ne tikai uz formālām aizsardzības kategorijām, bet arī uz pētnieciskiem kritērijiem – vēsturiskā konteksta nozīmīgumu, pilsētībūvniecisko struktūru veidojošo lomu un sabiedrības uztveres aspektiem. Plānošanas dokumentos jāiekļauj gan valsts nozīmes objekti, gan lokālas vērtības ēkas, kas kopā veido Rīgas pilsētas identitāti un tiem jāsekmē skaidra vērtību statusu izpratne, kā arī objektu piederība katrai no vērtību grupām - UNESCO universālās vērtības (atribūti), nacionāla nozīme, pilsētas, apkaimes vai loka nozīme.

Rīgas vēsturiskā centra likums un tam pakārtotie MK noteikumi Nr.127 nosaka kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām RVC un AZ ierobežojumus, kas pēc būtības ir līdzīgi valsts vai vietējas nozīmes pieminekļiem. Šie ierobežojumi attiecas ne tikai uz valsts aizsargājamiem pieminekļiem, bet arī uz ēkām, kurām noteikts kultūrvēsturiskās vērtības statuss (kultūrvēsturiski unikālas, ļoti vērtīgas, vērtīgas ēkas).

Ēkas vērtības statuss nosaka atbilstošu, ar tām pieļaujami veicamo darbību kopumu (skatīt tabulu zemāk).

Veicamās darbības atbilstoši ēkas kultūrvēsturiskās vērtības līmenim

Darbības veids	Valsts nozīmes kultūras piemineklis = pielīdzināts Kultūrvēsturiski unikāla ēka jeb potenciāli valsts nozīmes piemineklis	Reģiona nozīmes kultūras piemineklis = pielīdzināts Kultūrvēsturiski ļoti vērtīga ēka	Vietējās nozīmes kultūras piemineklis = Kultūrvēsturiski vērtīga ēka
Saglabāšana	Obligāta	Obligāta	Obligāta
Restaurācija	Atļauta, nepieciešams NKMP saskaņojums	Atļauta, nepieciešams NKMP saskaņojums	Atļauta ar pašvaldības un NKMP saskaņojumu
Konservācija	Atļauta, īpaši nozīmīgās	Atļauta	Atļauta

Darbības veids	Valsts nozīmes kultūras piemineklis = pielīdzināts Kultūrvēsturiski unikāla ēka jeb potenciāli valsts nozīmes piemineklis	Reģiona nozīmes kultūras piemineklis = pielīdzināts Kultūrvēsturiski ļoti vērtīga ēka	Vietējās nozīmes kultūras piemineklis =Kultūrvēsturiski vērtīga ēka
	ēkās ieteicama		
Atjaunošana	Ļoti ierobežota, tikai ar NKMP atļauju	Ierobežota, ar NKMP saskaņojumu	Iespējama ar pašvaldības saskaņojumu
Pārbūve (būtiskas izmaiņas, piebūves u.c.)	Aizliegta	Ļoti ierobežota	Iespējama ar saskaņošanu un nosacījumiem
Nojaukšana	Aizliegta	Aizliegta	Ļoti ierobežota

Avots: Pētījuma Autori

Lai veiktu salīdzinošo analīzi, Pētījuma ietvaros izdalītas sešas ēku kultūrvēsturiskās vērtības grupas, t.i., pieminekļu statuss pielīdzināts atbilstošajai kultūrvēsturiskajai vērtībai, ieviešot vērtējuma indeksu no 0 (vidi degradējoša ēka) līdz 5 (kultūrvēsturiski unikāla ēka jeb valsts nozīmes piemineklis)(skatīt tabulu zemāk).

Ēku dalījums atbilstoši kultūrvēsturiskās vērtības līmenim

Indekss	Kultūras piemineklis	Pielīdzinājums kultūrvēsturiskajai vērtībai	Apraksts
5	Valsts nozīmes kultūras piemineklis		
		=Kultūrvēsturiski unikāla ēka	Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļauti vai potenciāli valsts nozīmes pieminekļi
4	Reģiona nozīmes kultūras piemineklis		
		=Kultūrvēsturiski ļoti vērtīga ēka	Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļauti vai potenciāli reģiona nozīmes pieminekļi
3	Vietējās nozīmes kultūras piemineklis		
		=Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojoša ēka vai potenciāli vietējas nozīmes pieminekļi
2		Ēka ar nelielu kultūrvēsturisku vērtību	Vienkāršas (fona) vai pārveidotas vēsturiskas ēkas
1		Ēka bez kultūrvēsturiskas vērtības	Ēka, kuras zaudēšana nerada negatīvas pārmaiņas pilsētvidē
0		Vidi degradējoša ēka	Ēka degradē apkārtējo pilsētvidi mēroga un rakstura dēļ
nav		Kultūrvēsturiskās vērtības līmenis nav noteikts	Jāveic novērtēšana

Avots: Pētījuma Autori

Savietotais iedalījums grupās ir dots kartē (pielikums “Kultūrvēsturiskā vērtība un pieminekļu statuss”). Atbilstoši PAD sniegtai kartogrāfiskai informācijai un no NKMP saņemtajiem materiāliem, RVC un AZ ir šāds kopējais novērtēto ēku skaits un sadalījums (pavisam RVC un AZ atrodas apmēram 11 000 ēkas, NKMP speciālisti veikuši novērtējumu (uz 2024. gada novembri) 5 320 ēkām, teritorijā ir 962 valsts, reģiona un vietējas nozīmes pieminekļi). No 52 apbūves fragmentiem ar īpašiem noteikumiem (skat karti: Kultūrvēsturiskā vērtība un pieminekļu statuss) 100% ēkas novērtētas tikai piecos – 21,31,34,35 un 49, savukārt pa vienai vai divām novērtētām ēkām iztrūkst

fragmentos 43, 26, 51, 33, 30, 44 un 25. Mazāk kā 1/3 ēku ticis novērtēts 7 fragmentos, Detalizēts katra apbūves fragmenta izvērtējums - gan esošās situācijas apraksts, gan arī norādes uz neievērotajiem TIAN punktiem dots pielikumā (Apbūves fragmentu novērtējums-tabula). Salīdzinot pilnībā novērtētos fragmentus ar Rīgas domes 2006.gada 7.februāra saistošo noteikumu Nr.38 6.pielikumā noteikto Teritorijas fragmentu izvērtēšanas secību, secināms, ka no prioritātēm novērtēts tikai viens - 21. fragments (Retinātas mazstāvu koka un mūra apbūves fragments Ģertrūdes un Aleksandra Čaka ielā), kas apliecina, ka Noteikumos iecerētais reālajai attīstības secībai pilsētā neatbilst.

Ēkas ar novērtētu kultūrvēsturiskās vērtības līmeni

Teritorija	Kopējais novērtēto ēku skaits	Koka ēkas	Mūra ēkas
RVC	~3 760	~670	~3 090
AZ	~1 560	~400	~1 160
Kopā	~5 320	~1 070	~4 250

Avots: Pētījuma Autori

Ēku ar novērtētu kultūrvēsturiskās vērtības līmeni funkcionālais sadalījums (pēc PAD sniegtās informācijas)

Teritorija	Kopā	Dzīvojamās	Publiskās	Rūpniecības	Grausti bez funkcijas	Citas
RVC	3 760	~2 400	~800	~60	~100	~400
AZ	1 560	~900	~300	~100	~50	~210
Kopā:	5 320	~3 300	~1 100	~160	~150	~610

Avots: Pētījuma Autori

Apkopojot datus, konstatēts, ka pieminekļa statuss vai kultūrvēsturiskā statusa novērtējums nav pasargājis ēkas no neatbilstoši uzturētu ēku statusa. Valsts aizsardzībā esošas ēkas, kas ieguvušas šādu statusu, attēlotas kartē. Kā redzams kartē (pielikums "Neatbilstoši uzturētas ēkas"), no 796 ēkām neatbilstoši uzturētas RVC ir 51 ēka, bet AZ 69 (kopā 15%). Tas liecina par nepiemērotiem apstākļiem - neesošu finansējumu, nepietiekamu motivāciju, atbilstošas kompetences meistarību izstrādāt u.c. nosacījumiem šādu ēku apsaimniekošanai. Ēku atjaunošanu kavē arī pārlieku ierobežojošie noteikumi. Tā, piemēram, Rīgas domes saistošo noteikumu punkts 618.1.3. nosaka, ka ēku Blaumaņa ielā 23 (kadastra apzīmējums 01000300039001) pieļaujams tikai restaurēt vai renovēt. Līdz pat šim brīdim ēka nav atjaunota, tai ir piešķirts vidi degradējošas, resp., neatbilstoši uzturētas ēkas statuss un tā ilgu laiku bija aizsegta ar sietu. Līdzīgi nav atjaunotas ēkas Dzirnavu ielas posmā starp Antonijas ielu un Ganību dambi. Uzskatāmi koka ēku pašreizējais stāvoklis redzams kartē (pielikums "Neatbilstoši uzturētas ēkas").

2.9.4. Citi pilsētvidi veidojošie elementi

2.9.4.1. Pilsētvides struktūra

Apbūves raksturu nosaka gan vēsturiskā pilsētas attīstība, kas atspoguļota vēsturisko karšu savietojumā, gan pašreizējais apbūves blīvums. Ilustratīvi apbūves blīvums vienā mērogā dažādās RVC un AZ daļās attēlots grafiskajā tabulā (pielikums "ApbūvesRakstursBlivums-Atteli").

2.9.4.2. Zemesgabali RVC

RVC apbūves struktūras un attīstības analīze veikta, ĢIS sistēmā savietojot vēsturiskos plānus ar mūsdienu situāciju. Aktīva bijušo priekšpilsētu, tagad AZ, attīstība aizsākās 19. gadsimta otrajā pusē. Uzskatāmi struktūras ģenēze redzama 1867. gada plāna un mūsdienu sarkano līniju savietojuma kartē (pielikums "Savietots mūsdienu un 1867.gada plāns").

Salīdzinot 1883. gada (pielikums "Savietots mūsdienu un 1883.gada plāns") Rīgas plānu ar mūsdienu kadastra informāciju, redzams, ka virkne zemesgabalu ir tikuši apvienoti jau 19. gadsimta beigās – 20. gadsimta sākumā (pielikums "Apvienoti zemesgabali-Atteli"). Pazīstamākais šāda apvienojuma rezultāts ir Īres nams Brīvības un Ģertrūdes ielu stūrī, kas pazīstams arī kā "Bungnerhof". Īres namu, apvienojot divus zemes gabalus, izbūvēja Rīgas namu būves akciju

sabiedrība. Projekta autors — Berlīnes arhitekts A. Gīzeke, darbus vadīja arhitekts Vilhelms Neimanis (1849—1919). Vienam īpašniekam piederošu zemesgabalu apvienošana un to robežu pārkārtošana ar nolūku realizēt plašāku būvprogrammu realizēta virknē citu RVC un AZ zemesgabalu. RVC zemesgabalu izmērs ir variabls (pielikums “Zemesgabalu izmēri”). Uzskatāmi redzams, ka lielākie zemes gabali, kas pārsniedz 2 000 m², izvietoti AZ. Daudzos no tiem iespējama un plānota apbūve, kuras sekmēšana un harmoniska attīstība ir viens no turpmāko plānošanas dokumentu uzdevumiem.

Spēkā esošā teritorijas plānojuma būvnoteikumos iestrādātais aizliegums apvienot zemesgabalus zināmā mērā ir pretreakcija mūsdienu modernisma arhitektūras vienmuļībai, monetāru apsvērumu diktētai arogancei pret ielas ainavu un publiskās telpas cilvēcisko mērogu. Bez tam vēsturiskā Rīgas centra zemesgabalu struktūra attīstījusies pakāpeniski gadsimtu gaitā un ir organisks pilsētvides izaugsmes rezultāts. Parcelācijas saglabāšana ir saistīta gan ar kultūru, gan tiesiskām tradīcijām un pat urbānistisku loģiku, kas nodrošina daudzveidīgus īpašumus, novērš monokultūru un atbalsta sabiedriski atbildīgu apbūvi. Tradīcija tikusi turpināta, lai uzturētu pilsētas telpas un kvartālu dažādību. ¹⁰⁰Diemžēl 20. gadsimta pēdējās trešdaļas un 21. gadsimta pirmā ceturkšņa arhitektūras formu valoda un ēku funkcionālais piepildījums 19. gadsimta beigu – 20. gadsimta sākuma arhitektūras smalkumam tikai atsevišķos gadījumos veidojis harmonisku turpinājumu.

2.9.4.3. Stāvu skaits un absolūtais augstums

Informācija par esošo ēku stāvu skaitu dota kartē (pielikums “Ēku stāvu skaits un realizētās liftu izbūves”). Ņemot vērā to, ka Rīgai raksturīgs neliels reljefa pieaugums austrumu virzienā ar Grīziņkalnu kā augstāko RVC un AZ vietu (pielikums “Zemes virsmas reljefs”), ēku absolūto augstumu iespējams noteikt un salīdzināt, atņemot no virsmas modeļa reljefa modeļa datus. Rezultātā iegūta apbūves absolūto augstumu karti (pielikums “Ēku absolūtie augstumi”). Atšķirībā no stāviem, kuriem iespējams atšķirīgs augstums, plānojuma dokumentos būt jānosaka kopējais ēkas augstums.

2.9.4.4. Koka ēkas

Koka apbūves veidošanās priekšpilsētās aizsākās 18. gadsimta beigās. 1912. gadā tika nodedzinātas ēkas lokā ap Vecpilsētu un pilsētas austrumu virzienā, bet uz dienvidaustrumiem no Krišjāņa Barona ielas apbūve saglabājās. Piemēram, ēkā Blaumaņa ielā 23 integrēti 18. gadsimta beigu apbūves fragmenti.

Priekšpilsētu attīstību 19. gadsimtā sekmēja prasība izmantot ēku būvniecībā tipveida projektus. 1809. gadā izdoti divi paraugfasāžu albumi, kuros bija publicēti 100 projekti. Autori - arhitekti Luidži Ruska un Viljams Geste. 1811. gadā šos krājumus papildināja žogu un vārtu paraugu albums (arhitekti L. Ruska un Vasilij Stasovs). 1812. gadā izdoti vēl divi fasāžu albumi ar arhitekta V. Stasova zīmējumiem, kurus papildināja 26 kvartālu plānojuma priekšlikumi. Pavisam šajos piecos izdevumos iekļauti ap divi simti dzīvojamo, saimniecības ēku, tirdzniecības un citu privāto būvju projektu, kā arī 70 vārtu un žogu paraugu.

Paraugfasāžu lietošana Rīgā kļuva obligāta no 1810. gada līdz pat 1850. gadam, un prasības to lietošanai bija iestrādātas būvnoteikumos. Līdz 1814. gadam pēc paraugfasādēm Rīgā tika uzceltas 245 ēkas, t.sk. 37 divstāvu, izmantojot galvenokārt četrus paraugprojektus. Līdz 1817. gadam katru gadu tika uzceltas ap 130 guļbūvju. 19. gadsimta vidū celtniecības vilnis nedaudz pierima, bet atkal atsākās pēc 1858. gada, kad priekšpilsētās atļāva celt mūra namus. Tomēr koka ēku būvniecība turpinājās. Piemēram, 1898. gadā Rīgā uzcēla 338 koka ēkas un tikai 113 mūra ēkas.

Koka ēku datējumu kartē apkopotas ēkas pēc to izbūves gada (pielikums “Koka ēku hronoloģija”), savukārt ēku datējums pēc PAD rīcībā esošajiem datiem attēlots kartē (pielikums “Klasteri, apbūves fragmenti un ēku datējums”).

Koka ēku pārvietošana veikta jau 19. gadsimta beigās. Piemēram, zemesgabalā Rīgā, Skolas ielā 1, pēc arhitekta Johana Koha (1850—1915) projekta tika izbūvēts piecstāvu īres nams. Uz tā atradās 1820. gadā celta koka ēka. Projektējot Torņakalna baznīcu, arhitekts ierosināja Skolas ielas 1 ēkas īpašniecei koka ēku uzdāvināt Torņakalna baznīcas draudzei. Tā kopš 1890. gada

atrodas Indriķa ielā 8. Sākotnēji [OBJ]kalpoja kā Torņakalna draudzes pastorāts. Šobrīd ēkā atrodas pirmsskolas vecuma bērnu attīstības studijas BAMBINO Torņakalna filiāle.

Vairums no gandrīz 800 RVC un AZ koka ēku ir viena vai divu stāvu būves ar stāviem divslīpu jumtiem, standartizētā guļbaļķu vai stāvbūvju konstrukcijā. Guļbaļķu ēku sienas 15 - 20 cm biezumā veidotas no aptēstiem skuju koka baļķiem 13 - 14 vainagu augstumā, kas stūros savienoti gludos pakšos. Ārpusē sienas apšūtas ar horizontālu profilētu dēļu klājumu, stūros vertikāli dēļi pilastru formā. Jumta segums sākotnēji bijuši S-veida māla dakstiņi, vēlāk izmantots dzelzs skārds. Ēkām raksturīgs klasicisma – bīdermeiera stilistikā ieturēts koka dekors, kas kopā ar relatīvi platiem profilētiem dēļiem nosaka fasāžu raksturu. Atsevišķām atjaunotajām ēkām, piemēram, Ernesta Birznieka-Upīša ielā 4, ārsienas veidotas no keramikas blokiem ar dzelzsbetona pārsegumiem, pie kuriem stiprināta koka fasādes kopija. Līdzīga pieeja izmantota Lāčplēša ielā 20, kur ēkas ārsienas mūrētas no gāzbetona blokiem.

2.9.4.5. Liftu piebūves un ietekme uz kultūrvēsturisko mantojumu

Lifta ierīkošana ēkās saistīta ar daudzstāvu namu celtniecību 20. gadsimta sākumā, un parasti tas bija ietverts ēkas apjomā. Apmierinot mūsdienu cilvēka prasības pēc ērtāka dzīvesveida un vides pieejamības nodrošinājuma, virknei vēsturisko ēku, kas sākotnēji bijušas bez lifta, tiek izbūvēti dažāda veida lifti gan iekšējpā, gan apjoma ārpusē, parasti pagalmā. Tas nozīmē gan ēkas apjoma, gan arī fasādes izmaiņas, jo tehnoloģiski nepieciešamās iekārtas lifta piebūves parasti paaugstina. Lifti tiek ierīkoti gan slēgtos apjomos, kuru apdare veidota atbilstoši vēsturiskai ēkai, gan modernās stiklotās konstrukcijās, demonstrējot kontrastu starp vēsturisko un mūsdienu arhitektūru. Lai izvērtētu jaunbūvēto liftu ietekmi uz kultūrvēsturisko mantojumu, Pētījuma ietvaros apskatīts veikto pārbūvju raksturs un to atbilstība Saistošajiem noteikumiem Nr.38 un MK noteikumiem Nr.127.

Selektīvā kārtībā apsekotas 27 ēkas. No tām 18 ir valsts vai reģiona nozīmes arhitektūras pieminekļi. Gandrīz 75% no visiem objektiem liftu ierīkošana vai atjaunošana notikusi ēkā un nav tiešā mērā saistīta ar apjoma izmaiņām un ietekmi uz apkārtējo apbūvi. Nedaudz vairāk kā 1/4 daļa (27%) lifti ierīkoti ārpus ēkas, tāpēc tiem veikts ietekmes novērtējums gan uz konkrēto ēku, gan uz apkārtējo apbūvi kopumā.

2.9.4.6. Bēniņu un jumtu pārbūves ietekme uz kultūrvēsturisko mantojumu

Bēniņu stāva un/vai jumta pārbūve, tai skaitā jaunu jumtu logu izbūve, terašu un jaunu konstrukciju izbūve uz jumta ir viens no būtiskākajiem izmaiņu procesiem, kas var negatīvi ietekmēt ēkas vēsturisko apjomu, kā arī degradēt jumtu ainavu, ja kādā apbūves zonā vienkopus koncentrētas vairākas šādas ēkas. Līdz ar to, Pētījuma ietvaros apskatīts veikto pārbūvju raksturs un to atbilstība Saistošajiem noteikumiem Nr.38 un MK noteikumiem Nr.127.

Pētījuma Autoru rīcībā ir informācija par laika periodā no 2007. gada līdz Pētījuma Autoru apsekojuma veikšanas laikam ekspluatācijā nodotajiem objektiem, kuros veikta atšķirīga mēroga bēniņu izbūve, pārbūve vai rekonstrukcija un ar šiem darbiem saistītās jumta izmaiņas. Selektīvā secībā apsekoti 66 objekti, no kurām 23 ēkas (~35%) ir valsts vai reģiona nozīmes arhitektūras pieminekļi. Nevienā no saskaņotajiem un ekspluatācijā nodotajiem objektiem nav izbūvētas jumta terases vai cita veida izbūves, kas degradētu kultūrvēsturisko mantojumu, tomēr, apsekojot jumtu ainavu <https://georiga.eu/3d-riga/>, redzama šādu konstrukciju esamība RVC teritorijā, mazāk AZ. Autoru rīcībā nav informācijas, kad veiktas minētās pārbūves (atsevišķus piemērus situācijas vizualizācijai skat. Neatbilstošas jumtu terases un izbuves). Domājams, ka liela daļa no tām veiktas jau 20.gs.nogalē un 21.gs.sākumā. Līdz ar to apsekojumā šādi gadījumi nav vērtēti.

Praktiski visās ēkās veiktas pārbūves, kurās bēniņiem ir mainīta funkcija no nedzīvojamās telpas uz telpu ar dzīvojamu vai administratīvu funkciju. Tas paredz dabīgā apgaismojuma ierīkošanu un jaunu logu izbūvi, kas nozīmē vēsturiskās situācijas izmaiņas un jumta pārbūvi, kura lielākā vai mazākā mērā ietekmē gan ēkas apjoma arhitektūru, gan apkārtējo apbūvi un jumtu ainavu.

Apsekojuma rezultāti:

- Bēniņu vai jumta pārbūve veikta 43 ēkām RVC, un 23 ēkām AZ. No visām tikai divas ir koka ēkas.
- 23 ēkām novērtējums - kultūras pieminekļi, 17 ēkām - kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas, deviņām ēkām – ēkas ar nelielu kultūrvēsturisku vērtību. Pārējo apsekoto ēku vērtība nav noteikta.
- Pārbūves veiktas 57 ir dzīvojamās ēkās (CC1122), astoņās biroja ēkās (CC1220) un vienā ēkā, kas ir ārstniecības un veselības aprūpes iestāde (CC1264). Tas norāda, ka 86% gadījumu bēniņu telpa pielāgota dzīvokļiem.
- Izdalāmas 3 veidu bēniņu pārbūves, kas saistītas ar jumta formas izmaiņām, neskaitot jumta logu izbūves:
 - 51% ēku saglabāta sākotnējā jumta forma, t.sk., ja visa ēka ir paaugstināta par vienu stāvu;
 - 29% ēku daļēji mainīta vēsturiskā jumta forma, pārsvarā pagalma pusē uzceļot vienu stāvu, mainot jumta slīpnes leņķi un atsevišķos gadījumos izbūvējot vienu vai vairākas jumta terases;
 - 12% ēku pilnībā mainīta vēsturiskā jumta forma.
- Jumta seguma materiālu saglabātība:
 - 95% ēku saglabāts vēsturiskais jumta segums vai uzlikts jauns atbilstošs materiāls (ieskaitot mūsdienu skārdu, kam ir no vēsturiskajām skārda loksnēm atšķirīgs dalījums);
 - Jumta segums uz vēsturiskajam neatbilstošu konstatēts trim ēkām, no kurām vienai ēkai jumta forma nav mainīta, bet divām notikusi pilnīga jumta pārbūve.
- Jumta logi. Lielākajai daļai ēku, kurās bēniņi pielāgoti dzīvošanai/darbam, jumta logi izbūvēti kā papildinājums esošajiem vai pilnībā no jauna. 3 ēkas, kam nav jumta logi, paceltas par stāvu, saglabājot sākotnējo jumta formu. Pārējās ēkās jaunie logi veidoti kā izbūves, tie iebūvēti jumta plaknē vai abi varianti kombinēti:
 - saglabāts vēsturiskās jumta logu izbūves un izbūvētas jaunas, atbilstošas 23 % ēku;
 - vēsturiskai ēkai neatbilstoša veida jumta logu izbūves konstatētas 20% ēku;
 - bēniņu izgaismošanai jumta slīpnē logi iebūvēti 70% ēku. Gandrīz 1/2 no tām logi kombinēti ar logu izbūvēm.
- Bēniņu un jumta pārbūves konkrētu ēku fasāžu arhitektūru ietekmē nebūtiski, jo pārsvarā saistītas ar izmaiņām pagalma fasādēs, kas no ielas nav redzamas. Tas attiecināms uz 2/3 apsekoto ēku. Atlikušai trešdaļai ēku pārbūves redzamas no ielas, galvenokārt lielākā rakursā un ielas perspektīvā, ko galvenokārt nosaka centra ielu apbūves augstums. Lielāka ietekme šīm pārbūvēm ir uz apjomiem, jo tiek pilnībā vai daļēji mainīta jumta forma un veidotas jaunas jumtu logu izbūves. Kopumā apsekoto ēku apjomu izmaiņas nav radikālas (atsevišķi izņēmumi), un tikai divos gadījumos ir samazināta ēku arhitektoniskā vērtība salīdzinājumā ar 2006. gadā noteikto kultūrvēsturisko vērtību RVC ietvaros.
- Apsekotajām ēkām ar bēniņu un jumta pārbūvi, ņemot vērā to redzamību no ielas, praktiski nav notikušas izmaiņas, kas būtiski ietekmētu apkārtējo apbūvi. Kopumā pārbūvēs saglabāta atbilstība apkārtējās apbūves raksturam un mērogam.
- Atšķirībā no kopējā apbūves rakstura veiktās bēniņu un jumta pārbūves vistiešāk ietekmē jumtu ainavu, kas novērtējama no pilsētai raksturīgajiem augstākiem skatu punktiem atbilstoši Saistošo noteikumu Nr.38 3.1.4.1.-3.1.4.12. punkta prasībām, kā arī no putna lidojuma uzņemtiem skatiem. Visbūtiskāko iespaidu atstāj lielā skaitā jumta plaknē iebūvētie logi, kas atsevišķi izkaisīti pa visu jumtu vai bloķēti pa vairākiem, tādējādi samazinot jumta materiāla apjomu, kas ir noteicošs faktors jumtu ainavā. Otrs faktors - ar jumta logu izbūvēm pārsātināti jumti, kas nav raksturīgi RVC un AZ. Izvērtējot apsekotās ēkas, konstatēts, ka procentuāli vislielākais ēku skaits (41%) ir ēkas, kuru pārbūves būtiski

neietekmē jumtu ainavu. 29% ēku pārbūves ietekmē jumta ainavu, bet 17% to neietekmē. Atsevišķām ēkām tehniski nebija iespējams izvērtēt iespaidu, kādu bēniņu pārbūve atstājusi uz jumta ainavu.

- 17% apsekoto ēku uz jumta izbūvētas dažāda rakstura inženieriekārtas, kas nav redzamas no ielas un nemazina ēkas arhitektonisko vērtību, bet atstāj iespaidu uz kopējo jumtu ainavu.

2.9.5. Pārveidojumi un izmaiņas pilsētvidē kopš 2006. gada

RVC un AZ kopš 2006. gada ir notikušas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas izmaiņas. Par to liecina uzceltās jaunbūves, daļēji vai pilnībā rekonstruētās vai atjaunotās dažādas funkcijas ēkas, kā arī demontētās ēkas. Pētījuma Autoru rīcībā esošajos datos nav atsevišķi izdalīta informācija par jaunbūvju, ēku atjaunošanas projektu, fasāžu renovācijas vai atsevišķu telpu, ēku daļu rekonstrukciju. Visi minētie dati apvienoti vienotā sistēmā kopā ar inženierkomunikāciju pārbūvē un iekštelpu projektiem. Tāpat demontēto ēku skaitā, kas sasniedz gandrīz 2 800 ēku, ietilpst gan nedzīvojamās, gan dzīvojamās ēkas (ap 190), gan inženierbūves un citas konstrukcijas. Lielākā daļa no tām atzīmētas kā "izziņa par būves neesamību", kas neļauj spriest par ēku nojaukšanas laiku. Līdz ar to pārveidojumu analīze un raksturojums veidots, daļēji pamatojoties uz PAD sniegtajiem materiāliem, daļēji uz apsekojumu dabā un GEO Rīga iegūtās informācijas.

Šobrīd kvantitatīvas apbūves pārmaiņas pamatā saistītas ar AZ teritorijā esošo klāsteru jauno apbūvi – Ganībām, New Hansa city, Viesturdārzu, tāpat Pētersalu un daļēji Skansti (šajā klāsterī vairāk ir perspektīvie plāni apbūvei). RVC zonā lielākais skaits jaunbūvju kompleksi lokalizētas Alksnājā (klāsteris Vecrīgā) un Centrs ZR, kā arī klāsteros Stacija 1 un daļēji Centrs DA, kuros pilnībā no jauna ar daudzfunkcionālām ēkām tiek apbūvētas tukšās teritorijas (gruntsgabali vai kvartāli ar zudušu vai nepastāvējušu apbūvi). Vairākas jaunas dzīvojamās ēkas ar vai bez tirdzniecības telpām un administratīva rakstura ēkas uzceltas atsevišķos gruntsgabalos Centrā un klāsterī Barona 1. Intensīvāka apbūve vērojama arī AZ teritorijā, piemēram, klāsteros Barona 2, Brasā un Dārzos. Pa kādai jaunbūvei ir uzcelts arī vēsturiskajos industriālajos rajonos – Zemitānos, kā arī Deglava un Lapeņu kolonijā gar Krišjāņa Valdemāra ielu.

Kopumā jaunbūves atbilst RVC un AZ pastāvošajam regulējumam, kas attiecas uz apkārtējās vides mērogu un apbūves raksturu, bet ir ēkas, kurās nav ievērota vēsturiskās apbūves materialitāte, piemēram, ēkai Kungu ielā 5, kuras apdarē izmantots vecpilsētai neraksturīgs pulēts dabīgais akmens (melns granīts). Jaunbūvēs, kas veidotas starp vēsturiskām ēkām, bieži fasādēs dominē stiklojums, kas uzskatāms par neitrālu risinājumu un nedisharmonē ar pārējo apbūvi.

Vēsturisko ēku pārbūves skārušas pilsētas un valsts līmenī nozīmīgus objektus kā Rīgas pili, Latvijas Nacionālo mākslas muzeju, Rīgas biržu un citus objektus, tā arī ierindas nozīmes dzīvojamās un administratīvās ēkas. To pārbūvēs un rekonstrukcijā redzami dažādi risinājumi. Ir ēkas, kurām veiktas apjoma izmaiņas, paaugstinot tās ielas pusē vai arī tikai pret pagalmu. Šādas ēkas ir mazāk, bet tajās, lai arī saglabā kopējo apbūves mērogu, mūsdienu risinājums virs vēsturiskā apjoma nav uzskatāms par piemērotu (piemēram, ēkas Strēlnieku ielā 5 un Aristīda Briāna ielā 4). Lielākā daļa pārbūvēto ēku galvenokārt notikusi pārplānošana iekštelpām (ieskaitot funkcijas maiņu daļai telpu vai ēkas), izbūvēti bēniņi vai piebūvēts lifts, un izmaiņas ārējo veidolu ietekmē minimāli vai neietekmē nemaz.

Pēdējos gados kvalitatīvas izmaiņas vērojamas fasāžu atjaunošanā visā RVC daļā, kā arī AZ un skar visa veida ēkas – mūra, koka, mazstāvu un daudzstāvu. Spriežot pēc realizētā krāsojuma, arvien vairāk tiek izvēlēts vēsturiskajam krāsojumam atbilstošs risinājums, kas konstatēts fasāžu arhitektoniski mākslinieciskajā izpētē. Ēkas vairs nav tik raibas kā 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā, kad detaļu krāsojumā valdīja krāsu pārbagātība un sintētiski, spilgti vēsturiskajām ēkām neatbilstoši toņi.

Fasāžu apdares atjaunošana bieži notiek pēc ēku siltināšanas. Koka ēkām bieži pēc tās netiek atjaunots vēsturiskais dekors, ailu apdare, izvēlēti neatbilstoša platuma apšuvuma dēļi, kas būtiski ietekmē ēkas vizuālo tēlu un tās kultūrvēsturisko vērtību, ja tāda ir bijusi (īpaši raksturīgi AZ klāsteros ar koncentrētu vēsturisko koka apbūvi – Deglava, Grīziņkalns, daļēji arī RVC teritorijā esošais Centrs DA (koka apbūve gar Avotu ielu)). Mazāk apdares problēmas pēc siltināšanas ir

mūra ēkām, jo visām kultūrvēsturiski nozīmīgām ēkām parasti ir bagātīgs fasāžu dekors, un siltināšana no ārpuses netiek pieļauta. Vēsturiskām mūra ēkām bez dekora pēc siltināšanas tiek atjaunots apmetums ar vēsturiskajam apmetumam neraksturīgu faktūru, kas arī bojā ēkas vēsturisko izskatu, pielāgojot to mūsdienu risinājumam.

Kā minēts iepriekš, visā RVC un AZ teritorijā ir ļoti ievērojams demontēto būvju apjoms. Daudzas ēkas definētas kā grausti. Lielais skaits tukšo gruntsgabalu, īpaši, ja tie ir koncentrēti vienā vietā, būtiski ietekmē kopējo apbūves raksturu, vēsturisko plānojuma struktūru un pilsētvides loģisku uztveri. Gan tukšie gruntsgabali, gan citviet esošie grausti degradē vidi, līdz ar to mazina iedzīvotāju vēlmi tajā uzturēties un dzīvot. Šobrīd lielā apjomā gruntsgabali bez apbūves koncentrēti Satekles klāsterī gar Dzirnau ielu (bijusī ražošanas zona), Avotu klāsterī gar Valmieras ielu un Pētersalā gar Piena ielu. Pilsētvidi degradējoša teritorija ir kādreizējā Kimmel alus darītava Centrā, kurā gandrīz pilnībā demontēta apbūve starp Bruņinieku, Skolas, Stabu un Krišjāņa Valdemāra ielām, veidojot pilsētas centrālajā daļā tukšu, ilgstoši neizbūvētu, iedzīvotājiem un pilsētas viesiem neizmantojamu teritoriju. Līdzīgā stāvoklī šobrīd atrodas gruntsgabals ar grausta līmenī esošām un demontētām ražošanas būvēm Tallinas ielā 7, kā arī atsevišķas ražošanas būves citās industriālās teritorijās AZ klāsteros. Tomēr kopumā vērojama pozitīva tendence attīstīt bijušās ražošanas teritorijas, kā tas notiek Tallinas ielas kvartālā un Sporta ielā 2, kur, neskatoties uz kompleksa būvju stāvokli un vizuālo izskatu, daļa ēku tiek piemērotas citām funkcijām ar plašu publikas piesaisti, tādējādi nodrošinot industriālās apbūves saglabāšanu.

2.9.6. Atšķirīgu apbūves veidu īstenošanas rezultātu izvērtējums esošā regulējuma kontekstā

Detalizētas būvlaides un īpašie būvlaides veidi RVC teritorijā attēloti plānā „RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plāns”, savukārt, pieļaujama apbūves veids plānā “Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums”. Minētie materiāli kopā ar paskaidrojuma rakstu daļu izmantoti realizēto jaunbūvju atbilstības noteiktam apbūves veidam analīzei.

Kvartālos ar vēsturisko apbūvi, kas aizņem visu RVC un lielu daļu AZ, pamatā noteikta perimetrālā (slēgta vai atvērta) apbūve atbilstoši iedibinātai būvlaidei. Tas ir loģisks apbūves veidošanas pēctecības princips, kas ļauj saglabāt plānojuma struktūru un organizē pilsētvidi. Pētījuma Autoru veiktā apsekojuma ietvaros konstatēts, ka jaunbūvju būvniecībā ievērots regulējumā noteiktais apbūves veids un būvlaide. Atsevišķi minams stūra risinājums Peldu un 11. novembra krastmalas stūrī, kur blakus jaunbūvei Peldu ielā 30, kas uzcelta gruntsgabala robežās, līdz 11. novembra krastmalai vēl izvietoti divi mazi gruntsgabali bez adreses (pašvaldībai piekritīgā zeme ar kad. apzīm. 01000030007 un zeme zemes reformas pabeigšanai ar kad. apzīm. 01000032048). Plānā tiem noteikta obligātā būvlaide pa gruntsgabalu perimetru, bet tajos ir problemātiski uzbūvēt apkārtējās apbūves raksturam atbilstošu ēku. Līdz ar to nepieciešams pārskatīt, vai obligātā būvlaide konkrētajā vietā saglabājama arī turpmāk.

Brīvstāvošas apbūves teritorijas, kurās jāievēro apbūves veidošanas noteikumi pilsētībūvniecības pieminekļa teritorijā, izvietoti gan RVC, gan AZ. RVC šajās teritorijās jaunas ēkas nav būvētas atšķirībā no Ķīpsalas vēsturiskās apbūves, kur notikusi samērā intensīva celtniecība, un jaunbūvju izvietojums vērtējams kā regulējumam atbilstošs. Brīvstāvoša apbūve ar tādiem pašiem noteikumiem plānota arī AZ kvartālos, kuros daļēji saglabājusies vēsturiskā apbūve, vai kvartālos, kurus tāda apbūve ietver. Jaunbūvju skaits ir neliels, un pretrunas apbūves veidam vai ēku lokalizācijai šajās zonās nav konstatētas. AZ teritorijā esošajās industriālās apbūves zonās pie dzelzceļa un teritorijās, kas nav bijušas apbūvētas vai tajā esošā apbūve neietilpst kultūrvēsturiski nozīmīgu ēku vērtējumā, plānota brīvstāvoša apbūve ar reglamentētu stāvu skaitu. Pēdējos gados tika uzsākta intensīvāka šo teritoriju attīstība. Esošā apbūve ir atbilstoša Saistošajiem noteikumiem Nr.38.

RVC un AZ apbūves veidošanas pamatnosacījumu īstenošana līdz šim nodrošinājusi arhitektoniskās kvalitātes, kultūrvēsturisko vērtību un pilsētvides identitātes saglabāšanu, bet praksē novērojama vajadzība pēc līdzsvara starp saglabāšanu un laikmetīgu attīstību.

RVC un AZ noteikti divi dominējošie apbūves tipi: perimetrālā un brīvstāvošā apbūve.

Perimetrālā apbūve tiek saglabāta vēsturiskajos kvartālos, piemēram, Vecrīgā un pilsētas bulvāru lokā, kur tā nosaka vēsturisko ielu un laukumu telpas ritmu un mērogu. Brīvstāvošā apbūve raksturīga Ķīpsalas, Andrejsalas un centra perifērijas zonām, kur tā pielāgota apkārtējai vides struktūrai un atvērtiem pagalmiem. Šo tipu robežsituācijas (piemēram, Vecrīgas un bulvāru loka sadures vietās) risinātas, ievērojot dabisko ielu tīkla un apbūves mēroga pāreju, kas palīdz uzturēt vizuāli harmonisku pilsētas siluetu.

Rīgas vēsturiskā centra likumā apbūves līnija jeb būvlaide un ēku dzegas augstuma līnija noteikta kā telpiskās struktūras būtiska vērtība, kas nodrošina arhitektonisku vienotību. Jaunas ēkas atļautas tikai vietās, kur tās nav pretrunā ar vēsturisko struktūru, saglabājot apbūves augstumu, kas nepārsniedz blakus ēkas vairāk par vienu stāvu, un respektējot tradicionālos būvmateriālus.

Augstuma regulējums (piemēram, 21–24 m RVC kodolā un līdz 121 m perifērijās vietās) ļauj kontrolēt silueta kvalitāti, novēršot kontrastus ar vēsturisko panorāmu.

Vēsturiskajos kvartālos pagalmi saglabāti kā iekšējās publiskās telpas, kas nodrošina ventilāciju, apzaļumojumu un iedzīvotāju privātumu. Saistošo noteikumu Nr.38 grozījumos nostiprināts princips, ka iekšpagalmu apbūve pieļaujama tikai ar kvalitatīvi izvērtētu ieceri, ievērojot insolācijas un brīvās teritorijas normas, kā arī nodrošinot sabiedrības līdzdalību.

Priekšdārzi un brīvās teritorijas (it īpaši bulvāru lokā un vēsturiskajās priekšpilsētās) kalpo kā pārejas zonas starp ielu un mājas telpu, veicinot pilsētas “elpojošu” struktūru, kā arī labvēlīgi ietekmējot pilsētvides un dzīves vides kvalitāti. Šo regulējumu īstenošana veicina cilvēciskā mēroga, vēsturiskās identitātes un zaļo struktūru integritātes saglabāšanu. Perimetrālā apbūve nodrošina kompakta kvartāla telpu un aktīvus ielu koridorus.

Brīvstāvošā apbūve, savukārt, palielina gaismas, zaļumu un gaisa cirkulācijas daudzumu dzīvojamās teritorijās. Būvlaides, augstuma un pagalmu regulējums stabilizē pilsētas ainavu un atvieglo ilgtspējīgu mobilitāti, padarot vidi drošāku un estētiski saskaņotāku. Kopumā RVC apbūves pamatnosacījumu īstenošana uzlabo pilsētvides kvalitāti, nodrošinot kultūras mantojuma saglabāšanu un mūsdienīgas, cilvēkam draudzīgas dzīves vides attīstību.

2.9.7. Secinājumi

2.9.7.1. Citi pilsētvidi veidojošie elementi

Liftu piebūves:

- Ēkas ar liftu piebūvēm lokalizētas RVC, izņemot vienu, kas ir AZ.
- Piecām ēkām novērtējums - kultūras pieminekļi, divām ēkām - kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas.
- Visas ir jūgendstila 6-stāvu dzīvojamās ēkas (CC1122), izņemot vienu, kas klasificēta kā izglītības iestāde (CC1230) un celta 19. gadsimta beigās (historisms).
- Visas piebūves celtas pie ielas ēku pagalma fasādes.
- Visas piebūves veidotas kā slēgti apjomi, kuros nav redzama lifta konstrukcija (stikla konstrukcijas piebūves nav konstatētas).
- Piebūvju ietekme uz konkrētās ēkas fasādēm un apjomu ir nebūtiska, jo tās no ielas nav redzamas un apdare arhitektoniski pielāgota pagalma fasādēm (gluds apmetums).
- Piebūves nemazina ēkas arhitektonisko vērtību.
- Neviena no realizētajām lifta piebūvēm neietekmē kopējo apkārtējās vēsturiskās apbūves raksturu.
- Pārbūve atbilst Saistošo noteikumu Nr.38 410. un 412.3. punktam (410. - nedrīkst pārveidot kultūras pieminekļa apjomu un plānojumu, kā arī ārējo un iekšējo dekoru un apdari, ja tas pazemina kultūras pieminekļa kultūrvēsturisko vērtību, izņemot gadījumus, kad to pieļauj kultūras pieminekļu aizsardzību regulējošie normatīvie akti; 412.3. - nav pieļaujamas

apjoma izmaiņas, kas pazemina ēkas kultūrvēsturisko vērtību un degradē pilsētvides ainavu skatos no publiskās ārtelpas).

Bēniņu un jumtu pārbūve:

- Izvērtējot apsekoto ēku bēniņu un jumtu pārbūves analīzes rezultātus, jāsecina, ka kopumā realizētās pārbūves atbilst Saistošo noteikumu Nr.38 410. un 412.3. punktam, kas ietver apjoma izmaiņu ierobežojumus kultūras pieminekļiem un vēsturiskām ēkām, kā arī MK noteikumu Nr.127 6.3 un 6.4. punktam (kultūrvēsturiski unikālām un ļoti vērtīgām ēkām mainīt jumtu formu un seguma veidu un izbūvēt jaunus no publiskās ārtelpas redzamus jumta logus; kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām mainīt jumtu formu un seguma veidu, ja tas degradē kultūrvēsturisko vidi skatos no publiskās ārtelpas). Kā izņēmumu var minēt ēkas Dzirnau ielā 31 un Stabu ielā 77, kas ir reģiona nozīmes kultūras pieminekļi un kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas Ģertrūdes ielā 113 un Krāsotāju ielā 24.
- Tiek ņemti vērā aizliegumi, kas norādīti Saistošo noteikumu Nr.38 412.1. un 416. punktā (rekonstrukcijā, renovācijā un restaurācijā nav pieļaujamas disharmonējošas mēroga un ritma izmaiņas fasādēs, arhitektoniskajā dekorā un apdarē, dzegu veidotajā augstuma līnijā, kā arī jumtu, arhitektonisko akcentu un dūmeņu veidotajā siluetā).
- Veiktās izmaiņas atbilst (ar atsevišķiem izņēmumiem) norādītajām prasībām MK noteikumu Nr.127 7.7.3. punktam (pārbūvējot esošo apbūvi, nav pieļaujamas vēsturiskā jumta formas izmaiņas, kas neatbilst ēkas arhitektoniskajam stilam vai pazemina jumta ainavas kvalitāti), kā arī 8.4.4. punktam, kur RVC un AZ daļās Nr.1, 2, 3, 4, 5 un 7 aizliegts mainīt jumtu segumu ar to celtniecības laikam neraksturīgiem materiāliem unikālās, ļoti vērtīgās un vērtīgās ēkās.
- Pārbūvēs ievērots MK noteikumu Nr.127 8.4.5. punkts par inženieriekārtu izvietojumu uz jumtiem (nav atļauts izvietot uz ēkām tādas tehniskās ietaises (vēdināšanas ietaises, telekomunikācijas, satelīttelevīzijas antenas) un reklāmu, kas pārveido ēkas siluetu vai traucē kultūrvēsturisku vērtību uztveri), kā arī Saistošo noteikumu Nr.38 281. punkts (tehnisko ierīču un mehānismu (piemēram, liftu šahtas, vēdināšanas, kondicionēšanas un apkures sistēmu izvadi, dūmvadi, antenas, satelītantenas u.tml.) atrašanos ārpus ēkas jumtu vai sienu plaknēm paredz būvprojektā un veido, pēc iespējas samazinot šo ierīču negatīvo ietekmi uz pilsētas siluetu, jumtu ainavu un dzīvojamās vides vērtībām apkārtnē, un saskaņā ar Saistošo noteikumu Nr.38 2.8.apakšnodaļas prasībām inženiertehniskās apgādes infrastruktūras izvietošanai saistībā ar ēku fasādēm un jumtiem). Uz ēkas ielas fasādes tos veido arhitektoniski, nepasliktinot būves arhitektonisko veidolu.
- Kā problemātiskus veiktajās pārbūvēs var uzskatīt bēniņu stāva izgaismojuma risinājumus. Saistošo noteikumu Nr.38 416.punktā norādīts, ka jumta logu izvietojums un veids pieskaņojams ēkas arhitektūrai. Saskaņā ar MK noteikumu Nr.127 6.3. punktu aizliegts kultūrvēsturiski unikālām un ļoti vērtīgām ēkām mainīt jumtu formu un seguma veidu, un izbūvēt jaunus, no publiskās ārtelpas redzamus jumta logus. No selektīvā secībā apsekotajām ēkām, kurās veikta bēniņu stāva un jumta pārbūve, ~70% ēku izmantotais logu veids, skaits vai abu komplekts mazākā vai lielākā mērā ietekmē apkārtējās apbūves jumtu ainavu. Jaunākajos pieejamajos ēku kultūrvēsturiskās vērtības noteikšanas datos redzams, ka tikai 124 ēkām ir pazemināta kultūrvēsturiskā vērtība un tikai dažās no tām ir veikti bēniņu pārbūves darbi. Izmantojot nepiemērotus jumta logus, ēka zaudē jumta autentiskumu, kas ir būtisks kultūrvēsturisko vērtību noteicošs faktors.

2.9.8. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam un priekšlikumi Teritorijas plānojuma izstrādei

Datu aktualizācijas un vērtību kartēšanas uzdevumi ir tieši saistīti ar teritorijas plānojuma instrumentu efektivitāti. Pašvaldības noteikumu un regulatīvo mehānismu precizēšana ļautu saglabāt ne tikai atsevišķu ēku, bet arī to vides autentiskumu, funkcionālo daudzveidību un vēsturisko naratīvu. Piemēram, industriālās zonas adaptīvās pārkvalifikācijas gadījumā svarīgi ir noteikt, kuri elementi – tehniskās konstrukcijas, ražošanas procesu artefakti vai vides kvalitātes – ir būtiskas mantojuma sastāvdaļas. Šāda detalizēta analīze kļūst par pamatu gan investīciju politikai, gan kultūrvēsturiskās vides ilgtermiņa aizsardzībai.

Lai novērtētu izmaiņas, veikts esošās situācijas un 2025. gada apsekojuma rezultātu savietojums ar PAD Pilsētplānošanas pārvaldes izstrādāto karti "Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns" Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskajā daļā (pielikums "Autentiska apbūves fronte '2025)").

2.10. Telpiskie risinājumi kultūrvēsturiskās vides vērtību saglabāšanai un iekļaušanai Teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā

2.10.1. Nozīmīgākās vienotā arhitektūras stilā saglabājušās apbūves zonas un nozīmīgākie objekti

2.10.1.1. Ievads

RVC un tā AZ apvieno stilistiski daudzveidīgas ēkas un to grupas, kas ir bijis svarīgs priekšnosacījums Rīgas iekļaušanai UNESCO mantojuma sarakstā. Lai gan kā būtiskākās vērtības tajā definētas viduslaiku apbūves struktūra, jūgendstila un koka arhitektūra, ne mazāk nozīmīga loma esošo pilsētas vaibstu izveidē ir historisma un funkcionālisma periodiem, kā arī atsevišķām 20. gadsimta 1. un 2.puses arhitektūras tendences pārstāvošām dažādu funkciju būvēm. Vecrīga kultūras mantojuma aizsardzības kontekstā ir pārstāvēta kā pilsētbūvniecisks ansamblis ar speciālu teritoriālu regulējumu. Pārsvarā ielu frontālās apbūves arhitektūru veido mijiedarbībā esošas stilistiski daudzveidīgas un hronoloģiski dažādas ēkas, tomēr arī tajā izdalāmi ielas vai kvartāla posmi ar koncentrētu atsevišķu būvperiodu apbūvi, kas iekļauti turpmākajā uzskaitījumā.

Nozīmīgākās vienotā arhitektūras stilistikā saglabājušās zonas ir attēlotas kartoshēmā (pielikums "Nozīmīgākās vienotā arhitektūras stilistikā saglabājušās apbūves zonas"). Tajā RVC un AZ ar dažādām krāsām fiksētas vietas, kur koncentrētas viena vai otra turpmāk dotā datējuma un stilistikas apbūve. Tās ir ielu frontes vai to fragmenti kvartāla griezumā, apbūve ielu krustojumos vai citviet, kas raksturo noteiktā perioda stilistiku.

2.10.1.2. Esošās situācijas raksturojums

Vecrīgas apbūve, kur pārstāvēta dažādu periodu arhitektūra, vērtējama kā stilistiski daudzveidīga, bet laika gaitā veikto pārbūvju rezultātā ēkas šobrīd apvieno dažādu stilu uzslāņojumus. Līdz ar to, kā nozīmīgākās vienotā arhitektūras stilā saglabājušās apbūves zonas nosakāmas hronoloģiski jaunākiem periodiem, sākot no klasicisma.

Romānika un gotika (1200. - 1500.g.) saglabājusies atsevišķos objektos, kas lokalizēti visā Vecrīgas teritorijā. Tos nevar definēt kā apbūves zonu, izņemot ap Skārņu ielu koncentrētās celtnes – Rīgas Svētā Pētera, Svētā Jāņa un Svētā Jura baznīcas. Nozīmīgas šī perioda būves ir Rīgas Doma baznīca, Rīgas pils konvents, Svētā Jēkaba baznīca, ēku komplekss "Trīs brāļi" Mazā Pils ielā 15 un 17 – 21, kā arī pilsētas nocietinājuma mūra fragmenti Torņa ielā, Pulvertornis un Jaunavu tornis, kura paliekas ietvertas Arsenālā.

Renesanses, manierisms un baroka (1550. - 1750.g.) stilistikas ēkas pārstāvēti lielākā apjomā gan pārbūvētā, gan būtiski nepārbūvētā veidā. Kā nozīmīgākie objekti un zonas atzīmējamas ēkas:

- Skārņu ielas posmā no Skārņu ielas 4 līdz Jāņa ielai;
- Jāņa ielas pāra numuru pusē no 10 līdz 14 (ēkas pārbūvētas);
- Miesnieku ielā dzīvojamās ēkas pāra numuru pusē kvartālos no Lielās pils ielas līdz Palasta ielai un noliktavu ēkas nepāra numuru pusē (Nr.13-Nr.17);
- Mārstaļu ielā - Dannenšterna nams (21), Reitera nams (2/4) un Rīgas Reformātu baznīca;
- Mencendorfa nams Grēcinieku ielā 18;
- Dzīvojamās un noliktavu ēkas Alksnāja ielā;
- Ēkas Vecpilsētas ielā 11, 13/15, 8a un 10;

- Ēka Jaunielā 18; Ēkas Meistaru ielā 25 un Kaļķu ielā 7, 9;
- Franciskāņu klostera apbūves fragments Laipu ielā 8;
- Meistaru ielas apbūve pret Līvu laukumu no Meistaru ielas 19 līdz Laipu ielai;

Klasicisms un ampīrs ir pārstāvēti salīdzinoši lielākā apjomā un atrodams gandrīz visos kvartālos, kas nav radikāli pārbūvēti 20.gs. 20./30.gados un 2.pusē (ēku pārbūve notikusi arī iepriekš - historisma un jūgendstila periodos). Nozīmīgākie objekti :

- Pils laukuma apbūve, kas veido vienīgo klasicisma laukumu Rīgā,
- Zviedru kazarmas un Arsenāla ēka Torņa ielā;
- Jaunielas apbūve;
- Ēkas Šķūņu ielā 17, 19, 2, 6, 9;
- Ēkas Kaļķu ielas abās pusēs no Kalēju līdz Skārņu ielai;
- Ēkas Riharda Vāgnera ielā no Līvu laukuma līdz tirdzniecības centram Audēju ielā 16;
- Ēkas Kalēju ielas pāra numuru pusē no Līvu laukuma līdz Gleznotāju ielai un Kalēju ielas un Jāņa ielas stūrī. Kalēju ielā no Nr.52 līdz Nr 58 un no Nr.68 līdz Kungu ielai.
- Ēkas Vecpilsētas ielā 17, Grēcinieku ielā 1 un Šķūņu ielā 17;
- Vecais pasts Kungu ielā 33;
- Ēkas Vaļņu ielā no Nr.35 līdz Nr.47.

Historisma apbūve:

- Ievērojamā apjomā koncentrēta Aspazijas un Zigfrīda Annas Meirovica bulvārī no Krišjāņa Valdemāra ielas līdz 13. janvāra ielai un Vaļņu ielas pāra numuru pusē;
- Ēkas gar 11.novembra krastmalu, sākot no Anglikāņu baznīcas līdz Miesnieku ielai 14 un ēkas Palasta ielā 1 un 3;
- Rīgas birža Doma laukumā 6 un bankas ēka Lielā Pils ielā 23;
- Vidzemes bruņniecības nams Jēkaba ielā 11 un Bijušā Vidzemes bruņniecības nama kantora un dzīvojamā ēka Jēkaba ielā 10/12, kuras celtniecības laiks ir 1901.gads, bet arhitektoniski tā veidota tuva Vidzemes bruņniecības nama stilistikai;
- Atsevišķas ēkas - Audēju ielā 7 un 9; Jaunielā 11 un 22, Jēkaba ielā 22 un 30; Kaļķu iela 16 un 18, Lielā Pils ielā 12 un 18, Doma laukums 1, Smilšu iela 5, 7, 12, 14.

Jūgendstila ēkas - kopumā vairāk kā 50 ēkas 20.gs. sākumā uzbūvētas senāku celtnu vietā. Liela daļa administratīva rakstura ēkas, daļa īres nami ar veikaliem. Vairāk jūgendstila ēkas izvietotas Doma laukumā un Smilšu ielā, atsevišķas Vaļņu un Kaļķu ielās. Ievērojamākās stila pārstāves:

- Audēju iela 7, Doma laukums 8 un 8a, Grēcinieku iela 8, Jauniela 25/29, Kalēju ielā 23, Kaļķu iela 15, 22, 24, Mārstaļu iela 28, Meistaru iela 10 t.s. "Kaķu māja", Smilšu iela 1, 1/3, 3, 2,6, 8, 10, Skārņu 9, Šķūņu 4, 10/12, Teātra iela 9, Tirgoņu iela 4, Vaļņu iela 1, 2,3,9.

20.gs. 20./30.gadu arhitektūra, kas ietver gan klasicisma elementus, gan pilnīgi jaunu funkcionālisma virzienu Vecrīgā redzama salīdzinoši retāk, bet parasti tās ir liela apjoma atsevišķas būves, kas uzceltas, apvienojot vairākus gruntsgabalus.

Apjomīgākā ir finanšu ministrijas ēka Smilšu ielā 1, kas aizņem gandrīz visu kvartālu starp Smilšu, Mazo Smilšu, Meistaru, Zirgu ielām un Doma laukumu;

bijušais Armijas ekonomiskais veikals Audēju ielā 16;

Latvijas kara muzeja ēka Smilšu ielā 20;

Īres nams ar veikaliem Kaļķu ielā 4;

Bankas ēka Doma laukumā 4;

funkcionālisma stilistikas ēkas Vaļņu ielā 11, 19 un Audēju ielā 15.

Historisms 19.gs. pēdējā trešdaļa

- Kultūrvēsturiski ļoti vērtīga 19.gs. pēdējās trešdaļas perimetrālā apbūve (gandrīz visas ēkas ir arhitektūras pieminekļi) ar augstu autentiskuma pakāpi pilnībā saglabājusies Bulvāru lokā, kvartālā starp Krišjāņa Valdemāra, ielu, Raiņa bulvāri, Reimersa ielu un Oskara Kalpaka bulvāri. Kvartālu no trijām pusēm ietver vēsturiski izveidojušies parki;
- Raiņa bulvāra apbūve no Reimersa ielas līdz Krišjāņa Barona ielai ar savrupnamiem, Īres namiem un universitātes ēku.
- Zigfrīda Annas Meierovica bulvāra divi posmi no Krišjāņa Valdemāra ielas līdz Kaļķu ielai.
- Merķeļa ielas kvartāla starp Krišjāņa Barona un Maijas ielām apbūve. Tipoloģiski nozīmīga ēka – Rīgas cirks.
- Elizabetes ielas nepāra numuru puses apbūve no Eksporta ielas līdz Pulkveža Brieža ielai, Vīlandes ielas nepāra numuru puses apbūve, Krišjāņa Valdemāra ielas apbūve pretī Esplanādei, Krišjāņa Barona un Aleksandra Čaka ielas frontes starp Dzirnāvu un Blaumaņa ielām; Andreja Pumpura ielas frontes pāra numuru puse starp Krišjāņa Valdemāra un Jura Alunāna ielām.
- Apbūve starp Ukrainas neatkarības, Elizabetes un Oskara Kalpaka ielām.
- Kvartāls starp Ukrainas neatkarības, Andreja Pumpura, Jura Alunāna ielām un Oskara Kalpaka bulvāri.
- Ģertrūdes un Avotu (nepāra numuri) ielas stūra apbūve.
- Ģertrūdes ielas pāra numuru puse starp Akas un Tērbatas ielām.
- Avotu ielas abas puses pie krustojuma ar Matīsa ielu.
- Krišjāņa Valdemāra ielas posms ar 19. gadsimta otrās puses mazstāvu apbūvi pretī Ziedoņdārzam. Atsevišķām ēkām nav historismam raksturīgās apdares detalizācija, bet kopumā nozīmīga laikmeta apbūves liecība.
- Spīķeru apbūve kvartālā starp Lastādijas, Vilhelma Purvīša ielu un Ģenerāļa Radziņa krastmalu, Gaiziņa ielas nepāra numuru puse un Spīķeru ielas sākumā pie Emīlijas Benjamiņas ielas.

Jūgendstils – 20.gs. sākums (dažādas variācijas līdz Pirmajam pasaules karam)

- Vaļņu ielas apbūve abās ielas pusēs pie krustojuma ar Kaļķu ielu.
- Jūgendstila ēku grupa kvartālā starp Jēkaba, Smilšu, Aldaru un Mazo Trokšņu ielu (izņēmums - ēka Jēkaba ielā 2) un Doma laukuma frontes apbūve starp Smilšu un Zīrgu ielām.
- Forburga kvartāla apbūve.
- Kvartāla apbūve - Vīlandes, Vidus un Rūpniecības ielu pusē, un Vidus iela starp Vīlandes un Rūpniecības ielām.
- Alberta ielas apbūve – Rīgas vizītkarte un atpazīstamākā jūgendstila sākumposma koncentrācijas zona.
- Ēku grupa Strēlnieku ielas abos stūros pie Elizabetes ielas.

- Ēkas Ganu ielas pāra numuru pusē un pagriezienā uz Lenču ielu.
- Antonijas ielas apbūve no 18. līdz 26. numuram.
- Jūgendstila apbūve ap veco Svētās Ģertrūdes baznīcu un pieguļošā Brīvības ielas posma abu pušu apbūve no Ģertrūdes līdz Stabu ielai.
- Ēka Pumpura ielā 4.
- Stūra ēkas Brīvības un Lāčplēša ielas stūru ēkas (Brīvības iela 47 un 58).
- Kvartāla frontālā apbūve starp Akas un Tērbatas ielām un Tērbatas nepāra numuru puses daļa pie Lāčplēša ielas (paralēli Akas ielai).
- Aleksandra Čaka ielas stūru apbūve pie Lāčplēša ielas.
- Lāčplēša ielas apbūve starp Avotu un Ernesta Birznieka - Upīša ielām (tā saucamais Romanova bazārs).
- Stūra apbūve Matīsa un Aleksandra Čaka ielās (centra puse).
- Elizabetes ielas nepāra numuru puse starp Aleksandra Čaka un Ernesta Birznieka – Upīša ielām.
- Krišjāņa Valdemāra ielas frontes apbūve starp Spora un Zaubes ielām.
- Gaiziņa ielas pāra numuru puse no Emīlijas Benjamiņas ielas līdz Prāgas ielai.
- Kvartāla apbūve Timoteja ielas un Abrenes ielas pusē.

Funkcionālisms un 1920. - 1940. gadu arhitektūra - Rīgas centrālajā daļā pārsvarā nav koncentrēta lielākos apbūves areālos, bet lokāli iebūvēta zudušu ēku vietā vai būvēti kā sabiedriski nozīmīgi objekti. Lielākā koncentrācijā, šī perioda apbūve atrodas AZ teritorijā un demonstrē laikmeta arhitektūru vairāku kvartālu robežās.

- Māsu skola un Protezēšanas un ortopēdijas centrs (bijusī Sarkanā krusta ortopēdiskā darbnīca) ēkas kvartālā starp Pērnavas un Jāņa Asara, Pērnavas un Tallinas ielām.
- Vidzemes tirgu norobežojošā ēka Brīvības ielā 90.
- Centrāltirgus angāri.
- Franču liceja ēka Krišjāņa Valdemāra ielā 48.
- Krišjāņa Valdemāra ielas nepāra numuru puses apbūve starp Nītaures un Mālpils ielām (izņemot stūra ēkas), un ēkas no 111. līdz 137. numuram.

Lielākā koncentrācijā funkcionālisma laika apbūve saglabājusies tieši RVC AZ un turpmākai šīs apbūves saglabāšanai un attīstībai būtu izstrādājami konkrētāki noteikumi:

- Krišjāņa Valdemāra iela kvartālos starp Zaubes, Nītaures un Mālpils ielām, kā arī Nītaures ielām pāra numuru puse.
- Zaubes ielas centrālās daļas apbūve abās ielas pusēs.
- Indrānu ielas apbūve.
- Brīvības ielas nepāra numuru puses fragments pie Senču ielas.

2.10.1.3. Secinājumi

- RVC un AZ teritorijā esošo nozīmīgāko vienotā arhitektūras stilā saglabājušos apbūves zonu un objektu izvērtējums nepārprotami liecina par hronoloģisku pilsētas attīstību un likumsakarīgu tās paplašināšanos apkārt vēsturiskajam kodolam.
- Vecrīgas teritorijā lokalizēta hronoloģiski daudzveidīga apbūve, kurā vecākie būvperiodi ar laika gaitā veiktiem stilistiskiem papildinājumiem pārsvarā pārstāvēti atsevišķos objektos

(piemēram, baznīcas). Lielākā koncentrācijā ēkas (17. - 18. gadsimts) sastopamas Meistaru ielā pie Līvu laukuma, Skārņu un Mārstaļu ielās, kā arī Arsenāla un Torņu ielās. Nozīmīgs Klasicisma perioda laukums saglabājies pie Rīgas pils. Gar Zigfrīda Annas Meierovica bulvāri koncentrētas historisma perioda ēkas, bet Vaļņu ielā pie Smilšu ielas, Smilšu ielā tuvāk pie Doma laukuma un Doma laukuma Šķūņu ielas pusē apbūvē dominē jūgendstils. Turpat blakus kvartālā starp Smilšu un Zirgu ielām atrodas iespaidīgs 1930.-40. gadu arhitektūras piemērs.

- Pēc šo stilistiski dažādo zonu izvietojuma redzams, ka lielākajā daļā gan RVC, gan AZ, neskatoties uz attīstības hronoloģiju, kvartālos un ielas frontēs tomēr dominē stilistiski jaukta apbūve. Tā veidojusies pakāpeniski, pārsvarā 19. gadsimta koka ēku demontāžas rezultātā, kuru vietā attīstīta tā laika tendencēm atbilstoša apbūve, kas šodien nosaka ielu neviendabīgo veidolu.
- Lielākā koncentrācijā saglabājušās historisma perioda ēkas (pārsvarā dzīvojamās) gar kanālmalas apstādījumiem un šī perioda noliktavas Centrāltirgus spīķeru teritorijā, veidojot apbūvi ar stilistiski izteiktu raksturu.
- Jūgendstila ēkas (dažādos periodos būvētas ar stilistiskām atšķirībām) lielākā apjomā lokalizētas vairākās RVC daļās - Forburgā, Vīlandes un Rūpniecības ielā (klusajā centrā), plaši atpazīstamajā Alberta ielā, centra daļā ap veco Svētās Ģertrūdes baznīcu un Brīvības ielas posmā no Ģertrūdes līdz Stabu ielai, ievērojamā apjomā visa kvartāla robežās starp Aleksandra Čaka, Avotu un Lāčplēša ielām, kā arī Blaumaņa ielā, Krišjāņa Valdemāra ielā pretim 1. slimnīcai, kā arī Aleksandra Čaka un Matīsa ielas stūrī.
- Funkcionālisma un kopumā 1930. - 40. gadu apbūve pārsvarā izvietota AZ teritorijā. Tā ir nozīmīga apbūves daļa Krišjāņa Valdemāra ielas frontē no Aristīda Briāna ielas gandrīz līdz Ēveles ielai, kā arī Zaubes un Indrānu ielās. RVC teritorijā lielu kvartāla daļu veido Vidzemes tirgu norobežojošā ēka Brīvības un Matīsa ielas stūrī.
- Paralēli iepriekš nosauktajām stilistiski vienotajām apbūves zonām, kas veidojušās no 14. gadsimta līdz 20. gadsimta pirmajai pusei, AZ teritorijā ap Pērnavas ielu starp Krišjāņa Barona un Brīvības ielām, kā arī Zirņu ielā pie Krišjāņa Valdemāra ielas koncentrētā apjomā pastāv 20. gadsimta vidus apbūve, kas raksturo pēckara arhitektūru.

2.10.2. Teritorijas ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem

2.10.2.1. Ievads

Atsevišķas īpaši vērtīgas grupas RVC un AZ ir teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kā arī "atsevišķu apbūves ansambļu un kompleksu teritorijas". Šajās teritorijās ir koncentrēta autentiska apbūve ar augstu kultūrvēsturisko vērtību. Šo teritoriju atšķirīgie apbūves noteikumi pieņemti 2006. gadā un papildināti 2013. gadā pēc 2009. gadā izstrādātajām ekspertu rekomendācijām. Šo teritoriju vispārīgie noteikumi papildināti ar speciāliem noteikumiem katram atsevišķajam apbūves fragmentam.

Pētījumā analizēta šo teritoriju (šobrīd apmēram puse no teritorijām) attīstība periodā no 2006. gada līdz Pētījuma Autoru apsekojuma veikšanas laikam, kad apsektas un no autentiskuma viedokļa vērtētas visas teritorijas. Ņemot vērā, ka ēku autentiskuma saglabātības dati uz 2006. gadu ir maz (tikai RVC teritorijā esošajām koka ēkām), salīdzināšanai pamatā tika izmantoti vecākie (2011. gada) pieejamie Google Maps ielu skati. Tas, savukārt, ļaus izstrādāt katram no klāsteriem specializētus un pielāgotus noteikumus vai ieteikumus.

Atsevišķā kartē izdalītas neatbilstoši uzturētas būves jeb tā saucamie "grausti" (pielikums "Neatbilstoši uzturētas ēkas"). Tie attēloti pēc Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departamenta datiem portālā GEO Rīga (<https://georiga.eu/atvertie-dati/vidi-degradejosas-buves-un-teritorijas>).

2.10.2.2. Situācijas raksturojums (apsekojuma rezultāti)

- Apmēram pusē no teritorijām ir nojauktas ēkas. Nojauktās ēkas veido vidēji 20% no kopējā teritorijās esošo vēsturisko ēku skaita. Ir teritorijas, kur nojaukto ēku skaits ir apmēram

10%, bet ir teritorijas, kur šis īpatsvars veido 30% un pat vairāk. No nojauktajām ēkām 55% ir koka ēkas, 45% - mūra ēkas.

- Kvartālu ārējā perimetra tukšajos laukumos, kur pieļaujamās jaunbūves, nav uzceltas ēkas.
- Apmēram 65% teritoriju atrodas ēkas, kam piešķirts grausta statuss. Vidējais graustu īpatsvars šajās teritorijās ir 25%. Atsevišķās teritorijās graustu īpatsvars ir puse un vairāk no ēku īpatsvara.
- Apmēram 40% teritoriju ir renovētas ēkas. Vidējais renovēto ēku īpatsvars šajās teritorijās ir ap 23%. Pārsvārā tās ir koka ēkas, kam veikta fasāžu siltināšana no fasādes puses, kā rezultātā visām šīm ēkām ir krities autentiskuma līmenis, dažām pat ļoti ievērojami – zaudēta praktiski visa koka ēkām raksturīgā fasāžu apdare.
- Apmēram pusē no teritorijām pēdējos gados remontētas ēku fasādes. Vidējais remontēto fasāžu īpatsvars šajās teritorijās ir 21%. Mūra ēku fasādes pēc remonta saglabājušas augstu fasāžu apdares autentiskumu, koka ēkām saglabāties esošais autentiskums, vai atsevišķām ēkām tas audzis;
- Praktiski visās zonās ir krities logu, ārdurvju, skatlogu un vārtu autentiskums, dažās pat ļoti izteikti.

2.10.2.3. Secinājumi

Biežāk pārkāptie speciālie noteikumi teritoriju fragmentiem ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem (pielikums “Apbūves fragmentu novērtējums-tabula”):

- Neatbilstoši nomainīti jumta segumi. Praktiski visiem apbūves fragmentiem noteikumos minēts, ka “var izmantot tikai plakano lokšņu skārdu”, taču pamatā tiek izmantotas skārda sloksnes, kas ir bez daļījuma visas jumta plaknes garumā. Atsevišķos gadījumos arī citi neatbilstoši segumi.
- Izveidoti jauni jumta logi apbūves fragmentos, kur tas aizliegs vai pret publisko ārtelpu, kur tas aizliegts.
- Lielākajā daļā teritoriju pagalmos likvidēti, noteikumos saglabājamie, vēsturiskie segumi – kaltais vai apaļakmeņu bruģis, ķieģeļi bruģis.
- Neskatoties uz Saistošo noteikumu Nr.38 617. punktā minēto, ka nodaļas noteikumus piemēro teritoriju fragmentiem ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem līdz brīdim, kad NKMP nosaka visas teritorijas fragmentā ietilpstošās apbūves kultūrvēsturisko vērtību, nebūtu ieteicams atteikties no speciālajiem noteikumiem šiem teritoriju fragmentiem. Katrs no tiem ietver kādu īpašu unikalitāti kā teritorija, nevis atsevišķa ēka. Tālāk uzskaitīti priekšlikumi katram no šiem teritoriju fragmentiem.
- Teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kuru platību var samazināt, jo šajās apbūves fragmentu daļās neatgriezeniski iznīcinātas ēkas un/vai pilnībā iznīcināta ēku vēsturiski arhitektoniskā vērtība:
 - retinātas mazstāvu koka un mūra apbūves fragments Baznīcas, Lāčplēša un Brīvības ielā (numurs plānā – 6) – var izslēgt gruntsgabalus ar kadastra apzīmējumiem 01000200085, 01000200082 un 01000202010;
 - retinātas un brīvēstāvošas mazstāvu koka un mūra apbūves fragments Aristida Briāna un Miera ielā (numurs plānā – 11) – var izslēgt gruntsgabalu ar kadastra apzīmējumu 01000240092;
 - retinātas mazstāvu koka un daudzstāvu mūra apbūves fragments Avotu un Ģertrūdes ielā (numurs plānā – 18) – var izslēgt gruntsgabalus ar kadastra apzīmējumiem 01000320065, 01000320064, 01000320063, 01000320062, 01000320061, 01000320060, 01000320059, 01000320058, 01000320057 un 01000320056;

- retinātas mazstāvu koka un mūra apbūves fragments Ģertrūdes ielā (numurs plānā – 22) – var izslēgt gruntsgabalu ar kadastra apzīmējumu 01000290090;
- retinātas mazstāvu koka apbūves fragments Tērbatas, Akas un Stabu ielā (numurs plānā – 24) – var izslēgt gruntsgabalu ar kadastra apzīmējumu 01000220040;
- mazstāvu dzīvojamās un industriālās apbūves fragments Cēsu, Brīvības un Mēness ielā (numurs plānā – 44) – var izslēgt gruntsgabalus ar kadastra apzīmējumiem 01000260101, 01000260130 un daļu gruntsgabala 01000260137.
- Teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kurus pilnībā var izslēgt, jo tajos neatgriezeniski iznīcinātas ēkas un/vai pilnībā iznīcināta ēku vēsturiski arhitektoniskā vērtība:
 - Retinātas mazstāvu koka un daudzstāvu mūra apbūves fragments Miera ielā (numurs plānā – 13).
- No teritoriju fragmentiem ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kas šobrīd iekļauti Saistošo noteikumu Nr.38 6.3. nodaļā, var tikt likvidēti kā atsevišķas vienības:
 - bijusī Mārstaļu torņa apkārtnes teritorija (numurs plānā – 38);
 - retinātas industriālās mūra mazstāvu apbūves fragments kanālmalas apstādījumos (numurs plānā – 33);
 - retinātas mūra noliktavu apbūves ansamblis – Sarkanie spīķeri (numurs plānā – 31);
 - retinātas tirgus haļļu un tirdzniecības infrastruktūras ansamblis – Centrāltirgus (numurs plānā – 32);
 - retinātas mūra un mazstāvu koka apbūves vēsturiskais ansamblis – Rīgas 1. slimnīca – fragments ielu, ielu krustojumu un iekškvartālu telpā (numurs plānā – 10);
 - Svētās Trijādības katedrāles komplekss (numurs plānā – 46).
- Teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kas parādās grafiskajā daļā, bet neparādās Saistošo noteikumu Nr.38 2013. gada redakcijā:
 - Retinātas industriālās mūra un mazstāvu koka apbūves fragments Bruņinieku ielas un iekškvartāla telpā ar saglabājamu, atjaunojamu un pilnveidojamu kultūrvēsturiskās vides raksturu (numurs plānā – 9) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem;
 - Retinātas industriālās, administratīvās apbūves un parka komplekss Aristida Briāna, Šarlotes un Palīdzības ielu, ielu krustojumu un iekškvartāla telpā (numurs plānā – 14) – kvartālu starp Palīdzības, Šarlotes un Aristida Briāna ielām rekomendējams atdalīt no teritorijas, izveidojot atsevišķu teritorijas fragmentu ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem;
 - Retinātas industriālās, mūra mazstāvu apbūves fragments Matīsa ielā (starp Brīvības un Tērbatas ielu) un iekškvartāla telpā ar saglabājamu, atjaunojamu un pilnveidojamu kultūrvēsturiskās vides raksturu (numurs plānā – 20) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem;
 - Retinātas mazstāvu koka apbūves fragments Matīsa ielas telpā (numurs plānā – 26) – var tikt izslēgts;
 - Retinātas industriālās apbūves fragments iekškvartāla telpā starp Stabu, Avotu un Ģertrūdes ielu (numurs plānā – 27) – var tikt izslēgts;
 - Retinātas mūra mazstāvu industriālās un administratīvās apbūves fragments pilsētas kanāla krastā (numurs plānā – 34) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem;
 - Retinātas mūra izglītības iestāžu un administratīvās apbūves fragments starp Kronvalda bulvāri un Eksporta ielu (numurs plānā – 35) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem;

- Retinātas mūra mazstāvu apbūves fragments Citadeles, Muižas, Miķeļa ielu un Kronvalda bulvāra un iekškvartāla telpā (numurs plānā – 36) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem, bet var izslēgt gruntsgabalus ar kadastra apzīmējumiem 01000102014, 01000102011001, 01000102037, 01000100154, 01000102003, 01000100026, 01000100036 un 01000100037;
- Perimetrālās industriālās mūra apbūves komplekss ielas un iekškvartāla telpā Ganību dambī un Hanzas ielā (numurs plānā – 39) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem;
- Perimetrālās industriālās mūra apbūves komplekss ielas un iekškvartāla telpā Brīvības un Klijānu ielā (numurs plānā – 43) – var tikt izslēgts;
- Perimetrālās industriālās mūra apbūves komplekss ielas un iekškvartāla telpā Brīvības, Pērnavas un Krišjāņa Barona ielā (numurs plānā – 45) – var tikt izslēgts;
- Perimetrālās, retinātas industriālās mūra apbūves fragments Lāčplēša ielas un iekškvartāla telpā (numurs plānā – 50) – var tikt izslēgts;
- Retinātas mazstāvu koka un daudzstāvu mūra apbūves fragments Uzvaras bulvāra, Valguma, Akmeņu, Jelgavas ielu, ielu krustojumu, pagalmu un iekškvartāla telpā (numurs plānā – 52) – saglabāt teritoriju ar speciāliem noteikumiem.

2.10.3. Ielas telpa

2.10.3.1. Ievads

Rīgas pilsētvidē bijušie elementi analizēti, par pamatu izmantojot vēsturiskos fotoattēlus, kā arī veicot apsekošanu dabā. Vēsturisko datu izpēti, apzināšanu un analīzi kā pirmo ieteicams veikt pirms jebkura pilsētvides elementa atjaunošanas. Fotografijas un ārtelpu skati būs pirmā atlēga atbilstošas ielas ainavas veidošanai un teritorijas rakstura un integritātes saglabāšanai. Lielākā daļa vēsturisko komerciālo zonu laika gaitā ir tikušas fotografētas. Vēsturiskās fotogrāfijās bieži ir redzami bruģakmeņi, apgaismes ķermeņi (vai to neesamība), reklāmas, ielu mēbeles un citi elementi.

Ja vien iespējams, prioritāri jāatjauno esošie vēsturiskie elementi. Elementu aizvietojumam jābūt balstītam uz dokumentētiem vēsturiskiem elementiem. Esošo elementu nojaukšana, lai atbrīvotu vietu attīrītai un stereotipizētai vēsturiskā centra versijai, var likt vēsturiskajai zonai izskatīties līdzīgi kā jebkurai citai kopienai un zaudēt savu individualitāti. Izmantojot elementus, kas atrodas citā kopienā, bet nekad nav pastāvējuši pilsētas centrā, tiks veicināta nepatiesa attīstības sajūta un vājināta lokālā autentiskuma sajūta.

2.10.3.2. Situācijas raksturojums

Ielas

Bruģa materiāli un dizains apkopots pēc PAD rīcībā esošā inženiera Aivara Treiņa 2015. gada datiem (pielikums "Pilsētvides apsekojums"). Tomēr, izlases veidā veicot apsekojumu dabā, Pētījuma Autori konstatēja, ka datos nav ietverti pagalmu segumi, kuros saglabāties vēsturiskais apaļakmeņu un klinkera bruģis, piemēram, Bruņinieku ielā. Tādēļ pirms bruģa izvēles ir jādokumentē vēsturiskie bruģa materiāli, papildinot un atjaunojot esošo datu slāni. Jāsaglabā esošie īpašie bruģa elementi vai dekoratīvās detaļas. Jāizvairās no mūsdienu dekoratīvajiem bruģa materiāliem, ja tie pēc krāsas vai dizaina nav saderīgi ar esošajām ēkām.

Gājēju pārejas — norobežotas gājēju pārejas ir veidojamas, pēc iespējas iestrādājot tā paša materiāla niansētas joslas, nevis tās uzkrāsojot.

Ielu vai krustojumu apstrāde — dekoratīvs, cita toņa bruģa pārklājums krustojumos vai uz pašas ielas (izņemot norobežotas gājēju pārejas) nav piemērots.

Sadalošās joslas — sadalošās joslas nekad nav piemērotas vēsturiskos rajonos, ja vien to esamību nevar dokumentēt ar vēsturiskām fotogrāfijām.

Ietves

Bruģa materiāli un dizains — ieteicams izmantot vienkāršas tonēta betona vai šķelta bruģa ietves, izvairoties no vienmuļi pelēka betona ietvju seguma.

Tā saucamie “guļošie policisti” jeb ātrumu ierobežojoši vaļņi tiek izmantoti tikai pēdējās desmitgades. Lai gan tiem nav vēsturiska pamata, tādējādi tiek uzlabota gājēju drošība. Tomēr, ja netiek rūpīgi plānoti, šie jaunie elementi var dramatiski mainīt vēsturiskā rajona raksturu. Satiksmes mierināšanai ieteicama apaļakmeņu bruģa joslu izmantošana.

Pasāžas un pagalmi

Apsekojuma ietvaros izlases veidā apsekoti esošie atvērte un iespēju robežās arī slēgtie pagalmi (pielikums “Publiskās ārtelpas vērtējums”). Datu slānī uzrādītas arī esošās un plānotās Saistošajos noteikumos Nr.38 uzrādītās pasāžas. Apsekojumā konstatēts, ka virkne pagalmu publiski nav pieejami. Arī iezīmētā garā iekškvartālu pasāža no Matīsa ielas, t.i., Ziedoņdārza līdz pat Birznieka Upīša ielai, izstaigājama tikai fragmentāri. Tai pašā laikā iekšpagalmiem un pasāžām piemīt pilsētvides aktivizēšanas potenciāls. Publiski pieejami pagalmi veicina pirmo stāvu izmantošanu, pārveidojot pilsētas uztveri no ielas un apbūves “kanjona” par “pilsētu-parku”. Plānošanas dokumentos iestrādājami pasāžu izveides un šobrīd slēgto iekšpagalmu atvērības veicināšanas priekšnoteikumi.

Vides pieejamība

Risinot vides pieejamības prasības, jāievēro piesardzība, lai procesā netiktu bojātas ēkas. Rīgā sastopami visa veida nepārdomāti metāla lokšņu pandusi, kas aprīkoti ar standarta cauruļu margām. Pieejamības prasību ievērošana, kā rezultātā rodas būtiskas ēku fasāžu līmeņa izmaiņas, kāpņu noņemšana un/vai pievienošana, jaunu rampu sistēmu uzstādīšana, jaunas gājēju margas, atbalsta sienu noņemšana un/vai pievienošana utt., var negatīvi mainīt vēsturiskā rajona raksturu. Nepieciešama sabiedrības interešu saskaņošana, vides pieejamību risinot centralizēti un izplatot labos piemērus.

Uz vides pieejamību un ārtelpu attiecināma arī ēku augšējo stāvu pieejamība, kuras nodrošināšanai tiek izbūvēti lifti (pielikums “Ēku stāvu skaits un realizētās liftu izbūves”). Ilustratīvā tabulā izlases veidā (pielikums “Liftu piebūves-attēli”) un kartē (pielikums “Liftu piebūves-tabula”) apkopoti Rīgā pēdējo 20 gadu laikā ēkām piebūvētie lifti pēc PAD rīcībā esošās informācijas par saskaņotajiem būvprojektiem. Ņemot vērā lielo piecu un vairākstāvu ēku apjomu, plānošanas dokumentos veicināma aktīvāka liftu izbūve.

Koki un stādījumi

Pilsētas struktūras un stādījumu attīstības hronoloģija atspoguļota kartē (pielikums “Vēsturiskie parki un ielu hronoloģija”). Kā liecina vēsturiskie plāni, gandrīz katra galvenā iela bijusi apstādīta ar simetriskām koku alejām (pielikums “Publiskās ārtelpas vērtējums”). Rīgas ārtelpas arhitektūras ietekme uz Baltijas jūras dārzu mākslu novērtēta arī kā viens no UNESCO kritērijiem. Par zaļumu, priekšdārzu un aleju klātbūtni liecina arī 20. gadsimta sākuma fotoattēli un pastkartes, kas apkopotas grafiskā tabulā (pielikums “Vēsturiskie pilsētvides elementi-Attēli”). Mūsdienu situācijā, kur ielu telpu līdzās transportam un gājējiem aizņem arī velosipēdisti un inženiertīklu koridori, ieteicams simetriskas ielas plānošanas vietā veidot asimetriskas, koku alejas saglabājot vienā – saules pusē. Koku izvēlei ir šādi galvenie nosacījumi:

- 1) Neveido izteiktu vainagu.
- 2) Neliela augstuma.
- 3) Puscaurspīdīgi, lapotne neaizsedz nozīmīgas ēkas.
- 4) Vidēji ātri augoši.
- 5) Nenes augļus vai neizplata alerģiskas sēklu plūksnas, kā piemēram, papelēm.
- 6) Paralēli tiek izmantotas vairākas sugas, nodrošinot daudzveidību.

Apdobes režģi un aizsargi — plakani apdobes režģi, vienā līmenī ar ietvi, kuru dizainā iespējams iestrādāt pilsētu identificējošas zīmes. Arī vertikāli dzelzs režģi koku stumbru aizsardzībai, kas

izmantoti, piemēram, kanālmalas apstādījumos. Rīgas pašreizējā stādījumu situācija atspoguļota kartē (pielikums "Stādījumi kartogrāfiskajā materiālā").

Krastmala

Vēsturiskajos attēlos redzama Daugavas krastmala ar grezni veidotajām piestātņu ēkām un moliem. Arī skatā pret Vecpilsētu Āgenskalna līcī uz kuģīšu piestātni izveidota divpusēja liepu aleja, kas apliecina pieejas pie ūdens nozīmību pagātnē. Mūsdienās krastmalā izveidota norobežota granīta promenāde, kas aizsargā Daugavas krastu pret izskalošanu, bet tajā pašā laikā traucē pieeju ūdenim. Nostiprināto krastmalu starp promenādi un vecpilsētas apbūvi izmanto tranzīta transports.

Tilti vēsturiski ir atvieglojuši Daugavas šķērsošanu, bet mūsdienās tie veicina ātrgaitas tranzīta transporta radīto vides piesārņojumu.

Ielas elementi

RVC robežzīmes

Georīga.lv attēlotas Rīgas teritorijas zīmes – arhitekta Anša Kalniņa 1938. gadā projektētie robežstabi un mākslinieka Valda Celma 1980. gados izveidotie uzraksti "Rīga". Tai pat laikā dabā nav nojaušamas ne RVC, un RVC un AZ robežas, pretstatā, piemēram, Tallinai, kur par ienākšanu vēsturiskajā centrā liecina gan uzraksts, gan atsevišķu objektu nozīmību izceļošas informatīvas plāksnītes. RVC statusa celšanai un vietas apziņai palīdzētu teritorijas robežu iezīmēšana dabā ar robežzīmēm un informācijas plāksnītēm.

Citas interpretējošās norādes — palīdz veidot kopienas identitāti un kopējo atmiņu. Lai izvairītos no falsifikācijām un nekorektu datu izplatīšanas, visu norāžu izstrādē jāiesaista profesionāls vēsturnieks un profesionāls dizainers.

Ielu apgaismojums

Gāzes laternas Rīgas ielās pirmo reizi tika iedegtas 1862. gada 6. augustā, kad pilsētā uzstādīja 678 šādus apgaismes ķermeņus. Turpmākos gados tīkls tika attīstīts tālāk. 19. gadsimta 80. gados līdz ar Krievijas petrolejas pieejamību gāzes apgaismojuma piekritēju skaits kritās. Par petrolejas apgaismojumu Rīgā liecina vēsturiskais attēls ar Ķeizardārza ieejas vārtiem, kurus akcentē divas uz masīviem kvadrātveida stabiem nostiprinātas skārda petrolejas laternas.

Elektrisko apgaismojumu Rīgā pirmo reizi demonstrēja 1883. gadā. Jau 1887. gada nogalē elektrības radītā gaisma apgaismoja rekonstruēto Pirmo Pilsētas jeb vācu teātri (tagad Nacionālā opera). 20. gadsimta sākuma fotoattēlā Brīvības ielas skatā pret Kaļķu ielu redzami gan raksturīgie, ar ērgļa spārniem rotātie, augstu gaisā piekārtie elektriskie gaismekļi, gan turpat attēla apakšmalā uz zemākiem stabiem montētas trapeces formas gāzes laternas. Gan vieniem, gan otriem stabiem lieti čugunā, ar izteiktu cokolu un slaidu stāvu.

Gāzes laternas stiprinātas uz ažuļiem kronšteinu arī pie ēku fasādēm un bijušas izvietotas pa visu vecpilsētu. Līdzīgi pie fasādēm stiprināti arī elektriskie gaismekļi. Tā, piemēram, Smilšu ielā bijušajai Emīla Borharta (*Borchardt*) fotopreču veikala ieeju apgaismojušas pat divas, akanta formas kronšteinu iekārtas spuldzes, kuru stikla plafons drošības apsvērumu dēļ apvilks ar dzelzs sietu. Vēsturiska, pie ēkas stiprināta gāzes laterna saglabājusies bijušajai AS "SEB Unibanka" ēkai Pils ielā 23.

2004. gadā pie Rīgas biržas atjaunotas arhitekta Haralda Jūliusa fon Boses zīmētās laternas, tiesa gan, tās tiek darbinātas ar elektrību un izvēlētas spuldzes neatspoguļo sākotnējo vēso gāzes apgaismojuma spektru. Divas uz mūrētajiem vārtu stabiem uzsēdinātas astoņstūra formas gāzes laternas ar speciālām gāzes apgaismojuma spektru imitējošām spuldzēm atjaunotas Rīgas 1. slimnīcas abiem ieejas vārtiem Bruņinieku ielā 7. Divas astoņstūra laternas akcentē ieejas vārtus Kultūras ministrijas ēkai Krišjāņa Valdemāra ielā 11. Līdzīgas uz mūra stabiem izvietotas astoņstūra laternas izgaismojušas ieeju Baptistu Pestīšanas templī Lāčplēša ielā 17.

Divas greznas čuguna lējuma laternas pēc vēsturiskajiem fotoattēliem atjaunotas pie Saeimas nama Klosters ielas pusē. Uz figurāla, ar briljanta rustiku rotāta stāva izvietotas trīs ažuļas, viegli koniskas formas stiklotas laternas.

Stabi transporta un inženiertīklu infrastruktūrai

Elektriskā tramvaja elektriskā vada atsaīšu stiprināšanai ietves malā izbūvēti stabi ar figurālu cokolu, posmos sadalītu stāvu un sīpolveida galvu, piemēram, Krišjāņa Barona ielā iepretī Ģertrūdes ielai.

Vārti un vārtu ailas

Pagalma nodalīšana no ielas ar vārtiem ir daļa no perimetrālās apbūves principa. Mūra īres namiem sastopami grezni metālkaluma vārti jūgendstila un historisma formās. Turpat blakus mūra ēku vārtu caurbrauktuvēs var būt koka pildīņu vārti. Vārtu aila ar vitrāžu virslogā redzama Baznīcas ielā 5 (vārtu vērtnes zudušas). Grezns jūgendstila stilistikā ieturētas vārtu vērtnes ar stiklotu virslogu saglabājušās Krišjāņa Barona ielā 19 (virslogs šobrīd bez stiklojuma). Relatīvi grezni atturīgās jūgendstila formās ieturēti vārti izgatavoti vārtu ailām Aleksandra Čaka ielā, piemēram, numuriem 125, 109 un 67/69. Rāmja - pildīņu konstrukcijā gatavotas koka vārtu vērtnes saglabājušās Ģertrūdes ielā 61 un Bruņinieku ielā 36.

Latgales priekšpilsētā vārti, tāpat kā žogi, varēja būt gatavoti no koka, piemēram, ieejai uz koka ēkas pagalmu Lāčplēša ielā 119.

Vārtu ailas pieduras no transporta riteņiem sargā atsitējstabiņi. Vecpilsētā, piemēram, Zviedru vārtos, šim nolūkam zemē ierakti vēsturiskie lielgabalu stobri. Ārpus Vecpilsētas sastopami zemē ierakti granīta stabi, piemēram, Brīvības ielā 117, citviet čuguna lodes, piemēram, Bruņinieku ielā 58 un Bruņinieku ielā 36.

Norobežojšie stabiņi

Saeimas ēkas arhitektūru papildina Klosters ielas pusē izvietota figurālu čuguna stabiņu rinda, kuru sānos izvietotās lauvu galvas tur ķēdes. Viens šāds bolards izvietots ielas vidū Trokšņu ielas sākumā. Granīta stabu rinda norobežojusi Raiņa bulvāri no pašreizējā Brīvības pieminekļa. Granīta bolardu rinda sekmīgi izmantota ietves atdalīšanai no brauktuves Muižas ielas posmā pie Citadeles ielas.

Karogi

Grezni karogu turētāji un stacionāri nostiprināti karogu kāti ar virpotām sīpolformas galvām redzami, piemēram, Reiterņa nama fasādē Mārstaļu ielā. Kalti karogu turētāji ērģļu formā saglabājušies pie Latvijas bankas galvenās ieejas, tikai šobrīd stacionārie karogu kāti nomainīti ar izņemamiem.

Grezns drakona formas turētājs redzams Vāgnera ielā 4, savukārt vienkāršākas formas drakons turētājs karogu Kalēju ielā 6.

Grezns kalts karogu turētāju komplekts ar transformējamiem – paceļamiem karogu kātiem – rotā Latviešu biedrības namu Merķeļa ielā 13, kuru papildina kaltas laternas ar lejup vērstiem kupoliem – kādreizējo AEG spuldžu un plafonu replikas. Abpus portāla daļai esošajiem rīzālītiem virs pirmā stāva saglabājušies arī mazāki karogu turētāji, kas tiek izmantoti ikdienas vajadzībām.

Atturīgās jūgendstila formās veidots karogu turētājs saglabājies Lāčplēša ielā 17 un Lāčplēša ielā 81. Savukārt grezns jūgendstila paraugs – Brīvības ielā 187, historisma stilistikā ieturēts turētājs – Skolas ielā 3a, art-deco stila turētājs – Jāņa Asara ielā 15.

Vitrīnas

Ēku 1.stāvu pārbūve veikalu vitrīnu vajadzībām aizsākās jau 19. gadsimta beigās, bet visvairāk norisinājās 20. gadsimta sākumā. 20. gadsimta 10. - 20. gados lielās logailas dekorētas ar grezniem portāliem, kuru frīzē ietvertas pirmā stāva iestādījuma izkārtnes. Grezns ēkas pirmo un otro stāvu akcentējošs ietvars saglabājies ēkai Šķūņu ielā 3, koka portāls ar frīzi atjaunots Miesnieku ielā 17.

Marķīzes

Vēsturiskajos fotoattēlos logu augšdaļu noēnojošas un pēc vajadzības nolaižamas marķīzes redzamas gandrīz visiem Bulvāru loka namu logiem. Kolorētajās pastkartēs tās attēlotas sarkanbalti svītrotas, piemēram, Šķūņu ielā, vai bēši monohromas Jēkaba ielā 2. Pusloka

pārsedzēm pielāgotas cilindra formas marķīzes bijušas, piemēram, Saeimas namam Jēkaba ielā 11.

Marķīzes no saules un nokrišņiem sargājušas arī tirdzniecības vietām – šādas redzamas, piemēram, Brīvības ielas 38 pirmā stāva veikalu skatlogiem. Vesela pāri par ielu pārkārusies svītrotu marķīžu rinda greznējusi saules pusi bijušo Brīvības ielas 44 koka namu pirmajos stāvos izvietotajiem veikaliem.

Sastopamas arī uz tieviem stabiem balstīti skārda uzjumteņi ēkas galvenās ieejas nosegšanai, piemēram, bijušajai Lomonosova ģimnāzijai Raiņa bulvārī 29.

Uzjumteņi

Uzjumteņi, līdztekus marķīzēm, kalpojuši ēkas ieeju pasargāšanai no nokrišņiem. Uz lietām čuguna konsolēm, kurām šobrīd izgatavota kvalitatīva alumīnija lējuma kopija, uzjumteņi atjaunoti bijušajām Muižas ēkas ieejām Krišjāņa Valdemāra ielā 1a. Ieeju akcentējošs un no nokrišņiem pasargājošs uzjumtenis uz čuguna kolonām balstīta portika formā saglabājies Krišjāņa Valdemāra ielā 11a.

Transformatori

Līdz ar elektrības izplatīšanos Rīgā, radās vajadzība pēc spriegumu pārveidojošām ierīcēm – transformatoriem. Salīdzinot ar mūsdienu masīvajām būvēm, 20. gadsimta sākuma transformators bija uz ietves novietota ažūra čuguna lējuma ierīce aptuveni drēbju skapja izmērā, ar figurālu jumtu un divām smailēm. Šāds sarkanbrūns transformators vēsturiskajā vietā redzams, piemēram, Tērbatas un Dzirnavu ielas stūrī, bet dabā saglabājies iepretī Vecajai Ģertrūdes baznīcai.

Veikalu izkārtnes

Smilšu ielā bijušajai Emīla Borharta (Borchardt) fotopreču manierīgi izliektas formas veikala izkārtnē perpendikulāri fasādes plaknei. Blakus ieejai plāksnīte ar uzrakstu "Kodak", bet frīzes joslā horizontāla, viegli izliekta balti krāsota skārda plāksne ar melniem burtiem uzrakstītu īpašnieka vārdu krievu un vācu valodā. Kronšteinu fragmenti, kas liecina par kādreiz bijušām izkārtnēm, saglabājušies, piemēram, Ģertrūdes ielā 68.

Čuguna balkoni

Atsevišķu dekoru grupu pārstāv pie fasādes stiprināti čuguna balkoni. Šādi no gataviem rūpnieciski gatavotiem elementiem kombinēti balkoni redzami, piemēram, Audēju ielā 8, kurus balsta četras konsoles, savukārt margās ieausts meandra raksts un klasicismam raksturīgās elipses.

Vējrāži

Pilsētbūvniecisku akcentu veido stūra tornīti vainagojošs vējrādis Avotu ielā 25. Historisma stilistikā ieturēti vējrāži vainago zelmini Bruņinieku ielā 36, tornīti Aleksandra Čaka ielā 58, koka ēkas tornīti Aleksandra Čaka ielā 71. Akcents krusta puķes formā vainago tornīti Brīvības ielā 118.

Atikas

Virs galvenās dzegas izveidotiem elementiem ir gan dekoratīva, gan funkcionāla nozīme, paaugstinot drošību. Dzelzs kaluma atika ar komplicētu jūgendstila stilistikā ieturētu zīmējumu un pompozu vapeni bija saglabājusies Lāčplēša ielā 23 (šobrīd daļēji eksponēts ēkas pagalmā). Klasiskās formās ieturēta virpotu doku balustrāde vainago divstāvu ēku Blaumaņa ielā 23.

Pulksteņi

Laika vizuālu un līdz ar zvaniem arī audiālu uzskaiti nodrošināja baznīcu torņos izvietotie pulksteņi. Šādi laikrāži joprojām saglabājušies Doma un Jēkaba baznīcām. Ārpus vecpilsētas vēsturiskie pulksteņi izvietoti bankas ēkas tornī Tērbatas ielā 14. Pulkstenis ar matēta stikla ciparnīcu atjaunots muižas ēkai Krišjāņa Valdemāra ielā 1a.

Laimas pulkstenis ir viens no Rīgas atpazīstamākajiem un kultūras simboliem, kas tika uzstādīts jau 1924. gadā. Tas ir ne tikai pulkstenis, bet arī populāra tikšanās vieta rīdziniekiem un pilsētas viesiem. Saules pulkstenis pie tirdzniecības centra "Origo" (Centrālās stacijas laukums) ir moderns, bet arī vēsturiskā kontekstā nozīmīgs pulkstenis, kas tika atklāts 2012. gadā. Tas ir

deviņu metru plats saules pulkstenis ar LED apgaismojumu, kas ļauj tam darboties arī tumšajā diennakts laikā.

Soli

Dažādu dizainu, no metāla, koka vai kombinētiem materiāliem, izvietoti parkos, laukumos, pie sabiedriskām ēkām un pieturvietās.

Rīgas vēsturiskajā centrā nozīmīgākie parki ir Vērmānes dārzs, Esplanāde, Kronvalda parks un Kanālmalas apstādījumi. To veidošana sākās jau 18.–19. gadsimtā, kad pēc nocietinājumu nojaukšanas pilsētā tika ierīkotas publiskas zaļās zonas, kurās soli kļuva par neatņemamu labiekārtojuma elementu. Parku labiekārtošanas tradīcijas aizsāka tādi izcili ainavu arhitekti kā Georgs Kufalts un viņa sekotāji Andrejs Zeidaks un Kārlis Barons, kuri uzsvēra parku pieejamību sabiedrībai un ērtu atpūtas iespēju nodrošināšanu. Vēsturiskie parku soli tradicionāli tika veidoti no koka ar dekoratīvām čuguna vai metāla kājām un atzveltnēm. Šāds dizains bija raksturīgs 19. un 20. gadsimta sākuma pilsētas parkiem visā Eiropā, tostarp arī Rīgā.

Soli Rīgas vēsturiskajos parkos ir daļa no pilsētas kultūrvēsturiskā mantojuma, kas iekļauts arī Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likumā kā autentiski labiekārtojuma elementi. Parku soli ne tikai kalpo kā atpūtas vietas, bet arī veido pilsētas identitāti un ainavisko raksturu, īpaši izceļot parku vēsturisko plānojumu un estētiku. Pēdējos gados parku labiekārtojums tiek atjaunots, ievērojot vēsturiskos paraugus un saglabājot autentiskumu, lai nodrošinātu gan mūsdienu funkcionalitāti, gan cieņu pret vēsturisko vidi. Vēsturiskus vai vēsturiskā stilā atjaunotus parka solus, kas izvietoti gar celiņiem, pie strūklakām un atpūtas zonās joprojām iespējams apskatīt Vērmānes dārzā, Kanālmalas apstādījumos, Kronvalda parkā un Esplanādē.

Atkritumu urnas

Funkcionāli un vizuāli piemērotas konkrētajai pilsētvides zonai, bieži izvietotas līdzās soliem un gājēju plūsmas vietās. Pilsētā izmantotas gan kubveida betonētas urnas ar ievietotu skārda tvertni, gan pusapaļas un apaļas dažāda dizaina urnas. Līdzīgi kā ar velostatīviem, pilsētā būtu vēlams izstrādāt un izvietot viena dizaina elementus, piemēram, klasteru robežās.

Puķu kastes un apstādījumu konteineri

Mūsdienu pilsētvides elements, kas papildina ielu ainavu un nodrošina zaļās zonas arī blīvāk apbūvētās vietās. Kompromisa risinājums vietās, kur komunikāciju vai to aizsargjoslu dēļ apgrūtināta vai neiespējama jaunu koku stādījumu izveide. Apkalpošanas un uzturēšanas izmaksu ziņā tas ir salīdzinoši dārgs risinājums, kas no vienas puses atsvaidzina publisko ārtelpu, no otras – uzskatāms par pagaidu risinājumu, kamēr tiek sakārtotas pilsētas inženierkomunikācijas. Kā liecina 1883. gada Rīgas plāns un vēsturiskie attēli, gandrīz visām galvenajām centra ielām abās pusēs bijušas koku alejas, t.i., plānojot pilsētas centru, pilsētvidē tām ir bijusi paredzēta vieta, ko mūsdienās aizņēmuši inženiertīklu turētāji.

Velostatīvi

Paredzēti velosipēdu novietošanai, bieži atrodami pie sabiedriskām ēkām, kafejnīcām un sabiedriskā transporta pieturām. Rīga nav izmantojusi iespēju izstrādāt vienotu, pilsētas identitāti veidojošu dizainu, kā tas ir izdarīts, piemēram, Liepājā.

Galdi un krēsli āra kafejnīcām

Viegla konstrukcijas mēbeles, kas tiek izvietotas uz ietvēm vai terasēs pie kafejnīcām. Vēsturiski saliekami metāla konstrukcijas krēsli ar koka sēdi un atzveltni atradušies Bastejkalna kafejnīcā, un tie izvietoti ap baltiem apaļiem galdiņiem uz centrālas čuguna kājas. Vērmānes dārzā vasaras kafejnīcas vajadzībām bijuši iznesti balti galdiņi uz četrām kājām ērti koka krēsli ar vertikālu virpotu pulciņu balstītām koka atzveltnēm. Pie Mazā Vērmanparks restorāna, savukārt, tāpat bijuši saliekami metāla krēsli un taisnstūra formas koka galdi uz četrām kājām.

Brīvkrāni

Rīgā saglabāties viens čuguna lējuma ūdens pumpis Raiņa bulvārī kanālmalas apstādījumos. Pilsētā uzstādot jaunus brīvkrānus, tos iespējams apvienot ar ielu mākslas objektiem.

Publiskā māksla

Publiskai mākslai ir jābūt atbilstoša mēroga pilsētas centram un novietotai tā, lai tā nemazinātu saistīto īpašumu vai rajona vēsturisko raksturu. Vēsturiskā publiskā māksla ir jā saglabā tās sākotnējā vietā. Jaunai publiskai mākslai nepieciešama sabiedriskā apspriešana un tai jāatspoguļo augsti dizaina un izpildes standarti, kā arī jāņem vērā uzturēšanas un ilgmūžības jautājumi.

2.10.4. Citi nozīmīgi kompleksi un teritorijas

2.10.4.1. Ievads

Rīgas domes 2013. gada 18. jūnija Saistošo noteikumu Nr.220 redakcijā RVC un AZ teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos 6.4. punktā izdalītas teritorijas ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem.

2.10.4.2. Situācijas raksturojums

Pamatojoties uz rezultātiem, kas iegūti kultūrvēsturiskā mantojuma apsekojuma laikā RVC un AZ, izdalīti papildu trīs apbūves fragmenti, kurus var definēt kā nozīmīgus apbūves kompleksus, ēku grupas un teritorijas, un kuriem nepieciešams izstrādāt atsevišķus noteikumus.

- 1) ~1/2 no AS "Latvijas Gāze" teritorijas, sākot no Matīsa ielas, kas būvēta kā Otrās gāzes fabrikas komplekss no 1874. gada līdz 20. gadsimta sākumam. Konkrētas būves - Matīsa ielā 108, 114 (torņi), 110, 112, 116, 120, 122 un Vagonu ielā 20 k-1.

Ēkas veido kvalitatīvi saglabājušos industriālu teritoriju ar ražošanas būvēm raksturīgu ķieģeļu arhitektūru. Kompleksa dominantes un nozīmīgs akcents Matīsa ielas siluetā ir abi gāzes torņi, kas ir vienīgās šī tipa ēkas Rīgā. Ražošanas korpusi un palīgbūves veido teritorijas fonu. Piešķirt teritorijai īpašu statusu nepieciešams, lai iespējamā teritorijas apbūves paplašināšanās saglabātu esošo mērogu un nezaudētu pašreizējo diferencēto kompleksa arhitektūru, kā arī jaunu ēku celtniecības gadījumā izmantotu esošiem piederīgus materiālus.

- 2) 20. gadsimta pirmās puses ēku komplekss abpus Tallinas ielai starp Jāņa Asara, Pērnavas un Valmieras ielām

Komplekss ietver Sarkanā krusta slimnīcu ar palīgēkām Jāņa Asara ielā 3 (1909. - 1912.g., arhitekts F. Šefels), medicīnas māsu kopmītņi Tallinas ielā 95 (1927.g.) un divas pēc arhitekta A. Klinklāva būvētas ēkas - Protezēšanas nodaļu Pērnavas ielā 62 (1933.g. un LKS žēlsirdīgo māsu skolu Jāņa Asara ielā 5 (1936.g.).

Visas ēkas ir katras atsevišķas celtnes būvniecības laika stilistisku un arhitektoniskās kvalitātes raksturojošs autentisks objekts un veido apjomīgu brīvstāvošu 20. gadsimta pirmās puses medicīnas būvju kompleksu un kura pārbūvē un paplašināšanās būtu izstrādājami atsevišķi noteikumi.

- 3) Ķīpsala, kvartāls starp Enkuru, Ogļu, Tīklu un Zvejnieku ielām un Zvejnieku ielas pāra numuru puse

Teritorijā saglabājusies Ķīpsalai raksturīga retināta mazstāvu (viens - trīs stāvi) koka apbūve un vēsturiski autentiska vide. Vēsturisko ēku arhitektūra raksturo gan Rīgas priekšpilsētu 19. gadsimta otrās puses un 20. gadsimta sākuma koka apbūvi kopumā, gan Ķīpsalas kontekstā lielā mērā saglabā pakāpeniski izzūdošo apbūvi, kas veido salas vēsturiskās arhitektūras un apzaļumojuma intīmo gaisotni.

2.10.4.3. Secinājumi

- Piešķirot iepriekš minētajām teritorijām statusu "teritorijas ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem", būtu skaidri definēta turpmākā ne tikai tās veidojošo atsevišķo ēku saglabāšana, bet noteiktas visas apbūves kompleksa saglabāšanas un attīstības pamatvērtības.
- AS "Latvijas Gāze" teritorijā esošie gāzes torņi ir tipoloģiski vienīgās šāda veida būves Rīgā, bet to saglabāšanas jautājums ir vistiešākā mērā saistīts ar apkārt esošo teritorijas

apbūvi. Torņi šajā gadījumā ir arhitektoniskas vērtības, bet tikai komplektā ar pārējo saistīto apbūvi var saglabāt vides raksturu, mērogu un funkcionālo saistību.

- 20. gadsimta pirmās puses ēku kompleksa teritorijā abpus Tallinas ielai starp Jāņa Asara, Pērnavas un Valmieras ielām tiktu ierobežotas celtniecības iespējas, kas šobrīd potenciāli pastāv brīvajā kvartāla daļā.
- Ķīpsalā, kur pēdējos gados notiek aktīva rindu māju un mūra ēku celtniecība, tiktu nodrošināta videi raksturīgā mazstāvu koka apbūves un apzaļumotas teritorijas īpatsvara saglabāšana.

2.10.5. Arheoloģija

2.10.5.1. Ievads

Pētījuma ietvaros visai būtiski ņemt vērā visas esošās un zudušās liecības par apsekojamās teritorijas veidošanos, attīstību un galvenajām pārmaiņām. Šo datu maksimāla respektēšana veicinātu pilnvērtīgu, laikmeta prasībām atbilstošu attieksmi pret RVC un AZ kā UNESCO Pasaules mantojuma objektu un ļautu adekvāti risināt ne vien atsevišķu pieminekļu saglabāšanas problēmas, bet arī prognozēt un savlaicīgi novērst jebkuru destruktīvu iejaukšanos pilsētas kultūrvēsturiskajā vidē.

2.10.5.2. Esošās situācijas raksturojums

Nozīmīgs RVC un AZ elements ir arheoloģiskais kultūrslānis. Šobrīd tas tiek aizsargāts apmēram 61,039 ha platībā Vecrīgas teritorijā, ko ietver 13. janvāra iela, 11. novembra krastmala, Krišjāņa Valdemāra iela, Zigfrīda Annas Meierovica un Aspazijas bulvāris. Vecrīgas arheoloģiskais komplekss iekļauts valsts nozīmes arheoloģisko pieminekļu sarakstā ar pieminekļa valsts aizsardzības Nr. 2070. Pētījuma 2. nodevuma pielikumos pievienotas vairākas informatīvas kartes, no kurām divās ietverta informācija par arheoloģiskās izpētes apjomu un iegūtajiem rezultātiem.

Ir apkopoti dati par zemes darbiem 20. gadsimta periodā līdz 2003. gadam, kas ietver 104 norādes (pielikums "Arheoloģiskās izpētes vietas līdz 2000.gadam") un tabula ar izrakumu pārskatu (pielikums "Arheoloģiskās izpētes vietas līdz 2000.gadam-tabula"), bet dati par zemes darbiem no 2000. līdz 2024. gadam ietver 139 ierakstus (pielikums "Arheoloģiskās izpētes vietas 2000.-2024. gadam") un tabula ar izrakumu pārskatu (pielikums "Arheoloģiskās izpētes vietas no 2000.gada līdz 2024.gadam-tabula").

Pieaugošais izpēšu skaits daļēji saistīts ar Vecrīgas brīvo, Otrā pasaules kara laikā sagrauto kvartālu pakāpenisku aizcelšanu, vēsturisko, novecojušo komunikāciju nomaiņu, esošo ēku labiekārtošanu un atjaunošanu. Jaunās apbūves pagrabu dziļums tiek plānots dziļāks nekā vēsturiski bijis, tāpēc zem senāko pagrabu grīdām tiek atsegts neskarts kultūrslānis. Arī jauno komunikāciju tranšējās bieži konstatē neskartu kultūrslāni, un senākais kultūrslānis konstatēts dažādās Vecrīgas vietās divu līdz septiņu metru biezumā.

Līdz 1773. gadam Rīgā turīgākie pilsoņi vai to apvienības iepirka kapavietas baznīcu iekštelpās – velvēs baznīcu pagrabos, bet trūcīgākie tika apglabāti kapsētās pie baznīcām vai ārpuslīdī. Kapsētas bija pārbīvētas, bet sanitāros apstākļus pilsētā pasliktināja arī plūdi, kuru laikā baznīcu velvju līķu kambari applūda, veicinot slimību izplatīšanos. 1772. gada 19. decembrī tika izdots senāta ukazs "Par kapsētu dibināšanu Viborgas un Baltijas guberņās", kas 1773. gada 23. februārī sasniedza Rīgu ar norādījumu, ka kapsētas ierādāmas klajā vietā ārpus pilsētas, vismaz 640 metru attālumā aiz tālākajām pilsētas būvēm, un tās nožogojamas ar žogu. Ar ģenerālgubernatora Georga (Džordža) fon Brauna (*Georg von Browne*) rīkojumu līdz maija beigām visas līdzšinējās kapličas baznīcās to īpašniekiem aizmūrējamās, vienalga, vai tās atrastos zem zemes vai virs grīdas, un radušies izdevumi jāsedz no pašu līdzekļiem (avots: Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja informācija par Lielo kapu izveidi). Pielikumā "Vēsturiskās kapsētas" marķētas zināmās apbedījumu vietas pie Vecrīgas esošajām vai bijušajām (šobrīd zudušajām vai pārbūvētajām) baznīcām. Atsevišķa aprakstoša tabula nav veidota, bet visi veiktie pētījumi šajās vietās apkopoti tabulās un kartēs "Arheoloģiskās izpētes vietas".

Pārējā RVC daļā nav izdalīti aizsargājami arheoloģiskie objekti, lai gan dati par atsevišķiem vēsturiskās apbūves reliktiem un kapsētām atrodami Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Latvijas Nacionālā Vēstures muzeja, NKMP un Rīgas valstspilsētas pašvaldības būvvaldes arhīvos. Ir izveidots saraksts un karte (pielikums "Vēsturiskās kapsētas") un aprakstu tabula (pielikums "Vēsturiskās kapsētas-tabula"), kurā attēlotas ārpus RVC, bet tā AZ esošās viduslaiku un vēlākās kapsētas. Aizvien biežāk ēku atjaunošanas laikā redzams, ka gan vēsturiskajos avotos, gan mutiskajā informācijā saglabājušās ziņas par kapsētu eksistenci būvdarbu laikā apstiprinās, atsevišķās vietās pat ļoti lielā zonā. Salīdzinot līdz 2003. gadam veikto apsekojumu ar Pētījumu, varam secināt, ka jaunas vēsturiskās kapsētu vietas šobrīd nav konstatētas. Pamatā vēsturiskās ziņas ir apstiprinājušās, un ir precizētas apbedījumu teritorijas. Vairākām kapsētām izpētes rezultātā būtiski palielināta aizsargājamā teritorija.

Kartētajā zonā nav ietverta kapsētas daļa, kas tika atsegta pie Brasas gaisa tilta būvdarbu laikā. Šeit apglabāti Rīgas kara hospitāli mirušie Krievijas impērijas karavīri, kas tika guldīti vecajā Rīgas Garnizona kapsētā. Daļa no tās, acīmredzot, voluntāri likvidēta tilta celtniecības laikā. Analogi nav atzīmēti apbedījumi pie Lielajiem un Pokrova kapiem, kas tika nolīdzināti, bet ne pārāpbedīti abās pusēs Pērnavas ielas pagarinājumam - Senču ielai, kā arī Lielo kapu jaunizveidoto celiņu un laukumu trasēs. Pētījuma uzmanības centrā ir tās kapsētas, par kuru eksistenci nav zināms un šobrīd tās nav nosakāmas dabā.

Arheoloģiskajos uzraudzības darbos ārpus Vecrīgas un uzskaitītajām kapsētu zonām **viduslaiku kultūrslānis** ar vāji sadalījušos organisko vielu piejaukumu 1938. gadā fiksēts tikai Dzirnau ielā starp Lastādijas ielu un Daugavas krastu (vadītājs K. Apinis) un 1997.gadā Katrīnas dambī (vadītājs A. Celmiņš). Tomēr šobrīd konstatēts, ka līdzīgi vēsturiskie grunts noslāņojumi saglabājušies arī citviet Rīgas priekšpilsētu teritorijās, kur tie nav tikuši likvidēti vai norakti vēlākajos celtniecības darbos.

Piemēram, bijušajā Lastādijā (*Lastadie*) Centrāltirgus rajonā, kas kā vieta ārpus pilsētas, kur tiek izkrautas kuģu kravas, minēta kopš 1348. gada. 1612. gadā Lastādijā bijušas apmēram 40 ēkas. 2024. gadā M. Lūsēna vadībā veikta arheoloģiskā uzraudzība Daugavas labajā krastā starp Krasta ielu un ģenerāļa Radziņa krastmalu, konstatētas nojauktas apbūves paliekas un 17., 18. gadsimta kultūrslānis.

Arheoloģiskā uzraudzība veikta arī Spīķeru teritorijā ar analogiem rezultātiem. No 2010. līdz 2022. gadam veiktas izpētes Jelgavas ielā 1, bijušajā Kobronskanstes teritorijā (N. Šnē, R. Brūzis, M. Lūsēns, U. Kalējs), kuru laikā lielā apjomā konstatēts skanstes apdzīvotības laika kultūrslānis, atklātas 17. - 19. gadsimta ēku un nocietinājumu sistēmas paliekas. Senākās apbūves liecības izpētes zonā bija attiecināmas uz 13. - 14. gadsimta miju. Kobronskanstes nocietinājumi nav kartogrāfiski attēloti, jo minētā teritorija nav attiecināma uz Pētījuma teritoriju. Tur iegūtā informācija apvienota, lai pamatotu secinājumu, ka neapbūvētajās senāko nocietinājumu teritorijās iespējamās saskarties ar iepriekšējo periodu apbūvi, iespējams, arī Skanstes apkaimes teritorijā (pielikums "Rīgas vēsturiskie nocietinājumi") ar vēsturisko nocietinājumu un aizsargbūvju izvietojumu). Turpmāko plānojumu var ietekmēt arī vēsturiskās ūdensteces, kuras šobrīd vairs nav vizuāli redzamas, bet turpina ietekmēt vidi. Pielikumā "Arheoloģija un inženiertīkli" attēlotas arī vēsturiskās ūdensteces.

Vēl viena zemes darbu laikā ievērtējama artefaktu grupa ir vēsturiskās inženierbūves un labiekārtojuma elementi, kas var tikt atsegti zemes darbu un būvniecības laikā. Pie tādiem pieskaitāmi vēsturisko ūdensvadu izvietojums, kanalizācijas akas un ūdens kolektori (pielikums "Arheoloģija un inženiertīkli"). Vecrīgas teritorijā konstatējami aizbērti pagrabi zem ietves braucamās daļas ārpus sarkanajām līnijām, piemēram, Tirgoņu ielā.

Veicot teritorijas izpēti, apbūvi vai zemes darbus labiekārtojumu laikā, jārēķinās, ka arheoloģiski aizsargājamas liecības iespējamās visā Daugavas labā krasta krastmalā – tuvāk Vecrīgai, jau no 13. gadsimta līdz 18. gadsimtam veidotas koka krasta nostiprinājumu konstrukcijas. Tās plašā apjomā atklātas, veicot arheoloģisko uzraudzību Triangula bastiona teritorijas apbūves laikā. Koka konstrukcijas fiksētas arī pie Centrāltirgus Dzelzceļa tilta, Krasta ielas paplašināšanas laikā.

2.10.5.3. *Normatīvais regulējums attiecībā uz arheoloģiskās izpētes nepieciešamību un veikšanu*

Ņemot vērā, ka arheoloģiskais kultūrslānis tā izpētes laikā tiek neatgriezeniski iznīcināts un ir vienīgais, kas ietver pieejamo informāciju par tā sastāvu un artefaktiem, kultūrslāņa aizsardzība ir nostiprināta ar vairākiem normatīvajiem aktiem.

Starptautiskie līgumi

- Eiropas konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai (pieņemta Valletā 1992. gadā, Latvijā ratificēta 2003. gadā).
- UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību (pieņemta 1972. gadā, Latvijā ratificēta 1997. gadā).

Likumi

- Likums "Par kultūras pieminekļu aizsardzību"

3. pants. Kultūras pieminekļus ir aizliegts iznīcināt, bojāt vai apgānīt. Valsts un reģiona nozīmes nekustamos kultūras pieminekļus drīkst pārvietot vai pārveidot tikai izņēmuma gadījumā ar Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes atļauju, bet vietējās nozīmes kultūras pieminekļus — ar pašvaldības atļauju. Kultūras pieminekļa pārveidošana vai tā oriģinālo daļu aizstāšana ar jaunām daļām pieļaujama tikai tad, ja tā ir labākā iespēja, kā saglabāt pieminekli, vai arī tad, ja pēc pārveidojuma nepazeminās pieminekļa kultūrvēsturiskā vērtība.

17. pants (2). Par objektiem, kuri atrasti zemē, virs zemes, ūdenī, būvēs vai to daļās un atliekās un kuriem varētu būt vēsturiska, zinātniska, mākslinieciska vai citāda kultūras vērtība, kā arī par to atrašanās vietu un apstākļiem atradējs nekavējoties, bet ne vēlāk kā piecu dienu laikā rakstveidā paziņo Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei.

21. pants (2). Kultūras pieminekļu izpētes darbus, kas var novest pie kultūras pieminekļa pārveidošanas, arī arheoloģisko izpēti, drīkst veikt tikai ar Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes rakstveida atļauju un tās kontrolē.

22. pants. Pirms celtniecības, meliorācijas, ceļu būves, derīgo izrakteņu ieguves un citu saimniecisko darbu uzsākšanas šo darbu pasūtītājam par saviem līdzekļiem jānodrošina kultūras vērtību apzināšana paredzamo darbu zonā. Fiziskajām un juridiskajām personām, kas saimnieciskās darbības rezultātā atklāj arheoloģiskus vai citus objektus ar kultūrvēsturisku vērtību, par to nekavējoties jāziņo Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei un turpmākie darbi jāpārtrauc.

31. pants (2). Ja starptautiskajā vai starpvalstu līgumā paredzētie noteikumi par kultūras pieminekļu aizsardzību, izmantošanu vai restaurāciju ir pretrunā ar Latvijas Republikas kultūras pieminekļu likumdošanas aktiem, piemēro starptautiskā vai starpvalstu līguma noteikumus.

Rīgas vēsturiskā centra likums

5. pants (1). Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā aizliegta jebkāda darbība, kas var izraisīt tajā esošo saglabājamo un aizsargājamo kultūrvēsturisko vērtību iznīcināšanu vai bojāšanu.

5. pants (2). Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā saglabājamās un aizsargājamās šādas tajā esošās autentiskās kultūrvēsturiskās vērtības:

- 1) Vēsturiskā plānojuma struktūra (ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem).
- 2) Panorāma un siluets, skatu perspektīvas.
- 3) Vēsturiskā apbūve (īpaši — viduslaiku, jūgendstila un koka apbūve), tās mērogs un raksturs;

4) Arheoloģiskais kultūrslānis.

- 5) Publiskā ārtelpa.
- 6) Zaļumu un zaļo zonu sistēma.
- 7) Vēsturiskās ūdenstece un ūdenstilpes.

8) Vēsturiskais zemes virsmas iesegums (bruģa segumi, grants celiņi u.c.).

9) Vēsturiskie labiekārtojuma elementi”.

5. pants (3). Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā saglabājamo kultūrvēsturisko vērtību pārveidošana pieļaujama, ja nepieciešamā pārveidojuma veikšana ir vienīgais veids, kā nodrošināt pilsētas attīstību, un ja pārveidojuma rezultātā nepazeminās Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas kultūrvēsturiskā vērtība.

5. pants (6). Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonā nav pieļaujami tādi transporta, inženierkomunikāciju un infrastruktūras pārveidojumi, kuru rezultātā tiek neatgriezeniski zaudētas vēsturisko dārzu, parku un kapsētu kultūrvēsturiskās vērtības vai samazināta šo teritoriju platība, kā arī tiek mainīta šo teritoriju vai to daļu izmantošana, kas neatbilst kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas mērķim. Vēsturisko dārzu, parku un kapsētu robežas nosaka Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde.

Ministru kabineta noteikumi

- MK 2021. gada 26. oktobra noteikumi Nr.720 “Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi”.

35. Lai nodrošinātu kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu, nepieciešams saņemt pārvaldes atļauju: (...)

35.3. arheoloģiskās izpētes darbiem (arheoloģiskiem izrakumiem un arheoloģiskās uzraudzības darbiem, kā arī arheoloģisko objektu apzināšanai, ja tā saistīta ar iejaukšanos kultūras piemeklī) (...)

38. Arheoloģiskās izpētes darbus drīkst vadīt tikai kvalificēti speciālisti, kuri ieguvuši augstāko izglītību humanitārajās zinātnēs un kuriem ir vismaz divu gadu pieredze arheoloģisko darbu veikšanā. Personas, kuras arheoloģiskās izpētes darbus vada pirmo reizi, tos veic pieredzējuša speciālista uzraudzībā.

39. Pēc kultūrvēsturiskās vai arheoloģiskās izpētes darbu pabeigšanas atļaujā noteiktajā termiņā pārvaldē iesniedz izpētes darbu pārskatu. Pārskatā iekļauj pētāmā objekta raksturojumu, darbu procesa gaitu, atklājumu aprakstu, ilustratīvo materiālu (piemēram, plānus, fotoattēlus, zīmējumus), atradumu dokumentācijas sarakstus, arheoloģiskās izpētes darbu gadījumā – aktus par senlietu nodošanu glabāšanā publiskos muzejos.

MK noteikumi Nr.127

2. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas nozīmīgākās saglabājamās kultūrvēsturiskās vērtības ir: (...)

2.3. arheoloģiskais kultūrslānis un arheoloģiskie elementi.

2.10.5.4. Secinājumi

Ņemot vērā kultūrslāņa saglabātību un līdzšinējo pieredzi, arheoloģiskā uzraudzība jāparedz jebkuros zemes darbos Rīgas vēsturiskajā centrā vietās, kur līdz šim nav notikuši celtniecības darbi:

- Valsts nozīmes arheoloģiskā pieminekļa “Vecrīgas arheoloģiskais komplekss” (valsts aizsardzības Nr. 2070) teritorijā attīstot projektus, kas saistīti ar zemes rakšanas darbiem (piemēram, jaunu pazemes komunikāciju ierīkošana, ēku pagrabu padziļināšana, pamatu atrakšana un tml.), jāparedz arheoloģiskā izpēte (uzraudzība un/vai izrakumi) atbilstoši NKMP izdotiem nosacījumiem. Arheoloģiskā izpēte integrējama kopējā projekta attīstībā, paredzot izpētes laikā atklāto arheoloģisko elementu (piemēram, pilsētas vēsturisko nocietinājumu vai apbūves fragmentu) maksimālu saglabāšanu *in situ*. Arheoloģiskā izpēte nav nepieciešama esošo pazemes komunikāciju remontdarbu vai avārijas situāciju novēršanas laikā, ja darbi notiek esošajās komunikāciju trasēs.
- RVC ārpus Vecrīgas arheoloģiskā kompleksa teritorijas turpmāk uzskaitītajās teritorijās, kur nav veikta arheoloģiskā izpēte, attīstot projektus, kas saistīti ar apjomīgiem zemes rakšanas darbiem (piemēram, jaunu ēku būvniecība, pazemes inženiertīklu izbūve, ielu rekonstrukcija

u.c.) veicama arheoloģiskā uzraudzība, kas, atklājot nepārveidotu kultūrslāni, vēsturiskās apbūves fragmentus, pilsētas vēsturiskās nocietinājumu sistēmas elementus vai apbedījumus, aizstājama ar arheoloģiskajiem izrakumiem:

- Pilsētas vēsturisko nocietinājumu (vaļņu, aizsarggrāvju, bastionu u.c.) zonā ārpus Vecrīgas arheoloģiskā kompleksa robežām. Līdzšinējie arheoloģiskie atklājumi liecina, ka vēsturisko nocietinājumu sistēmas elementi (vēsturisko mūru fragmenti, koka konstrukcijas) dažādos apjomos ir labi saglabājušies, un arī nākotnē tie maksimāli saglabājami *in situ*.
- Pilsētas bijušo priekšpilsētu teritorijā, kuru kopš 17. gadsimta 20. gadiem ierobežoja palisādes, Cīdadeles rajonā arī padziļinot esošo ēku pamatus.
- Iespējamās kapsētu vietās un tām piegulošo mūsdienu ielu trasēs (pielikums "Vēsturiskās kapsētas"). Mūsdienās apbūvētās vēsturisko kapsētu vietās arheoloģiskā uzraudzība ieteicama, arī padziļinot esošo ēku pagrabus un iekšpagalmus.
- Mūsdienās neapbūvētās vēsturisko kapsētu vietās, kur jau daļēji veikta arheoloģiskā izpēte un atklāti apbedījumi, atbilstoši Pētījumā konstatētajam, nepētītajās vietās jāparedz arheoloģiskā izpēte (līdz apbedījumu līmenim pieļaujama uzraudzība, dziļāk - izrakumi), kas integrējama projektu attīstībā.
- Mūsdienās neapbūvētās vēsturisko kapsētu vietās, kur nav veikta arheoloģiskā izpēte, ieteicami arheoloģiskie pārbaudes izrakumi. Atbilstoši to rezultātiem turpmāk plānojama arheoloģiskā izpēte (uzraudzība un/vai izrakumi), kas integrējama turpmākā projektu attīstībā.
- Vēsturisko kapsētu teritorijām piegulošo ielu trasēs jānodrošina arheoloģiskā uzraudzība, kas, atklājot apbedījumus vai to fragmentus, aizstājama ar arheoloģiskajiem izrakumiem.

2.10.6. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam un priekšlikumi Teritorijas plānojuma izstrādei

Detalizēti priekšlikumi Teritorijas plānojumam tiks izstrādāti 3.nodevuma ietvaros.

2.11. Kultūrvēsturiskās vides identitātes, vienotības un autentiskuma saglabāšanas uzdevumi

2.11.1. Autentiskuma novērtējums videi un ielas ainavai

2.11.1.1. Ievads

RVC un AZ teritorijas ārtelpa, kāda tā ir pašreiz, veidojusies hronoloģiski ilgā periodā no 13. gadsimta Vecpilsētas daļā līdz 20. gadsimta vidum pie AZ ārējās robežas, neskaitot dažādu periodu jaunākus pārveidojumus visā teritorijā. Lai novērtētu vēsturiskās ainavas autentiskuma saglabātību, veikta ietverošās zonas apsekošana un vispārēja situācijas apzināšana gan dabā, gan analizējot PAD esošos pētījumus un materiālus, kā arī pieejamās vēsturiskās kartes. Tas ļauj kompleksi noteikt autentiskuma saglabātību, jo iespējams analizēt telpu, ņemot vērā dažādu laiku uzslāņojumus un to atbilstību konkrētam apbūves raksturam, materialitātei un funkcijai.

2.11.1.2. Situācijas raksturojums

Ņemot vērā salīdzinoši zemo autentiskumu veidojošo elementu saglabātību, īpaši būvgaldniecības izstrādājumu visa veida ēkām un apdares detaļu un materiālu neatbilstību koka ēkām (pēc selektīva atsevišķu ēku apsekojuma rezultātiem), apsekojumā tika vērtēts tikai apbūves telpas kopējais autentiskuma iespaids. To veido vizuālā atbilstība teritorijas apbūves hronoloģijai un laika gaitā mainīgam vēsturiskajam apbūves raksturam.

Detaļu autentiskuma saglabātība šajā gadījumā netiek ietverta tāpat kā ēku tehniskais stāvoklis, kas ir mainīgs savā būtībā. Ielas frontes apbūves un ielas kā telpas daļas vēsturiskās ainavas saglabātība vērtēta kvartāla robežās. Precīzākai autentiskuma saglabātības noteikšanai un kopējai situācijas vizualizācijai RVC un AZ plānā autentiskuma saglabātības gradācijā izdalīti trīs līmeņi. Tie koloristiski atšķirīgi attēloti kartoshēmā (karte "Savietots 2025.gada autentiskuma novērtējums

un autentiska apbūves fronte RVC un AZ SN kartē”) un parāda dažādās autentiskuma pakāpēs saglabājušās zonas RVC un AZ.

1. Augsts autentiskuma līmenis (zaļš) (pielikums “Apbūves Autentiskums Augsts-Attēli”) – esošā vēsturiskā apbūve un ielas/ parka ainava saglabājusies bez vai ar nenozīmīgām izmaiņām un reflektē telpiski autentisku vidi un zonas funkciju. Līmenis tiek noteikts, ja:

- Pilnībā saglabājusies vēsturiskā apbūve ar atbilstošu apjomu un fasāžu arhitektūru, materialitāti, funkciju, kā arī tajā esošās 20. gadsimta otrās puses būves un jaunbūves (dažas) nepretenciozi iekļaujas kopējā ainavā.
- Apbūvē kvartāla robežās iespējami nelieli zudumi - “robi” (viens vai vairāki atsevišķi gruntsgabali atkarībā no kvartāla frontes garuma), atsevišķām ēkām veiktās pārbūves neietekmē vai nebūtiski ietekmē kopējo autentiskumu, 20. gadsimta otrās puses būves un jaunbūves vizuāli nenozīmīgi iespaido koptēlu.

2. Vidējs autentiskuma līmenis (rozā) (pielikums “Apbūves Autentiskums Vidējs-Attēli.jpg”) – esošā vēsturiskā apbūve un ielas/ parka ainava saglabājusies ar izmaiņām. Līmenis tiek noteikts, ja:

- Vēsturiskās ēkas kvartāla robežās ir proporcionālā pārsvarā pār 20. gadsimta otrās puses un jaunākām būvēm kopā ar neapbūvētiem atsevišķiem gruntsgabaliem un vizuāli saglabā vēsturiskas apbūves raksturu.
- Apbūvi veido vēsturiskas ēkas, kur daļēji veiktās pārbūves nav atbilstošas autentiskuma kritērijiem.

3. Zems autentiskuma līmenis (oranžs) (pielikums “Apbūves Autentiskums Zems-Attēli”) - esošajā vēsturiskajā apbūvē un ielas/ parka ainavā veiktās izmaiņas neiznīcina ārtelpas un vēsturiskās ainavas autentiskumu, bet būtiski to pazemina. Līmenis tiek noteikts, ja:

- Kvartāla robežās ir ievērojami vēsturiskās apbūves zudumi, bet to vietā nav uzceltas apkārtnējam apbūves raksturam neatbilstošas būves.
- Ielas posmi, kuros 20. gadsimta otrās puses ēkas un jaunbūves neievēro vēsturisko būvlaižu un ir atvirzītas no kopējās apbūves līnijas vai to mērogs neatbilst vēsturiskajam.
- Kvartāla robežās daļēji saglabājušās vēsturiskās ēkas, bet uzceltas jaunas funkcionāli neatbilstošas būves.
- Kvartāla robežās daļēji saglabājušās vēsturiskās ēkas, bet tukšos gruntsgabalus aizņem neplānoti, apbūves zonai neatbilstoši stādījumi vai šī teritorija tiek izmantota kā tranzīta zona.

Ar atsevišķu autentiskuma līmeni netiek vērtēta un norādīta kartoshēmā vēsturiskā apbūve un ainava, ja tajā veiktās izmaiņas pilnībā ignorē autentiskuma kritērijus (pārbūves, demontāža, funkcionālā izmaiņas, apbūves mēroga neatbilstība), izveidojušos telpisko situāciju nevar uzskatīt par vēsturisku un iekļaut zema autentiskuma līmenī.

2.11.1.3. *Apsekojumā konstatētā autentiskuma salīdzinājums ar Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafisko daļu*

Šajā sadaļā ir dots Pētījuma Autoru veiktā apsekojuma rezultātu salīdzinājums ar Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānā “RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plāns” noteiktajām kultūrvēsturiski nozīmīgām apbūves frontēm (skatīt pielikumu “Savietots 2025.gada autentiskuma novērtējums un autentiska apbūves fronte RVC un AZ SN”).

RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plānā ir dots apzīmējums – kultūrvēsturiski nozīmīga apbūves fronte, un tajā nav apskatīta AZ teritorija, kas savukārt ir ietverta Pētījuma Autoru apsekojumā. Kultūrvēsturiski nozīmīgas apbūves frontes apzīmējums ir piešķirts ēkām, kas ir kultūrvēsturiski vērtīgas, bet kurām nav pieminekļa statusa (atsevišķas ēkas fiksētas kopā ar to sānu un pagalma fasādēm, kas neveido ielas frontālo apbūvi).

Valsts un vietējas (tagad reģionālas) nozīmes arhitektūras pieminekļiem ir atšķirīgs apzīmējums, kaut arī tie ir kultūrvēsturiski nozīmīgas apbūves frontes daļa. Šāds izpildījums ir informatīvs, bet

nav pietiekoši pārskatāms, lai vizuāli skaidri varētu izveidot priekšstatu par konkrētā kvartāla frontālās apbūves autentiskumu. Līdz ar to dotajā apsekojumā noteikti atšķirīgi autentiskuma līmeņi, kas raksturo vēsturiskās apbūves saglabātību.

Neskatoties uz vērtējuma atšķirībām, salīdzinot abus materiālus var izdarīt secinājumus par autentiskuma saglabātību ielu frontālajā apbūvē, ko raksturo visas kvartāla robežās esošās ēkas, neskatoties uz to vērtējumu, un tās veido vēsturisku pilsētvidi kopumā.

Secinājums – nav būtisku atšķirību autentiskas apbūves frontes novērtējumā starp Pētījuma Autoru veikto apsekojumu un Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānu attiecībā uz RVC teritoriju. Atsevišķi papildinājumi vai izmaiņas ir minēti zemāk tekstā:

- Kultūrvēsturiski nozīmīgas apbūves fronte šobrīd vairs neveidojas Vecrīgas kvartāla stūrī starp Kungu, Kalēju un Peitavas ielām, kur demontētas vairākas ēkas. Pētījuma Autoru apsekojuma kartē šai teritorijai nav dots autentiskuma līmeņa novērtējums.
- Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānā kā kultūrvēsturiski nozīmīgas apbūves fronte fiksētas ēkas Kaļķu ielā 4 un Skārņu ielā 9. Pētījuma Autoru apsekojumā Skārņu ielas fragments no Kaļķu ielas līdz jaunbūvei Skārņu ielā 11 nav vērtēts kā autentisks.
- Pētījuma Autoru apsekojumā Kalēja ielas pāra puses apbūves fragments no Kalēju ielas 70 līdz Kungu ielai vērtēts kā vidēji autentisks, jo apbūve ietver atšķirīgā apjomā pārbūvētas vēsturiskas ēkas un jaunbūvi, kas kopumā veido vēsturiskai videi atbilstošu noskaņu.
- Pēc ēkas Ausekļa ielā 22 fasāžu apdares maiņas tā vairs nav vērtējama kā autentiska un Pētījuma Autoru apsekojumā nav vērtēta.
- Salīdzinājumā ar Spēkā esošā teritorijas plānojuma Grafiskās daļas plānu atsevišķi nav vērtētas brīvstāvošas ēkas vai ēku kompleksi, piemēram, bijušais Elektrostaciju ēku komplekss Zīgrīda Annas Meirovica bulvārī 1, skolas ēka Krišjāņa Valdemāra ielā 11, 1. slimnīcas apbūves komplekss u.c. objekti.
- Rūpniecības ielas apbūves pāra numuru puse no Elizabetes ielas līdz Rūpniecības ielai 22 Pētījuma Autoru apsekojumā vērtēta kā vidēji autentiska, jo apbūvē integrētas kvalitatīvas 20. gadsimta otrās trešdaļas ēkas.
- Neskatoties uz arhitektūras pieminekļu klātbūtni kā vidēji autentiska Pētījuma Autoru apsekojumā vērtēta divu kvartālu apbūve Krišjāņa Valdemāra ielas nepāra numuru pusē no Emīļa Melngaiļa ielas līdz Sporta ielai.
- Zems autentiskuma līmenis pēc ēku pārbūvēm piešķirts divu kvartālu ierobežojošām ielas frontēm pie Vecās Ģertrūdes baznīcas - apbūvei Lāčplēša ielas nepāra numuru pusē starp Brīvības un Baznīcas ielām un Baznīcas ielas pāra numuru pusē no Lāčplēša ielas līdz baznīcai.
- Zema autentiskuma pakāpe ir Tērbatas ielas apbūvei no Matīsa ielas līdz Lielgabalu ielai (jaunbūves, ēku pārbūves).
- AZ teritorijā apbūves frontes autentiskums vērtēts tikai Pētījuma Autoru apsekojumā, tāpēc nav salīdzināms ar Spēkā esošo teritorijas plānojumu.

2.11.1.4. Secinājumi

Secinājumi veikti par situāciju apsekotajās teritorijās un dažāda līmeņa autentisko apbūves zonu izvietojumu RVC un AZ teritorijā:

- Augsta autentiskuma līmeņa saglabātība novērojama RVC, un tai ir tendence samazināties AZ teritorijā esošajos klāsteros, īpaši pie AZ robežas (pielikums "Klasteru vidējā kultūrvēsturiskā vērtība"). Tas izskaidrojams ar perimetālās mūra apbūves koncentrāciju centrā un tās samazināšanos tālāk no centra, mazāku koka apbūves saglabātību, kā arī industriālas funkcijas īpatsvaru AZ teritorijā.

- Augstākais autentiskuma līmenis bez zemāka vērtējuma saglabāties vairākos kvartālos Vecrīgas teritorijā, īpaši zonā no Torņu ielas līdz Kaļķu ielai un Kaļķu ielas otrajā pusē starp Aspazijas bulvāri un Vaļņu ielu, divos Bulvāru loka klāsteros, pa vienam Stacija 2 un Lastādijas klāsteros.
- Augsta autentiskuma saglabātība novērojama Centrāltingus klāsterī, kur lielā apjomā saglabājušies vēsturiskie spīķeri un tirdzniecības paviljoni.
- Centrs DA klāsterī kopējais vērtējums ir nedaudz zemāks. Augstākais vērtējums ir trim kvartāliem starp Avotu un Aleksandra Čaka ielām – Avotu – Lāčplēša ielas, Ģertrūdes un Stabu ielas, Stabu un Bruņinieku ielas. Pārējā daļā vērtējums ir vidējs. Sparģeļu ielas pāra numuru puse ir vienīgā, kurai ir zems autentiskuma līmenis. Klāsterī nav nevērtētu zonu.
- Centrs klāsterī, kas ir telpiski lielāks, ietilpst visas trīs vērtējuma kategorijas, arī nevērtētas zonas, tomēr lielākā daļa teritorijas ir ar augstu autentiskuma saglabātības pakāpi – trīs kvartāli starp Dzirnavu – Brīvības – Lāčplēša un Krišjāņa Valdemāra ielām, trīs kvartāli pie Ģertrūdes baznīcas virzienā uz Stabu ielas pusi, Lāčplēša – Brīvības un Blaumaņa ielas kvartāls, kā arī kvartāls starp Elizabetes – Krišjāņa Barona – Dzirnavu un Tērbatas ielām. Pārējā daļā vēsturiskā ainava un ārtelpa vērtētas gan ar vidēju (vairāk), gan zemu autentiskuma saglabātību. Klāsterī ir atrodamas arī zonas, kuras nebija iespējams vērtēt kā autentiskas, piemēram, apbūves fragmentus Krišjāņa Barona ielā starp Matīsa un Stabu ielām.
- Centrs ZR klāsterī saglabāties salīdzinoši augsts autentiskums, īpaši Forburgas kvartāls un jūgendstila apbūve ap Alberta ielu. Pārējā daļā vēsturiskā ainava un ārtelpa vērtētas gan ar vidēju (vairāk), gan zemu autentiskuma saglabātību, bet ir arī zonas, kuras nebija iespējams vērtēt kā autentiskas.
- Lastādijas klāsterī augsta un vidēji augsta autentiskums koncentrēts tā vidusdaļā ap Jēzus baznīcu, tomēr šajā klāsterī daudz gruntsgabalu ir bez apbūves, kas mazina konkrētu ielas apbūves daļu autentiskumu.
- Stacija 2 klāsterī lielākā daļa teritorijas nav vērtēta kā autentiska, izņēmums ir trīs kvartāli pie Emīlijas Benjamiņas ielas, Gaiziņa iela līdz Jēzus baznīcas ielai, kur saglabāties augsts autentiskuma līmenis (augsts autentiskuma līmenis Emīlijas Benjamiņas ielai kopumā).
- Ķīpsalā augsts autentiskums ir Balasta dambim un diviem kvartāliem starp Tīklu, Ogļu, Ēnkuru un Zvejnieku ielām, tomēr tā ir neliela daļa no kopējās Ķīpsalas teritorijas.
- Pārējā apsekotā daļā, kas ietilpst AZ, ārtelpas un vēsturiskās ainavas saglabātība ir zemāka, pārsvarā vērtēta kā vidēja vai zema. Klāsteros konstatēta arī ievērojama daļa nevērtējamu zonu.

2.11.2. Autentiskuma novērtējums ēkām

2.11.2.1. Ievads

Autentiskuma novērtējums balstīts 2025. gada izlases apsekojuma rezultātos (pielikums "Apsekoto ēku izvietojums '2025'"), savukārt apsekojuma rezultāti doti kartē (pielikums "Kultūrvēsturiskā vērtība un pieminekļu statuss"). Novērtējuma rezultāti ekstrapolēti uz klāsteru teritoriju, ļaujot salīdzināt vidējās vērtības (pielikums "Klāsteru vidējā kultūrvēsturiskā vērtība").

2.11.2.2. Situācijas raksturojums

Lai noskaidrotu, kāda ir ēku autentiskuma pašreizējā situācija, RVC un AZ apsekojuma ietvaros veikta atsevišķu ēku autentiskuma veidojošo parametru novērtēšana. Kopumā apskatīts saglabātības līmenis astoņiem parametriem, kas ir daļa no INTERSAVE programmā ietvertajiem rādītājiem – apjomam, jumtam, logiem, skatlogiem, ārdurvīm, vārtiem, fasādes apdarei cokola un pirmā stāva līmenī, un fasādes apdare virs pirmā stāva ēkām, kam ir vairāk par vienu stāvu.

Programmas vērtējums izvēlēts kā pamats, bet papildināts ar saglabātības līmeņa gradāciju, kas izteikta skaitļos no 1 līdz 5, kur 1 ir zemākais, bet 5 – augstākais saglabātības līmenis. Atsevišķa parametra konstatētais rezultāts ir atspoguļots kartēs katrai apsekotai ēkai. Tomēr, lai varētu

salīdzināt ēkas kopumā, rezultējošā autentiskuma noteikšanā nav izmantoti tādi parametri, kas nav visām ēkām, respektīvi - skatlogi un vārti (tie atspoguļoti tikai kartēs). Tāpat vidējais rādītājs vienkāršām ēkām tiek rēķināts atšķirīgi no pārējām, jo vienkāršām ēkām nevar izmantot fasādes apdares saglabātību augšējos stāvos. Līdz ar to, vienkāršām ēkām ņemti vērā pieci parametri, kas maksimāli var dot 25 punktus (ja visi parametri ir 5), bet vairāku stāvu ēkām seši parametri ar maksimālo punktu skaitu 30 (skatīt tabulu zemāk).

Ēku kumulatīvā autentiskuma līmeņa noteikšanas tabula

Saglabātības līmenis %	Autentiskuma līmenis atbilstoši %	Punkti vairākstāvu ēkām	Punkti vienkāršām ēkām
0 - 20	1 – ļoti zems	0 - 6	0 - 5
21 - 40	2 - zems	7 - 12	6 - 10
41 - 60	3 - vidējs	13 - 18	11 - 15
61 - 80	4 - augsts	19 - 24	16 - 20
81 - 100	5 - ļoti augsts	25 - 30	21 - 25

Avots: Pētījuma Autori

Apsekojamās ēkas izvēlētas selektīvā kārtībā, lai aptvertu galvenokārt teritorijas, kurām apsekojumi veikti iepriekš (2006. - 2009. gads) un vismaz daļēji būtu salīdzināšanas iespējas ar pašreizējo situāciju. Galvenokārt tie ir teritorijas fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem, kā arī tiem pieguļošā apbūve. Tāpat izvēlētas kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas.

Kopumā apsekotas 1 440 ēkas, kas aptver lielāko daļu RVC un daļēji AZ, īpaši vietas, kur vēsturiskā apbūve saglabājusies lielākā apjomā. 4% no apsekotajām ēkām dabā neeksistē (bet parādās PAD un NKMP izejas datus), vai arī vēsturisko ēku vietā pēdējos gados uzceltas jaunas ēkas. Apsekoto ēku kumulatīvais autentiskuma līmenis atspoguļots kartē (pielikums "Ēku autentiskums"), bet atsevišķu izvēlēto parametru saglabātība diagrammās. Jaunās ēkas vai adreses, kurās ēkas zudušas, apsekojumā fiksētas kā n/a (nav attiecināms). Analizējot atsevišķus autentiskuma parametrus šis rādītājs netiek ņemts vērā.

No apsekotajām ēkām 70% ir mūra ēkas, 24,7% ir koka ēkas, bet 5,3% jauktas konstrukcijas ēkas. Turpmākajā analīzē nav atsevišķi izdalīti rādītāji par iepriekš minētajām ēku grupām.

Apjoma pieaugums

Apjoma saglabātība raksturo ne tikai konkrētas ēkas vēsturisko veidolu, bet ietekmē arī apkārtējo apbūvi un vides mērogu, kas īpaši nozīmīgi kultūrvēsturiski vērtīgās apbūves zonās, ielu un kvartālu robežās, kā arī teritorijas fragmentos ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem. Pēc apsekojuma rezultātiem redzams, ka 77% ēkām tas saglabāties vēsturiskajā veidolā, 8,8% gadījumu ēkas izmaiņas bijušas minimālas, no ielas neredzamas un ēkas apjoma tās būtiski neietekmē. 5,9% ēku pārbūves darbu rezultātā parasti palielināts ēkas augstums vai paaugstināts jumts, saglabājot mērogu apkārtējā apbūvē. 1,2% sastāda ēkas, kuru apjoma izmaiņas to degradē.

Jumtu ainava

Jumtu ainavas saglabātības līmenis raksturo gan jumta formas, gan materiālu atbilstību vēsturiskai ēkai. Bez izmaiņām jumti saglabājušies apmēram pusei no apsekotajām ēkām (52,9%). 26,4% ēkām jumtam pārsvarā mainīts segums un iebūvēti ēkai atbilstoši jumta logi. 11,6% jumtu ir neatbilstošas jumta logu izbūves vai daļēji mainīta forma, neatbilstošs jumta seguma materiāls. Ap 4% ēku jumta pārbūve nav atbilstoša vēsturiskam apjomam un radikāli ietekmē ēkas veidolu.

Logi

Vēsturiskie logi ir viena no nozīmīgākajām vērtībām, kas nosaka ēkas autentiskumu un ir sava laika amatniecības liecība. Logu saglabātībai ir salīdzinoši zemākais rādītājs no izvēlētajiem parametriem. Visi sākotnējie vai stilistiski atbilstoši jauni logi, kas izgatavoti pēc vēsturisko logu parauga, saglabājušies mazāk nekā 1/5 ēku (18,8%). 16% ēkām ir vizuāli piemēroti jauni (vai 20. gadsimta otrās puses) koka logi ar vērtīgu risinājumu, kas atbilst vēsturiskiem logiem (nav

asimetrisks dalījums ar stiklojumu aplodā), vai arī ailās atrodams nenožīmīgs neatbilstošu logu skaits. Līdzīgs rādītājs arī ēkām, kurās vēsturiskie logi un jaunie neatbilstošie logi ir apmēram līdzīgā proporcijā (15,3%). 13% saglabājušies neliela daļa vēsturisko logu, bet pārējie nav atbilstoši, īpaši PVC logi, kas lielākajā daļā risināti katram dzīvoklim atšķirīgā veidā un tonalitātē. 1/4 daļu sastāda ēkas, kurām ir pilnībā nomainīti oriģinālie logi pret jauniem, kas ne kompozicionāli, ne konstruktīvi un materialitātes ziņā nav atbilstoši vēsturiskai ēkai (lielākā daļa PVC logi) un degradē tās vizuālo veidolu.

Ārdurvis

Aptuveni 1/3 ēku ārdurvju neatrodas ielas fasādē un nav šajā apsekojumā vērtētas (n/a). Otru trešdaļu veido ēkas, kurām saglabājušās sākotnējās vai cita perioda vēsturiskās ārdurvis. 13,7% ir durvis, kas kompozicionāli atbilstošas ēkai, bet detaļu stilistika atšķiras (4). 8,6% ir jaunas koka durvis, kuras daļēji atbilst ēkas arhitektūrai un nav izmantoti tam piemēroti detaļu risinājumi (3). Gandrīz 14% ēku ārdurvis ir mainītas, nav atbilstošs materiāls (1, 2).

Fasāžu apdare ielas līmenī

Fasāžu apdare, ieskaitot nianšes – apmetuma faktūru, materialitāti, dēļu platumu, plastiskās apdares elementu saglabātību ir parametrs, kas vizuāli iespaido ēkas izskatu un ierindas skatītājam ir pamanāmākais faktors ēkas vērtējumā. Īpaši tas novērtējams ielas līmenī, kas atrodas cilvēka acu augstumā. Apsekojumā konstatēts, ka vairāk kā 50% ēku fasāžu apdare saglabājusi ļoti augstu autentiskumu. Salīdzinoši tuvā proporcijā ir augsts (18,6%) un vidējs autentiskums (12,7%). Zems un ļoti zems autentiskums ir apmēram 3% ēku.

Fasāžu apdare augšstāvos

Līdzīgi kā fasāžu apdare ielas līmenī, apdare augšējos stāvos iespaido ēkas vizuālo tēlu un tā atbilstību vēsturiskajai iecerei. Augšējo stāvu apdare pārsvarā novērtējama no attāluma, ielu perspektīvajos skatos vai citās redzamības zonās. Neskatoties uz to, vairāku stāvu ēkām tā ir procentuāli lielākā fasādes daļa, kas iespaido ēkas koptēlu, un nozīme ir gan faktūru, gan dekoratīvo elementu atbilstībai ēkas arhitektūrai. Tā kā augšējos stāvos fasādes apdare tiek mazāk ietekmēta dažādu ārējo faktoru ietekmei, kopējais autentiskuma saglabātības līmenis vērtējams kā augsts. Ļoti augsta fasādes apdares saglabātība ir 60,5% ēku. Augsts autentiskums 13,1%, bet vidējs - 9,7% ēku. Zems un ļoti zems autentiskums ir apmēram 3% ēku. Salīdzinoši augsts ir neattiecināmo fasāžu rādītājs – 11,6%. Šajā gadījumā tas norāda, ka ievērojamam skaitam ēku ir siltinātas fasādes, un ēkai atbilstoša apdares atjaunošana nav veikta.

2.11.2.3. Secinājumi

- Ēku apsekojuma rezultāti liecina par samērā augstu kumulatīvo autentiskumu vēsturiskajai apbūvei. Ņemot vērā visu atsevišķo autentiskumu noteicošo parametru punktu summu, apsekotajām ēkām noteikts kopējais autentiskuma līmenis, kas informatīvi atspoguļo pašreizējo situāciju RVC un AZ. No 1 440 ēkām kā nav attiecināms (n/a, skaidrojums iepriekš) izdalāmi 4%, kas ir 64 ēkas. Pārējām, atbilstoši saglabātībai un detaļu un apdares esamībai, ir piešķirta vērtība:

5 - ļoti augsts autentiskuma līmenis – 430 ēkas (30%);

4 – augsts autentiskuma līmenis - 576 ēkas (40%);

3 – vidējs autentiskuma līmenis - 279 ēkas (19%);

2 – zems autentiskuma līmenis - 73 ēkas (5%);

1 – ļoti zems autentiskuma līmenis - 17 ēkas (2%).

- Pēc apsekojuma rezultātiem var secināt, ka būtiskākais ēkas autentiskuma līmeni pazeminošais faktors ir būvgaldniecības izstrādājumu sliktā saglabātība, īpaši logu. Lielā daļā ēku logi tiek mainīti patvaļīgi pa dzīvokļiem, neizstrādājot un nesaskaņojot vienotu logu nomaiņas projektu. Līdz ar to, fasādēs bieži redzami gan tonāli, gan kompozicionāli un materiāla ziņā nesaderīgi logi, kas degradē ēkas koptēlu. Vēsturiskai ēkai tiek izmantoti PVC logi (arī koka) bez dalījuma vai asimetrisku vērtņu dalījumu, bieži vien baltā krāsā, kas ir vislētākā, neizvērtējot tonālo atbilstību ēkas celtniecības laika stilistikai un koloristikai.

- Koka ēkām būtiska problēma, kas degradē ēkas izskatu, ir nepareiza apšuvuma dēļu platuma pielietojums un detalizācijas trūkums, kas rodas pēc jaunā apšuvuma uzlikšanas. Tāpat ēkas netiek krāsotas, kas ir pretrunā ar vēsturisko koka ēku apdari. Apmestām ēkām raksturīga neadekvāta apdares materiāla un faktūru izvēle.
- Atsevišķās ēkās bēniņu stāva pārbūves laikā jumtos tiek ierīkoti jumta logi, kas veidoti gan kā izbūves, gan iestrādāti plaknē, nereti koncentrējot vienā vietā vairākus logus. Šāds risinājums mazina jumta seguma laukumu, kas rada nepareizu priekšstatu par vēsturisko jumtu un bojā tā izskatu ne tiki konkrētai ēkai, bet arī apkārtnējam vēsturiskai apbūvei kopumā, ja kādā zonā ir lokalizētas vairākas līdzīgas ēkas.

2.11.3. Svarīgākie telpiskie pilsētbūvniecības elementi, skatu punkti, objekti to uztverei

2.11.3.1. Ievads

Aizsargājamiem panorāmas skatiem, siluetei un dominanti veidojošā apbūvei, skatu koridoriem un redzamības asis noteiktas RVC un AZ saglabāšanas un attīstības plānošanas dokumentos, kas norāda vizuālās telpas struktūras saglabāšanas nosacījumus. To mērķis ir aizsargāt Rīgas identitāti un tās vizuāli uztveramos elementus. Spēkā esošais teritorijas plānojums ietver detalizētas kartes un shēmas, kurās iezīmētas skatu aizsardzības zonas un pilsētbūvnieciskās kompozīcijas asis (piemēram, RVC un AZ telpiskās kompozīcijas shēma). Šīs kartes integrē skatu punktu aizsardzību pilsētplānošanā un ir būtiskas, lai nodrošinātu kultūras mantojuma saglabāšanu un turpinātu harmonisku pilsētas attīstību.

2.11.3.2. Situācijas raksturojums (galvenās skatu un kompozīciju asis un to zonas)

Rīgas kultūras mantojuma saglabāšanas kontekstā ir noteiktas vairākas skatu punktu, panorāmu un pilsētbūvniecisko vērtību uztveres zonas, īpaši saistībā ar RVC un UNESCO Pasaules mantojuma vietas statusu, kas uzsvēr vizuālā silueta nacionālo un starptautisko vērtību.

- Vecrīgas ass (Doma baznīca – Svētā Pēterā baznīca) – skata virzienā no ziemeļrietumiem uz dienvidaustrumiem baznīcu torņi veido vertikālo ritmu uz horizontāli kompaktās Vecrīgas struktūras fona.
- Daugavas šķērseniskā ass (Vecrīga – Zaķusala – Pārdaugava) – Daugava kalpo kā priekšplāna elements, kam seko pilsētas siluets rietumu – austrumu virzienā ar galvenajiem skatu punktiem no AB dambja un Vanšu tilta uz Vecrīgu, kā arī uz Vecrīgu no 2014. gadā atklātās Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēkas.
- Vanšu tilta ass – skats veidojas abos virzienos Pārdaugava – Vecrīga un Vecrīga – Pārdaugava. Skatienu virzošs nozīmīgs elements ir tilta vantis.
- Latvijas Nacionālās bibliotēkas ass – skats pāri Daugavai uz Vecrīgu un otrādi, veidojas telpisks savienojums starp moderno un vēsturisko arhitektūru.
- Brīvības ielas ass – lineāra perspektīva ar ikonisku akcentu — Brīvības pieminekli. Virziens Brīvības piemineklis – Brīvības iela – Jaunā Svētās Ģertrūdes baznīca (atrodas uz RVC un AZ robežas) – Brīvības iela līdz Gaisa tiltam. Brīvības iela pilsētbūvnieciski ir galvenā pilsētas satiksmes un vizuālā mugurkaula ass.
- Zinātņu akadēmijas skatu ass – vizuāli plaša kompozīcija, kas aptver vairākas vēsturiskas struktūras. Galvenā - skatā uz rietumiem atklājas panorāma uz Vecrīgu, Daugavu, Vanšu tiltu un Latvijas Nacionālo bibliotēku. Ēkas smaile ir daļa no pilsētas panorāmas.

No skatu aizsardzības zonām paveras nozīmīgi skati uz RVC. Lai saglabātu šos skatus, tajās tiek ierobežota apbūve, kas var būtiski traucēt to uztveri. Tajās regulējams jaunbūvju apjoms, materiāls, augstums, kā arī arhitektūras forma.

Uztveres zonas (redzamības un skatu aizsardzība) ir AB dambis, Vanšu tilts, Lucavsala, Zinātņu akadēmijas skatu laukums, Zaķusala/Televīzijas tornis (kā nākotnes potenciāls).

Silueta aizsardzības zonas ir noteiktas Vecrīgas torņu līnijai, Daugavas līnijai un Doma laukuma telpiskai struktūrai.

Skatu koridori un asis. Pilsētbūvnieciskās kompozīcijas asis ir nozīmīgas vizuālās līnijas pilsētvidē, piemēram, skati pa galvenajām ielām vai uz ievērojamiem arhitektūras objektiem:

- Brīvības iela – Brīvības piemineklis (skats arī no un uz Kaļķu ielu kā ass turpinājumu).
- 11. novembra krastmala – Rīgas pils tornis.
- Vanšu tilts – Krišjāņa Valdemāra iela.
- Torņu iela – Svētā Pētera baznīca.
- Krišjāņa Valdemāra iela – Nacionālais teātris – Daugava.
- Svētās Ģertrūdes baznīca un Ģertrūdes iela.

2.11.3.3. Secinājumi

Analizējot dokumentos ietvertos skatu punktus un asis, jāsecina, ka RVC un AZ nav nosakāmi jauni objekti, virzieni un skatu punkti, kas varētu papildināt esošo situāciju. Kā izņēmumu var minēt jauno skatu ratu Pārdaugavā ar iespēju vērot Rīgas panorāmu. Tomēr tam kā tehniskam objektam ir ierobežots ekspluatācijas laiks un tam nav saistoši zonu ierobežojoši apbūves noteikumi.

2.11.4. Pilsētbūvnieciski nozīmīgas vietas RVC un AZ, kuru apbūves pārveide iespējama tikai atklātu konkursu rezultātā

Atklātu arhitektūras konkursu rīkošana ir būtiska kvalitatīvas un ilgtspējīgas urbānās vides attīstības sastāvdaļa, kas veicina arhitektūras izcilību, sabiedrības līdzdalību un atklātu lēmumu pieņemšanu. Starptautiskā prakse pierāda, ka atklāti konkursi nodrošina vislabākos rezultātus pilsētu attīstībā – tie ļauj rast inovatīvus risinājumus, vienlaikus saglabājot kultūrvēsturisko mantojumu un harmonisku līdzsvaru starp vēsturisko vidi un mūsdienu arhitektūru.

Par atklātu un profesionāli vadītu arhitektūras konkursu praksi iestājas arī Latvijas Arhitektu savienība, uzsverot šādu procedūru nozīmi arhitektoniskās kvalitātes nodrošināšanā un sabiedrības interešu aizstāvībā. Šāda pieeja sekmē caurskatāmību, uzticību lēmumu pieņēmējiem un veicina profesionāļu un sabiedrības līdzatbildību par pilsētas telpisko attīstību.

RVC un AZ teritorijā atklāti arhitektūras konkursi nepieciešami, lai pēc iespējas kvalitatīvāk tiktu saglabāts esošais kultūrvēsturiskais mantojums un UNESCO statuss, kā arī saglabāšanas process atbilstu gan Latvijas likumdošanai, gan starptautiski noteiktajām UNESCO prasībām. Atklāti konkursi dod iespēju nodrošināt daudzveidīgāku un atšķirīgu autoru skatījumu uz vietas un telpiskās struktūras izmaiņas iespējām, kā arī piedāvāt plašākas izvēles iespējas, nosakot konkrētai vietai atbilstošāko risinājumu. Atklātu konkursu rīkošana šajā teritorijā palīdz arī nodrošināt, ka attīstības risinājumi tiek izvērtēti plašā profesionālā un sabiedriskā diskusijā, respektējot vietas vērtības, mērogu un kultūrvēsturisko identitāti.

Atklāti konkursi organizējami:

1. Ja projektējamā jaunbūve paredzēta pilsētbūvnieciski nozīmīgā vietā privātīpašumā esošā gruntsgabalā, teritorijā ar vairākiem gruntsgabaliem vai kvartālā un konkrētā vieta ir definēta RTIAN un TIAN dokumentos (norādīta lokācija ar adresi, kadastra apzīmējums).
2. Ja tiek būvēts vai pārbūvēts objekts, kas atrodas publiskajā ārtelpā vai ir redzams no publiskas vietas, ietekmē teritorijas un pilsētvides telpisko kvalitāti vai vēsturisko struktūru, ievērojami pārveido esošu pilsētvides elementu.
3. Ja tiek plānotas publiskas ēkas, sabiedriski nozīmīgi objekti vai infrastruktūra un būvniecība skar
 - publisku ēku (muzeju, koncertzāli, skolu, sporta būvi, pašvaldības ēku u.tml.),
 - valsts vai pašvaldības nozīmes telpisko attīstību (piem. promenādes, laukumi, publiski nozīmīgu objektu apkārtnē u.c.),

- Publiskās ārtelpas pārbūvi (piem., parki, gājēju zonas, laukumi u.c.).

4. Ja pasūtītājs ir publiska persona (valsts, pašvaldība, kapitālsabiedrība) un

- plāno pasūtīt arhitektūras pakalpojumu virs noteiktas vērtības,
- izvēlas pakalpojumu sniedzēju uz labākā risinājuma pamata, nevis tikai pēc cenas.

5. Ja privāts vai publisks attīstītājs plāno nozīmīgu projektu RVC vai RVC AZ, piemēram, augstbūvi, kvartāla attīstību utml., un

- projekts var ietekmēt sabiedrības intereses vai izsauc pretrunīgu vērtējumu,
- jānodrošina caurskatāmību vai starptautiska kvalitāte,
- projekts pretendē uz publisku finansējumu, piemēram, ES fondi.

RVC un AZ ir virkne bez apbūves esošu lielāku un mazāku teritoriju, kuru pašreizējā situācija degradē kultūrvidi un tās telpisku uztveri. Apbūves zudumi izveidojušies kā sekas kara un pēc tā veikto demontāžu rezultātā, ugunsgrēkos, kā arī avārijas vai ļoti sliktā tehniskā stāvoklī esošu ēku nojaukšanas dēļ. Bieži vien ēkas nojauc, plānojot jaunu būvniecību, bet ekonomisku iemeslu dēļ izveidojas pauze, kas bieži vien ir ilgstoša.

Šādās teritorijās nepieciešams atjaunot apbūvi, lai:

- Atjaunotu vēsturisko telpisko kompozīciju un struktūru - kvartālu apbūves raksturu, vēsturiskās ielas līnijas un proporcijas un uzlabo vides mērogu un uztveramību.
- Uzlabotu pilsētas telpas kvalitātes un ainavas, jo tukši laukumi bieži kļūst par nekārtīgām, nepievilcīgām zonām.
- Atjaunotu to dzīvīgumu, jo tiek izveidota aktīva publiskā telpa, dzīvojamās un komerciālās zonas, dod iespēju attīstīt ekonomiski dzīvotspējīgus objektus.
- Stimulē iedzīvotāju atgriešanos centrā.

Tomēr ne visām tukšajām teritorijām pieļaujama tikai īpašnieka izvēlēta arhitekta idejas realizācija. Gan RVC, gan AZ ir kultūrvēsturiski nozīmīgas vietas, kuru "sabojāšana" nav pieļaujama, jo tā varētu dot neatgriezenisku ietekmi uz vietas arhitektonisko un vēsturisko kvalitāti. Kā UNESCO Pasaules mantojuma daļai Rīgai jāņem vērā starptautiskie nosacījumi, lai statuss tiktu saglabāts. Līdz ar to, RVC un AZ ir izdalāmas teritorijas, kuru apbūve vai pārveide būtu veicama tikai atklātu konkursu rezultātā. Tas nodrošinātu daudzveidīgāku un, iespējams, atšķirīgu autoru skatījumu uz vietas un telpiskās struktūras izmaiņas iespējām, kā arī piedāvātu plašākas izvēles iespējas, nosakot konkrētai vietai atbilstošāko risinājumu.

Nozīmīgākās vietas RVC:

- Vecrīgas kvartāla daļa pie Kungu ielas starp Peldu un Mārstaļu ielām (pašreiz ierīkots stāvlaukums).
- Kungu un Kalēju ielas stūris (21. gadsimtā demontētas ēkas).
- Riharda Vāgnera un Gleznrotāju ielas stūris (Riharda Vāgnera iela 9).
- Kvartāla daļa starp Kalēju un Rīdzenes ielām pie 13. janvāra ielas (šobrīd apzaļumota zona, kas tiek izmantota tikai tranzītam).
- Tirgoņu iela 1 pie Doma laukuma.
- Kvartāla puse pie Kalēju ielas starp Jāņa un Audēju ielām.
- Gruntsgabals Dzirnavu ielā 114 (pie dzelzceļa stacijas un sliedēm) – nozīmīga vieta perspektīvā *Rail Baltica* projekta attīstības kontekstā.
- Brīvības un Dzirnavu ielas stūris.
- Torņa iela 1 (Jaunielas un Mazās Jaunielas stūris).

- Prāgas iela 2.
- Matīsa tirgus teritorija – Brīvības iela 90A.
- Miera iela 1, 2 un 3.
- Bruņinieku iela 2.

Nozīmīgākās vietas AZ:

- Lastādijas iela 9.
- Kārļa Mīlenbaha iela 12.
- Visvalža 5 un Lāčplēša 74, 76.
- Ernesta Birznieka – Upīša iela 19.
- Ganību dambis 1, 1A.

Arhitektūras konkursa rīkošana RVC un AZ būtu nepieciešama atsevišķiem tukšiem gruntsgabaliem vai to grupām, kas:

- Atrodas perimetrālās apbūves kvartālā galvenajās ielās un ir aktīvas cilvēku plūsmas trasē.
- Aizņem kvartāla daļu starp šķērsielām un degradē apbūves raksturu, piemēram, perimetrālas vai daļēji perimetrālas apbūves gadījumā.
- Ja ēkas/u trūkums ir publiski aktīvā zonā un apbūves neesamība izjauc teritorijas struktūras telpisko uztveri.
- Zonās, kur paredzēts būvēt sabiedriski nozīmīgus objektus, kas var potenciāli kļūt par vietas atpazīstamības zīmi.
- Lielāku apbūves teritoriju aizņemošiem pārbūvējamiem vai atjaunojamiem objektiem, kuros paredzēta funkcijas maiņa, piem., industriālas teritorijas pielāgošana publiskai funkcijai.

2.11.5. Pārveidojumu vietas pēc Otrā pasaules kara

2.11.5.1. Situācijas raksturojums

Būtiskākās pēc Otrā pasaules kara notikušo pārveidojumu vietas (pielikums "Pārveidojumu vietas pēc 2.pasaules kara"):

- Teritorija starp Eksporta, Muitas, Citadeles ielām un Pilsētas kanālu. 20. gadsimta 60. gados tika nojaukta liela daļa Citadeles ielas ēku, tā vietā uzcelot Zemkopības ministrijas augstceltni. 20. gadsimta trešajā ceturksnī uz ziemeļiem no Miķeļa ielas uzcēla četras 5 stāvu dzīvojamās mājas. 21. gadsimta sākumā abpus Zemkopības ministrijas ēkai uzcēla divas 7 un 8 stāvus augstas ēkas.

Pārveidojumi aizsāka vēsturiskā Rīgas 17. gadsimta cietokšņa – citadeles – pakāpenisku likvidēšanu. Kardinālas teritorijas plānojuma izmaiņas, jaunbūvju skaits un mērogs mainīja šīs pilsētas daļas vēsturisko siluetu. Atsevišķas vēsturiskās ēkas vairs neliecina par kādreizējo apbūves ansambli, bet drīzāk rada fragmentāru nejaušības iespaidu.

- Kvartāls starp Elizabetes, Brīvības, Dzirnau un Baznīcas ielām. 20. gadsimta 70. gados nojauca visa kvartāla koka ēku apbūvi un uzbūvēja viesnīcas augstceltni. 21. gadsimta sākumā to renovēja un gar Dzirnau ielu uzcēla 6 stāvu ēku.

Kvartālā uzcelta viena no divām pagājušā gadsimta 70. gadu augstceltnēm, kuras augstums un mērogs degradē pasaules kultūras mantojuma objektu – Vecrīgas siluetu. Ap augstceltni Elizabetes ielas pusē ir izjaukts noslēgtas perimetrālas kvartāla apbūves raksturs.

- Teritorija starp Rīgas 1. slimnīcu, Bruņinieku un Brīvības ielām. 20. gadsimta 60. gados nojauc mazstāvu koka apbūvi un uzcēla Dailes teātri.

Pilsētas koka apbūve tika nojaukta bez kultūrvēsturiskas analīzes un fiksācijas. Šajā gadījumā vēsturiskās apbūves vietā radīta jauna sabiedriski nozīmīga un arhitektoniski kvalitatīva ēka.

- Satekles ielas trase starp Lāčplēša ielu un Stacijas laukumu. Ielu izveidoja pagājušā gadsimta 50. gadu beigās.

Iela sadalīja divus vēsturiskos kvartālus. Ielas trase ir tuvu nozīmīgam arhitektūras piemineklim – Popova muižīņai, kas nākotnē rada dažādus riskus. Ap Dzirnāvu ielu izveidota mēroga, intensitātes, blīvuma, silueta un funkcionāli dažāda sadrumstalota apbūve.

- Teritorija starp dzelzceļu, Emīlijas Benjamiņas, Marijas, Satekles un Elizabetes ielām. 20. gadsimta 50. un 60. gados nojauc veco centrālo dzelzceļa staciju un uzbūvēja jaunu dzelzceļa staciju un blakus tai Pasta ēku, kā arī plašu Stacijas laukumu. 21. gadsimtā staciju pārbūvēja, palielinot tās apjomu, nojauc Pasta ēku un tās vietā uzbūvēja lielveikalu "Origo". Vēlāk to paplašināja līdz Elizabetes ielai.

Vēsturisko kvartāla robežas sadala tikai Satekles iela. Atsevišķu kvartālu teritorijas samazināšanu izraisīja sliežu ceļu paplašināšana. Pārējie kvartāli un ielu tīkls nav mainīti. Radikālas izmaiņas ir Stacijas laukuma zonā, kur mainīta galvenā stacijas orientācija ziemeļu virzienā uz Merķeļa, Marijas un Satekles ielu krustojumu.

- Teritorija starp dzelzceļu, Prāgas, 13. janvāra un Emīlijas Benjamiņas ielām. 20. un 21. gadsimta mijā neapbūvētajā zemes gabalā (kādreizējās autoostas teritorijā līdz 1964. gadam), uzbūvēja universālveikalu "Stockmann".

Lielveikala būve degradē un pārtrauc harmonisko pilsētas kanāla zonu. Lokācijas ziņā veikala jaunbūve ar utilitāro fasādi pret pilsētas daļu ap Centrāltirgu un Prāgas ielu atzīta kā neveiksme jau drīz pēc uzcelšanas.

- Senču ielas trase. Ielu izveidoja pagājušā gada 60. gadu beigās.

Vismaz puse no Senču ielas trases degradē nozīmīgu kultūrvēsturisku vietu – Lielos kapus.

- Teritorija starp Nītaures, Vesetas, Jāņa Daliņa un Tomsona ielām. Slēgtai perimetrālai apbūvei paredzētajos kvartālos (jau daļēji apbūvēti), 20. gadsimta otrajā pusē uzcēla brīvstāvošas, mērogā neatbilstošas un "izmētātas" 5-7 stāvu ēkas.

Neskatoties uz perimetrālai apbūvei paredzēto teritoriju transformāciju, tā ieguvusi vairāk apzaļumotu pagalmu.

- Kvartāls starp Elijas, Vilhelma Purviša, Emīlijas Benjamiņas un Kārļa Mīlenbaha ielām. 20. gadsimta 50. gados kvartālā nojauc apbūvi un uzcēla Zinātņu akadēmijas augstceltni.

Lai gan Zinātņu akadēmijas augstceltnes būve raisīja vērtīgas 19. Gadsimta apbūves zaudējumu viena kvartāla robežās, šodien akadēmijas ēka uzskatāma par nozīmīgu 1950. gadu arhitektūras pieminekli.

2.11.5.2. Secinājumi

- Pēc Otrā pasaules kara notikušo pārvērtību lielākā ietekme vērojama Vecrīgas siluetā, kurā blakus Rīgas panorāmu raksturojošiem baznīcu torņiem dominējošu lomu ieņem arī divas 20. gadsimta vidus un otrās puses augstceltnes - Zemkopības ministrijas ēka un bijusī viesnīca "Latvija" (Radisson Blue Hotel).
- Minētie pārveidojumi radušies ne tikai kara laikā zudušas apbūves vietā, bet arī, mērķtiecīgi nojaucot vēsturisko apbūvi kvartāla robežās, kā tas ir Zinātņu akadēmijas, viesnīcas "Latvija" un Dailes teātra celtniecības gadījumā.

- 20. gadsimta otrās puses būvniecībā, it sevišķi no 1950./60. gadu mijas, tiek ignorēti vēsturiskie apbūves principi. Piemēram, līdz karam plānotā regulāra perimetrāla apbūve (teritorija starp Nītaures, Vesetas, Jāņa Daliņa un Tomsona ielām) tiek aizstāta ar RVC un arī AZ neraksturīgām atsevišķām, brīvi izvietotām ēkām, kuru būvniecībā turklāt netiek ievērots kopējais vēsturiskās vides mērogs.
- 20. gadsimta otrajā pusē ieviestie plānošanas paņēmieni, kas bija orientēti uz grandiozu ēku un infrastruktūras izbūvi, pārkāpjot jebkuras ētikas normas, neatgriezeniski radījuši zaudējumus tādai kultūrvēsturiski nozīmīgai vietai kā Lielo kapu teritorija, kas šodien tikai daļēji saglabājusi savu vēsturisko funkciju.

2.11.6. Aizsargājamās un saglabājamās vērtības transformējamai pilsētvidei

2.11.6.1. Situācijas raksturojums

Mainoties laikam un publikas prioritātēm, ekonomikas, klimata un citiem ārējiem apstākļiem, likum-sakarīgi notiek pilsētvides atsevišķu apbūves vai publiskās telpas apgabalu transformācija. Tā re-zultātā pilsētvide laika gaitā mainās un tiek pielāgota mūsdienu vajadzībām. RVC un AZ kontekstā šādos apgabalos ir jāievēro aizsargājamās un saglabājamās vērtības, pat ja konkrēta vieta netiek restaurēta sākotnējā veidolā. Identificētās zonas tiks izstrādātas un kartētas Pētījuma 3. nodevuma ievaros.

Saskaņā ar RVC saglabāšanas un attīstības plānu, UNESCO Pasaules mantojuma vadlīnijām un NKMP noteikumiem šīs vērtības ir jāidentificē, jārespektē un jāintegrē jebkāda transformācijā

Svarīgākās aizsargājamās un saglabājamās vērtības transformējamā pilsētvidē attiecināms uz visa veida kultūrvēsturisko mantojumu RVC un AZ teritorijā – industriālām teritorijām, satiksmes telpām, krastmalām, publisku pasākumu zonām u.c.:

- Telpiskā struktūra.
- Saglabājamās kvartālu robežas, ielu tīkls, pagalmu izkārtojums, jārespektē vēsturiskā telpas organizācija.
- Ielu profili (ielu platums, fasāžu līnijas).
- Apbūves raksturs un mērogs - apjoma un augstuma attiecības (piemēram, Vecrīgā – divu – piecu stāvu apbūve, citviet respektējama arī oriģinālā transformējamā objekta apjoma arhitektūra, kuras izmaiņu rezultātā var tikt būtiski pazemināta visas transformējamās teritorijas kultūrvēsturiskā vērtība.
- Apbūves blīvums un ēku novietojums pret ielu.
- Autentiskas vides uztverē ļoti svarīga ir materiālu, detaļu un krāsu izvēle.
- Saglabājams siluets un skatu perspektīvas, ko nosaka kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas saistošie dokumenti - transformējamie objekti vai jaunbūves nedrīkst aizsegst nozīmīgākās skatu asis uz tajos definētajiem skatu punktiem un asīm un nedrīkst dominēt pār kultūrvēsturiskajām dominantēm (ievērojama horizonta līnija).
- Saglabājama publiskās telpas struktūra ar vēsturiskiem laukumiem, ielu segumu (bruģi) un vēsturiskiem vidi veidojošiem elementiem (gaismas ķermeņiem, soliņu vietām, skulptūrām u.c. veida dekoratīviem objektiem).
- Svarīgi saglabāt vidi veidojošos elementus kā apstādījumus, vēsturiskos kokus (koku bojāejas gadījumā stādījums būtu jāatjauno), skvēru un parku plānojumu, pagalmus.
- Kā pagātnes liecības saglabājamās atsevišķas kultūrvēsturiski vērtīgas detaļas, kas raksturo transformējamo objektu un sniedz par to informāciju, kā arī nozīmīgi arheoloģiski slāņi (pamati, pagrabi).

2.11.6.2. Secinājumi

- Iepriekš uzskaitītās aizsargājamās un saglabājamās vērtības transformējamai pilsētvidei ir stabils lielums kopējā kultūrvēsturiskā mantojuma, vēsturiskās pilsētvides un atsevišķu ēku, kam piešķirts kultūrvēsturiska pieminekļa statuss, turpmākās eksistences nodrošināšanā.
- Tikai saglabājot vidi veidojošo detaļu kopumu, iespējams panākt pozitīvu tās tālāko attīstību un vēsturiskai videi atbilstošu kvalitatīvu transformāciju.

2.11.7. Apkaimes un klāsteri

Atbilstoši ar PAD saskaņotajai metodikai RVC un AZ teritorija iedalīta mazākās teritorijās – klāsteros (pielikums “Klāsteri, apbūves fragmenti un ēku datējums”), kas atbilst pilsētas vēsturiskās attīstības etapiem (pielikums “Klāsteru attīstības apraksts-tabula”). Klāsteri neatceļ normatīvos aktus, bet ļauj identificēt un atbilstoši plānot saglabāšanu un attīstību teritorijās, kas ir lielākas par kvartālu un mazākas par apkaimi, kā attēlots salīdzinošajā kartē (pielikums “Klāsteri un apkaimju robežas”). Kā redzams klāsteru un apkaimju savietotajā kartē, pirmo robežas labāk atbilst arī RVC un AZ dalījumam. Klāsteru pašreizējās situācijas novērtējums apkopots tabulā (pielikums “Klāsteru kultūrvēsturiskais novērtējums-tabula”).

Zemāk tabulā apkopota klāsteru platība, kas ir no ~8 līdz ~90 ha. Salīdzinājumam pašreizējās apkaimes ir ievērojami lielākas, un tikai daļa no tām ietverta RVC un AZ. Apkaimes ar savu izmēru, piemēram, Centra apkaime aizņem 373 ha, un ievērojamo iedzīvotāju skaitu neveicina vietas identitātes veidošanos. Tā kā klāsteru attīstībā vērojamas noteiktas likumsakarības un pat pastāvējuši atsevišķi būvnoteikumi, tos tālāk rosināts izmantot saglabāšanas un attīstības vadlīniju definēšanā atbilstoši atšķirīgajiem pilsētas attīstības vēsturiskajiem etapiem.

RVC un AZ klāsteri un to platība

Klāstera nosaukums	Platība (ha)
Alksnājs	9,7
Andrejosta	7,81
Andrejsala	34,12
Avoti	43,73
Barona 1	31,45
Barona 2	32,62
Brasa	74,23
Bulvāru loks	81,91
Centrs	82,71
CentrsDA	55,67
CentrsZR	48,01
Citadele	16,51
Dārzi	40,27
Deglava	41,5
Ganības	56,9
Grīziņkalns	92,66
Klīversala	36,98
Kodols	39,93
Ķīpsala	38,92
Ķīpsala RTU	12,24
Ķīpsalas D	11,5

Klāstera nosaukums	Platība (ha)
Ķīpsalas Z	21,16
Ķīpsala Tranzīts	8,53
Lapeņu kolonija	80,52
Lastādija	30,79
Lielie Kapi	87,49
Lucavsala	12,88
Miera iela	26,71
Mūkusala	43,24
New Hansa City	24,89
Pētersala	59,34
Satekles	23,93
Skanste	30,3
Stacija 1	11,06
Stacija 2	25,98
Tirgus	23,81
Viesturdārzs	28,02
Zaķusala	27,39
Zemitāni	14,74

Avots: Pētījuma Autori

Apkaimes un to platības (RVC AZ aptver tikai daļu no apkaimēm)

Apkaime	Platība (ha)
Salas	363,57
Torņakalns	320,87
Āgenskalns	461,15
Ķīpsala	197,38
Latgale	760,15
Vecpilsēta	95,17
Centrs	373,18
Pētersala-Andrejsala	276,37
Avoti	179,68
Skanste	214,99
Grīziņkalns	152,55
Brasa	173,16

Avots: Pētījuma Autori

Klāsteru izmērs (7 – 10 tūkstoši iedzīvotāju) atbilst K. Aleksandera rekomendācijām par iedzīvotājiem draudzīgu, uztveramu un identitāti veidojošu vidi (pielikums “Klasteri - iedzīvotāju skaits”). Šajā Pētījuma sadaļā aprakstītās klāsteriem piemītošie vērtību saglabāšanas un attīstības priekšnoteikumi iekļaujami plānošanas dokumentos, kas detalizētāk tiks izstrādāts Pētījuma 3. nodevuma ietvaros.

Klāsteru specifikai atbilstošie nosacījumi tiks integrēti Teritorijas plānojuma Paskaidrojuma rakstā, TIAN un Teritorijas plānojuma vadlīnijās. Specifiskie noteikumi klāsteriem un apbūves fragmentiem tiks iekļauti Pētījuma 3. nodevumā.

2.11.8. Esošās situācijas novērtējums un nepieciešamās izmaiņas regulējumā par jauniem objektiem AZ, prasības kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanā

Galvenais plānošanas dokuments, kas attiecas uz transporta intensitāti RVC un AZ, ir RVC saglabāšanas un attīstības plāns (2014. g.) un Spēkā esošā teritorijas plānojuma Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Paralēli tiem visi pārbūves un rekonstrukciju projekti ir saskaņojami NKMP.

Regulējumi nosaka ierobežojumus apjomīgai autotransporta intensitātes palielināšanai (īpaši RVC kodolā), kā arī nosacījumus tranzīta transporta plūsmas mazināšanai RVC un AZ ielu telpā, tai skaitā sabiedriskajam transportam. Līdz ar to, jaunas apbūves vai funkciju maiņas projektos jāvērtē:

- Esošās un plānotās satiksmes kapacitāte.
- Sabiedriskā transporta nodrošinājums RVC un AZ teritorijā un tās tiešā tuvumā kontekstā ar tās struktūru Rīgas valstspilsētā.
- Ietekme uz pastaigu vidi, trokšņu un gaisa kvalitāti.
- Jānodrošina minimāla autotransporta prioritāte — priekšroka sabiedriskajam transportam, gājējiem, velosipēdistiem.
- Kvartālos ar vēsturisku apbūvi nav atļauta jauna intensīva funkcija (piemēram, liels tirdzniecības centrs), ja nav nodrošināta atbilstoša piekļuve bez transporta slodzes palielinājuma. Ievērojama satiksmes pieplūduma gadījumā nepieciešams tās ietekmes novērtējums.
- Piekļuve kvartālam jānodrošina no speciāli izbūvētām vai ierīkotām autostāvvietām, perimetrālām zonām.
- Nedrīkst pagalmus izmantot apjomīgu stāvvietu ierīkošanai, mainot tā tranzīta un rekreācijas funkciju.
- Vēsturiskajām ielām nedrīkst izbūvēt jaunus pieslēgumus, lai nodrošinātu piekļuvi transformējam lielmēroga objektam.

Esošajos regulējumos pamatā skarti visi jautājumi, kas saistīti ar liela mēroga objektu būvniecību vai transformāciju RVC un AZ, un tam pakārtotu transporta noslogojumu.

2.12. Kultūras mantojuma apdraudošo faktoru izvērtējums

2.12.1. Esošās situācijas raksturojums

Klimata pārmaiņu ietekme – palielināta nokrišņu intensitāte, temperatūras svārstības un jūras līmeņa paaugstināšanās – paātrina tādu vēsturisko ēku materiālu degradāciju, kā piemēram, apmetuma, dabīgo akmeņu, koka elementu u.c. koroziju, kā arī apdraud pazemes arheoloģiskos slāņus. Gaisa piesārņojums, īpaši CO₂ un suspendēto daļiņu koncentrācijas, veicina akmens un metāla virsmu eroziju, kas Rīgā novērojama, piemēram, Brīvības pieminekļa un Jūgendstila fasādēm.

Transporta radītās vibrācijas un mikrovibrācijas pakāpeniski destabilizē blakus esošo vēsturisko ēku konstrukcijas. Rīgā 2025. gadā apstiprinātais "Plāns kultūras mantojuma aizsardzībai krīzes situācijās" paredz 17,5 miljonus EUR investīciju vibrācijas termovīzijas sensoru monitoringa tīkla izvietojumam 120 valsts nozīmes pieminekļos līdz 2027. gadam. Novecojušas inženierkomunikācijas (kanalizācija, ūdensvadi) rada bīstamību gan zemes līmeņa iebrukumu, gan hidroloģisko problēmu dēļ.

Militāra konflikta gadījumā RVC un AZ varētu saskarties ar vairākiem apdraudējumiem:

- Tiešie militārie uzbrukumi – vēsturisko ēku un pieminekļu iznīcināšana vai bojājumi no artilērijas, aviācijas vai citu uzbrukumu veidu.

- Blakus esošu militāro mērķu radītie bojājumi – vibrācijas, sprādzieni vai ugunsgrēki, kas izplatās no tuvumā esošiem stratēģiskiem objektiem (piemēram, sakaru mezgli, transporta infrastruktūra).
- Neatbilstoša sagatavotība – trūkstoši evakuācijas plāni, nepietiekams materiālo vērtību aizsardzības līmenis, neefektīva starpinstitūciju koordinācija.

Kultūras mantojuma glābšanas plānā 2025. - 2027.gadam, kas orientēts uz rīcību militāra konflikta gadījumā, piedāvāti šādi risinājumi:

- 1954. gada Hāgas konvencijas prasību piemērošana, kas aizliedz izmantot kultūras pieminekļus militāriem mērķiem un noteikt īpašas aizsardzības zonas (500 m rādiusā no objektiem). Karaspēka operāciju plānošana, izvairoties no kustībām viena km rādiusā no Pasaules mantojuma objektiem.
- Prioritāro objektu identifikācija (piemēram, Nacionālā bibliotēka ar evakuācijas protokolu vērtīgākajām kolekcijām).
- Digitālā dokumentēšana un 3D modeļu – digitālo dvīņu (angļu val. *digital twin*) izveide eventuālai bojājumu dokumentēšanai.
- Sabiedrības informēšana par patvertņu izmantošanu un ārkārtas situāciju protokoliem.

2.12.2. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Lai mazinātu kultūras mantojumu apdraudošos faktorus, nepieciešams:

- Integrēta risku kartēšana, izmantojot ĢIS tehnoloģijas, lai identificētu teritorijas ar augstu kumulatīvo slodzi, piemēram, rūpnieciskās zonas apvienotā gaisa piesārņojuma un augstā gruntsūdens līmeņa ietekme.
- Adaptīvi regulējumi, iekļaujot klimata prognožu datus būvnormatīvos, piemēram, hidroizolācijas prasības atbilstoši gruntsūdens līmeņa eventuālam paaugstinājumam līdz 2100. gadam.
- Tehnoloģiski risinājumi, piemēram, virsmu nanopārklājumi, lai pasargātu fasādes no sāļu radītās korozijas.
- Zonās, kurās konstatētas vibrācijas, veicama braucamās daļas klājuma un it īpaši sliekšņu noizolēšana no ielas seguma ar elastīgām starplikām.
- Kopienas iesaiste monitoringa procesos, izmantojot pilsoniskās zinātnes platformas kultūras mantojuma stāvokļa datu savākšanai.

Šie uzdevumi ir jāiekļauj Pētījuma 3. posmā - Teritorijas plānojuma stratēģiskajā struktūrā, balstoties uz starptautiskiem modeļiem, piemēram, *ProteCHt2save* projekta risku pārvaldības rīki, lai nodrošinātu gan preventīvu, gan ilgtermiņa aizsardzību, kā arī sasaistot ar šobrīd izstrādes stadijā esošiem projektiem, piemēram, MULTICLIMACT, kā arī jau izstrādāto HERITPROT rīcības plānu.

2.13. Klimatneitralitāti veicinošo pasākumu kultūrvēsturiskā vidē apkopojums

2.13.1. Ievads

Teritorijas plānojumā ieteicams iekļaut noteikumus un vadlīnijas, kas atbilstoši pasaules kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas konvenciju prasībām nodrošina izpratni par iecerēto atjaunojamās enerģijas projektu attīstību - gan to virzītājiem, gan lēmumu pieņēmējiem, apzinoties šādu risinājumu potenciālo pozitīvo un arī negatīvo ietekmi, kā arī iespējas tās mazināt vai uzlabot, piedāvājot attiecīgas alternatīvas.

Šādas prasības un nosacījumi būtu attiecināmi arī uz ilgtspējīgām inženiertehnoloģijām, laikmetīgām sakaru sistēmām un citiem līdzīgiem infrastruktūras objektiem visās to attīstības un

uzturēšanas fāzēs, kas ir būtiski klimatneitralitātes mērķu sasniegšanai un to veicinošiem pasākumiem.

RVC energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi jāsteno, stingri ievērojot kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas prasības. Tādēļ tradicionālie risinājumi, piemēram, ēku fasāžu ārējā siltināšana vai logu un durvju nomaiņa, bieži vien nav pieļaujami. Zemāk apkopoti dažādi risinājumi, kas ļauj uzlabot ēku energoefektivitāti un virzīties uz klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu, vienlaikus saglabājot to vēsturisko un arhitektonisko vērtību.

2.13.2. Siltināšana un siltuma zudumu samazināšana

2.13.2.1. Iekšējā siltināšana

Ņemot vērā, ka fasāžu siltināšana no ārpuses lielākajā daļā gadījumu nav atļauta, iekšējā siltināšana var kļūt par galveno energoefektivitātes uzlabošanas risinājumu vēsturiskajās ēkās. Tomēr šādā gadījumā īpaši rūpīgi jāizvēlas siltumizolācijas materiāli – tiem ne tikai jānodrošina pietiekama siltumizolācija, bet arī jābūt tvaika caurlaidīgiem, lai novērstu mitruma uzkrāšanos konstrukcijās un samazinātu pelējuma veidošanās risku.

Papildu siltumizolācijas slāņa pievienošana palielina konstrukcijas termisko pretestību un samazina tās siltuma caurlaidību (U-vērtību), tādējādi būtiski uzlabojot ēkas energoefektivitāti. Atkarībā no izvēlēta siltumizolācijas materiāla un tā biezuma, nesiltinātai mūra ārsienai iespējams samazināt siltuma zudumus vidēji par 25–40%.

Tomēr vēsturiskajās ēkās, kuru sienas bieži veidotas no higroskopiskiem materiāliem, piemēram, ķieģeļiem, kaļķakmens vai māla, iekšējā siltināšana rada paaugstinātu mitruma uzkrāšanās risku. Siltumizolācijas slānis pazemina sienas iekšējās daļas temperatūru, tādējādi veicinot rāsas punkta veidošanos pie izolācijas materiāla robežas un kondensāta uzkrāšanos konstrukcijā.

Ūdens tvaika pārvietošanos caur konstrukciju raksturo ūdens tvaika difūzijas vienādojums, kur galvenie faktori ir materiālu ūdens tvaika caurlaidība un parciālā tvaika spiediena starpība konstrukcijas slāņos. Ja izmantotais siltumizolācijas materiāls ir tvaika necaurlaidīgs (ar augstu ūdens tvaika pretestības koeficientu), mitrums nevar brīvi izkļūt no sienas un var uzkrāties tās iekšpusē, veicinot pelējuma veidošanos un būvkonstrukciju bojājumus.

Tāpēc iekšējai siltināšanai vēlāmāki ir tvaika caurlaidīgi materiāli, kas vienlaikus nodrošina siltumizolāciju un ļauj mitrumam izkliedēties caur konstrukciju. Lai vēl vairāk samazinātu kondensācijas riskus, ieteicams izmantot arī higroskopiskus siltumizolācijas materiālus ar augstu ūdens tvaiku sorbcijas spēju, kas spēj uzkrāt un pakāpeniski izdalīt mitrumu.

Materiālu piemēri

- *Kalcija silikāta plāksnes* – tvaika caurlaidīgs materiāls ($\mu \approx 3\text{--}5$) ar zemu siltumvadītspēju ($\lambda \approx 0,06 \text{ W/(m}\cdot\text{K)}$). Šīs plāksnes vienlaikus nodrošina efektīvu siltuma zudumu samazinājumu un mitruma regulāciju konstrukcijās. Pieejamas dažādu biezumu versijas, kas ļauj pielāgot tās konkrētās telpas vai konstrukcijas vajadzībām.
- *Kokšķiedru plātnes* – ar siltumvadītspēju $\lambda \approx 0,04\text{--}0,05 \text{ W/(m}\cdot\text{K)}$ un augstu tvaika caurlaidību ($\mu \approx 5$), tās ir īpaši piemērotas izmantošanai vēsturiskajās ēkās. Salīdzinājumā ar kalcija silikāta plāksnēm, tām ir labāka siltumizolācija un līdzvērtīga ūdens tvaika caurlaidība, tomēr zemāka mehāniskā izturība, kas jāņem vērā, plānojot to pielietojumu.
- *Kaļķa apmetums ar izolējošām piedevām* – tradicionālais kaļķa apmetums, sajaukts ar siltumizolāciju uzlabojošām piedevām, piemēram, perlītu vai kaņepju šķiedrām, nodrošina labu tvaika caurlaidību ($\mu \approx 8$) un pieņemamu siltumvadītspēju ($\lambda \approx 0,10 \text{ W/(m}\cdot\text{K)}$). Ņemot vērā, ka apmetuma slānis parasti ir plānāks nekā plātņu materiāliem, arī siltuma zudumu samazinājums būs mazāks, tomēr šis risinājums ir īpaši piemērots gadījumos, kur svarīga ir minimāla iejaukšanās interjerā.

Praktiskie apsvērumi

- Siltumizolācijas *slāņa biezums* jānosaka, ņemot vērā esošās sienas siltuma caurlaidību (U-vērtību) un mērķa rādītāju, ko paredzēts sasniegt. Piemēram, 50 mm biezs kalcija silikāta

plākšņu slānis var samazināt sienas U-vērtību par aptuveni 0,5–1,0 W/(m²·K), atkarībā no sienas konstrukcijas un izmantotajiem materiāliem.

- Pēc siltināšanas darbu veikšanas ieteicams uzstādīt gaisa mitruma un temperatūras *sensorus* telpās un konstrukcijās, lai nodrošinātu mikroklimata uzraudzību. Vēsturiskajās ēkās mitruma dinamika var būt sarežģīta, un paaugstināts mitruma līmenis (piemēram, nepietiekamas ventilācijas dēļ) var veicināt kondensācijas veidošanos un bojājumus konstrukcijā. Sensoru dati ļauj savlaicīgi identificēt potenciālās problēmas un veikt nepieciešamos pielāgojumus.
- Iekšējā siltināšana neizbēgami rada *termiskos tiltus*, īpaši pie logu ailēm, grīdu un griestu savienojumiem, kā arī sienu stūros. Šajās zonās ieteicams izmantot papildu izolācijas elementus, blīvēšanas materiālus vai specifiskus konstrukcijas risinājumus (piemēram, plānāka izolācija ar augstāku pretestību), lai mazinātu siltuma zudumus un novērstu kondensāta veidošanos.

2.13.2.2. Bēniņu un jumtu siltināšana

Bēniņu un jumtu siltināšana ir efektīvs veids, kā samazināt siltuma zudumus, īpaši ņemot vērā, ka telpās augšējā daļā gaiss vienmēr būs siltāks. Visefektīvākā ir neapkurināto bēniņu pārseguma siltināšana, kur izvēle par materiāliem un to biezumu ir praktiski neierobežota, tostarp konvencionāliem un ekonomiskiem siltumizolācijas materiāliem, piemēram, akmens vai minerālvati. Savukārt jumta siltināšana, ja tas ir savietotais jumts, ir sarežģītāks process, kas saistīts ar vairākām tehniskām niansēm – pieejamo vietu, jumta seguma materiālu, jumta konstrukcijas nestspējas un citiem aspektiem.

Kopumā bēniņu un jumta siltināšanas pasākumi ir mazāk invazīvi un nenoved pie vizuālām izmaiņām ēkas ārējā izskatā, kas ir īpaši svarīgi saglabājot ēkas autentiskumu, jo siltināšana tiek veikta no iekšpuses.

Tomēr arī šajos gadījumos ir jāņem vērā mitruma pārnese ietekme – ja izmantotais izolācijas materiāls neļauj mitrumam izklūt no tā, tas var uzkrāties konstrukcijā, izraisot koka elementu bojāšanos vai pelējuma veidošanos. Tāpēc īpaša uzmanība jāvelta materiālu izvēlei, kas nodrošina ūdens tvaika difūziju. Turklāt ir svarīgi nodrošināt gaisa apmaiņu (ventilāciju) bēniņu telpā vai starp izolāciju un jumta segumu, lai uzkrātais mitrums varētu iztvaikot, tādējādi novēršot bojājumus.

Vēl viens svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir termiskie tilti, kas var rasties vietās, kur izolācijas slānis nav vienmērīgs, piemēram, pie koka sijām vai savienojuma vietās ar ārsienām. Šī efekta samazināšanai nepieciešams rūpīgi plānot savienojuma mezglus un atbilstoši atrisināt to siltināšanas detaļas.

Praktiskie apsvērumi

- Izolācijas *materiāla biezums* jānosaka, ņemot vērā esošo konstrukciju stāvokli un tehniskās prasības. Bēniņos siltuma izolācijas slānis parasti var sasniegt 300-400 mm, savukārt savietotā jumta gadījumā tas ir atkarīgs no pieejamās vietas, bet minimālais biezums būtu 150-200 mm.
- *Ventilācijas sprauga* starp izolāciju un jumta segumu ir būtiska mitruma izvadīšanai un konstrukcijas aizsardzībai. Vēsturiskajās ēkās ieteicams nodrošināt vismaz 50 mm plašu spraugu, lai gaiss varētu cirkulēt un novērstu mitruma uzkrāšanos konstrukcijā.
- *Termiskos tiltus* pie koka sijām vai savienojuma vietām ar ārsienām var samazināt, izmantojot papildu izolācijas materiālus, piemēram, korķa slāņus vai kokšķiedru plātnes, kas efektīvi aizpilda šīs problemātiskās vietas.
- Pēc siltināšanas darbiem bēniņos un/vai augšējā stāva telpās (savietotā jumta gadījumā) ir ieteicams uzstādīt gaisa mitruma un temperatūras *sensorus*, lai nepārtraukti uzraudzītu mikroklimata stāvokli, tādējādi nodrošinot optimālu konstrukcijas aizsardzību un komfortu telpās.

2.13.2.3. Pagrabu pārsegumu siltināšana

Pagrabu pārsegumu siltināšana ir efektīvs veids, kā samazināt siltuma zudumus vēsturiskajās ēkās, jo ievērojama daļa siltuma var izkļūt caur neizolētiem pagraba griestiem, kas parasti ir tiešā saskarē ar auksto pagraba vidi. Tomēr, salīdzinot ar bēniņiem un jumtu, siltuma zudumi caur pagrabiem parasti ir mazāki (līdz pat divām reizēm) – to veicina arī vairāku metru bieza augsne ap pagraba konstrukcijām, kas kalpo kā dabīgs siltuma izolators.

Parasti siltināšana tiek veikta no pagraba puses, piestiprinot izolācijas materiālu (piemēram, minerālvates lameles) pie pārseguma apakšējās virsmas, tādējādi neskarot ēkas fasādi. Šāda pieeja uzlabo iekštelpu komfortu 1. stāva telpās, jo tiek samazināta siltuma plūsma uz pagrabu, līdz ar to palielinot grīdas temperatūru.

Tomēr jāatzīmē, ka pagraba pārseguma siltināšana nav iespējama, ja ir nepieciešams saglabāt griestus, jo tas var ietekmēt telpas vizuālo izskatu un ēkas konstrukcijas autentiskumu.

Pagraba siltināšanas gadījumā ir svarīgi pievērst uzmanību ūdens tvaika (mitruma) ietekmei. Relatīvais gaisa mitrums pagraba telpās parasti ir paaugstināts, un pārseguma konstrukcija var būt pakļauta mitruma uzkrāšanās riskam. Ja pagraba telpa netiek pietiekami vēdināta (kas ir nepieciešams mitruma aizvadīšanai), uzkrātais mitrums var bojāt izolācijas materiālu vai pat pārseguma konstrukciju, veicinot pelējuma veidošanos vai koka elementu bojāšanos – īpaši izplatīta problēma vecās ēkās ar koka sijām.

Tāpēc, izvēloties siltumizolācijas materiālus, ir jānodrošina, lai tie būtu ar atbilstošu ūdens tvaiku caurlaidību. Papildus tam ir būtiski nodrošināt arī atbilstošu gaisa apmaiņu pagraba telpās, lai mitrums varētu iztvaikot un konstrukcija paliktu pasargāta no bojājumiem.

Praktiskie apsvērumi

- Siltumizolācijas *materiāla biezums* jāizvēlas, ņemot vērā esošos siltuma zudumus un pieejamo pagraba telpu augstumu. Tā kā siltuma plūsma caur pagrabu ir mazāka nekā caur bēniņiem/jumtu, 100–150 mm bieza izolācijas kārtā ir pietiekama, lai ievērojami samazinātu siltuma zudumus.
- Pagraba *telpu ventilācija* ir būtiska, lai samazinātu augsto mitruma līmeni. Ieteicams uzstādīt mehānisko ventilācijas sistēmu vai arī nodrošināt intensīvu dabisku gaisa cirkulāciju, lai mitrums neuzkrātos un neietekmētu izolācijas materiālu vai pārseguma konstrukciju.
- Mitruma un temperatūras *sensori* ieteicams uzstādīt pagrabā, lai uzraudzītu apstākļus pēc siltināšanas. Mitruma uzkrāšanās var veicināt pelējuma veidošanos vai koka elementu bojāšanos, kas ir izplatīta problēma vēsturiskajās ēkās.

2.13.3. Logu restaurācija un blīvējumu uzlabošana

Vēsturisko koka logu nepietiekamā siltuma pretestība (īpaši viena stikla gadījumā ar U-vērtību 5,8 W/m²·K) un rāmja nehermētiskums ir galvenie iemesli lielajiem siltuma zudumiem caur šīm konstrukcijām. Atkarībā no logu veida un stāvokļa, tie var sastādīt līdz pat 25% no kopējiem ēkas siltuma zudumiem.

Vēsturisko koka logu energoefektivitātes uzlabošana ir atkarīga no atļautajiem pasākumiem:

- Ja nav atļauta visas konstrukcijas maiņa, tad logus var restaurēt. Šajā gadījumā siltuma zudumu samazinājums ir iespējams tikai uzlabojot hermētiskumu/blīvējumu. Atkarībā no esošā stāvokļa ietaupījums var sasniegt 5–15%.
- Ja ir jānostiprina tikai ārējā konstrukcija, tad dubultlogu gadījumā iekšējā vērtņē viena stikla vietā var iestrādāt stikla paketi (kopējā loga U-vērtība 0,9–1,2 W/m²·K), kā arī restaurēt pārējās daļas. Ietaupījums šajā gadījumā var sasniegt 40–80%, atkarībā no sākotnējā loga stāvokļa un izvēlētajā stikla paketes veida.
- Vislielāko siltuma zudumu samazinājumu var panākt, pilnībā nomainot loga konstrukciju (ja tas ir atļauts), paredzot divkameru stikla paketi (U-vērtība 0,8–1,0 W/m²·K). Šādā gadījumā loga energoefektivitātes rādītājs var samazināties 3–5 reizes.

Ir arī alternatīvs risinājums – vakuuma stikls, kas sastāv no divām stikla plāksnēm ar vakuumu starp tām (U-vērtība 0,7 W/m²·K). Tomēr tā izmaksas ir ievērojamas, un tas ne vienmēr ir ekonomiski pamatoti.

Jāatzīmē, ka veco logu restaurācijas vai nomaiņas process gandrīz vienmēr būs saistīts ar hermetizācijas uzlabošanu, jo bieži vecie koka rāmji laika gaitā ir deformējušies, un blīvējošie materiāli, ja tādi vispār ir bijuši, ir nolietojušies. Tas ne tikai samazina konvektīvos siltuma zudumus, bet arī uzlabo iekštelpu komfortu.

2.13.4. Ventilācijas sistēmu uzlabošana

Mehāniskās ventilācijas sistēmas ar siltuma atgūšanu uzstādīšana vēsturiskajās ēkās ir būtisks pasākums, lai uzlabotu iekštelpu gaisa kvalitāti, samazinātu mitruma uzkrāšanos un būtiski samazinātu siltuma zudumus, vienlaikus saglabājot ēkas kultūrvēsturisko vērtību. Dabiskā ventilācija, kas notiek caur nehermētiskajiem koka logu rāmjiem, bieži ir vienīgais gaisa apmaiņas avots. Tomēr šāda ventilācija ir nekontrolēta un atkarīga no ārējiem apstākļiem, kas rada ievērojamus siltuma zudumus, jo aukstais ārējais gaiss ieplūst telpās. Ziemā, kad temperatūras starpība starp iekšējām un ārējo vidi ir liela, šis gaiss ir jāuzsilda.

Dabīgā ventilācija var arī būt nepietiekama, īpaši bezvēja apstākļos vai pie nelielām temperatūras starpībām, kas veicina mitruma uzkrāšanos, jo mitrais gaiss no iekšējām netiek efektīvi izvadīts. Tas var radīt pelējuma veidošanās risku.

Paredzot kontrolētu ventilācijas sistēmu, var nodrošināt sabalansētu gaisa apmaiņu telpās, vienlaikus samazinot konvektīvos siltuma zudumus un uzlabojot iekštelpu komfortu. Viena no svarīgākajām sastāvdaļām ir siltuma atgūšanas (rekuperācijas) mehānisms, kas, izvadot mitro gaisu no telpām, izmanto tā enerģiju, lai uzsildītu ienākošo ārējo gaisu. Šo procesu nodrošina gaisa apstrādes iekārtās iebūvētie siltummaiņi (piemēram, rotējošie vai plāksņu siltummaiņi), daži no kuriem var nodrošināt arī daļēju mitruma atgūšanu. Tas ir īpaši svarīgi pie zemām ārējām temperatūrām, kad sauss gaiss ienāk telpās. Siltuma atgūšanas sistēmas ļauj atgūt (tātad ietaupīt) no 70 līdz pat 90% un vairāk siltuma enerģijas, kas dabīgās ventilācijas gadījumā tiktu pazaudēta.

Gaisa mitruma kontrole ir vēl viens svarīgs aspekts. Vēsturiskajās ēkās bieži tiek lietoti materiāli, kas ir labi ūdens tvaika caurlaidīgi un spēj uzsūkt mitrumu, piemēram, ķieģeļi vai kaļķa apmetums. Ja tiek veikta logu restaurācija vai nomaiņa, uzlabojot to hermētiskumu, ir svarīgi risināt arī gaisa mitruma izvadīšanas jautājumu, īpaši telpās, kas saskaras ar grunti. Pretējā gadījumā ievērojami palielinās kondensācijas risks uz aukstām virsmām vai mazkustīgā gaisa zonās (stūros vai aiz šķēršļiem).

Modernās mehāniskās ventilācijas sistēmas ir nelielas un klusas, tās ir iespējams uzstādīt ēkas bēniņos vai iekšpagalmos, minimāli ietekmējot ēkas arhitektonisko izskatu un konstrukcijas integritāti. Tomēr centrālās ventilācijas sistēmas (ar galveno gaisa apstrādes iekārtu) uzstādīšana prasa gaisvadu izbūvi praktiski visās apkalpojamās iekšējās telpās. Ja tehniski vai estētiski nav iespējama gaisvadu izbūve, tad alternatīvs risinājums ir lokālās ventilācijas iekārtas atsevišķās telpās.

Risinājumu piemēri

- **Ventilācijas sistēma ar centrālo gaisa apstrādes iekārtu:** Šis ir efektīvs risinājums ēkām, kurās nepieciešama centralizēti kontrolēta gaisa apmaiņa visās telpās vai telpu grupās. Ar katras telpas gaisa plūsmas vārstiem iespējams kontrolēt individuālu gaisa apmaiņu, t.sk. arī dinamisku kontroli atkarībā no mitruma vai CO₂ līmeņa (tam nepieciešami papildus sensori telpās). Siltuma atgūšanas efektivitāte var sasniegt līdz pat 90% vai vairāk;
- **Lokālie rekuperācijas bloki:** Decentralizētas ventilācijas iekārtas, kas uzstādāmas vienā telpā vai apvienojot vairākas, ir kompakti risinājumi, kas piemēroti vēsturiskajām ēkām, kurās nav iespējams izbūvēt centrālo ventilāciju ar gaisvadu tīkliem. Parasti šie bloki nodrošina siltuma atgūšanu ar efektivitāti līdz 80%. Katram blokam nepieciešams elektroenerģijas pieslēgums un savienojums ar ārējo gaisu (parasti caurums sienā);
- **Ventilācijas kanālu materiāli:** Vēsturiskajās ēkās var izmantot eksponētus gaisvadus, kas atbilst ēkas stilam, piemēram, koka kanālus, kas tiek krāsoti atbilstoši interjeram. Alternatīvi, var izvēlēties auduma/tekstila gaisvadus, kas nodrošina nepieciešamo gaisa plūsmu

caur perforācijas atvērumiem, samazinot gaisa kustības ātrumu un nodrošinot estētisku pievilcību;

- *Mitruma un CO₂ sensori*: Sensoru uzstādīšana telpās palīdz efektīvi kontrolēt ventilācijas sistēmas vai individuālo vārstu darbību. Gaisa apmaiņa tiek pielāgota atkarībā no mitruma līmeņa (pārāk mitrs vai pārāk sauss gaiss kaitē iemītniekiem un koka konstrukcijām) vai CO₂ koncentrācijas. Šādi sensori novērš nevajadzīgu enerģijas patēriņu un uzlabo telpu komfortu.

2.13.5. Atjaunīgo energoresursu integrācija

Atjaunīgo energoresursu izmantošanas integrācija kultūrvēsturiskajās ēkās ir viens no risinājumiem klimatneitralitātes mērķu sasniegšanai Rīgas vēsturiskajā centrā, jo tā samazina pieprasījumu pēc konvencionāliem energoresursiem – gan elektroenerģijas (izmantojot saules paneļus), gan siltuma enerģijas (uzstādot dažāda veida siltumsūkņus vai saules kolektorus).

2.13.5.1. Saules paneļi un saules kolektori

Lai gan tradicionālo saules paneļu uzstādīšana uz vēsturisko ēku jumtiem bieži vien ir ierobežota stingru kultūras mantojuma aizsardzības noteikumu dēļ, mūsdienu tehnoloģijas piedāvā inovatīvus un diskrētus risinājumus. Piemēram, ēkas konstrukcijās/stiklojumā integrētie saules paneļi (angļu val. *Building Integrated Photovoltaics*) ir estētiski pievilcīga alternatīva, kas minimāli ietekmē ēkas vizuālo izskatu. Papildus elektroenerģijas uzkrāšanas sistēmu (akumulatoru) izmantošana ļauj izmantot saražoto enerģiju ne tikai dienas gaišajā laikā, tādējādi optimizējot ēkas elektroenerģijas bilanci un samazinot arī CO₂ emisijas.

Risinājumu piemēri

- *Konstrukcijās integrētie saules paneļi (BIPV)*. Tie ir veidoti tā, lai vizuāli maksimāli atbilstu esošajām norobežojošām konstrukcijām (izskatītos kā dakstiņi vai citi esošie materiāli), bet ar iebūvētu fotovoltāžas funkcionalitāti. Tie ir īpaši piemēroti kultūrvēsturiskām ēkām, jo nodrošina enerģijas ražošanu, neietekmējot ēkas/fasādes izskatu. Jāatzīmē, ka gaišas nokrāsas paneļu jauda būs mazāka nekā tumšo paneļu jauda.
- *Plēves tipa saules paneļi*. Šie paneļi ir īpaši plāni, elastīgi un novietojami uz dažādām jau eksistējošām virsmām (piemēram, jumta segumiem, balkonu apdarei), bez to nomaiņas. Jauda šāda veida paneļiem parasti ir mazāka.
- *Saules kolektori*. Šī tehnoloģija ir paredzēta karstā ūdens ražošanai vai apsildes sistēmas atbalstam, izmantojot saules enerģiju. Saules kolektori savas konstrukcijas dēļ, kurā integrēti ūdens caurules, ir pietiekami lieli, un to fiziskā izvietošana ir iespējama tikai uz iekšpagalma jumtiem vai zemākām piebūvēm, kas nav redzamas no galvenajām skatu vietām, lai izvairītos no cauruļu vai stiprinājumu redzamības. Alternatīvi kolektorus var integrēt vertikāli fasādes elementos, ja tas ir arhitektoniski pamatoti.

Jāatzīmē, ka saules paneļu gadījumā ir nepieciešams nodrošināt elektrības kabeļu pieslēgumu pie ēkas esošās elektroinstalācijas sistēmas (jāņem vērā to izvietojums un izskats), paredzot vietu invertoram un iespējamiem akumulatoriem, kā arī, nepieciešamības gadījumā, jāveic esošās elektrosistēmas/kabelizācijas modernizācija. Savukārt saules kolektori ar siltumizolētiem ūdens cauruļvadiem (ar daudz lielāku diametru nekā elektrības vadiem) ir jāpievieno pie ēkas siltummezgla (parasti pie karstā ūdens akumulācijas tvertnes), kas var atrasties pietiekami tālu un var būt tehniski ļoti grūti realizējams.

2.13.5.2. Siltumsūkņi un apsildes sistēmas

Esošā ēkas apsildes veida nomaiņa vai kombinācija/papildināšana ar citu (t.sk. siltumsūkni), kā arī ēkas apsildes sistēmas modernizācija ir būtisks solis, lai samazinātu siltumenerģijas patēriņu un uzlabotu energoefektivitāti kultūrvēsturiskajās ēkās, taču to īstenošana prasa risinājumus, kas ir minimāli invazīvi (piem., kad jā saglabā vēsturiskie apsildes sildķermeņi/radiatori vai krāsns). Ja pastāv tehniskās iespējas, tad ir ieteicama siltumsūkņu tehnoloģijas (t.i. atjaunīgo resursu) izmantošana ēkas apsildes nodrošināšanā, tādējādi ievērojami samazinot CO₂ emisijas. Tā kā siltumsūkņu efektivitāte ir būtiski atkarīga no temperatūras starpības, tad ir svarīgi tos lietot kombinācijā

ar zemas temperatūras siltumnesēju (siltās grīdas un liela izmēra radiatori). Tehniski siltumsūkņu izmantošana ir iespējama ēkās ar centrālo apsildes sistēmu, kad sadale pa telpām notiek kontrolēti no centrālā siltummezgla, pie kura tiek pievienots siltumsūknis.

Risinājumu piemēri

- *Gaiss-ūdens siltumsūkņi.* Šie siltumsūkņi ir relatīvi vienkārši uzstādāmi un kompakti, to ārējie bloki (vai to kaskādes) ir labi piemēroti uzstādīšanai ēku iekšpagalmos. Tos var paredzēt gan kā esošā apsildes veida pilnīgu aizvietošanu (parasti nelielu ēku gadījumā), gan esošās apsildes daļējai atbalstam – abos gadījumos ar aerotermālo enerģiju aizvietojot piegādāto siltuma enerģiju. Aukstajā gadalaikā, kad ārējais temperatūra ir zema un iegūstamā enerģija no tās ir nepietiekama, ir jāparedz papildu enerģijas avoti. Šāda veida siltumsūkņiem ir izteikta efektivitātes atkarība no operacionālās ārējās temperatūras.
- *Zeme/urbums-ūdens siltumsūkņi.* Šie siltumsūkņi ir efektīvāki par gaiss-ūdens risinājumiem, bet to funkcionēšanai ir nepieciešama liela zemes platība (piemēram, pagalmi, zaļās zonas), kur iespējams ierīkot horizontālos vai vertikālos ģeotermālos kontūrus vai dziļurbumus. Kultūrvēsturiskajās ēkās to uzstādīšana var būt sarežģītāka arī tāpēc, ka tā paredz zemes darbus. Ģeotermālie siltumsūkņi nodrošina augstāku energoefektivitāti (pateicoties relatīvi augstajai grunts temperatūrai apsildes sezonas laikā) un minimālu vizuālo ietekmi uz ēkas ārieni. Šāda veida siltumsūkņu efektivitāte nav atkarīga no ārējās temperatūras, taču tiem ir novērojams gada cikls, darbības laikā atdzesējot grunti.
- Kopā ar siltumsūkņa tehnoloģijas pielietojumu ir svarīgi paredzēt arī esošās centrālās apsildes sistēmas modernizāciju, lai **minimizētu siltumnesēja temperatūru**, kas tādējādi palielina sistēmas efektivitāti. Zemas temperatūras siltumnesējus var izmantot liela izmēra radiatoros (nodrošinot to pašu enerģijas daudzumu, ko mazajos radiatoros ar lielu ūdens temperatūru) vai arī zemgrīdas apsildes risinājumos, ja tā var tikt uzstādīta zem esošajiem grīdas segumiem un to ļauj ēkas konstrukcijas.

2.13.5.3. Logu ēnojuma risinājumi pārkaršanas novēršanai

Kultūrvēsturiskajās ēkās pārkaršanas novēršana vasaras mēnešos ir būtiska ne tikai komforta nodrošināšanai, bet arī dzesēšanas enerģijas patēriņa samazināšanai, tādējādi samazinot arī CO₂ emisijas. Tradicionālo ēnojuma risinājumu lietošana/atjaunošana vai mūsdienu tehnoloģiju pielietošana piedāvā efektīvus veidus, kā samazināt nevēlamo saules enerģijas iekļūšanu telpās vasaras mēnešos, vienlaikus neietekmējot ēku vēsturisko izskatu. Paredzot dažādus ēkas ārējā ēnojuma risinājumus, dzesēšanas enerģijas patēriņš vasaras mēnešos var tikt samazināts vismaz par 20% (parasti – vairāk), tādējādi uzlabojot ēkas energoefektivitāti un veicinot klimatneitralitāti.

Risinājumu piemēri

- *Auduma markīzes.* Tradicionālās markīzes, kas tiek plaši lietotas logu vai skatlogu apēnošanai no ārpuses, tiek izmantotas jau gadsimtiem ilgi. Tās var tikt izgatavotas vēsturiskā dizainā, bet ar moderniem, izturīgiem un UV-starus atstarojošiem materiāliem (piemēram, impregnēta akrila vai poliestera auduma). Markīzes efektīvi aizsargā telpas no tiešiem saules stariem un pārkaršanas, bet ziemas periodā tās tiek paceltas, un audums tiek paslēpts augšējā daļā. Tās var būt vadāmas gan manuāli – ar kurbuli vai lenti, gan automatizētas ar elektrodzinēja palīdzību. Līdzīgas markīzēm pēc funkcionalitātes ir arī rullo (vai rullējamas) žalūzijas, bet tās atrodas pie pašas virsmas;
- *Ārējie koka slēgi.* Koka slēgi ir tradicionāls elements daudzās kultūrvēsturiskajās ēkās, un to atjaunošana vai pielāgošana piedāvā gan estētisku, gan funkcionālu risinājumu. Tie ir pielāgojami ēkas oriģinālajam stilam un materiāliem, piemēram, krāsoti atbilstoši vēsturiskajai paletei, un palīdz samazināt iekštelpu temperatūru, pilnībā vai daļēji bloķējot saules starojumu;
- *Ārējās žalūzijas.* Relatīvi jauns, bet ļoti efektīvs ēnojuma risinājums ir stiklojuma ārējās horizontālās žalūzijas (angļu val. *venetian blinds*), kuras ziemas periodā var tikt paceltas un paslēptas augšējā daļā, padarot tās praktiski nemanāmas. Savukārt atsevišķu lamelu lenķis var tikt variēts, lai telpā nenokļūtu tiešie saules stari, tajā pašā laikā nodrošinot caurredza-

mību; nepieciešamības gadījumā labeles var tikt pagrieztas vertikāli, nodrošinot pilnīgu ap-
tumsu. Savukārt vertikālo žalūziju lietošana ēnojuma nodrošināšanai nav tik efektīva,
ņemot vērā specifiskos gadījumus, kad azimuta leņķis ir mazāk svarīgs.

2.13.6. Citi ēku energoefektivitāti uzlabojošie risinājumi

Apgaismojums ar gaismas regulēšanas iespējām – samazina elektroenerģijas patēriņu, ļaujot
pielāgot apgaismojuma spilgtumu (dažreiz arī krāsu temperatūru) atbilstoši diennakts laikam,
faktiskajam telpas apgaismojumam, iemītnieku skatam un citiem uzstādāmiem parametriem.
Darbībai ir nepieciešami speciālie gaismekļi, programmējama vadības kontrolieris un papildus
sensori telpās.

Vadāmie termostati – automātiski pielāgo apsildes režīmu (jaudu) atkarībā no iestatītā tempe-
ratūras režīma, esošā mikroklimata telpā, lietotāju paradumiem un klātbūtnes, tādējādi novēr-
šot nelietderīgu siltuma enerģijas izmantošanu. Parasti ar tiem var aprīkot jau esošus sildķer-
meņus, nepieciešamības gadījumā veicot nelielus pieslēguma pārveides darbus (piemēram,
apvedcaurules izbūve). Vislielāko efektivitāti var panākt, centralizēti nodrošinot attālinātu visu
ēkā esošo sildķermeņu termoregulāciju.

Ēkas vadības un automatizācijas sistēmas – centralizētas ēku vadības sistēmas, kas, balsto-
ties uz reāllaika datiem un specifiskiem vadības algoritmiem, optimizē pieejamo ēkas inženier-
sistēmu (piemēram, apsildes vai ventilācijas) darbību. Praksē vadība parasti tiek nodrošināta
ar katras sistēmas individuālo vadības kontrolieri, bet lielākajās/sarežģītākajās ēkās ir nepie-
ciešama specializēta analīzes un vadības sistēma/platforma, kas ietver visu esošo inženiersis-
tēmu vadību, ņemot vērā to savstarpējo ietekmi.

2.13.7. Secinājumi

Klimatneitralitātes sasniegšana pati par sevi nav tiešs TIAN uzdevums, tomēr tās īstenošanas
procesi un sasniegtie rezultāti būtiski ietekmē kultūras mantojuma aizsardzības stratēģijas. Daudzi
klimatneitralitātes risinājumi (piemēram, ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi) rada
nepieciešamību pēc pārveidojumiem vēsturiskajos objektos, kas var ietekmēt to autentiskumu,
ārējo veidolu un materiālo integritāti.

2.13.8. Uzdevumi Pētījuma 3. posmam

Klimatneitralitātes pasākumu ieviešanai jānotiek ar maksimālu cieņu pret vēsturisko vidi, izvēloties
tehnoloģijas un risinājumus, kas sargā gan kultūras vērtību autentiskumu, gan pielāgo to klimata
pārmaiņu radītajām prasībām.

2.14. Ekonomiskais izvērtējums

2.14.1. Ievads

Ekonomiskā izvērtējuma mērķis ir noskaidrot nepieciešamos ekonomiskos apsvērumos balstītus
nosacījumus eventuālām izmaiņām un papildinājumiem TIAN un Grafiskajā daļā ar mērķi veicināt
kultūras mantojuma ilgtspējīgu attīstību. Ekonomiskais izvērtējums nav iekļauts TS, bet Pētījuma
Autoru ieskatā tas palīdzēs pamatot Pētījuma Autoru priekšlikumus Teritorijas plānojuma izstrādei.

2.14.2. Situācijas raksturojums

Ekonomiskā izvērtējuma 1. darba variants ir balstīts uz Pētījuma Autoru veikto sekundāro datu
analīzi un padziļināto interviju rezultātiem laika posmā no 2025. gada aprīļa līdz maijam. Minētajā
laika periodā Pētījuma Autori veica intervijas klātienē vai attālināti ar 15 respondentiem, tai skaitā:

- Četrām profesionālajām asociācijām (divas biedrības pārstāv arhitektus, viena biedrība –
nekustamā īpašuma attīstītājus un viena biedrība – Rīgas uzņēmējus);
- Vienu kredītiestādi;

- Deviņiem respondentiem, kas pārstāv nekustamo īpašumu attīstītājus, māklerus un vērtētājus;
- Vienu politiķi, kura strādā Rīgas domē un atbild par kultūrvēsturiskā materiālā mantojuma saglabāšanu un attīstību.

Pētījuma Autori š.g. 12. maijā nosūtīja uzaicinājuma vēstules 10 politiskajām partijām, Ministru prezidentei, Saeimas priekšsēdētājam un Latvijas Valsts prezidentam ar lūgumu sniegt intervijas par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un attīstību. Politiķu atsaucība ir minimāla. Ņemot vērā mazo respondentu skaitu (tikai viena no bijušajām Rīgas domes deputātēm piekrita intervijai), politiķu viedoklis nav iekļauts ekonomiskajā izvērtējumā. Neskatoties uz to, Pētījuma Autori ir analizējuši publiskās politiķu debates pirms 2025. gada pašvaldību vēlēšanām Rīgas valstspilsētā.

Analizējot privāto sektoru pārstāvošos respondentu mērķauditoriju, secināms, ka galveno atšķirību veido Spēkā esošā teritorijas plānojuma pārzināšana: konkrētas atbildes par nepieciešamajām izmaiņām var sniegt respondenti, kuri ikdienā strādā ar šiem jautājumiem.

2.14.3. Secinājumi

Zemāk tekstā ir doti ekonomiskā izvērtējuma secinājumi.

Secinājumi, kas nav tieši attiecināmi uz Teritorijas plānojumu:

- 1) Rīgas valstspilsētas politikas plānošanas dokumentos (RIAS2030 un AP2027) ir definēta pilsētas attīstības vīzija, ilgtermiņa attīstības mērķi un prioritātes (galvenie attīstības virzieni). Tomēr tiem ir nepietiekams stratēģiskais fokuss attiecībā uz kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību. Ir vēlams skaidrs redzējums, kam ir nepieciešams RVC un tā AZ: iedzīvotājiem (Rīgas, Latvijas, ārvalstu), uzņēmējiem (Latvijas, ārvalstu) un/vai tūristiem (Latvijas, ārvalstu), un kādas kultūras vērtības tas ietver (latviskas, eiropiskas, kosmopolītiskas u.c.). Teritorijas plānojums kontekstā ar valsts kultūrpolitiku un kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģiju ir līdzeklis šo mērķu sasniegšanai. Vienlaikus RVC un AZ attīstību ietekmē cilvēku skaits (iedzīvotāju negatīvais dabiskais pieaugums, emigrācija un pārcelšanās dzīvot uz Pierīgu, lai gan pēdējo 10 gadu laikā cilvēku skaits RVC un AZ ir stabilizējies) un kopējā tautsaimniecības situācija valstī (cilvēku ierobežotā maksātspēja dzīvei un nekustamā īpašuma iegādei RVC).
- 2) Primārais faktors, kas nosaka nekustamā īpašuma attīstītāju lēmumus par ieguldījumu veikšanu RVC un AZ, ir nenoteiktība un nespēja kontrolēt riskus. Attīstītājiem ir jābūt pēc iespējas precīzākai informācijai par investīciju projekta īstenošanas termiņiem un izmaksām, lai novērtētu ieguldījumu rentabilitāti. Pašreizējos apstākļos tas ne vienmēr ir iespējams, jo nekustamā īpašuma attīstītāju ieskatā NKMP un Būvvalde mēdz noteikt pretrunīgas prasības, turklāt nav iespējams prognozēt dokumentācijas izskatīšanas un apstiprināšanas termiņus Būvvaldē. Tas apgrūtina investīciju piesaisti un institucionālo investoru ienākšanu RVC un AZ nekustamā īpašuma tirgū. Vienlaikus jāpiebilst, ka šādas situācijas rodas arī attīstītāju rīcības rezultātā, sagatavojot nekvalitatīvus būvprojektus vai neievērojot Spēkā esošā teritorijas plānojuma prasības.
- 3) Spēkā esošais teritorijas plānojums tika apstiprināts 2006. gadā, kad bija būtiski nodrošināt kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu primitīvā kapitālisma periodā pēc nekustamā īpašuma privatizācijas. Šodienas sociāli ekonomiskajai situācijai tas ir pārāk detalizēts un sarežģīts. Daudzi plānojumā ietvertie nosacījumi būtu jārisina attīstītājiem un arhitektiem kā būvprojektu vadītājiem, par to uzņemoties civiltiesisku atbildību. Administratīvi ierobežojumi neveicina RVC un AZ attīstību, tāpēc Teritorijas plānojumā ir jāsamazina vai jāpadara elastīgākas prasības attiecībā uz kultūrvēsturisko ēku funkcionālo izmantošanu, stāvu skaita noteikšanu un zemes gabalu apvienošanu. Šīs prasības Spēkā esošajā teritorijas plānojumā nav atkarīgas no ēku kultūrvēsturiskās vērtības līmeņa. Līdz ar to, ēkām ar zemāku kultūrvēsturiskās vērtības līmeni tiek piemērotas nesamērīgi augstas prasības, kas ir laikietilpīgas un dārgas.

Atšķirībā Tallinas un Viļņas Rīgā nav pietiekams "biznesa blīvums" (līdzīgu funkciju apbūves, piemēram, biroja ēku, koncentrācija noteiktā pilsētas kvartālā, ielā, vai tās daļā), ko panāk ar teritorijas plānojuma palīdzību un pašvaldības/valsts mērķorientētām investīcijām

infrastruktūras attīstībā. Līdz ar to, RVC un AZ ir maz biznesa klāsteru (biroju ēkas ir izvietotas pa visu Rīgu). Pozitīvie Rīgas piemēri ir Teikas apkaime (Wefresh inovāciju kustība) un Skanstes apkaime (Rīgas jaunais biznesa rajons), bet šādu klāsteru nav RVC.

- 4) Darbam ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu ir nepieciešama profesionāla kompetence, tajā pašā laikā speciālistu skaits, kas specializējas šajos jautājumos (arhitektoniski – mākslinieciskā inventarizācija, būvprojektēšana, komunikācija ar atbildīgajām institūcijām, inženiersistēmu apsekošana un projektēšana u.c.), ir ierobežots. Neskatoties uz NKMP sniegtajām konsultācijām ieinteresētajām pusēm, esošā kultūras mantojuma saglabāšanas sistēma nav pietiekami caurspīdīga un saprotama, it sevišķi cilvēkiem bez priekšzināšanām. NKMP ir uzsākusi darbu pie “ceļa karšu” izstrādes dažādiem kultūrvēsturisko ēku atjaunošanas veidiem.
- 5) Kultūrvēsturiskās ēkas atjaunošana maksā par 20% - 60% dārgāk nekā parastas ēkas atjaunošana atkarībā no atjaunošanas programmas un būvkonstrukciju veida. Turklāt ir problemātiski nodrošināt ēku energoefektivitāti atbilstoši normatīvo aktu prasībām, vienlaikus ievērojot autentiskuma prasības. Cilvēki vēlas kvalitatīvu dzīves vidi (ventilācija, kondicionēšana, lifti u.c.), tāpēc šajās ēkās ir nepieciešama pārbūve. Papildus tam nekustamā īpašuma biznesa rentabilitāte ir atkarīga no pārdotās vai īzīrētās telpu platības, ko ietekmē ēku stāvu skaita ierobežojumi. Līdz ar to, perspektīvās attīstības teritorijās RVC un AZ veidojas degradētas teritorijas (Dzirnavu ielā, Matīsa ielā u.c.), kuras attīstīt nav spējīgi ne nekustamā īpašuma attīstītāji, ne iedzīvotāji. Rīgā pieprasītākais dzīvokļu tirgus segments ir ekonomiskās klases dzīvokļi (cena līdz 2 500 EUR/m²), kas atbilst iedzīvotāju maksātspējai un iespējām saņemt hipotekāro aizņēmumu kredītiestādē. Savukārt pilnībā atjaunoto kultūrvēsturisko ēku dzīvokļi atbilst *premium* klasei (cena apmēram 4 000 EUR/m² un vairāk), ko lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju nevar atļauties. RVC un AZ ir liels pieprasījums pēc ekonomiskās klases dzīvokļiem (tai skaitā kultūrvēsturiskajās ēkās), bet to piedāvājums ir ierobežots.

Vienlaikus pēdējo piecu gadu laikā RVC un AZ ir notikusi intensīva A klases biroju ēku būvniecība, nodrošinot biroju telpas apmēram 100 000 m² platībā (gandrīz visas telpas ir izīrētas). Tas liecina par uzņēmēju pieprasījumu pēc biroju telpām Rīgas centrā, turklāt nopirkt zemi un uzbūvēt jaunu ēku ir lētāk nekā ierīkot A klases biroju kultūrvēsturiskā ēkā.

- 6) Pašreizējais tirgus apstākļos kultūrvēsturiskais mantojums (ar atsevišķiem izņēmumiem) pats par sevi nepalielina nekustamā īpašuma tirgus vērtību (galvenā nozīme ir ēkas atrašanās vietai, panorāmai, telpu plānojumam, pakalpojumu pieejamībai, publiskajai ārtelpai, sabiedriskajam transportam u.c.), bet tam ir pozitīva ietekme uz tūrisma attīstību (labuma guvēji ir daudzas iesaistītās puses). Vienlaikus kultūrvēsturiskais mantojums ir vērtība sabiedrībai, kas nodrošina sociāli ekonomiskus ieguvumus (personības izaugsme, identitātes stiprināšana, drošība un iedzīvotāju savstarpējā uzticēšanās u.c.). Līdz ar to, valstij un pašvaldībai ir jānodrošina finansiāls atbalsts kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un attīstībai. Rīgas valstspilsētas pašvaldības līdzšinējais finansiālais atbalsts un konsultācijas kultūrvēsturisko ēku saglabāšanai ir veiksmīgs atbalsta instruments, kura apjomu ir nepieciešams palielināt. Vienlaikus būtisks ir finansiāls atbalsts pirms-projekta īstenošanas stadijā, lai samazinātu ieguldījumu risku kultūrvēsturiskajā mantojumā (piemēram, finansējums arhitektoniski – mākslinieciskās inventarizācijas izstrādei, ēkas atjaunošanas tehniskās specifikācijas un orientējošas būvdarbu tāmes sagatavošanai).
- 7) NĪN nodokļu atvieglojumi kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai (50%-90% atkarībā no ēkas atjaunošanas programmas) nav izšķirošs, bet vēlams atbalsta instruments. Vienlaikus NĪN režīms netiek pilnvērtīgi izmantots kultūrvēsturisko ēku saglabāšanas un attīstības veicināšanai. Ir noteikta paaugstināta NĪN likme (līdz 3%) vidi degradējošām ēkām (turklāt vidi degradējošas būves klasificēšanas lēmuma piešķiršana kultūrvēsturiskai ēkai nozares speciālistu skatījumā ir pretrunā ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas būtību) arī tādos gadījumos, ja šīs ēkas ir paredzēts atjaunot (piemēram, jau notiek būvdarbi). No otras puses, šāda likme ir pārāk zema nekustamā īpašuma īpašniekiem, kas gadiem nerūpējas par kultūrvēsturiskā mantojuma atjaunošanu, to nepārdod un dod priekšroku papildu NĪN samaksai.

- 8) Bez kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un teritorijas plānojuma noteikumiem būtiskākais faktors, kas ietekmē kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un attīstību, ir sliktais inženierkomunikāciju stāvoklis RVC un AZ. Ņemot vērā, ka pašvaldības ieguldījumi inženierkomunikāciju atjaunošanā līdz šim ir bijuši ierobežoti, inženierkomunikāciju atjaunošana ir būtisks slogs nekustamā īpašuma attīstībai. Papildus tam dzīvošanas izmaksas RVC un AZ palielina dārgie komunālie pakalpojumi, kas ir viens no kritērijiem dzīves vietas izvēlei.
- 9) Rīgas pašvaldība ir izveidojusi veiksmīgu sadarbības formātu ar iedzīvotājiem kultūrvēsturiskā mantojuma atjaunošanas programmas ietvaros (piemēram, www.atjauno.riga.lv), turklāt iedzīvotājiem (un arī juridiskajām personām) ir iespējas piedalīties sabiedrības līdzdalības pasākumos attīstības plānošanas procesā. Šī sadarbība ir vairāk orientēta uz iedzīvotājiem, kuriem ir interese un pieredze kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā, bet sadarbībā ar NKMP ir nepieciešams aktīvāks dialogs ar uzņēmējiem un nekustamā īpašuma īpašniekiem, kuri nav aktīvi iesaistīti kultūrvēsturiskā mantojuma atjaunošanā.

Secinājumi, kas ir attiecināmi uz Teritorijas plānojumu:

- 10) Galvenās tiesību normas Saistošajos noteikumos Nr.38, kas ierobežo saimniecisko darbību RVC un AZ kontekstā ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un attīstību:
- a) Saistošo noteikumu Nr.38 grafiskās daļas plānā "RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plāns" ir norādītas ēkas, kurām nav noteikts kultūrvēsturiskās vērtības līmenis. Atbilstoši nekustamā īpašuma attīstītāju viedoklim, daļa no šīm ēkām visdrīzāk ietilpst pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojošajā vēsturiskajā apbūvē. Saskaņā ar 588. punktu pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojošās apbūves ēku kopums un tā attēlojums tiek periodiski aktualizēts, bet nav skaidrs, cik bieži un kādā veidā notiek šī aktualizācija (šādai informācijai būtu jābūt www.georiga.lv vai TAPIS). Tas ierobežo investoru lēmumus par nekustamā īpašuma iegādi vai ieguldījumu veikšanu tiem piederošā nekustamajā īpašumā;
 - b) Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojošajai apbūvei nav noteikta Saistošo noteikumu Nr.38 prasību diferenciācija atbilstoši ēku kultūrvēsturiskās vērtības līmenim (t.i., kultūrvēsturiski unikālām, ļoti vērtīgām un vērtīgām ēkām). Lai arī dokumentā ir noteiktas dažādas prasības attiecībā uz ēku saglabāšanu, rekonstrukciju un nojaukšanu, šī prasības nav tieši strukturētas saskaņā ar 587. punktā doto klasifikāciju. Respondentu skatījumā šāda pieeja nepamatoti sadārdzina kultūrvēsturisko ēku atjaunošanas izmaksas;
 - c) Prasības pilsētvides kultūrvēsturisko vidi veidojošajai apbūvei (piemēram, "nozīmīga saglabātības pakāpe", "disharmonējošas mēroga un ritma izmaiņas" u.c.) ir subjektīvi interpretējamās. Tā rezultātā mēdz būt atšķirīgi ekspertu un atbildīgo institūciju viedokļi, kas sadārdzina investīciju projektu izmaksas un palielina to īstenošanas termiņu;
 - d) Prasības pilsētvides kultūrvēsturisko vidi veidojošajai apbūvei ne vienmēr atbilst mūsdienu vides pieejamības un komforta prasībām (piemēram, lifta izbūve vai ventilācijas un kondicionēšanas sistēmas izbūve). Tas sadārdzina būvniecības izmaksas vai sliktākajā gadījumā padara neiespējamu ēkas atjaunošanu;
 - e) Fasādisma aizliegums (415. punkts) būtiski sadārdzina vai padara neiespējamu ēkas atjaunošanu. Vienlaikus tas apgrūtina un sadārdzina energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanu, neļaujot siltināt ēku fasādes (viens no ierobežojumiem ir ielu sarkanās līnijas, kas pieguļ tieši ēku fasādēm). Ēku siltināšana no iekšpuses ir inženiertehniski mazāk efektīvs pasākums (kondensāta rašanās, aukstuma bojājumi u.c.) un samazina dzīvokļu lietderīgo platību, turklāt ir administratīvi sarežģīti īstenojams ēkās ar daudziem īpašniekiem. Papildus iepriekš minētajam, Saistošajos noteikumos Nr.38 ir noteikti arī ierobežojumi būvkonstrukciju un būvmateriālu pielietošanai (piemēram, 594. punkta nosacījumi par jaunu ēku būvniecību veco ēku vietā), kas neatbilst mūsdienu būvniecības tehnoloģijām un izmaksu ziņā ir dārgāki;
 - f) Dzīvojamās funkcijas īpatsvara noteikšana zemesgabalu apbūvē (456. punkts, centru apbūves teritorija RVC) neveicina nekustamā īpašuma attīstību atbilstoši tirgus

pieprasījumam. Praksē tiek formāli izpildītas Saistošajos noteikumos Nr.38 noteiktās prasības būvatļaujas saņemšanai, bet šo prasību faktiskā izpilde (var neatbilst būvniecības dokumentācijā norādītajam) netiek kontrolēta;

g) Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu vēsturisko zemesgabalu, kā arī vēsturisko zemesgabalu pilsētbūvniecības teritorijās apvienošanas aizliegums (35. punkts) ievērojami sadārdzina (piemēram, Satekles Biznesa centrs Satekles ielā 1C) vai padara neiespējamu jaunu ēku būvniecību (piemēram, plānotais ēku komplekss Miera ielā). Tā rezultātā ir jāprojektē ēkas ar neracionālu telpu plānojumu uz vairākiem zemesgabaliem, lai gan funkcionāli tā ir vienota ēka (Satekles Biznesa centrs galvenokārt ir paredzēts AS "SEB Banka" vajadzībām). Pētījuma Autori uzskata, ka zemesgabalu apvienošanas priekšlikumi ir rūpīgi jāizvērtē, lai neradītu nelabvēlīgu ietekmi uz pilsētbūvniecisko struktūru. Vienlaikus šim izvērtējumam ir jābūt samērīgam, lai samazinātu birokrātisko slogu un saglabātu pilsētas vēsturisko apbūvi vietās, kur tā ir deformēta dažādu vēsturisku izmaiņu rezultātā.

Neskatoties uz iepriekš minētajiem ierobežojumiem kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai un attīstībai, ieinteresētās puses saskata ievērojamu RVC un AZ attīstības potenciālu gan iedzīvotāju, gan biznesa un tūrisma segmentā.